

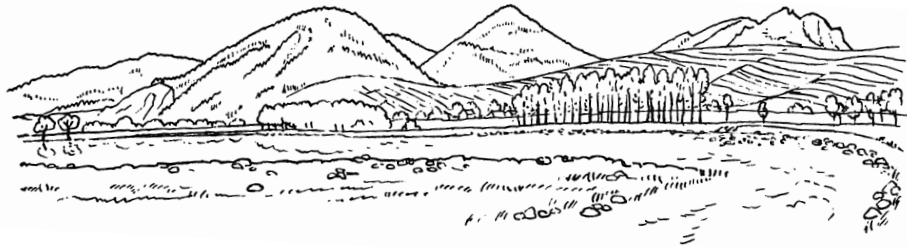
STANISLAV VODINSKÝ
MARTIN VODINSKÝ
KVĚTOSLAV HÍSEK

RYBY našich vod

OBSAH

Ryby, kapka, oceány
Voda
O rybích capartech
Není bělice jako bělice
Vodní rarach
O rybách, které pomlouváme neprávem
Hltouni
Poutník z dalekých moří
Kdo je komu nepřitelem
Stříbrné prapory
Siláci
Tygři našich vod
Horští krasavci
Ryba vánoční a nevánoční
Největší z největších
Obrněný rytíř
Co by měl mít a vědět mladý rybář
A poslední připomínky
O rybí tělovědě
Třídění našich ryb
Tabulová část
Malý rybářský slovníček

RYBY, KAPKA I OCEÁNY

Na tu vzrušující chvíli jistě nezapomeneme – za nějaký den budou Vánoce a právě přišel táta a dal do vany živého kapra. Od té chvíle jsme byli neustále v koupelně, tu a tam jsme si chtěli rybu pohladit, ale najednou nám prudce odplavala od dlaně. Dívali jsme se, jak zvolna pohybuje skřelemi. O prázdninách jsme mohli pozorovat další rybí drobotinu u břehů. Pak jsme slyšeli šplouchance na hladině, kde zalovil bolen. Aniž jsme si uvědomili, stali jsme se zajatci podivuhodného krásna, které je veliké především tajemstvím života pod hladinou. Zaujetí, které nás přivedlo k tomu, abychom sáhli po rybářském prutu; ten se dnes stal symbolem povolání, provázejícího člověka od chvíle, kdy se vlastně stal člověkem. Rybářství patří totiž k nejstarším zdrojům lidské obživy. Pro lov ryb v dnešní době jsou prostředky ve své podstatě stejné jako v pravěku – sítě, vrše, pasti, osti (druh harpuny) a udice. Náčiní, které se vyvíjelo a je i dnes nepostradatelné. Vždyť rybami se živí ze-

jména mnoho přímořských národů. Moře a oceány dávají dnes téměř 70 milionů tun ryb ročně.

Současně je nutno poopravit názor, že by moře a vodstva vůbec byla nevyčerpatelným zdrojem rybí potravy. Zneklidňuje totiž úbytek vzácných druhů, jako je tuňák, halibut i nejznámější sled'. Bezhlavé lovení nejrozličnějších druhů ryb bylo nutno zastavit. Například lov v Severním moři je pro jednotlivé státy omezen na určité množství. Metlou je i znečištění mořských vod při pobřeží, z ústíčních řek, které se často podobají spíš stokám ...

Tím více nabývá na významu tzv. akvakultura, tj. kontrolovaný chov ryb, ale i měkkýšů a dalších vodních organismů v nejrozličnějších vodách. K akvakultuře můžeme přičíst i naše rybníkářství, které nám doplňuje dovoz mořských ryb. I sladkovodní ryby mají vysokou výživnou hodnotu, příznivou skladbu aminokyselin, nižší kalorickou hodnotu a obsah tuků, vhodný poměr minerálních látek a vitaminů. Plně odpovídá moderní racionální výživě obyvatelstva. O rybím mase bylo prokázáno, že je hned na druhém místě po mateřském mléce v hodnotě výživnosti a zdraví.

Tak se tedy podívejme, jak je ten náš kapřík dobrý!

Zdá se však, že si té i jiných dobrých ryb příliš nevážíme. Bylo totiž propočteno, že celosvětově připadá na jednoho obyvatele spotřeba 15 kilogramů ryb. U nás jen asi jeden kilogram!

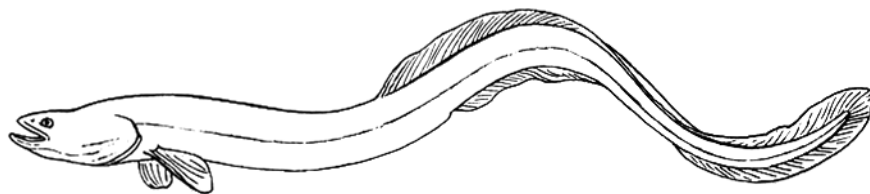
A to všechno přesto, že naše země byla kolébkou moderního rybářského hospodářství, které ve 13. až 16. století bylo velice

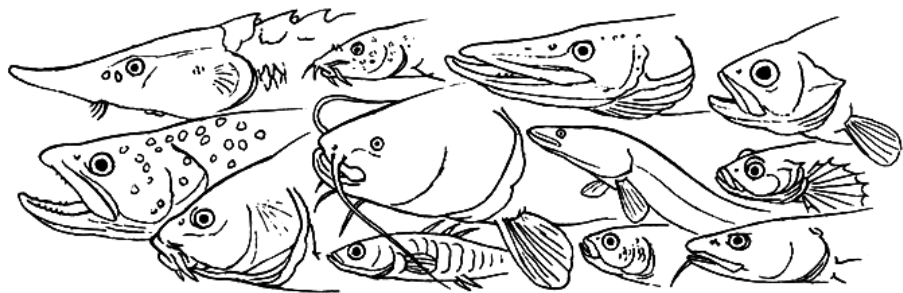
produktivní a bylo nejrozsáhlejší ve světě. Máme se tedy k čemu vracet i co napravovat.

Ryby však nejsou jen potravinou. Patří i k nezbytné součásti nenapodobitelného sportu, neboť rybaření není jen dřepění u prutu, ale i hledání ryby. Skutečný sportovní rybář se brodí neschůdným dnem toku, přelézá padlé stromy, balvany i skály,

aby se dostal k zajímavým tůním í proudům. Jsou to nezapomenutelné chvíle, které prožívá stále rostoucí obec Petrova cechu, členů Českého rybářského svazu, kam mohou vstupovat i děti bez omezení.

Ovšem ryby potřebují svůj živel. Vodu. A ne kdejakou. Musí být nezávadná.

VODA

Slovo na první pohled strohé. Chemici o ní jednoduše říkají, že se skládá ze dvou dílů vodíku a z jednoho dílu kyslíku. Prostě H_2O a je to.

Je to od nich trochu bezcitné. Naštěstí jsou tu básníci a hudebníci, kteří o vodě zpívají ve verších a v tónech. Jsou tu miliony tvorů, kteří spěchají k vodě v jakési úctě a svornosti jsou tu ptáčata, která se tak ráda vrhají do sebemenší kaluže, aby se tam za veselého štěbetání vymáchala, jsou tu batolata, jejichž laskání s vodou ve vaničce jim vykouzluje na tváři nejkrásnější úsměv, jakého je kdy člověk vůbec schopen.

Voda. Je v nás a je kolem nás všude. Tam, kde není, je poušť a v ní – pro většinu živého – smrt. A přece i v pouštích, hluboko pod jejich povrchem, lze vodu najít. Může vytrysknout z hlubin země a rázem proměnit celé okolí v kvetoucí oázu.

Množství vody je na naší Zemi takřka nepředstavitelné. Řekneme-li, že povrchové vody je 1,33 miliarda krychlových kilometrů a zhruba asi tolik v různých vrstvách zemské kůry, jakou si asi utvoříme představu, když jeden jediný krychlový kilometr nám připadá jako gigantický bazén? A takových bazénů jsou tisíce, miliony a miliardy!

Je všude. V mořích, v jezerech, v kalužích, v bystřinách, v řekách, v rašelinistích, v bažinách, v močálech, v chodbách krápníkových jeskyň, v ledovcích, v rostlinách, ve zvířatech i v člověku.

Všude, kde se objeví, zazelená se svěží život rostlin, v každé kapce, v každé louži, o mořích nemluvě, je tolik života, takové množství živočichů, jaké se na souši nikdy a nikde nevyskytne! Bez vody nemůže žít ani nejskrovnější lišejník, ani nejzatvrzelejší kaktus. Je zdrojem života pro nejnepatrnější řasu i pro mohutný dub, pro jednobuněčného nálevníka i pro slona.

Od počátku, kdy člověk vůbec začal myslet, uvědomil si význam vody. V dějinách nejstarších národů bychom se dozvěděli, jak tehdy uctívali řeky jako božstva. Staří Egypťané nazvali Nil otcem, staří Římané stavěli řekám chrámy; dodnes nenazvou miliony Indů Gangu jinak než jako řeku posvátnou a pokládají za samozřejmé, když po smrti je jejich tělo na březích tohoto veletoku spáleno a popel vhozen do jeho proudu. Kolik krásy a kouzla najdeme ve starých slovanských pohádkách všude tam, kde se setkáme s vodou. S citlivostí a něžností se tu vypráví o vodních vílách

a rusalkách, o báječných bytostech, vykreslených do hebké spanilosti.

Jen tam, kde člověka opanovala hrabivost, kde v honbě za úrodnou půdou vykácel obrovské plochy lesů, a zničil tak přirozené zdroje vody, tam získal sice na krátký čas ornou půdu, ale vbrzku se onen kus země měnil v závoj prachu. Vítr i déšť odnášely půdu z polí.

V Severní Americe byl například vypálen prales v rozloze 410 milionů hektarů. To ovšem zasadilo vodnímu hospodářství tohoto kontinentu citelnou ránu; v kraji se rozprostřela bezcitná poušť. Uvažme, že pouhý kilogram půdy v listnatých lesích může vázat i tři kilogramy vody, kdežto půda polní nebo pastvinná pouze půl kilogramu. Někteří odborníci prohlašují, že národ, který nedbá na řádné hospodaření s vodou, jde neodvratně ke zkáze. I v naší zemi jsme před válkou, zvláště na jižní Moravě, nedobře hospodařili s vodou, protože jsme porušili rovnováhu mezi polní půdou a rozlohou lesů. Náš stát vodou šetří. Nikdy nevídané přehradní nádrže jsou nejen levným zdrojem síly pro elektrárny, ale zadržují také vodu, tolik potřebnou pro zemědělství. Při melioračních pracích nejde jen o to, abychom odvodnili zamokřené louky, ale abychom dali vláhu té půdě, která ji potřebuje.

Zvláštní význam mají přehradní nádrže pro zásobování obyvatel pitnou vodou. Z přehradních jezer – tedy povrchovou vodou – je zásobena převážná většina našich vodovodů.

Budování přehrad, které by zadržely vodu, je stále aktuální. Po válce jich bylo u nás postaveno asi osmdesát a v osmdesátých letech nás jejich voda zachránila před katastrofou z dlouhotrvajícího sucha. Neméně významným zdrojem vody jsou i rybníky, kterých je u nás 22 tisíc.

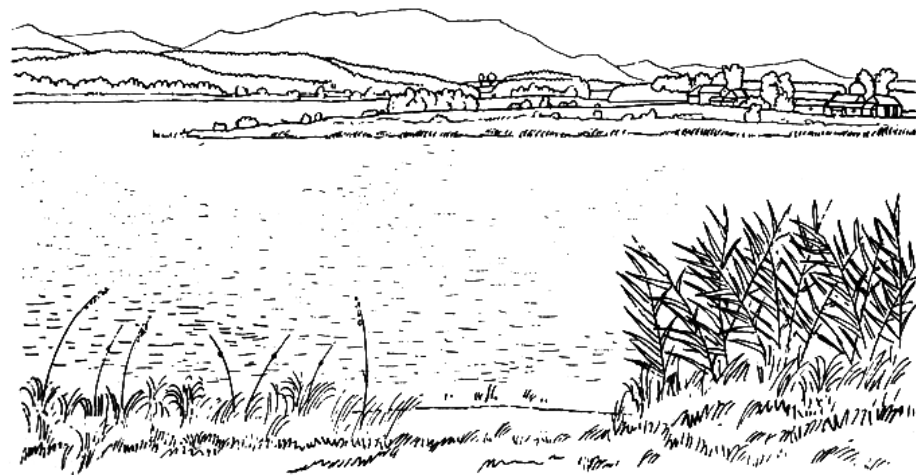
Máme totiž jen tu vodu, která spadne v podobě deště a sněhu. S výjimkou Dunaje všechny řeky odtékají z našeho území k severu nebo k jihu. České řeky odtékají Labem do Severního moře, moravské a slovenské Dunajem do moře Černého. Jen část severní Moravy patří do povodí Odry a Visly – k Baltskému moři. Každé povodí mělo svou zvláštnost, která se také zrcadlila v náčiní a nářadí rybářů. Původní stav našich řek se udržel do poloviny 13. století, kdy začali lidé budovat na tocích mlýny a hamry. Ukazuje se, že přirozený stav a čistota řek vyhovovaly rybám nejlépe. Postižení byli pak zejména lososi, kteří byli nejcennější mezi rybami. Jezy a hlavně vysoké přehrady a silné znečištění vod ukončily tah lososa do malých toků, kde zakládal nová potomstva. Stejně tak zanikl u nás pstruh mořský, jeseter obecný, vyza, úhoř, platýs i mihule mořská.

Na řekách dunajského systému se jezy nestavěly, nejvýše ojediněle. Skromnou úrodu mleli vesničané na Slovensku podomácku na kamenných ručních mlýncích. Vodní mlýny tedy nepotřebovali. Horší bylo odlesnění slovenských hor, aby mohly být zřizovány pastviny pro ovce. Za dešťů se potoky a řeky rychle rozvodnily

a po dlouhodobém suchu začala široká kamenitá řečiště vysychat. Jen veletok Dunaj, kterým dříve připlouvala do vnitrozemí vyza a ostatní druhy dunajských jeseterů, si zachoval svou přirozenost. Na březích Dunaje existovaly velké osady, jejichž obyvatelé se živili rybolovem.

Vnitrokontinentální poloha naší země, jejíž obyvatelé neměli možnost mořského rybolovu, byla jednou z hlavních příčin, která vedla k ojedinělému jevu – k hromadné výstavbě rybníků. Byla dovršena v 16. století dokončením velkolepých rybničných soustav v jižních Čechách i v Polabí.

Zbývá prosté poučení: budeme mít tolik vody, kolik se nám jí podaří na našem území zadržet. V přehradních jezerech i rybnících. Nejen kvůli rybám, ale především pro život, který v celé své rozmanitosti vznikl právě ve vodě. Rozvíjel se od jednobuněčných tvorečků po mnohobuněčné bezobratlé živočichy, k obratlovcům, mezi nimiž byly první paryby a ryby. Některé druhy vyspělejších ryb byly dvojdyšné, dýchaly nejen žábami, ale i plicemi. Odborníci odhadují, že právě takové ryby mohly být vývojovým článkem k suchozemskému živočišstvu až po člověka. Ryby, či spíš kruhoústí nebo paryby se podle odhadu vědců zrodily před 450 miliony roky v prvohorách. Jedni soudí, že to bylo v období tzv. raného siluru, jiní považují za dějinnou éru ryb mladší devon. Vraťme se však k rybníkům. Chov ryb se u nás provádí déle než 800 let. Podle archivních záznamů zjišťujeme první rybník

Jihočeský rybník

v Čechách roku 1115. Je o něm zmínka v zakládací listině kladrubského kláštera. Ve svých počátcích bylo rybníkářství velmi primitivní. V jednom rybníku žilo všechno – rybí plůdek s násadou i s dospělými tržními rybami. Výnos takových rybníků nebyl velký, zvláště když v nich žili i draví candáti, štiky i sumci. Ti jistě požírali i cenný plůdek a násadu.

Ale i tak byl rybník již v raném středověku významnou hodnotou. Výmluvný je například dopis krále Václava I. z roku 1249, který zaslal rytíři Ojřovi. Panovník mimo jiné zdůraznil: „Za to, žes pro urážku mně učiněnou biskupovi fuldskému řádnou přes hubu vyřals, hrad Bílinu s třemi rybníky Tobě do věčného vlastnictví dávám ...” Někteří kronikáři neměli však pro výstavbu rybníků valné pochopení. Jistý Kamp například napsal v roce 1472: „Panstvo všude, i z dědin, rybníkové nadělá. Z toho potomně veliké mordy a zkázy povstanou.” Jiný, Štelcar Želetavský, sdělil: „Vyplňuje se proroctví, že přede dnem soudným čtvrtý díl země České i s kostely rybníci zatopit mají ...”

Zkrátka, ryby přišly k chuti. Zakladatel moderního rybníkářství olomoucký biskup Jan Skála z Doubravy a Hradiště zvaný Dubravius (1486–1553) odpovídal na otázku, proč roste cena kapra: „Kapr je počítán k slastem hodů, což je známo lidem všem, i krkavým holičům i předákům lidu. Nejen měšťané, ale i venkované dávají si kapra ke snídani, obědu i pitce a nevracejí se z města domů, dokud si nenaplnili chřtán kaprem.”

Již na konci 15. století se setkáváme s doklady o neobyčejně vyspělém sladkovodním rybářství u nás. Svědčí o tom např. *Pět knih o rybách*, které napsal již zmíněný Jan Dubravius. Podrobně popisuje nejen rybníky a druhy ryb, které v nich žijí, ale i způsoby, jak stavět hráze, obvodové strouhy a výtoky, radí, kdy je třeba rybník napouštět, jak nejlépe získávat dobrý kapří plůdek, jak jej nasazovat do chovných rybníků. Najdeme tam mezi jiným také kapitolu o rybích nemocech.

V té době byla česká země doslova poseta asi dvaceti tisíci rybníky a rybníčky, hlavně pak v jižních Čechách.

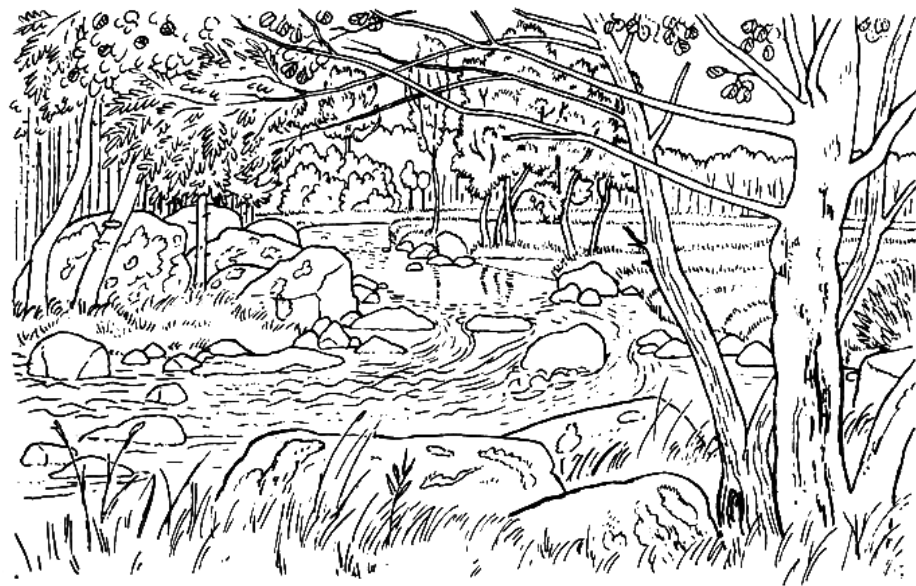
V českém rybníkářství proslul zejména Štěpán Netolický, který v letech 1505 až 1538 působil na panství Rožmberků jako porybný. Tehdy to byla funkce ředitele rybářství. Jeho dílem jsou jedny z našich největších rybníků na Třeboňsku, jako třeba Horusický o ploše 439 hektarů, Velký Tisý o 385 hektarech a některé další. Nejvýznamnějším dílem Netolického byla takzvaná Zlatá stoka. Je to umělý kanál dlouhý 46 kilometrů, který napájí a odvádí vodu z mnoha třeboňských rybníků a rybníčků. Vodu bere z řeky Lužnice u samoty Kazda, vede přes Třeboň a pak k rybníku Horusickému a odtud znovu do Lužnice.

Jiným jihočeským rybníkářem byl regent rožmberského panství v posledních desetiletích 16. století Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan. Historické záznamy o něm hovoří, že „na lidi mračný, leč na rybníky laskav byl”. Byl stavitelem mnoha dalších jihočeských rybníků:

Světa o 200 hektarech plochy, Opatovického o 150 hektarech i našeho největšího rybníka Rožmberka o ploše 711 hektarů. Také Krčín vybudoval na Třeboňsku další kanál zvaný Nová řeka. Je dlouhý 14 kilometrů a odvádí vodu Lužnice do Nežárky před jejím vtokem do Rožmberka.

V osmnáctém a devatenáctém století se úpadek rybníkářství prohloubil. Přednost dostal chov ovcí, skotu i koní; na úkor rybníků byla rozšířena plocha pro pěstování obilí, které se zdokonalovalo o hnojení i o nové plodiny. Hlad po půdě byl velký. To vše působilo na zmenšení plochy rybníků ze 180 tisíc hektarů v 16. století na necelých 50 tisíc v roce 1850.

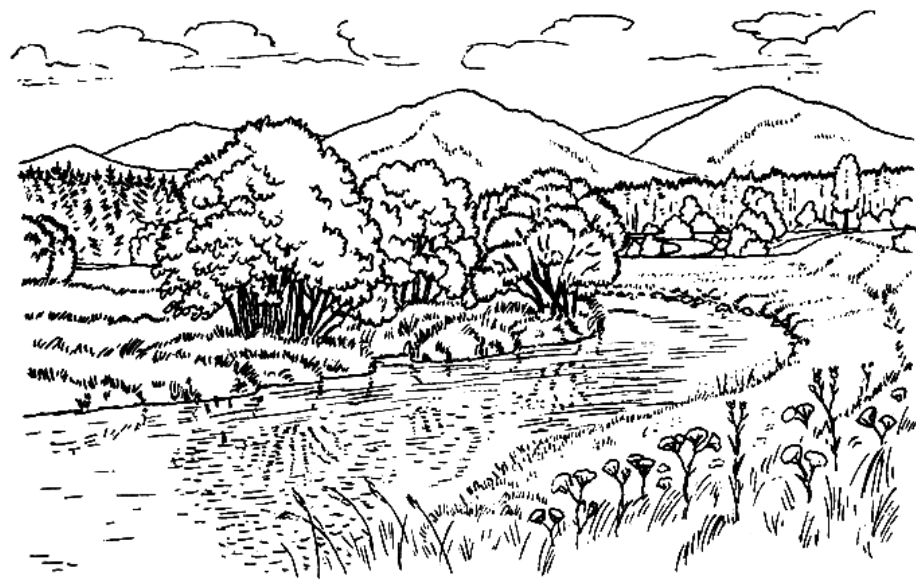
Dnes má naše republika, pokud srovnáváme její rozlohu s rozlohou ostatních evropských států, nejvíce rybníků. V Čechách je zhruba 40 tisíc hektarů rybníků, které obhospodařují většinou závody sdružené v akciové společnosti. Produkují každoročně 14 500 tun ryb, převážně kapra. O tekoucí vody se stará Český a Moravský rybářský svaz. Délka revírů Českého rybářského svazu dosahuje 13 198,8 kilometru, z toho 7126,8 kilometru revírů pstruhových. Rybníky v péči tohoto svazu mají plochu téměř čtyři tisíce hektarů. Zatímco profesionální rybářství se zabývá převážně chovem kapra, dominuje u rybářských svazů chov pstruha obecného formy potoční a v poslední době i některých jiných druhů ryb – například lipana podhorního, sivena amerického, dále parem, ostroretek, ale i tloušťů, a především štik. Tento chov ve svazových líhních je určen k zarybnění revírů.

Pstruhové pásmo

V Táboře je například nejproslavenější štičí líheň, která produkuje ročně přes 50 milionů kusů štičího plůdku. Ten též exportujeme. Ovšem i sportovní rybáři mají svou produkci – na prut či udici uloví každoročně jen v ČR téměř 3000 tun ryb – i když je to neuvěřitelné. Tento způsob lovu se datuje už od pravěku. Kupodivu prvním autorem knihy o rybolovu s prutem byla žena – r. 1496 ji napsala převorka kláštera v anglickém Sopwellu Juliane Bernersová. U nás napsal podobnou knihu v roce 1553 Petr Hubáček Kolínský (*O věcech rybářských, ptáčnických a štěpařských*). Je v ní uvedeno, jak ryby přivábit a chytat přímo do rukou. K pomůckám patří světélkující dřevo vrby, co nejsmrduťejší sýr, kuličky kebulé, kafr, med, kozlí krev i volavčí a lidská, semeno kopru a petržele, labutí maso v medu, kozlí srdce v medu, libeček a blín. O století později psal doktor Handsch již věcněji. Zaznamenal například, že boleni se chytají na živou rybičku, která se táhne na udici vodou. Tloušť doporučuje chytat na žízalu.

Dnešní sportovní rybáři, kteří jsou členy rybářských svazů, pečují současně o svěřené toky. Prakticky všechny pstruhové revíry je nutno zarybňovat, jinak by již tyto naše nejkrásnější ryby vyhynuly jako druh. Nové generace pstruhů se rodí z umělého výtěru. Všechno se děje za velké až úmorné péče. Zvláště obtížná je práce v pstruhových líhních, neboť lososovití tvorečkové velmi choulostivě reagují často na sebenepatrnější změnu vody, zejména změnu její teploty. Když potom plůdek doroste velikosti několika

Lipanové pásmo

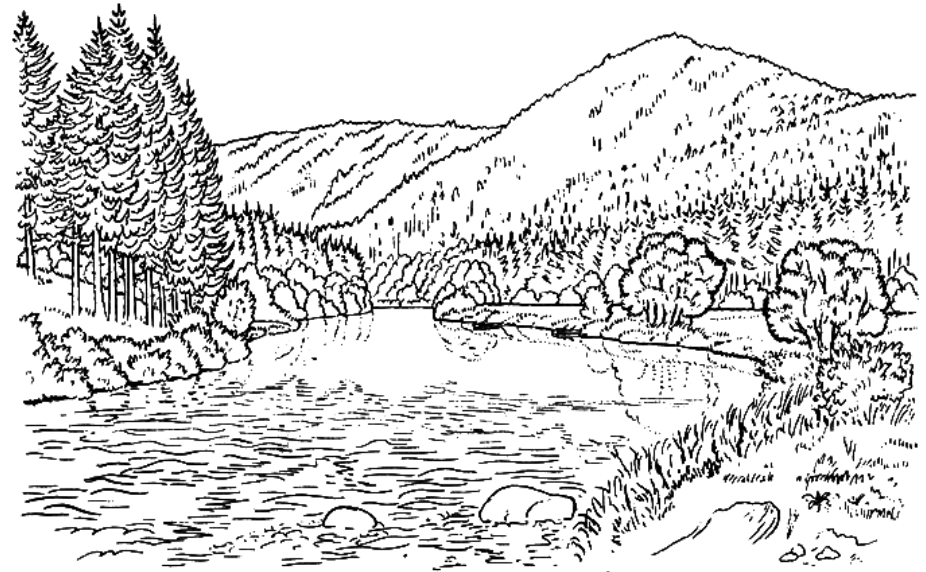
centimetrů, jako takzvaný roček (rybky staré jeden rok), putuje do našich řek. Tam se ovšem musí již starat samy o sebe, vést tvrdý boj na život a na smrt s bezpočtem nepřátel. A přece má do života daleko větší naděje tato rybka, mrštná jako blesk, než ona bezmocná drobná jikra-kulička, která se potácí v zurčícím proudu od oblázku k oblázku, mívá jednu skulinku za druhou a nemá ani možnost, aby se do ní ukryla.

Ani tehdy, kdy se vykulí rybička jak nitka, není zdaleka ještě vyhráno. Vranky, zákeřné larvy hmyzu, dravé ryby, skorec i ledňáček, užovka a mnoho jiných nepřátel jsou stále na číhané. Teprve větší rybka lépe uniká. Zato v umělé líhni nehrozí rybi drobotině takřka žádné nebezpečí.

Tekoucí vody dělíme podle životních podmínek ryb na několik pásem. Pstruhovým pásmem označujeme tekoucí vody, ve kterých žijí převážné pstruzi obecní, pstruzi američtí duhoví, vranky, střevle potoční, siveni, mřenky a v době tření i hlavatky. Voda pstruhového pásma je velmi studená a velmi bohatá na kyslík.

Lipanové pásmo se liší od pstruhového poněkud širším, klidnějším i hlubším tokem. Dno zůstává tvrdé, kamenité nebo písčité, Voda je tam rovněž velmi čistá, studená a žijí v ní lipani podhorní, jelci proudníci, hrouzci obecní, jelci tlouští, mníci obecní, ostroretka stěhovavá, okoun i štika.

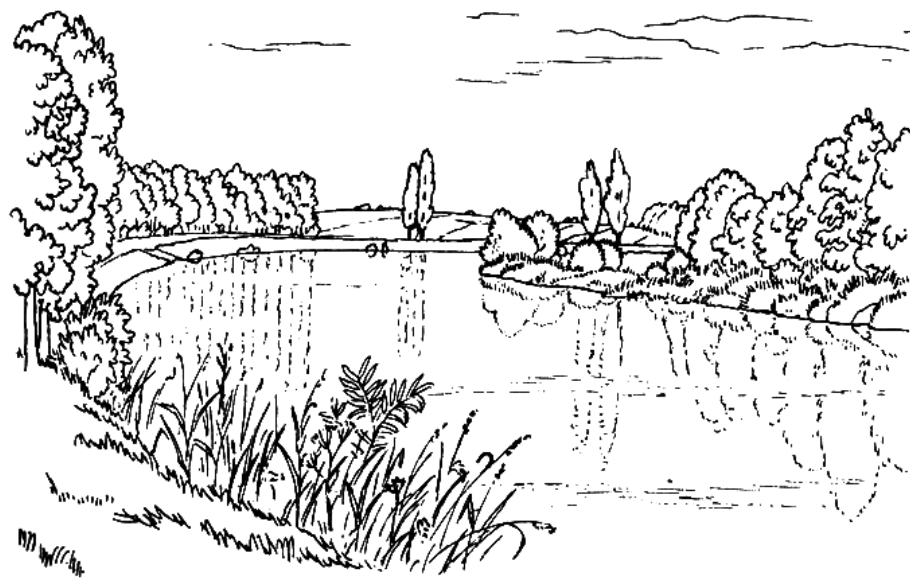
Poněkud níže pak leží parmové pásmo. Je charakterizováno ještě širším tokem. Voda je tam již mírně zakalena, dno bývá místy

Parmové pásmo

zabahněno. Voda je tu o něco teplejší. V tomto pásmu, jak svědčí i název, žije zejména parma obecná, plotice obecná i hrouzci, podoustev i bolen, candát a štika. Na parmové pásmo navazuje pásmo cejnové. Voda tam proudí již mírně a dosahuje nejvyšší teploty ze všech pásem. Bývá také trvale zakalena, dno je bahnité, má bohatý vodní porost – rákos, orobinec, sítiny, rdest, pryskyřník, růžkatec a jiné. V takových vodách žijí cejni velcí, cejnci malí zvaní též skaláci, kapři, líni, jeseni, karasi, sumci a mnoho dalších ryb. Hranice mezi jednotlivými pásmy nejsou zcela přesné. Například tlouště můžeme chytit v pásmu cejnovém, tak i v lipanovém. Podobně je tomu i se štikou, která vyrůstá nejen v nejteplejších vodách, ale pronikne i do pstruhového pásma. Naši sportovní rybáři musí současně vést těžký boj o čistotu vod, která podmiňuje úspěšnost jejich lovu. Na znečištění vod se podílejí jak průmyslové, tak zemědělské závody, ale i odpadní vody z městských sídlišť a obcí. Jen ojediněle se daří toky čistit, kvalita vod se však v průměru neustále zhoršuje. Nejvýrazněji je tento stav patrný na dolních úsecích velkých řek, kde je ze zdravotních důvodů zakázáno i koupání.

Příčina je v nedostatečné výstavbě čistíren odpadních vod, v nadměrném používání chemikálií v zemědělství, v nezodpovědné „ochraně“ silážních jam i stájového odpadu, i odpadu ze závodů nejrůznějších průmyslových odvětví. Znečištění zanechávají v životě

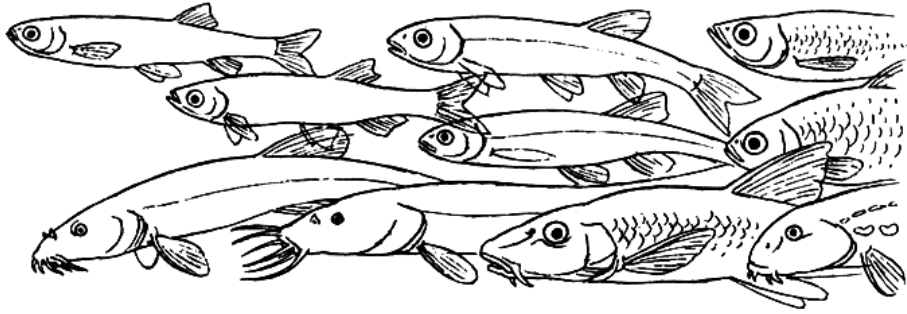
Cejnové pásmo

zvířeny a květeny vod trvalé následky. Dochází hlavně k porušení biologické rovnováhy a k ohrožení zdrojů pitné vody. Tyto škody nelze vyčíslit v korunách, neboť život se žádným způsobem nedá vrátit, natož jen zaplatit.

Necitlivé uplatnění lidské techniky se dostalo do rozporu s přírodními zákony. Záchrana přírody je nezbytná v zájmu zachování vlastního lidského života. Nedejme se mýlit tím, že si některé ryby na určitou míru znečištění zvykly.

Nejde tedy jen o rybáře a jejich zálibu. Vždyť jsou zvyklí, že často nechytí „ani šupinu“. A přece tito věční smolaři se neustále vracejí

na svá zamilovaná místa na březích řek a přehradních jezer. Nikdy neztrácejí víru, že jednou přece jen přijde onen velký den, nezapomenutelný, vzrušující. Chvilé, kdy se prut ohne, až to zapraská, naviják se div nezadře a rybář prožije nepopsatelně rozechvěn dobrodružství, o němž se jeho nerybařícím spoluobčanům nikdy ani nesnilo. S podběrákem v ruce bude trnout hrůzou, aby mu velká ryba v posledních vteřinách neunikla, aby vydržel vlasec i háček, aby byl obezřelejší než jeho rybí protějšek. A chvíle nejkrásnější, kdy úlovek putuje do sítky, do vezírku ...

O RYBÍCH CAPARTECH

Tak se na ně pěkně podívejme! Musíme si ovšem dřepnout, abychom měli prosluněnou vodu řeky u břehu co nejlíže. Teprve pak je můžeme postřehnout. Pohybují se na samém okraji břehu, taktak že je nějaká vlnka nevyšplouchne na souš. Jako tmavé nitečky s hlavičkou menší než u špendlíku tu bezradně těkají a tlamičkami, které bychom rozeznali patrně jen pod zvětšovací sklem, lapají po mikroskopických organismech. Díváme se na ty nejmenší rybičky. Nejmenší proto, že se právě vylíhly, nebo jak se také říká, vykulily z oplodněných jiker. Copak z nich vyroste? Budou to ouklejky, parmy, štiky, cejni, líni, podoustve, plotice, tloušti? Dá se to opravdu dost těžko uhodnout, snad až za několik dnů až týdnů dostanou trochu zřetelnější tvary. Ale to už budou trochu dál od břehu, kde se cítí stále stísněnější. Čím budou větší, tím více se budou přibližovat proudům ve středu toku. Ztratí se

nám z očí a nikdy se nedovíme, co z nich bude. Zda vyrostou v nějakého pořádného „klacka“, nebo je pohltí čísi dravý jícen. Možná že ani pořádné nenarostou; budou velké jako prst a třeba ani jako ten ne. Zkrátka některé z nich zůstanou navždy rybími trpaslíky, caparty, kteří se ovšem musí mít neustále na pozoru před dravými rybami, užovkou, skorcem a vůbec před nejděním nepřítelem.

Tihle rybí trpaslíci nežijí nikdy osamoceně. Jejich vždy pěkné hejno pohromadě. V hejnech ovšem vyrůstají i ryby, které po letech dosahují značných velikostí a hmotností. Výjimku snad tvoří jen někteří drobní pstroužci v malých horských potůčcích. Často najdeme v čirém potůčku malinkého pstroužka, jak osamoceně bojuje proti všem možným nástrahám a nepřátelům, jimž padli za obět jeho druzi.

Všichni tihle trpaslíci, ať už jde o nepatrné střevlíčky, nebo o budoucí velikány našich vod, sumce, mají jeden společný úděl. Musí být neustále ve střehu před většími rybami. Jejich hejna neustále řídnu, dokud se příštího jara nezrodí další rybí drobečkové a nevytvoří hejno nové. Z tisíců a milionů jiker vyrůstá v dospělé jedince jen několik málo ryb. Je to statečný život v té rybí drobotině. Všimněme si, jak někdy dovede hejno drobných rybek podivuhodně vzdorovat útokům štiky, velkého pstruha nebo candáta. Když se na ně řítí zubatá příšera, ani někdy zděšené neprchají. V poslední chvíli, doslova ve zlomku vteřiny jen malinko uhnou, jako by věděly,

že dravá ryba se nepostačí otočit a po některé drobné rybce lapnout. Jindy prchá každá rybka jiným směrem. Dravá ryba pak může ulovit jen některou z nich, zpravidla tu nejneohrabanější. Někdy se dravá ryba také „nestrefí“. To můžeme nejlépe pozorovat, když chytáme na třpytku pstruha. Z ničeho nic vyrazí na šalebný plíšek s háčkem, jehož hroty jsou ostřejší než jehla, a blýskavou umělou rybkou mine.

Někdy si drobné rybky žijí takříkajíc opravdu bezstarostně. Jsou to například střevle potoční, které najdeme většinou v průzračných vodách vyšších poloh, v bystřinách. Nejvíce jich je tam, kde byli vychytáni pstruzi. Střevle tam někdy zůstávají jedinými rybími obyvateli. Projíždějí čiperně průhlednými tůňkami, jsou však stále velmi plaché a při sebemenším náznaku nebezpečí se skrývají pod kameny. Žijí ve velkých hejnech. Střevlí nepohrdne ani některý větší lipan, o hlavatkách ani nemluvě. Střevle je jednou z nejhezčích drobných rybek.

Ještě menší rybkou je slunka obecná, jedna z našich nejmenších rybek vůbec. Prozrazuje se nám brzy ostrým stříbrným třpytem, neboť těká nejraději při samé hladině. Nebývá zpravidla větší než 6 centimetrů a žije hlavně v klidných teplých vodách všude, kde nejsou žádné dravé ryby, nebo jich je tam jen velmi málo. Slunky patří k nejvyhledávanější potravě dravých ryb. Vymizí tam, kde se jen trochu rozmnoží okoun, který početná hejna slunek brzo zcela vyhubí.

Podobné jméno má slunečnice: také se jí říká slunečnice pestrá. Není naším rodákem (pochází ze Severní Ameriky), ale u nás se jí dost zalíbilo, zvláště v tůních dunajských ramen. Svým pestrým zbarvením připomíná tak trochu okounka pstruhového. Nepatří u nás ke zvlášť vítaným hostům. Jednak dorůstá sotva patnácti-centimetrové délky, a hlavně škodí tím, že požírá plůdek jiných, ušlechtilých ryb.

Zato jinou rybkou málokdy zhlédneme. Je to sekavec písečný. Nežije ve všech našich vodách. Jeho domovem jsou čistounké potoky Českomoravské vrchoviny, Beskyd, a hlavně pak Slovenska. Sekavec se přes den skrývá zahrabán v nánosech zetlelé rostlinné hmoty, a teprve večer se vydává na cesty. Nikdy se však nevzdaluje daleko ode dna. Je krásně zbarven, a proto velmi pohledný. Nebývá však nikdy větší než střevle, s kterou podobně jako všechny ostatní drobné rybky sdílí často společný osud – je potravou dravých ryb.

Jestliže rybky, o nichž byla řeč, jsou zajímavé spíše jen svým hezkým vzhledem, pak jejich kamarád z teplých vod, piskoř pruhovaný, se od nich velmi liší. Sídílí v zbahněných tůních v zarostlých zátočinách. Dosahuje také větší délky, někdy i třiceti centimetrů, je tedy třikrát větší než střevle. Svým hadovitým tělem připomíná malého úhoře a je také velmi kluzký. Ač se zdržuje především u dna, přece jen máme možnost jej tu a tam zhlédnout u hladiny, zejména před bouří, kdy se mění tlak vzduchu. Je jednou z našich

ryb nejméně náročných na kyslík. Má-li o něj velkou nouzi, vystupuje ke hladině, aby si tam lokl vzduchu. Jako jediná naše ryba využívá střevní dýchání. Z polknutého vzduchu vstřebává kyslík střevní sliznicí. Když pak vzduch opět vypouští, slabě přitom zapískne, Stiskneme-li jej trochu více v dlani, píská také. Odtud má své jméno. Piskoř je ryba noční a kdyby se tu a tam neobjevil za dne u hladiny, ani bychom se o něm nedozvěděli. Na piskořích si smlsnou různé dravé ryby.

Opusťme však dno a podívejme se k hladině, pod níž se tu a tam zableskne rybka. Ne jedna, ale celé hejno. Zmizí jen na několik vteřin hlouběji pod hladinu, ale už jsou tu zase. Jde o oukleje obecné. Mají, pravda, nepříliš hezké jméno, které neodpovídá jejich vzhledu. Neboť to jsou rybky sice malé, ale hezké jak panenky, vždy čiperné, neposedné, věčně ohledávají hladinu, zda na ní náhodou nespádla nějaká muška. Jsou – abychom tak řekli – pravým chlebem všech dravých ryb, které příliš dráždí svým svítivým, štíhlým a silně zploštělým tělem. Bývají větší než střevle, dlouhé až 17 centimetrů. Podle jména známou rybkou je mřenka mramorovaná. Naši dědečkové je znali jako grundle, které se prodávaly pečené v hostincích na březích Vltavy. Stejně tak se pekli i hrouzci. Podobá se trochu sekavci a stejně jako on miluje proudivé vody vyšších poloh. Podobně jako ostatní drobné rybky je potravou dravých ryb. Početnost mřenky v posledních letech výrazně klesá, proto byla zahrnuta do seznamu celoročně hájených ryb.

Jestliže se nám podaří většinou všechny malé rybky jen zřídka ve vodě zahlédnout, pak o mihuli to platí dvojnásob. Svým zjevem nám mihule připomíná spíš malého hada, není to pravá ryba a stavbou svého těla je od ryb tak odlišná, že ji přírodopisci vůbec nezařazují do třídy ryb, ale zřídili pro mihule zvláštní samostatnou podtřídu – ve třídě kruhoústí. Mihule se liší od ryb tím, že nemá pohyblivé čelisti. Její ústa tvoří kruhovitý, nálevkovitý otvor. Kruhovatá plocha kolem úst vytváří přísavku, takže se mihule může pevně přichytit ústy k nějakému předmětu. V ústech jsou drobné zoubky. Kostra mihulí včetně lebky je chrupavčitá, a nikoli kostěná jako u ryb, od nichž se mihule liší také svým vývojem. Zatímco z jiker ryb se líhnou přímo malé rybky, z jiker mihule se vylíhnou larvy, kterým říkáme minohy a které se teprve později přemění v dospělé mihule. V našich vodách žijí tři druhy mihulí. Mihule potoční, mihule karpatská a mihule Vladykova. Žila u nás i mihule říční; táhla hromadně z moře do Labe proti proudu, kde se třela. Živila se drobnou zvířenou dna řeky a často se přisávala na těla ryb, která nahlodávala, a způsobovala jim tím často smrtelné zranění. Tak se z mihule stává škůdce ryb. Z jiker vylíhlá larva minoha se po třech až čtyřech letech mění v mihuli. Minohy se tvarem těla podobají mihulím, ale jejich ústa nemají zuby a oči jsou zakryty kůží. Na podzim se mihule vrací do moře. Když se mihule postará o potomstvo, umírá. Dnes však nemáme o mihuli říční žádné doklady. Mihule potoční se podobá mihuli říční, jenže je menší. Do moře

netáhne a celý svůj život prožívá ve sladkých vodách. Mihule Vladykova (12–15 cm) žije v Dunaji a jeho přítocích. Mihule karpatská (až 30 cm) žije jen ve slovenských tocích. Způsobem života se mihule příliš neliší.

To, že mihule patří k pochoutkám dravých ryb, dosvědčí nejlépe pytláci. Vyrypují mihule u břehu z bahna nebo z jemného písku a za večerů na ně chytají dravé ryby, které jen málokdy odolávají této nástraze. Vzhledem k tomu, že mihulí ubývá, jsou zákonem přísně chráněné. Pytláci, o nichž je řeč, musí být proto dvojnásobně trestáni! V Rybářském řádu je tento celoroční zákaz lovu mihulí uveden na předním místě a mihule jsou i v seznamu chráněných živočichů v ČR.

Mezi rybími caparty najdeme u nás v některých rybnících kolem Prahy ryбку, která si staví hnízdo. Je to mezi našimi rybími obyvateli zjev zcela neznámý. Konečně i ryбка, o které je řeč – je to koljuška tříostná – do našich vod nijak nepatří a i svým zjevem působí velmi nezvykle a dost nepřírozně. V době tření – bývá to v dubnu – staví si sameček z drobných úlomků rostlin jakési hnízdečko, v němž pak hlídá oplozené jikry do té doby, než se z nich vykulí plůdek budoucí koljušky. Jiker mívá koljuška jen několik desítek. Stačí to, protože tato ryбка nemá mnoho nepřátel. Dravá ryba o ni nestojí. Koljušku chrání tři velké ostny, které rybce nahrazují velkou hřbetní ploutev. Těmito ostny může koljuška libovolně pohybovat, a hlavně ve chvíli nebezpečí je bojovně ježí.

Nemůžeme dnes bezpečně zjistit, zda u nás původně žila, nebo byla uměle vysazena. Podezírání jsou akvaristé, kteří tuto ryбку u nás nasadili snad z pokusných důvodů. Neučinili však dobře, protože koljuška je požíračem jiker jiných ryb. Protože nemá mnoho nepřátel, dovede se v některých rybnících nebo v klidných vodách rychle rozmnožit. Málokdy dosahuje délky devíti centimetrů. Jejím původním domovem jsou místa, kde se v ústí řek mísí sladká voda s vodou slanou. Takovým místům říkáme brakické vody. Opusťme však tohoto nevídaného hosta a podívejme se na jednu z našich nejznámějších drobných rybek, na malého vousáčka, hrouzka obecného. Vypadá jako nějaký špindíra, je samá neurčitá skvrna, kterou tu a tam probleskne na bocích ocelová, svítivá modř. U tlamy má dva vousy. Hrouzek je velmi oblíbenou potravou dravých ryb. Sotva se hrouzeček vykulí z jikry, už na něj útočí kdejaká ryba. Chrání se tím, že se krčí u dna, s jehož barvou velmi dobře splývá. Žije v celých hejnech. Nejraději se pohybuje na šterkovitém oblázkovém dnu.

Hrouzci jsou poměrně hodně žraví a dovedou do sebe nasoukat pořádný kus žížaly, přesto bývají velcí průměrně jako ukazovák dospělého člověka. Proto také není nesnadné chytit je na jemnou udičku. Stačí trochu zakalit vodu a za chvíli do ní natáhnou v celém hejnu. Nejdříve ti větší a za nimi jako ocáskové ti menší. Pražanům jsou hrouzci známí z těch dob, kdy byli v restauracích na břehu Vltavy podávání jako pochoutka. Pražané jim říkali grundle.

Jak je vidět, je hrouzek nejen na jídelním lístku ryb, ale i pochoutkou lidem, i když dnes již zapomínanou. Jako grundle byla označována také mřenka mramorovaná. Hrouzek však slouží rybářům jako výborná nástraha, zejména na štiky. Nelze s ním chytat na těžko, protože se rád ukrývá pod kameny, kde jej štika sotva najde. Kolikrát se stalo rybářům, když na hrouzka chytili štika, že tahle drobná, statečná rybka přežila i silné sevření dravé tlamy.

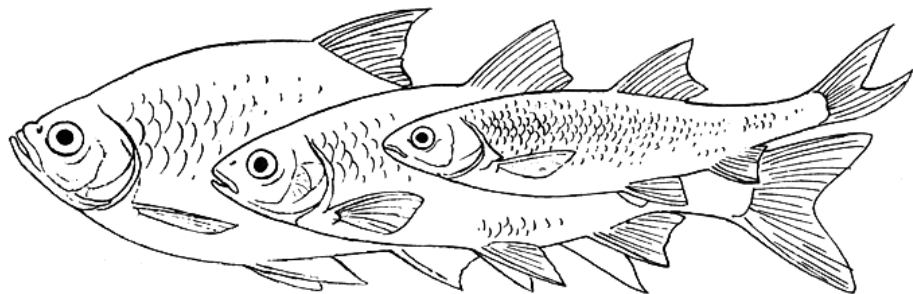
Jestliže máme pro hrouzka jen slova samé chvály, pokud se v některých chovných rybnících nerozmnoží a neužirá tam potravu kaprům, pak tomu bude skoro opačně u jiné malé rybky. Má dlouhé úřední jméno: hořavka duhová západní a je skoro tak malá jako slunka; patří tedy k našim nejmenším rybám. Bývá šest až osm centimetrů dlouhá, pěkně zbarvená a zvláště sameček hraje krásně nafialovělou barvou.

Svým životem bývá hořavka mnohem zajímavější než hrouzek. Najdeme ji takřka všude tam, kde žijí současně škeble nebo velevrub. Je mnohem skromnější než hrouzek, snáší i hodně kyselou vodu a není náročná na kyslík. Ne nadarmo jsme však řekli, že žije jen tam, kde žijí i škeble a velevrubi. Tito jsou totiž hostiteli a ochránci oplozených jiker hořavky. Dostávají se do jejich těl velmi zajímavým způsobem. V době tření, v dubnu nebo v květnu, vyrůstá samičce hořavky ze spodní části těla několika-centimetrová trubička, takzvané kladélko, jímž hořavka sune jikry

do žaber škeblí nebo velebrubů. Sameček, v době tření překrásně vybarvený jako opravdový ženich, vypouští nad dýchacím otvorem škeble své mlíčí, které je pak proudem vody zaneseno do žaber, kde oplodní jikry, vtlačené tam kladélkem samičky. Z jiker se pak líhne drobnou plůdek, který tráví u svého hostitele asi 14 dní a pak vyplouvá vývodním otvorem jakoby „vydechnut” ven, do volné vody. To už jsou velké jeden centimetr! Opravdu docela originální ochrana plůdku i jiker, které by jinak pozřely jiné ryby. Není proto divu, že všude tam, kde škeble a velevruby vyhubily tovární splašky, vymírá i hořavka. Tato malá rybka, ne větší než ukazováček dítěte, odvděčuje se mlžům za ochranu svého dorostu tím, že larvy se zachycují ostrými hroty lasturek na těle rybky a přechodně se tam vyvíjejí.

O hořavce se říká, že prý má hořké maso. Podle toho se také jmenuje. Někteří odborníci tvrdí, že hořavku opomíjí i dravá ryba, která prý nestojí o hořkou pochoutku. Praxe ovšem tyto názory vyvrací. Rybáři to dosvědčí velmi snadno. Stačí hořavku nastražit do takových míst, o nichž bezpečně víme, že v nich loví štika. Hořavka nehořavka – štičí tlamě neunikne.

Tak to máme zhruba všechnu tu rybí drobtinu, která žije v našich vodách. Říká se, že malá ryba je také ryba, ale nemusíme přitom myslet vždy na peníze. Protože kde je malá ryba, bývá zpravidla i ryba velká. Proto nikdy nad rybími caparty neohrnujeme nos. Jsou to roztomilé dětičky našich potůčků, řek, rybníků i jezer.

NENÍ BĚLICE JAKO BĚLICE

Kdyby se vás někdo zeptal, jak vypadá bělice, co byste mu asi řekli? Možná tohle: bělice je taková ryba, která je hodně bílá nebo stříbrná a není příliš veliká. A možná že byste dodali, že je to ryba, která je u nás nejrozšířenější a najdeme ji div ne v každé louži. Dá se prý také nejsnadněji chytit, třeba na žízalu, na kousek chleba, malinkatý knedlík, trochu těsta, brambor, hrách, sýr, třešni, kousek švestky, umělou mušku, vařené kroupy, kamenáče, červenáče, rousnici, „bílého červa“ (larvu masařky), larvu chrostíka, nu zkrátka vidíte, že bělice není nijak vybíravá. Její jídelní lístek je opravdu velmi pestrý. Ale to nám stále ještě nic neříká o bělici. Jaká je to vlastně ryba, je to opravdu tvor, který si v řece, říčce, potoce nebo rybníku plave jen tak nějak docela obyčejně, nezajímavě, prostě jako ta nejobyčejnější ryba?

Nebudeme se raději dohadovat, ale zkusme si ji chytit, abychom se na ni podívali blíže. Snad právě teď bude při chuti a dá se ošálit naší nástrahou.

Sejděme tedy k řece, vyhledejme si pěknou tůň s poklidnější vodou, která tam proudí jen docela pomalu. Podívejme se dobře po hladině; třeba tam rejdí hejno stříbrobokých rybek. Ano, jsou tu a teď se právě polekaly našeho stínu. Na hladině to trochu zašplíchlo a rybky, zmizely. Nevadí! Než se vzpamatují z úleku, budeme mít jistě připraven náš proutek. Stačí docela lehký, ale pružný prut, třeba jen s velmi jednoduchým navijákem. Ostatně bez navijáku není radno chodit k většímu potoku, neřku-li k řece. Co kdyby nám zabrala nějaká větší ryba, třeba takový dvoukilový kapřík? O toho bychom bez navijáku určitě přišli. A možná že by nám zlámal i prut, nebo by určitě utrl udici. V rybařině si totiž nemůžeme mnoho vybírat, zvláště chytáme-li na nástrahu, na kterou nám může zabrat cejnek skaláček stejně tak dobře jako kapr, bolen nebo pořádná parma. Je to třeba malá rousnička. To je vnaidlo opravdu univerzální. Chytneme na ni okounka, kapra, cejna, plotici, tlouště, parmu, proudníka, hrouzka, ježdíka, karase, lína, bolena, sumce, úhoře, podoustev, červenopeřici, cejna malého, malého pstroužka, mníka, candáta, zkrátka kromě štiky skoro všechno, co v naší vodě žije, včetně raka. Necháme však žízalu žízalou a uděláme si raději pěkné rybářské těsto. Nemyslete si však, že je to takové, které maminka zadělává

na buchty! Tohle rybářské se dělá z docela obyčejné krupice. Do kastrůlku nalijeme sotva na prst vody, dáme ji na oheň, a když se začne vařit, začneme do ní sypat krupici a současně s kaší, která je stále hustší, mícháme tak dlouho, dokud to jde. Když už s kaší nemůžeme hnout, dáme kastrůlek z ohně, jeho obsah vyklopíme na kus čistého, nepotištěného papíru, nejlépe na nějaký silnější, který nepropouští tuk. Když tohle těsto trochu vychladne, musíme je hníst, až je vláčné a příliš se nám nelepí na dlaně a prsty. Z tohoto měkkého, heboučkého těsta uděláme tedy kuličku. Jak velkou? To přece záleží na tom, jak máme velký háček. Je-li hodně velký, pak uděláme kuličku takovou, abychom ji napíchli na jeho špičku. Je-li menší, můžeme jej do kuličky schovat. To bývá zpravidla to nejlepší, snad nejjistější, protože nám ryba na takovou návnadu déle zabírá. Ryba totiž ucítí kov později. Úlovek je téměř jistý, zvlášť je-li špička háčku hodné ostrá a náležitě vyklenutá. Máme-li však kuličku těsta jen na špičce háčku, pak musíme zasekávat ihned, jakmile vidíme, že ryba zabírá. Ta totiž v takovém případě pociťuje ostří háčku velmi brzo a okamžitě upouští od dalších hodů, nebo dokonce kuličku těsta ze špičky dovedně stáhne.

Dejme tedy tomu, že máme jen malý háček, který zcela pokryjeme kuličkou těsta. Na udici mějme lehounký splávek. Olůvko nemusíme mít. Budeme-li jen trochu šikovní, nahodíme udici s tenkým vlasem dost daleko od břehu. Hloubku nemusíme

nastavit příliš velkou, nejvýš asi tak půl metru. Je-li voda aspoň trochu čistá, vidíme dobře kuličku těsta, jak se v ní poklidně vznáší. Možná že to bude trvat jen několik minut a už se kolem ní budou objevovat stříbrolesklé rybky. Nejprve budou kolem ní kroužit, pak se některá odváží bliž. Jedna z nich se k tomu drobečku těsta přiblíží docela i svou tlamičkou; nás takový okamžik jistě rozechvěje napětím. Ted', ted' určité zabere! Chyba lávky! Rybka jako by tušila, že ji tady čeká něco nemilého, dopluje docela důstojně kousek dál a nástrahy si již nevšímá. Pomalu odplovává i celé hejno.

Když se nám tohle stalo, udělejme pokus. Hodíme do vody tři nebo čtyři kuličky těsta, navlas stejné, jako je ta na háčku. Velmi nás udiví, jak rybky ihned připlavou a kuličky polapají, ještě než klesnou docela ke dnu. Pak opatrně vytáhneme z vody naši udici a znovu ji na hodíme. Musíme být však opatrní, aby splávek příliš nepleskl o hladinu, to by rybky poplašilo. A pak se najednou stane jakýsi malý zázrak. Splávek se potopí a bude chvilíčku ujíždět pod hladinou. Tenhle okamžik nesmíme promeškat. Rychle zasekneme. A tak ji tedy máme! Rybka je trochu delší než mužská dlaň, břicho má bílé jako peřinka novorozeněte, boky má stříbrné, ploutve a oči zdobí červeň, oranž i zlatitá žluť. Řekneme si, že je to bělice. Dáme ji do nějakého malého rybníčku nebo do sítky a chytáme dále. Nějak se nám to však nedaří. Jako by rybky vyhlásily v tůni poplach a všechno, co se vylekalo, se schovalo někam do nejhlubších

úkrytů. Zkusíme tedy jinou věc. Odstraníme splávek z udice a chytáme „na těžko“. Prostě kuličku těsta, která obaluje háček, necháme klesnout ke dnu a napjatě budeme pozorovat špičku prutu, a hlavně pak oblouk, který svírá silon mezi prutem a hladinou řeky. Nedá se předem říci, jak dlouho budeme čekat. Snad jen chvíli, snad půl hodiny, snad hodinu. Ale pak se přece jen oblouk pohne, pohne se špička prutu, najednou to prostě silně zatáhne. To ovšem už nečekáme, zasekneme a další úlovek je na břehu. Opět ryбка, která je podobná té první. Snad jen trochu menší nebo větší. Dáme ji k té první a nedočkavě nahazujeme udici znovu. Budeme trpěliví a jistě se dočkáme i do třetice. Opět zbavujeme rybku trýznivého háčku. V našem malém rybníčku jsou teď tři. Když se vás někdo zeptá, cože jste to chytili, řeknete mu patrně, že bělice.

Když je tu máme pohromadě, tak si je tedy pěkně prohlédneme. V prvním okamžiku se nám zdá, že jsou co do vzhledu docela stejné. Snad jen velikost je trochu rozdílná, ale to je přece i mezi lidmi, že někdo je velký a jiný malý, další zase třeba takový prostřední. Proč by to nemohlo být i u ryb? Třeba u bělic? Pozorujeme rybky v rybníčku. Pohybují namáhavě skřelemi, leží na dně zcela nehnutě. Ta první je ve hřbetě trochu víc zaoblená, tak trochu jako přihrblá, ba i břicho má zaoblené. Její oči jsou naoranžovělé a barva ploutví přechází do ohnivé červeně. Hlavu má nevelkou, trochu tupou, tmavý hřbet má modrozelený nádech.

Na bocích se jí stříbří šupiny s trochou nazlátlého odstínu. Tato bělice se jmenuje perlín ostrobřichý, kterému se častěji říká červenopeřice. V našich vodách není žádnou vzácností. Je velmi nenáročná na kyslík a najdeme ji ve vodách, kde ani mnoho jiných ryb nevydrží, třeba i ve vodách mírně kyselých. Je to ryбка velmi neklidná, stále musí něco hledat, stále těká mezi řasami a ohledává dno. V letních měsících je neustále při chuti a není divu, že ji často chytíme. Nástrahu nejprve mírně „otukává“, pak zabírá trhavým pohybem a po záseku se podobně jako jiné rybky prudce, rychle, až bláznivě rozjede a zpravidla šplouchne i o hladinu. Na udici bere v každém počasí, lhostejno, zda je právě polední vedro nebo chladné ráno. Nevybírá si ani v roční době, kromě doby tření. To ostatně bere málokterá ryba, snad jen žravý okoun. Málokdy dorůstá do větší velikosti. Půlkilová červenopeřice je už slušný chlapík, kilová nesmírná vzácnost. V rybnících je plevelnou rybou, protože užívá kaprům potravu. Podívejme se však na druhou rybku. Při podrobnějším pozorování vidíme, že je v bocích poněkud zmáčknutá, má větší hlavu než perlín a také její stříbrné šupiny jsou větší. Oči má výrazně oranžové. Tmavá barva hřbetu přechází při prudkém slunečním svitu do kovového lesku. Myslíte si, že je to také bělice. Ale mýlíte se. Tohle je totiž plotice obecná, která je u nás rovněž poměrně hojná. Mívá však častěji než perlín hmotnost i jeden kilogram. Protože však nemá maso tak chutné jako maso kapra nebo

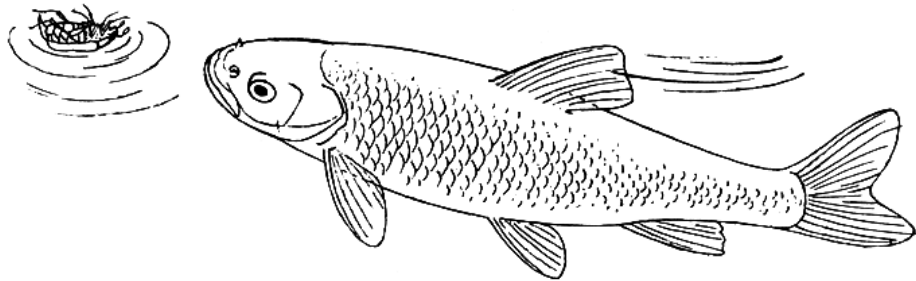
i cejna, považujeme ji rovněž za plevelnou rybu. Její domov je v teplejších, poklidnějších vodách, i když to není pravidlem. Nevyhýbá se totiž ani proudům, pokud nejsou příliš studené. Zvláště dobře se jí daří v údolních přehradách, proniká do jejich hloubek. K večeru se pak vrací ke břehům, do mělčin. Miluje porosty, lakušníku, dlí ráda u břehů, kde roste puškvorec a přeslička. Labužnicky si smlsne na výhoncích některých rostlin, třeba na zblochanu nebo rdestu. Plotice bývá také bojovnější než perlín. Zabírá plynuleji a se zaseknutou udicí se rozjíždí občas i dost daleko. Někdy oklame i zkušeného rybáře, který se domnívá, že zasekl kapra.

A teď nám tu zbývá v rybníčku třetí rybka – ta nejmenší. Má malou, špičatou hlavu. Její hřbet pokrývá tmavá olivová šed', boky svítí jasným stříbrem. Je hodně útlá a hubená. Je to proudník, správněji jelec proudník. Rybáři mu však jinak neřeknou než proudník. Jak už napovídá jméno, jde o rybku, která žije nejraději v proudech. Je poměrně nebojácná. Zdržuje se ráda dost blízko u břehu. Miluje stín pobřežních keřů a stromů. Pro rybáře to není žádný velký triumf, když tuhle rybku chytí. Bývá totiž velká asi tak na dva prsy. Nežije také v početnějších hejnech. Proudníci jsou roztroušeni

v tažné vodě poměrně daleko od sebe. Můžeme je chytit i na kuličku těsta, i když mají raději nějakou tu larvičku nebo vodní hmyz. Rybáře dovede proudník někdy hodně pozlobit. Uždibuje kuličku těsta na háčku a ani pořádně nezabere. Podržíme-li proudníka chvíli v ruce, vidíme, že je naše dlaň ve chvíliče hodně sliznatá.

Tak tohle jsou tedy některé naše bělice. Jsou si hodně podobné, a přece je každá jiná, tvarem těla, barvou, způsobem života. Nejsou to ovšem všechny ryby, které je možno zahrnout do skupiny bělic. Mezi ně bychom mohli započítat třeba i oukleje, podoustve, tloušť, možná i bolena, ostroretku. To všechno jsou pro lidi, kteří nedovedou ryby od sebe rozeznávat, pouhé bělice. Tihle lidé si vůbec neuvědomují, že bělice vlastně neexistují. Je to název nesprávný a pro opravdové rybáře nepochopitelný. Přece není jedno a totéž třeba tloušť, který je i dravou rybou a loví i drobné rybky, a plotice, poklidné ohledávající dno, podobná vodní kravičce, která spásá, na co přijde ...

Tak tedy není nejen bělice jako bělice, ale není bělice vůbec. Bělice je jen v myslích těch, kteří se na rybu nedovedou pořádně podívat.

VODNÍ RARACH

Tenhle chlapík je velmi známý a hojný. V celých hejnech slídí u hladiny a je skoro stále při chuti. Dá se při obezřetnosti chytit takřka v každou denní i roční dobu. Rybka, která je jednou z nejodolnějších proti splaškům z továren; ne jeden odborník jí předvídá budoucnost. Je pravda, že jí rybáři kdysi opovrhovali jako rybou méněcennou, s nevalným masem. Pohlíželi na ni jako na nejobyčejnější bělici.

Tento baculáč, kterému říkáme tloušť a který se úředně jmenuje jelec tloušť, je přesto velmi pozoruhodný. Dokud ještě příliš nepovyroste, smejí se svými druhy povětšinou jen u hladiny, ale jakmile začíná mít víc než půl kila hmotnosti, už jako by se za svou velikost začal stydět. Začíná žít hlouběji pod hladinou a vyhledává také raději silnější proudy. Drobné mušky, po kterých se zamlada tak rád vrhal, přestávají jej náhle zajímat. Začíná číhat raději na

drobnou rybkou. Za svou kořistí se však vydává jen velmi nerad do mělčin nebo k hladině. Zahlédnout velkého tlouště, který by měl třeba přes kilo, to je dost velká vzácnost. Leckterý rybář tuhle vlastnost tloušťů ani dobře nezná. Proto se někteří z nich vypravují na tlouště tak, že na háček udice, která není zatížena olůvkem, napichují kostičku chlebové kůrky. Pouští pak tenhle „chlebíček“ po vodě a zhusta mívají štěstí. Najednou to na vodě mlaskne a chlebíček zmizí uprostřed zvlněného vodního kola. Rybář musí být na tento okamžik připraven. Musí držet prut v napjatém postřehu, aby v mžiku mohl rybu zaseknout. I když je tloušť věčně hladový a hltavý, nepolyká bezhlavě. Vzdává se svého sousta v okamžiku, když zjistí něco podezřelého. To ovšem platí o potravě neživé – o třesních, hrachu, kuličkách těsta, brambůrce, chlebíčku, umělé mušce. Budeme-li chytat tlouště na drobnou rybičku, nemusíme mít strach, že nám nástrahu pustí. Drobnou rybkou, třeba i mrtvou, pohlcuje tloušť zpravidla najednou. Chytat tlouště na drobnou rybičku není však docela jednoduché. Nástraha totiž nemá napínat silon. Tloušť nesmí pocítit hrubý odpor udice. V takovém případě dá naší nástraze okamžitě vale, i když jde o sousto, které velmi miluje. Na drobnou rybkou chytáme tlouště zpravidla tak, že mrtvé rybce propíchneme háčkem tlamičku. Na udici dáme lehké olůvko a nahazujeme do proudu. Proud pohybuje rybkou, jako by byla živá. Cívku navijáku smíme mít přibržděnu jen natolik, aby nám silon nevytáčet proud. Při

zabrání musí se cívka uvolnit lehce. Máme-li cívku příliš přibržděnu, tloušť za nástrahu škusne a nejednou se stane, že rybku ukousne u samé hlavy, v které trčí špička háčku. Je to pozoruhodné kousnutí. Tloušť totiž nemá viditelné zuby. Má však v tlamě sílu kleští a nastraženou rybku prostě přeštípne. Podobně si počíná i candát a okoun.

A ještě jedna pozoruhodnost. Čím menší rybičku dáme na háček, tím větší je naděje na velkého tlouště. Ale pozor. Nastražit nesmíme kdekou drobnou rybku. Jen ty drobné plevelné – slunku, hrouzka, proudníka, ouklej, ježdíka, plotičku, tedy rybky, u kterých nejsou předepsány zákonné míry.

Pokud budeme chytat tlouště na drobnou rybku, měli bychom aspoň přibližně zjistit, zda v místě revíru není náhodou štika nebo candát. Pak bychom totiž museli nastražit rybku na háček s ocelovým lankem. Štika nebo candát, i větší okoun jsou schopni obyčejný silon snadno překousnout. Je-li v revíru prostě dravá ryba, pak chytíme tlouště raději na jinou nástrahu. Na drobnou rybku by nám mohla zabrat i menší štička, která se může háčkem vážně poranit a uhynout. To je ovšem velká škoda. Tlouště můžeme lovit bez ocelového lanka, neboť silon nepřepiluje ani nepřekousne. Může však nástrahu hluboce polknout. Nemusí se nám podařit, abychom mu z jícnu vyjmuli háček. Pak je lépe rybu usmrtit. U tlouště to tolik nevadí, protože jeho zákonná míra je 25 centimetrů, kdežto u štiky je to půl metru! Jakmile nedosahuje

ryba této míry, musí jí rybář dát svobodu. Ovšem je-li ryba vážně poraněna, může zahynout. Pro každou vodu znamená uhynulá štika velkou ztrátu. Zní to možná prapodivně, ale hodnota této dravé ryby je v tom, že svou na první pohled loupeživou činností uskutečňuje biologickou rovnováhu v řekách a rybnících, které zbavuje degenerovaných, ba i nemocných rybek. Tloušť ovšem platí v některých vodách také za druhořadou rybu, zvláště když se tam hodně rozmnožil.

Až donedávna se zdálo, že tloušť bude jedním z mála druhů, které spolehlivě přežijí rok 2000. Dokáže se přizpůsobit i poměrně silně znečištěným vodám, které také nejsou příliš bohaté na kyslík. A přece bylo nutné zahájit v líhních Českého rybářského svazu umělý chov tlouště a vysazovat jej zejména do revírů, kde byly vyhubeny ryby přechodnou otravou. Stále však patří k našim nejhojnějším rybám. Jeho domov najdeme takřka všude, kromě vysoko položených horských, ledových bystřin. Žije v teplých nížinných vodách cejnového pásma i v některých částech pásma pstruhového, například v potocích Českomoravské vrchoviny. Je jakýmsi všudybylem, kterého vidíme vždy rádi. Až na pstruhové vody. Tam přece jen velmi citelně ohrožuje pstruží dorost, a to je velká škoda.

Lov tlouště je velmi zajímavý, zvláště chceme-li chytit nějakého toho většího baculáče s krásně oválným tělem a se hřbetem který výrazně připomíná šíji býka. Snad právě podle silného hřbetu se

mu říká tloušť. Je to trochu nevhodné jméno, které nám připomíná tloušťka, tlusťocha, nemotorného a těžkopádného. Tím však tloušť zdaleka není. Naopak, patří k našim nejrychlejším, nejmrštnějším a nejvytrvalejším rybám. Vždyť setrvává často i v nejprudších peřejích, kde se dá dobře chytat na umělou mušku. Je to sice hodně obtížný lov, protože udicí cloumá hodně silný proud, ale přece jen při zabrání ucítíme prudké škubnutí velmi zřetelně, a nemůžeme se nijak mýlit. Na umělou mušku však chytíme spíš menší tlouště.

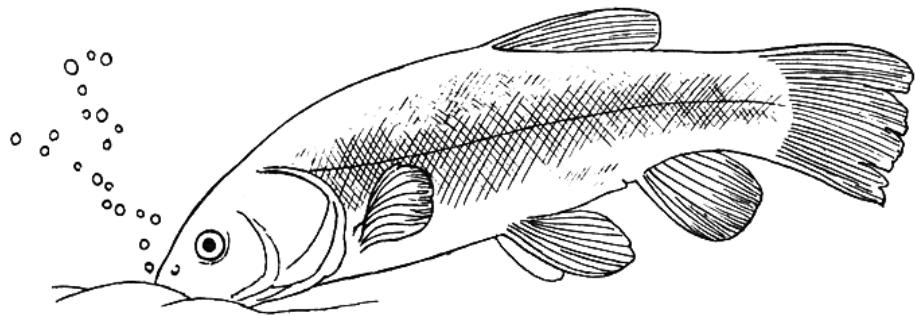
Ještě napínavější je chytat tlouště na třesně. To se dělá tak, že do řeky hodíme jednu nebo dvě hrsti hodně červených třesní, které nemusí být právě nejčerstvější. Nejlepší jsou višně a pěkné srdcovky, do kterých lze dobře skrýt háček, když jsme vyjmuli pecku. Háček se totiž musí vejít do třesně celý, jinak bude mít sotva nějaký úspěch. Tloušť, zvláště ten velký, který je schovaný kdesi uprostřed proudů, je velmi chytrý, a hlavně nedůvěřivý. Každý kousek potravy bere do kulaté tlamy jen na krajíček, pečlivě zkoumá sousto, a teprve když se přesvědčí, že je všechno v pořádku, zhltně je naráz a rychle ujíždí kousek dál. Není ovšem snadné udělat to tak, aby byl háček pěkně schován. Ten se totiž musí do třesně pěkně našít. Nu, není nutné se hned kvůli tomu učit krejčím nebo švadlenou, ale trochu cviku a zručnosti přece jen bude třeba. Musíme háček s návazcem sejmout z „kmenového” vlasce. Očko návazce navlékneme do očka

speciální rybářské jehly. Potom si vybereme pěknou třesni bez stopky a zbavíme jí pecky. Nesmíme ji však příliš potřhat. Pak do místa, kde jsme vyjmuli pecku, píchne jehlou a protáhneme vlasce až po háček, který se do třesně pěkně schová. Provlékne očko návazce očkem „kmenového” vlasce, zadrhneme a nástraha je hotova. Při nahazování udice musíme dát ovšem pozor. Nesmíme vrhat příliš prudce, abychom třesni „neutrhlí”. Nahazujeme šikmo směrem po proudu, nikdy před sebe, proud by mohl totiž nástrahu zakutálet a přitisknout pod kámen. Ryba by tam nástrahu nenašla a my bychom mohli přijít o háček. Hodíme-li však nástrahu po proudu, je sice o něco blíž u břehu, ale proud si s třesní pohrává, ta nemůže uplavat, nemá se kam skutálet, zapadnout. Červeň třesně tlouště brzo vydráždí, a je-li nablízku, určitě rychle zabere. Na tohle musíme být zvláště dobře připraveni. Tloušť bere sice velmi rychle a zprudka, ale podezřelou kořist také velmi rychle pustí. Vydáme-li se na tohoto vodního raracha, který nás vždy při zabrání notně vyleká, mějme vždy ruku na prutu. Při prvním trnutí na nic nečekejme. Musíme okamžitě měkce zaseknout a po záseku ihned uvolnit naviják. Zaseknutý tloušť vystřeluje jako granát z místa, kde pocítil poprvé bolestivé píchnutí. Je to nadmíru prudký výpad. Váží-li takový chlapík víc než kilo a máme-li slabší silon, pak se můžeme s rybou dozajista rozloučit, nebude-li se cívka navijáku točit, jak ryba sama chce a potřebuje.

První tah po zaseknutí tlouště je nevídaný. Sotva najdeme druhou rybu, která se mu v síle a hlavně v rychlosti vyrovná. Snad jen velký pstruh nebo hlavatka ... Ale i když jsme tlouště úspěšné dostali a vodíme jej vzrušeně na udici, nebývá ještě vyhráno. Najednou postřehneme, že tenhle vodní rarach nás po prvním náporu, který trvá jen několik sekund, vodí sám. Ovšem za nos. Silon náhle povolí, prohne se od špičky prutu do oblouku. V prvním okamžiku se polekáme, že tloušť pustil nástrahu a je pryč. Mrzutě začneme navíjet, ale za malou chvíličku poznáme, že je ryba přece jen chycena. Neklade již velký odpor, dá se spíš táhnout jako ovečka. Jistě se zaradujeme znovu a nedočkavě navíjíme dál. Již je tloušť takřka u samého břehu. Leží na boku jako mrtvý; jen pohyb skřelí prozrazuje jeho život. Myslíme si, že teď už to bude jen docela jednoduchá záležitost, a nepomyslíme ani v nejmenším na podběrák. To je ovšem chyba. Často osudná. Natáhneme se pro úlovek a . . . teď je zle! Ryba sebou prudce zaplácá, zakmitá silným tělem jako rozdrnčený ocelový plátek a prchá opět do proudu. V takovém okamžiku se jí často podaří zbavit se trýznivého háčku a získat svobodu. Nevíme, zda je to náhoda, smůla, neobežetnost, nezkušenost. Nebo je tloušť rybou opravdu po čertech mazanou? Nahazujeme znovu a znovu. Trvá to teď hodnou chvíli, než opět něco zabere. Zpravidla se to stane v okamžiku, kdy jsme se již vzdali naděje, polevili v bdělosti a prut jednoduše položili na zem. Jako naschvál! Opět onen prudký náraz, který je někdy tak silný, že

prut taktak neletí do vody. Máme-li štěstí, pak onoho raracha s ohnivými ploutvemi přece jen dostaneme. Ale není to již ten, co tu byl předtím. Dostali jsme jeho druha, který je zpravidla menší, a přece si tentokrát bereme podběrák. Je to opravdu jistější. Teď se ryba, krásný cvalíček s černě vroubenými šupinami a červeně zářícími ploutvemi, třepetá jako pekelný oheň v síťce podběráku. Tentokrát už neunikne. Otevírá zoufale tlamu, jako by volala o pomoc. Tlama je veliká, málem bys do ní strčil celý krajíc chleba. Bereš ho do dlaně a pokoušíš se obejmout hřbet prsty. Jsou však krátké. A dej pozor, ať ti ryba neupadne! Raději vezmi sítku s kruhy a šetrně do ní pusť úlovek. Pak sítku opatrně uvaž ke břehu. Z raracha se stane pokojný beránek. Ulehne stydlivě na dno a bude trpělivě očekávat svou málo záviděníhodnou budoucnost. Jen tehdy, padne-li na sítku nenadále stín, tloušť se poleká, prudce vyrazí do provazového mříží v bláhové naději, že si rozrazí cestu ke svobodě.

Pokaždé když chytíme rybu, zdá se nám, že ono místo ve vodě osíří, že je pusté, prázdné. Ponouká nás to, že máme jít dál, protože tady nám kvetlo štěstí jen jednou. Snad je takový pocit oprávněný v pstružích tůních. U tlouště však nikoli. Má příliš mnoho druhů, bratrů a sester. Oživují naše vody znovu a znovu, a jejich počet se nám zdá nekonečný. Za jednoho chyceného jsou tu hned dva, tři, celé hejno dalších. Jako by nějaké kouzlo propůjčovalo vodním rarachům jejich věčnost.

O RYBÁCH, KTERÉ POMLOUVÁME NEPRÁVEM

Tak tady je to. Pěkný, tichý zákrut řeky, která jako by se tu zastavila. Proud je neznatelný a na hladině se chvějí drobné vlnky jen od větru. Ale i ty se po chvíli uklidňují, řeka se zaleskne, zrcadlí se v ní okolní stromy, a hlavně se v ní zamodrá obloha. Na hladině se zničehonic objeví bublinka. Chvíli tam stojí nehnutě, pak splaskne a nezbude z ní nic, zhola nic. Pak se objeví druhá, třetí, celý řetěz skleněných kuliček, snad nejkřehčích kuliček na světě. Nu, řeknete si, že na dně se uvolnilo trochu bahenního plynu, který se vytvořil z různých tlejících látek. Ale tenhle řetěz bublinek je příliš bohatý a dovádivý. Bublinek je mnoho a neutíkají ze dna řeky jen tak samy od sebe. Così je muselo probudit. Vystupují totiž v jakémsi téměř pravidelném intervalu, jednou tu, pak kousek dál

tečují hladinu, prchají vzhůru před pomyslným pronásledovatelem. Kdopak je asi probouzí z bahenní dřímoty?

Máme-li zjistit původce, nemusíme si brát žádný skafandr. Stačí jednoduchá udička a menší žížalka na háček, nejlepší je malá rousnice. Udici nahodíme bez olůvka a splávku. Nepotřebujeme je. Háček je dostatečně těžký, aby sám bez olůvka klesl do hlubiny, splávek by zbytečně překážel. Hlavně bychom neměli jistotu, zda naše nástraha skutečně dopadla až ke dnu. Jinak bychom totiž budiče bublinek sotva chytili. Udici ovšem nahazujeme tam, kde je bublinek nejvíce. Brzo se dočkáme. Silon naší udice se jen velmi zlehounka napne a snad trochu zacuká, jako když nějaký host zaklepe na dveře. Stačí jen jemně zaseknout a ve chvílce máme rybu, nebo spíš rybku, protože tahle nepatří k žádným velikánům a také se s námi příliš „nepere“. Rybka nám neustále klouže z ruky a na dlani nám zanechává hustý sliz. Je pokryta hustou, rosolovitou, sliznatou hmotou. Chtě nechtě ji musíme položit do trávy a po určitých nesnázích ji osvobozujeme z bodavé trýzně háčku. Je to lín, přesněji řečeno lín obecný. Rybka, která před chvílí ryla v bahenním dně, aby tam našla trochu drobné potravy, současně na sebe upozornila náhrdelníkem bublinek. Ty se uvolnily, když prohledávala dno a posléze našla naši žížalku. Pak zdvořile zatáhla za vlas a uctivě nás upozornila, že je právě čas jít s udicí ven. Bublínky dělá někdy i kapr. Tak pozor při záseku.

Těžko říci, kde si lín vysloužil své jméno. Vždyť není o nic lenivější než leckterá jiná ryba. Naopak, v některých chvílích je velmi čiperný. Hledá nejen horlivě na dně, kde svým nenápadným rypcem ryje do bahna, a tak uvolňuje bublinky bahenního plynu, ale ocucává i dolní část stvolů rákosu. Proto velmi snadno poznáme, kdy je lín při chuti. I když je úplně bezvětří, začnou se najednou stonky rákosu pohybovat. Můžeme být ujištěni, že je tam nejspíš lín, nebo i celé hejno. Lín je celkem společenská ryba, která nežije osamoceně, i když hejna nebývají příliš četná. Ač lín miluje teplou vodu, drží se zpravidla nejvíce u dna. Potemnělá barva těla splývá, zejména v hlubších vodách, s temným dnem. Ploutve lína jsou neobvykle velké; připomínají černé vějíře. Kdybychom jej chtěli vyzorovat na dně, sotva by se nám to podařilo, nebýt vystupujících bublinek nebo pohybujícího se rákosu. Proto je lín takřka bezstarostný před útokem štiky. Protože rybáři nenacházeli v útrokách štiky líny, vznikla z toho kdysi dávno legenda, podle které si štika líny šetří; potřebuje prý jejich sliz na zhojení ran a zranění. Tyhle povídačky ovšem nemají vůbec žádný smysl. Lín rozhodně nevylučuje tak mnoho slizu jen proto, aby se jím stačila vyléčit poraněná štika. Sliz potřebuje především k tomu, aby snadněji proklouzl hustými vodními porosty a travinami, kde hledá drobnou zvěř. Jeden čas patřil lín k plevelným rybám. To byl ovšem velký omyl. Vždyť lín chovným rybám, např. kaprům, mnoho potravy neubere,

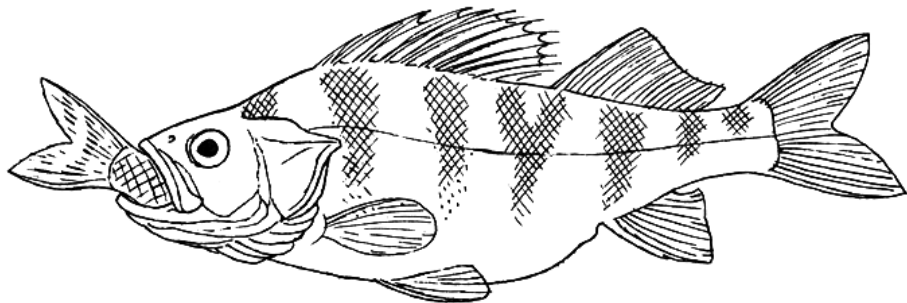
neboť požívá i některé měkkýše, o které kapr nestojí. Lín ovšem nedosahuje takových velikostí a hmotnosti jako kapr. Mívá zpravidla kolem půl kilogramu hmotnosti, chytanou se však dost často také kilové kousky, a na přehradních nádržích jsou někde dokonce i tříkiloví chlapíci. Patří k nejotužilejším a nejodolnějším rybám. Vydří žít ve vodách, které jsou hodné nakyslé a mají málo kyslíku. Dokáže přežít i nedostatek vody. Zahrabe se do mokrého bahna, kde setrvá do té doby, než hladina opět stoupne. Lín se v našich obchodech téměř neobjevuje, leda ojedinelé po podzimních výloveh. Je to však velmi žádaná ryba v zahraničí. Například Italové jsou po línech přímo posedlí. Jejich maso je opravdu velmi lahodné. V rybnících je lín doplňkovou chovnou rybou, která však ubývá. A nejen tam. Podle domněnky rybářských odborníků, ichtyologů, je snižování stavu lína způsobeno splachy chemických látek z polí. Lín je schytá z první ruky, neboť žije nejraději blízko břehů. Rybářským hospodářům je proto doporučeno osadit břehy hustými travnatými porosty, které by škodlivé průvaly vod z polí aspoň částečně filtrovaly. I když se rád „bahní“, velmi bychom mu křivdili, kdybychom jej považovali za rybu lenošivou nebo i pomalou. Je snad možné, že se s námi příliš „nepere“, když jej táhneme z vody ven. ale zkuste vrátit zpět do vody línka, který nemá předepsanou míru (chceme-li si lína ponechat, musí být nejméně 20 centimetrů dlouhý). Uvidíte, jak sebou dovede mrsknout! Jako vystřelená šipka zmizí pod

hladinou, zajede prudce do bahýnka, které tolik miluje, a tam pak jako by přemýšlel, co se to s ním před chvílí vlastně dělo. Ne, nevěřte tomu, že je lín opravdu líný. Pomlouvejme spíš takového karasa obecného, který často sdílí vodu s línem. Ten je určitě pomalejší; připomíná tak trochu rybího buldoka a je velmi podobný kapru. Je ovšem menší a někteří lidé jej často od kapříka nerozeznají. A přece je to jednoduché. Karas totiž nemá jako kapr žádné vousky. Zkušení rybáři však poznají karasa i poslepu. Je to neuvěřitelné, ale sáhněte kapru na skřele a sáhněte si na skřele karasa! Uvidíte, vlastně pocítíte, že skřele karasa jsou velmi drsné, a tím se od kapřích zřetelně odlišují. Karas stejně jako lín má nejraději nehybné vody. Sbírá-li potravu, je o něco pomalejší. Dokonce i pomalu roste. Trvá to deset let, než dosáhne hmotnosti půl kilogramu, kdežto u lína to trvá jen asi pět let. Karas je ovšem opravdu plevelnou rybou; slouží jen jako potrava dravým rybám. Na udici zabere málokdy. Zdá se, že je někdy opravdu líný chňapnout po větším soustě. Také vzhledem nepatří mezi krasavce. Není nijak výrazně vybarven a řekli bychom, že je jednou z nejobyčejnějších ryb. Lín i karas mívají často společnou vlastnost. Někteří jedinci mají někdy nedostatek určitého barviva v pokožce, a tak se setkáváme

s takzvanými zlatými rybami. Najdeme je ovšem jen v akváriích, protože v přirozených podmínkách, v řekách a v rybnících, kde jsou dravé ryby, taková nápadná rybka dlouho nežije. Její životní pouť končí příliš brzo ve štičích nebo v candátích zubech.

Karas má však ještě jednu společnou vlastnost s línem. Také je málo náročný na kyslík ve vodě a vydrží i tam, kde by jiné ryby dávno lekly. Není proto divu, že nám dlouho vydrží v akváriích, kde pomalu a lhostejně pluje z místa na místo, nebo trčí zcela nehybně, dokud jej pocit hladu nepřinutí, aby se poohlédl po něčem k snědku. Ať ho krmíme v akváriu jak chceme, stejné roste pomalu.

Rybáři používají někdy karasa jako nástrahy chtějí-li chytit nějakou dravou rybu, zejména štika. Nepřipevňují jej však k háčku s ocelovým lankem nijak nadšeně. Obvykle jen tehdy, když už žádnou jinou drobnou rybku nemají. Karas totiž velmi často trčí nehybně na udici, a pokud se pohybuje, pak jen když může doplavat někam mezi trávy. Tam se zastaví a s ním i splávek. Nehybný karas štika nijak nedráždí. A když jej štika zpozoruje, tu se karas ani příliš nenamáhá, aby jí unikl. Zkrátka je líný, až do samého konce svého života. Proč tedy neříkáme karasovi lín a línu karas?

HLTOUNI

Chytit tohoto chlapíka, na to nemusíme být nijak zvlášť moudří. Nemusíme mít ani naviják, ani žádnou speciální udici, ba nemusíme se u vody chovat nijak obezřetně. Není totiž příliš plachý. Proto stačí docela jednoduchý prut, vlas, trochu větší háček, rousnice a ovšem splávek, ten nejjednodušší. Jen husí brk a kousek korku. Splávek trčí nejprve nehnutě na klidné hladině, pak se najednou potopí a rozjede. Ryba, která uchopila nástrahu, se dvakrát nerozmýšlela, chňapla po žížale i s háčkem a patrně jí je jedno, jestli ji něco píchá nebo ne. Samozřejmě nebudeme otálet. Stačí lehce zaseknout a ve vteřině leží ryba na břehu v trávě. Je asi tak na dva prsty dlouhá, tedy žádná velryba, ale máme z ní radost. Hraje krásnými barvami; celou paletu byste z nich mohli udělat. Nejkrásnější je snad oheň ploutví, který svítí mírně do oranžova. Mezi tmavšími a hodně zřetelnými pruhy na

bocích to zasvítí „starším“ stříbrem, na hřbetě je příjemná olivová zeleň. Zkrátka můžeme na této rybce oči nechat. Nechme však obdivování a rychle ji osvobodíme od ostrého háčku. Musíme ji vzít opatrně do rukou, protože její hřbetní ploutev je jak malý vějíř s více než desítkou jehlovitých ostnů. Nemusíme ji nijak pevně svírat. Povrch těla má poměrně dost hrubý, neklouže. Na první pohled se zdá, že je bez slizu.

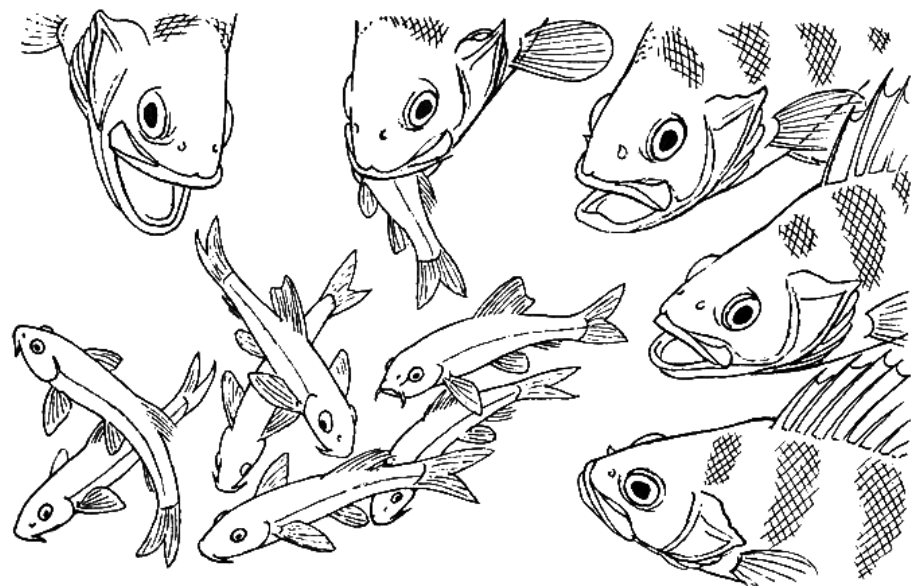
Ale co to? Kdepak je vlastně náš háček? Prohlížíme tlamičku ryby, z které visí kousek žížaly, ale po háčku ani stopy! Vlas směřuje kamsi do útrob. Jsme najednou bezradní. Co teď? V takovém případě nemá cenu rybu trápit, musíme ji hned zabít a pak teprve provést neveselou operaci a háček vyjmout. Správně ovšem máme mít vyprošťovač háčků, nejlépe peán, pinzetu, nebo zvláštní kovovou tyčinku s otevřeným okem na konci. Spolknutý háček zahlédneme někdy jen velmi obtížně. Vězí velmi hluboko a je takřka neuvěřitelné, jak mohla rybka ve chvíli zhltnout tak velké sousto. Nu, kdybychom ji lépe znali, nepřekvapilo by nás to. Vždyť je to okoun, kterého jinak poznáme na první pohled. Sotva si okouna spleteme s nějakou jinou rybou. Snad jen ježdík nebo spíš malý candát jsou dost podobní. Prohlížíme si rybku, která již nejeví nejmenší známky života, a také její barvy už pohasly. Správně se jmenuje okoun říční. Těžko říci, proč právě říční, když žije v rybnících a v přehradních nádržích právě tak dobře a snad i hojněji než v řekách. Podobně jako mnoho dalších našich ryb není také okoun

žádným rybím velikánem, zejména ne v řekách. Chytíte-li kilového okouna, bude to jistě jeden z vašich nejsvátečnějších dnů. Je pravda, že byli uloveni okouni těžcí až čtyři kila. Ovšem to jsou velmi vzácné výjimky. Nejvíce se setkáme s okouny, kteří jsou asi na dva prsty dlouzí. V některých místech jich bývá tolik, že rybář, jenž prahne po větší rybě jiného druhu, nemůže dát na háček žádnou žížalu; jen těsto, kroupu nebo hrách, pokud ovšem nechytá dravé ryby. Ale i tak se stane, že chytí okouna, ovšem ve chvíli, kdy vleče háček s nástrahou těsta vodou. Chytá-li na žížalu v místech, kde je hodně okounů, může jich za hodinu nachytat třeba celý pytel, bez ohledu na to, o jakou jde právě denní dobu. Nejvíce jich ovšem chytí při slunečném počasí. Okoun je však při chuti stále. Jeho žravost a hltavost jsou bezpříkladné. Malí okounci sbírají spíš u dna drobné červíky, larvičky a korýšky. Starší okoun, který má asi tak patnáct centimetrů, pronásleduje potěr a drobné rybky. V útoku na hejna drobných rybek připomínají okouni tak trochu vlky. Žijí povětšinou v hejnech, která jsou dobře organizována. Utvoří nejednou jakýsi půlkruh, takřka podkovovitého tvaru, kterým pak svírají početná hejna drobných rybek, jež se ohřívají ve sluncem prozářených mělčinách u břehu. Je to železný řetěz, a jestliže větší část ohrožených drobných rybek přece jen unikne smrtelným okouním tlamám, pak tito tvorečkové mohou poděkovat jen skutečnosti, že okoun je dost neohrabaný, pomalý a není nadán žádným obzvláštním manévrovacím génem.

Na okouny jsou bohaté vody přehradních nádrží. Bývá jich tam pozoruhodné množství zvláště v prvních letech po vzniku přehradního jezera. Není divu, že se tam potom dobře daří štikám, pro které jsou okouni chutnou potravou i poměrně snadným úlovkem. Štice nijak nevadí ostnité okouní ploutve. V hejnech žijí okouni jen v mladším věku. Když dosahují délky asi 25 až 30 centimetrů a jejich hřbet náležitě zhrbatí, stávají se z okounů samotáři, kteří se živí výhradně jen rybkami. To však trvá, podle toho jak jsou vody bohaté na potravu deset i patnáct let. Půlmetrový okoun bývá zpravidla také asi dvacet let starý. Tihle okouní starci jsou však vzácnou výjimkou, neboť okoun má velmi mnoho nepřátel mezi dravými rybami a pochutnávají si na něm i volavky. Okouni hynou hromadně zejména tehdy, když mají nedostatek potravy a když se příliš rozmnožili. Rozmnožují se opravdu až neuvěřitelné. Někteří vědci zjistili, že okouní samice – jiknačka – o hmotnosti jednoho kilogramu nakladla přes 200 000 jiker! Nakladené a samčím mlíčem oplozené jikry, z nichž se za 14 až 17 dní vylíhnou drobní, asi 2 mm velcí okounci, stávají se příliš často kořistí jiných ryb. Jikry totiž rozvěšuje okouní samice jako závoje na trsy vodních rostlin a některé jiné ryby je pak pohlcují najednou. Hladoví okouni požírají někdy i své vlastní jikry. Jsou hladoví zejména po vytření na jaře, v dubnu a květnu. Tehdy zabírá okoun nejen na rousnice, ale i na ostatní žížaly, na kamenáče,

hnojňáky. Teprve k podzimu, kdy rybí potěr je již větší, bere okoun na žízalu již méně. Spíše jej chytíme na rybičku, nejlépe nějakou drobnou – na slunku plotičku, ouklejku, a zvláště pak na hrouzka. Na rybku jde okoun zvláště hltavě. Některým rybářům se stává, že na patnácticentimetrového hrouzka chytí okouna, který je třeba jen o decimetr delší. Zhltně hrouzka a vůbec nic mu nevadí, že mu ocásek kořisti vyčnívá ještě z tlamy. Běda však rybce, kterou okoun takto chytil! Čeká ji dlouhá smrt. Okoun ji totiž v tlamě nijak příliš nedrtí a usmrcuje ji až po delší chvíli. Chytí-li okoun nastraženou rybku, nikdy ji nevyvrhne, jako to dělá někdy štika. Drží svou kořist až do svého vlastního konce, kdy se ocitá v rybářových rukou. Jeho hltavost nezastaví ani bezprostřední dech smrti!

Okoun, zvláště ten větší, je oblíbeným rybářským úlovkem. V našich vodách, kromě vod pstruhových a lipanového pásma, je rybou hojnou. Najdeme ho téměř všude. Svědčí mu spíš teplá voda. Převážně se zdržuje ve větších hloubkách, kde v zelenavých stínech vodních rostlin dokonale splývá se svým okolím. Proto jej můžeme lépe pozorovat ve chvílích, kdy „honí“, kdy se vydává na lov za drobnými rybičkami u břehů. Neloví však nikdy příliš hlučně a jen málokdy, ve svém útoku vyrazí do hladiny. Pozoruhodný je jeho pohyb. Dost namáhavě se rozjíždí; tělo se mu totiž u ocasu velmi zužuje, což nasvědčuje, že v ocasní ploutvi nemá žádnou velkou sílu, a nedokáže proto vyvinout velkou rychlost. Ve svém rozjezdu dovede však okamžitě zarazit a bedlivě pozorovat okolí velkým

očima, které jsou značně pohyblivé. Snad právě pro ty velké oči si vysloužil jméno okoun.

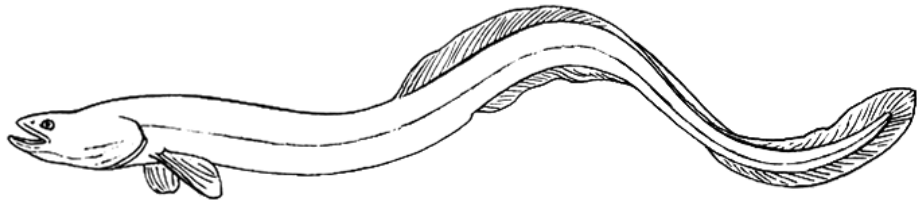
Přestože ho mají rybáři rádi, patří okoun přece jen k plevelným rybám. Je pohromou zejména v chovných rybnících, když se příliš rozmnoží. Užirá chovným rybám potravu, a tak je zbavuje možnosti rychlejšího růstu. Zle je, když se objeví v chovném rybníce, kde nejsou žádné štiky nebo candáti, kteří by okouna nenechali přemnožit. Mezi okouny je několik forem. Jsou mezi nimi takoví, kteří snadněji dosahují větší hmotnosti a délky. Jiní bývají zakrslí a dospívají již, když dorostou délky třeba pouhých deseti centimetrů. Například v některých labských tůních, kde není pro ryby mnoho potravy. Tím hůř je postižen právě okoun, jeden z největších žravců mezi rybami. Všechno, co bylo řečeno o okounovi, platí i o rybách, které se mu hodně podobají. Jednou z nich je ježdík obecný, jemuž se říká lidově „švec“. Někteří odborníci o této rybě tvrdí, že je krásná. Inu, názory bývají různé. Rybáři ježdíka nemilují. Tahle rybka se jen poněkud tvarem, a hlavně barvou odlišuje od malého okouna. Tělo má hnědozelené, někdy mosazné barvy. Záleží to především na prostředí, v němž žije a kterému se i barvou svého těla dovede dobře přizpůsobovat. Chybí mu červeň ploutví.

Co do velikosti je ježdík poměrně menší než okoun. Žije s okouny dost často pohromadě. Z téhle ryby žádnou radost nemáme. Dá se chytit velmi často na žízalu. Naším vodám škodí jako okoun, neboť také loví malinké ryby. Má menší tlamu než okoun, a někdy se

proto raději živí drobnou zvířenou dna. Barvou těla je poněkud méně nápadný než okoun. Malé ježdíky požírá i větší okoun, který se však nezastavuje ani před vlastním pokolením. I když ježdík nepronásleduje rybky, je neméně žravý.

Ježdík obecný má ještě bratra, ježdíka žlutého, ten však žije jen v dunajském povodí. Je trochu štíhlejší, není tak kropenatý jako ježdík obecný, zato pravidelně zbarvený. Také oči má poněkud menší. Nápadné jsou na něm podélné úzké pruhy temné bary. Také ježdík žlutý je vcelku neužitečnou rybou a málokdy dosahuje délky sotva 25 cm.

Daleko méně jsou u nás rozšířeni další příbuzní okouna říčního: okounek pstruhový, který pochází ze Severní Ameriky, kde obývá teplejší jezera a řeky. Má však nejraději klidnou vodu, zejména v rybnících: u nás dosahuje hmotnosti nejvýš půldruhého kilogramu, zatímco ve své vlasti 4-8 kg. Jméno okounek pstruhový je poměrně dosti výstižné. Je to opravdu jaká si kombinace mezi okounem a pstruhem, pokud jde o vzhled i kropenatou barvu, zejména u mladších jedinců. V našich řekách okounek pstruhový nezdomácněl. Proto byl učiněn pokus vysadit jej v přehradních nádržích. Dosud se chová nejvíce v rybnících v okolí Hluboké a Třeboně. Jeho maso není však tak chutné jako maso okouna říčního. Okounek pstruhový se chová ke svému potomstvu velmi ohleduplně. Nejenže je nepožírá jako okoun, nýbrž hlídá jikry stejně jako později vylíhlý potěr.

POUTNÍK Z DALEKÝCH MOŘÍ

Je dusno a nad řekou neucítíš ani sebemenší vánek. Oblohu potáhla clona šedi. Kdesi na západě se to černá mraky, až z toho má člověk jakýsi nepříjemný pocit. Dusný, letní den. Nikde se nezachvěje lísteček. V dáli je slyšet sotva znatelný hukot hromu. Bouře na sebe patrně dlouho nedá čekat. Jen hmyz, zvláště ovádi, je dotěrný až k nepřítelosti. Ale i jeho nápory pozvolna opadají. Všechno, co má strach z vody, z pořádného promáčení, hledá úkryt. Létající hmyz opouští výšiny, stahuje se k zemi, kde hledá ochranu před bouřnou záplavou, kterou pudově vycítuje. A za ním kloužou k zemi i vlaštovky. To všechno jsou předzvěsti velikého lijáku. A pokud jde o předvídání počasí, možná spolehlivější než tlakoměr.

I řeka jako by se v onom svíravém, tísnivém dusnu ztišila. Zdá se nám, že její vlny a proud plynou nyní unaveněji. Její dovádivost se tlumí právě tam, kde do řeky spadá strmá skála. Voda se tu zcela

uklidňuje a na její hladině najdeme sotva slabý záchvěv proudu. Na protějším břehu je neurovnaná louka s bohatstvím keřů u samé vody. Na tomto břehu nehybně, jako kamení, květiny a keře kolem, sedí nehybně rybář. Soustředěně, jako by byl vytesán z kamene, hledí na špičku svých dvou prutů a čeká, až ryba zatahá za dlouhý silon, který směřuje kamsi doprostřed řeky. Dnes se zdá čekání dlouhé. Od samého rána se nic neděje. Podle rybářských zkušeností by měly při takovém počasí ryby brát. Rybář se však nevzdává naděje. Sedí strnule, ani se nehne. Jako socha.

Náhle je jeho strnulost tatam. Ne, s prutem se nic neděje. Vlasec visí zplihle obloukem od špičky prutu k hladině řeky. Ale tam, ten keřík!

Není sebemenší vánek, a přece se keřík chvěje, otrásá se, škube s sebou, jako by jím lomcovalo neviditelné zvíře. Vypadá to v onom dusném tichu až strašidelně. Snad jen zlomek vteřiny se vydržel rybář dívat na tenhle neobvyklý zjev. Pak vyskočil, už je na krok na dva u keříku a záhada je rozluštěna. K útlému kmeni keříku je přivázána pevná šňůra. Škubavým pohybem se napíná k prasknutí, kroutí se a její druhý, konec směřuje kamsi do nehlubokého proudu. Tam voda jako by vařila, jako by ji vířil neviditelný šroub. Rybář nečeká. Táhne vší silou za šňůru. Nejde to nijak lehce. Rybář nepovoluje, nepřetržitě překonává odpor. Jen rychle ven s tajemným druhým koncem šňůry! S napětím se dívá do vody, až posléze zahlédne hadovité tělo, které kroutivým pohybem víří

vodu. Ted' teprve ručkuje rybář rychle na šňůře a na čele mu vyskočí kapka potu z úzkosti, že se šňůra přetrhne. Ale už je kořist na břehu. Bláhový člověk, který by ji chtěl udržet holýma rukama! Vždyť toho oploutveného, černohnědého či zlatožlutého hada neudrží v zubech ani velká štika! A ta má nějaké zuby!

Zkrátka náš rybář doslova bojuje s jednou z nejpodivuhodnějších ryb, kterou tu a tam chytíme v našich vodách. Úhoř říční! Na první pohled se zdá, že je to nerovný boj, že je člověk silnější. Nechť nás nic takového neklame!

Ted' projíždí lidskými dlaněmi a prsty, slizu za sebou zanechává ažaž, nic jej nedokáže zadržet. Dokonce se omotává rybáři kolem ruky. Kousne? Kdepak! To si rybáři mezi sebou jen tak vykládají. Náš kluzký pašák má jen jedinou touhu. Dostat se zpátky do svého živlu, schovat se někam za kámen nebo se znovu zavrtat do bahna a v největším klidu zapomenout na tuhle hrůzu hrůzoucí. Není-li rybář šikovný, určitě se to úhoři podaří.

Rybář však nebyl včerejší. Nabral do obou dlaní písek, chytl úhoře, který mu jako zázrakem z rukou takřka neklouzal. Pak ho vstrčil do tlumoku, který pevně zavázal, a bylo mu srdečně jedno, jakou mu tam dělá paseku. Nic jiného se totiž nedalo dělat. Dát úhoře do obvyklého síťového sáčku na ryby, kterému se říká také vezírek (čert ví jak k tomuhle názvu lidé přišli!), to bychom se s tímhle chlapíkem mohli rovnou rozloučit. Sítku by mohl úhoř protrhnout, jako by byla z pavučiny, a nechal by v ní nejvýš jen chuchvalec

slizu. To bychom museli mít sítku leda z ocelového drátu! To se však stalo dávno. Podle dnešních předpisů měl rybář rybu pustit na svobodu, protože šlo o pytlácký úlovek!

Ostatně rybář měl vůbec štěstí, že dostal úhoře na břeh. Kdyby si všiml podivného keříku o něco později, chvíli poté, kdy se úhoř již zakousl do pořádné rousnice nebo malé rybky, která byla na vražedném háčku nastražena, mohlo by být pozdě. Úhoř dovede často v několika minutách šňůru ukrotit a přetrhnout. A když už konečně je tažen ke břehu, dovede se pevně zachytit za kámen nebo za kořen a pak nepovolí. Spíš úhoře přetrhneme, než aby pustil svou oporu. Pokud se ovšem dřív nepřetrhne šňůra udice nebo nevytrhne rybě háček z tlamy.

Snad žádná ryba nebojuje o svůj život tak úporně jako úhoř. Přece neputoval tisíce kilometrů do našich vod jen proto, aby potupně skončil na pekáči?

Měl snad plout tisíce kilometrů mořem a stovky kilometrů řekou, olejnatými vodami přímořských přístavů, přes bezpočet jezů a jiných překážek, aby se mu posléze zadrhl nelítostný dvojhák pytláka v jícnu? Toho pytláka, který na něj nestydatě nalíčil svůj provázek? Co kdyby mu úhoř opravdu udici utrl a s ostrým hákem v jícnu se utrápil k smrti? Ne, tenhle pytlák neměl jisté ani špetku svědomí! Jaké štěstí, že nedaleko nastraženého provázku seděl rybář. S pytlákem si již poradí. Pová o příhodě porybnému, a ten si pak na pytláka počíhá.

Vraťme se však k našemu kluzkému příteli! Je naším hostem. Ne, u nás se opravdu nenarodil. Připlaval k nám až z Atlantského oceánu. Jeho kolébka je kdesi daleko v Sargasovém moři. Daleko a v nesmírných hloubkách. Tam putují každoročně úhoři od evropských a amerických břehů, tam se třou a kladou jikry. Dosud nemáme bezpečně svědectví, jak se tam v oněch vzdálených mořských hlubinách rodí a oplozují úhoří vejčička, jikry; jak se z nich líhnou larvičky. Toto drobné úhoří mládě nastupuje dalekou, předalekou cestu přes Atlantský oceán až k ústím evropských i amerických řek. Táhne měsíce a léta v obrovských hejnech, na která útočí nejeden dravý tvor. Kolik jich vyplulo a kolik se jich dostalo do našich řek? Kolik jich u nás vyrostlo? Sotva se najde na světě člověk, který by to spočítal. Teprve po třech letech dosáhnou larvy břehů pevnin a vnikají do ústí řek. V té době se mění larva vlivem sladké vody v malého úhoříka. Nuže tento malý úhořík, velký asi osm centimetrů, vstupuje do ústí řek na pobřeží Evropy. Jen do Černého moře se mu nechce; snad jej tam dráždí látky, které nesnáší. Malým úhořům se také říká monté, od francouzského slova *monter*, což znamená stoupati. Myšleno je tu stoupání proti proudu. Monté se k nám přirozenou cestou již nedostává. Dříve dovedli i mladí úhoři vyšplhat velkými a silnými proudy až do menších potoků. Do horských bystřin však již nepronikli. Nesvědčí jim ledová voda.

Dnes je u nás statečnému putování mladých úhořů konec. Do cesty se jim postavily mohutné přehrady, hráze a zdymadla. Kromě toho některé továrny, zejména chemické, přeměňují svými splašky naše řeky ve stoky, takže tam někdy nenajdeme ani trochu života, tím méně rybu, kterou dovedou zahubit i nejslabší roztoky fenolu. Proto dnes vysazujeme úhoře zcela nepoeticky uměle. Hejna monté se pochyťají zejména při ústí řek a v prozaických bednách se k nám dopravují letadly. Úhoříci jsou uvedeni do podchlazeného stavu (4–5 °C). U nás se pak vysazují do horních toků řek. Nesmí se však vysazovat nijak náhodně. Musí přijít do takových míst, kde je poměrně málo dravých ryb, případně kde nejsou žádné. Proč, to je jistě pochopitelné, neboť malý úhoř je dravým rybám vítanou pochoutkou. V našich vodách se malým úhořům daří velmi dobře. V několika málo letech dorostou samičky do délky až 150 cm. Některé mají hmotnost i čtyři kilogramy váhy. Samečci se zdržují u ústí řek a v brakických vodách. U nás žijí úhoři osm i více let. Pak se v nich začíná náhle probouzet odvěký pud, který je nutí k návratu tam, odkud přišli – do Atlantského oceánu. Musí tam zpět, aby se postarali o své potomstvo. Na této cestě narážejí však na velké, většinou nepřekonatelné překážky. Nicméně pudová péče o potomstvo je tak silná, že dospělé úhoře žene bez rozmyslu třeba i na elektrárenské česlice, které žel nebyvají tak husté, aby kluzké

hadovité rybě zabránily proklouznutí do turbín. V době tahu můžeme často najít pod elektrárnami rozřezané kusy úhořích těl. Je nám velmi líto, že při stavbách vodních děl nebylo u nás pamatováno na rybí přesmyky.

Ale vraťme se k našemu úhoři. Proč vůbec musí vykonat tak ohromnou cestu z moří, aby pak mohl u nás několik let žít, dorůst a pak se vrátit do moře zpět? Když se tam vrátí a dá v hlubinách oceánu život novému potomstvu, co dělá potom? Je pravda, že jeho trdliště je také jeho hřbitovem? Proč do horních toků evropských řek pronikají jen úhoří samičky, kdežto samečci zůstávají spíš v dolním toku? I na tuto otázku nám chybí bezpečná odpověď. Vědci zjistili, že úhoř má ve srovnání s jinými rybami nadprůměrnou vrozenou inteligenci. Má například úžasnou schopnost orientace. Položí-li rybář živého úhoře nedaleko vody, doplází se k ní vždy nejkratší cestou. Již na počátku tohoto století byly ve Švédsku konány pokusy, které tuto schopnost plně potvrdily. Úhoři, kteří byli chyceni v noci, byli ve větší vzdálenosti od vody pouštěni na zem, na pomyslnou svobodu. Cestu k vodě si razili zcela spolehlivě. Země byla však příliš suchá, a proto se na své pouti asi po třech stech metrech zarazili. Teprve když pokropili úhoře i okolí vodou, plazili se dál. Za deště dorazili k vodě ovšem bez zastávky.

Ještě zajímavější byl jiný pokus. Úhoři byli vypouštěni na louce asi čtyři kilometry západním směrem od mořského ramene, kde byli

chyceni. Jaké bylo však překvapení vědců, když se úhoři začali plazit zcela opačným směrem, tedy od vody pryč! Tuto záhadu však rozluštil malý chlapec, který zjistil, že úhoři putují mokrou trávou k řece, která byla o dva kilometry blíž než moře. Bylo tomu opravdu tak.

Stejně je zajímavé, že úhoř, který umí tak snadno a bezpečně najít cestu ke svému živlu, je zcela slepý vůči lopatkám elektrárenských turbín, když se snaží plout z řek zpět do moře. A ještě jedno nebezpečí, smrtelné nebezpečí, nedovede někdy překonat. Úhoř je jednou z nejhladovějších ryb. Dovede se doslova přecpat k smrti. Žaživací ústrojí úhoře nedokáže vždy zpracovat velké množství potravy, kterou do sebe tato ryba vsouká. Domníváme se, že k smrti přecpáním dochází u úhoře tehdy, když náhle poklesne teplota vody a ryba má právě útroby přeplněny potravou. Nízká teplota vody prý snižuje účinnost žaživacího ústrojí úhoře. V žaludku úhoře zmizí ledacos. Červi, larvy, hmyz, koryši, hrubší zvířena dna i břehů. V rybářské latině se říká, že prý se úhoři vyplazí za rosnatých nocí i na břeh, aby prý v trávě hledali rousnice, nebo prý dokonce rádi chodí na hrách!

U nás rozeznáváme dvě formy úhoře říčního – širokohlavého a úzkohlavého. Podle názoru některých odborníků jsou širokohlaví jen samice. Když pak úhoři dotáhnou zpět do moře, mizí prý u nich rozdíly v šíři hlav, takže nelze rozpoznat, ke kterému typu ten či onen úhoř původně patřil. Zoolog Berg tvrdí, že typ širokohlavého

úhoře je jen u samic. Když samice pohlavně dospívají, jejich hlava se zužuje, až rozdíl mezi úzkohlavým a širokohlavým úhořem zanikne úplně. Proti tomu jsou samci podle tohoto vědce vždy jen úzkohlaví. Jaká je pravda? Vždyť kdyby u nás byly jen samičky, pak bychom se setkávali jen se širokohlavými úhoři. Každý rybář však potvrdí, že úzkohlavých úhořů nachytá více.

Život úhoře lze velmi obtížně pozorovat. Jak dlouho to jen trvalo, než se podařilo objevit jeho putování, jeho trdliště, jeho kolébku!

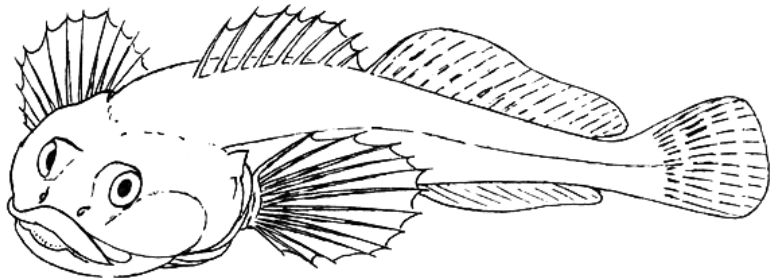
Úhoře sotva uvidíme ve dne. V tuto dobu bývá nejčastěji zahrabán u dna, kryt v bahně, zalezlý pod kameny nebo v březích ve spleti

kořenů. Za potravou se totiž vydává nejčastěji v noci nebo za šera; ve dne jen za dusna před bouří nebo když je zkalená voda.

Úhoř má velmi tuhý život. Rybáři vyprávějí, že jednou chytili úhoře, kterého nějaká dravá ryba takřka překousla v půli, a přece ještě žil. Pro rybáře znamená úlovek úhoře jeden z největších svátků.

Z jednoho úhoře má lovec větší radost než z deseti kaprů.

Skutečný sportovní rybář netouží po úhoři jen jako po pochoutce (úhoř na másle je báječný, a hlavně – nemá „kosti“, jen chrupavčitou páteř se 110 až 119 obratli a žebra), ale vždy vidí v úhoři silného a ušlechtilého soupeře i jakýsi tajemný pozdrav z dalekých moří.

KDO JE KOMU NEPŘÍTELEM

Vtáhla do vod spolu s ušlechtilými rybami, s pstruhy a s lipany, do překrásných krajin, kde voda perlí v drobných a velkých peřejích a silně se prokysličuje. Stejně jako naše nejušlechtilejší ryby zdomácněla ve vodách studených, tak čistých, že na jejich dně vidíme každý kamínek.

Jak se však odlišuje od pstruhů a lipanů, těchto horských krasavců! Není ostatně žádným jejich druhem.

Je podle lidských měřítek nepřítelem pstruha číslo jedna. A pstruzi instinktivně vědí, že je vrahem jeho mnohdy nezrozených dětí.

A běda jestliže se požírač jiker lososovitých ryb posune na dně ze svého úkrytu pod kamenem a obrys jeho nehezkého těla se dostane do zornic pstruha! Králi horských vod neunikne! Nepomůže mu ani zježení ploutví a roztažení skřelových víček!

Ona kořist, kterou uchvátíla pstruží zubatá tlama, je vranka, správněji vranka obecná. Jestliže se nám podaří ji chytit do ruky pod kamenem, nemůžeme se ubránit jistému odporu. Má nepřírozeně velkou hlavu a za ní stejně nepřírozeně klínovité tělo. Podobá se tak trochu pulci. Ve dne vranku ve vodě uvidíme jen málokdy. Dá nám to hodně práce, než ji vyzpozorujeme mezi šterkem a kameny horských říček a studených potoků, o hlubších řekách ani nemluvě.

Nikdy nevyplouvá blízko k hladině. Je vždy přitisknuta ke dnu. Mezi všemi rybami, které u nás žijí je nejmizernějším plavcem. Nemá totiž jako jiné ryby „duši“ neboli plynový měchýř, který by jí umožnil snadnější plavání. Pohybuje se spíš jakýmisi skoky. Její skok nebývá delší než několik decimetrů a ve chvílce vranku opět zahlédneme, jak mírné zkroucená číhá za kamenem. Při sebemenším náznaku nebezpečí zalézá pod kámen, kde ji snadno chytíme do ruky. Na vranku není jen nepříjemný pohled. Nepříjemný je i pocit, který v nás vzbuzuje dotek hrotitých skřelí, chytíme-li ji do ruky. Pripomíná tím trochu okouna; ovšem jen pícháním, neboť okoun je ve srovnání s vrankou převeliký krasavec.

Vranka bývala pokládána za škodnou našich vod. Nejen proto, že hladově požírá nevylíhlé jikry pstruhů, lipanů nebo i jiných ušlechtilejších ryb, ale také proto, že ochuzuje o potravu jejich dorost. Vyhledává totiž drobnou zvěř u dna, různé malé korýšky, červíčky, larvičky a podobně, které jsou současné potravou

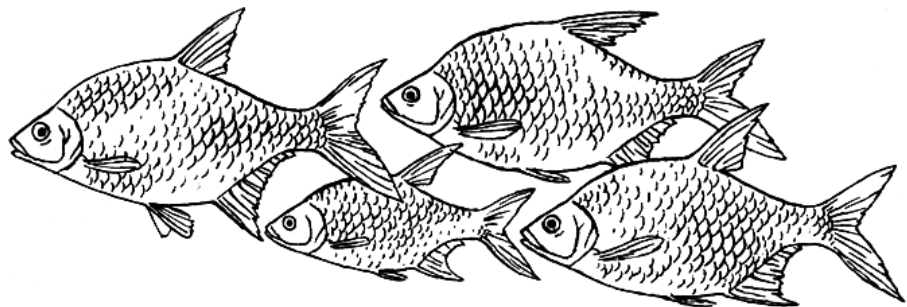
drobných pstruhů, lipanů i některých jiných ryb. Vranka se také odvažuje na malý, z jiker sotva vylíhlý potěr.

Ta rybka má však své životní poslání právě tak jako každý tvor nebo rostlina na světě. V horských tocích na ni pohlížíme jako na škodnou, ale ve skutečnosti je regulátorem počtu lososovitých ryb. Studené horské toky jsou poměrně málo úživné a nepřiměřeně velký počet lososovitých ryb by se tam neuživil, degeneroval by a byl by oslabený, pronásledován chorobami.

Žije jen v proudu ve vyšších polohách, ve vodách, které mají větší tah a které jsou hlavně dost studené. Stačí, když se voda oteplí na 24 až 25 °C, a vranky hynou, přestože řeka nabírá v proudech mezi kameny a v peřejích hodně kyslíku. Například v červenci 1957, kdy byla u nás velká horka, vyhynulo v Otavě několik kilometrů nad Zvíkovem neobyčejně velké množství vranek. Vlny vyplavovaly jejich nehezká těla na každém kroku. Nad vodami se náhle objevovala hejna racků, kteří jako by vycítili, že nastala doba velkých hostin. Vranek byla taková spousta, že je nepostačili

požírat ani tloušti, a to už je co říci! Rybáři i tuhle skutečnost zjistili velmi bezpečně. Když se objevily první uhynulé vranky, napíchli je docela jednoduše na háček a šup s udicí do proudu. Netrvalo to ani pět minut a prutem zacloumal tloušť jako poleno. Ani ne za dvě hodiny měl každý rybář nachytánu „normu“ (podle rybářských předpisů se totiž nesmí za den nachytat více než 7 kilogramů ryb) a bylo po chytání. Druhý den byla na březích Otavy celá spousta vranek. Rybáři zajásali, že mají dost nástrahy. Ale jásos je velmi rychle přešel. Tloušti nebrali; byli totiž vrankami zcela přecpaní. Rybáři našli dokonce tlouště, sotva půlkilového, jemuž vyčnívala ocáskem z tlamy asi desetacentimetrová vranka, kterou se udávil. Zkrátka s chytáním tloušťů byl na pěkných pár dní konec. Vyhynutí vranek v řece působilo, jak se zdá, velmi blahodárně, protože již v příštím roce se tam objevilo velké množství potěru, což je rybna-tosti vody jen ku prospěchu.

Od roku 2000 je vranka obecná i její téměř stejná družka, vranka pruhoploutvá, celoročně hájena.

STŘÍBRNÉ PRAPORY

Rozlehlá hladina přehradní nádrže se úplně ztišila, je nehnutá jako olej ve sklenici, nikde nenajdeš jedinou vlnku, a přece je tam vidět jakýsi stříbrný třpyt. Když se podíváme blíž, vyvstanou před našimi zraky jakoby lesklé kotouče, velké zhruba asi jako běžná gramofonová deska. Trčí skoro nehybně ve vodě, taktak že jejich horní okraje nevylézají nad hladinu. Jsou jich tu ve slunečním svitu celé desítky.

Nechodme však dlouho kolem této záhady, která nám připomíná tak trochu podivuhodné stříbrné vodní prapory. Sešli jsme se právě s hejnem cejnů, kterým se správně říká cejni velcí. Z dálky si je ovšem důkladně neprohlédneme. Je to škoda, protože před námi je jedna z pozoruhodných ryb, kterou najdeme téměř ve všech nížinných vodách. Má vysoké a ploché tělo, jako žádná ryba u nás. Ale to uvidíme nejlépe, když si cejna velkého chytíme.

Vidíme před sebou hejno a zdá se nám, že ryba je na dosah ruky; stačí jen nahodit udici! Nu dobrá! Přichystáme si nevelký háček, na něj dáme drobnou kuličku těsta nebo bílého či červeného „červa“. Udici opatříme lehounkým splávkem a pokud možno nedáme žádnou zátěž. A když cejni stojí tak blízko hladiny, nemůžeme přirozeně nastavit splávek na žádnou velkou hloubku. Hotovo? Tak tedy s nástrahou doprostřed hejna!

A už sviští silonový vlas. Nemá být příliš silný, nejvíc tak 0,20 milimetru. S háčkem a s drobnou nástrahou na něm vpadne doprostřed hejna. Splávek udeří o hladinu; jeho pád si na vodě vynutí několik jemných soukruží, která se rozšiřují a zanikají. Kde jsou však cejni? Není po nich ani památky! Zklamaně necháváme splávek tam, kde padl do vody, a s rozmrzením čekáme, jestli se přece jen nebude něco dít. Neděje se nic. Nespouštíme oči ze splávku; ten se však nehýbá. Sedí si na vodě jako zakletý. Za chvíli nás omrzí soustředěné pozorování spícího splávku a těkáme očima po hladině. A najednou se nám oči rozšíří údivem. Copak mohou cejni zabrat, když jejich hejno stojí támhle opodál, asi deset metrů od našeho splávku?

Honem se chopíme navijáku a za okamžik vrháme svou udici znovu do hejna. Celá příhoda se však opakuje. Cejni zmizí, za chvíli se objeví zase kousek dál a vyhřívají se, jako by se nic nedělo. Nahazujeme do jejich hejna neúnavně dál. Cejni si však zvyknou a najednou se přelétavým splávkem nedají vůbec rušit. Chtějí se

vyhřívát, a vidí, že jim splávek, i když udeří o hladinu sebeprudčeji, nijak neublíží. Tak jej strpí klidně mezi sebou. Háčku s nástrahou si vůbec nevšímají. Mají teď na programu slunění, laskají se s paprsky prudkého letního svitu. Na potravu bude dost času jindy. K večeru nebo k ránu sjedou ke dnu, aby tam sbírali potravu, která se učeně nazývá bentos. Je to drobná zvířena dna.

Kromě občasného letního slunění se cejn pohybuje zejména v přehradních nádržích ve větších hloubkách, k večeru nebo brzo ráno putuje ke břehům, kde živě slídí po něčem k snědku. Není to však žádné pravidlo. Slídící cejn se u břehu objeví i v pravé poledne, zejména na otevřených řekách, v jejich klidných zákrutech. Najednou zasvítlí jeho velké široké tělo takřka u našich nohou v samém břehu. Když s údivem povstaneme, abychom si tenhle živý kus stříbra, tento majestátní stříbrný prapor dobře prohlédli, jsme překvapeni, že velká ryba se nijak bláznivě nepoleká, ale důstojně odplouvá do větší hloubky. Když začínají cejní brousit takhle blízko břehu, máme největší naději, že některého z nich dostaneme také na udici.

Než však začneme cejna chytat, podívejme se, jak zvláštním způsobem přijímá potravu. Zastaví se, nenápadným rypcem ohledá dno, uchopí do tlamičky sousto a v tomto okamžiku trochu couvne celým tělem nazpět. Proč tohle dělá, nebylo ještě vysvětleno. Pro rybáře je však dobře, když tento cejní zvyk znají. Pak je nepřekvapí, když se jejich splávek položí na vodu a nezmizí pod

hladinou. V tom okamžiku je však třeba zasekávat. Neboť ve chvíli, kdy cejn jenom tlamičkou chápe nástrahu a trochu s ní couvá nazpět, splávek se odlehčeně pokládá na hladinu jako neklamné znamení, že ryba zabrala. Někdy ovšem takový, vzácný okamžik trvá jen dvě nebo tři sekundy. Tlamička cejna bývá poměrně hodně citlivá. Sousto nabírá ryba jen na krajíček, a je-li potrava jen trochu podezřelá, ihned ji pouští. Proto se chytání cejnů musí tak trochu trénovat.

Se splávkem se však cejn dá chytat jen v klidné vodě, kde není proud a kde si vlnky se splávkem nijak nepohrávají. V tekoucích řekách nebo na přehradních nádržích, kde bývá občas mírné vlnobití, nebude nám splávek nic platný. Tam budeme chytat „na těžko“, nebo jak se také říká, „na položenou“. Musíme ovšem chytat na malý háček a pokrýt jej těstem, brambůrkovou kostičkou nebo na něj dát dva tři hnojňáčky tak, aby nástraha nebyla příliš podezřelá. Cejn dovede také zatáhnout plynuleji, i když zdaleka ne tak prudce jako kapr. Po prvním ťuknutí zatáhne plynule, bez jakékoli zbrklosti, jak to dovedou některé menší ryby. Když zasekáváme, musíme být velmi opatrní. Cejn má totiž sousto často jen na krajíčku a snadno bychom mu nástrahu vytrhli nebo mu i prosekli tlamu. Máme-li konečně cejna na udici, klade jen velmi slabý odpor. Když jej přitáhneme velmi blízko ke břehu, položí se úplně na bok jako mrtvý, zejména poté, když se trochu „nalokne“ vzduchu.

Když je cejn větší – třeba půldruhého kila – a nemáme-li podběrák, nic si z toho nedělejme. Klidně naberece cejna na dlaň, a aniž bychom jej museli přidržovat druhou rukou, vyneseme ho na břeh. Zní to neuvěřitelně, ale je to opravdu tak. Nedočkavý rybář totiž někdy ztratí rozvahu a vrhne se po rybě oběma rukama najednou. Ta se však poleká a uteče, někdy i s háčkem. Osvědčuje se také, když předtím, než cejna vyneseme v dlani z vody, přejedeme po jeho spodním boku dlaní. Zdá se, jako by to rybu uklidňovalo. Chyceného cejna ukládáme opatrně do měkké trávy a s ještě větší opatrností mu vyjímáme háček.

Teprve teď vidíme, jak je to krásná ryba; snad žádné stříbro na světě nezasvítlí tak nádherně jako cejní boky v ostrých slunečních paprscích. Původcem lesku jsou krystalky guaninu v šupinách. Stříbřitost jeho těla zvyšuje hojný sliz. Mrtvý cejn však ztrácí tuto nádhernou barvu a po jeho těle se rozprostře naředlý stín. Objeví-li se někdy – je to ovšem málokdy – v prodejnách ryb, nijak nás proto jeho mrtvý zjev neupoutá. Avšak když je živý, je nádherný jako málokterá jiná ryba. Živého cejna dáváme velmi opatrně do sítky, kterou ponoříme pokud možno hodně hluboko do vody. Je dobře, když mu popřejeme hodně prostoru, a proto sítku vybavíme rozpěrnými kruhy. Tlak sítky totiž působí na cejna nedobře. Ztrácí rychle svůj stříbrný jas, šedne a mezi šupinami na celém těle se objevuje načervenalé pronikání krve. Vypadá to, jako by cejn ronil krev celým povrchem těla. Jsou to drobné krváceniny při porušení hlenové

vrstvy. V zajetí sítky se mu rovněž brzo roztřepují jeho velké ploutve. Cejna můžeme označit za jednu z našich větších ryb, která zejména tam, kde má dost potravy, dosahuje hmotnosti i 7 kilogramů. Obvykle však chytíme cejny asi kilové, o kterých pak říkáme, že jsou velcí jako lopata. Cejn velký má také své vzdálené příbuzenstvo. Nejznámější je cejnek malý nazývaný také skalák. Je svému vzdálenému „bratranci“ navlas podobný, je však podstatně menší; dorůstá průměrně 20, nejvýše 25 cm délky, a liší se tím, že má ploutve načervenalé jako plotice. A ještě je tu jeden příbuzný, cejn siný, který bývá jen o trochu větší než „skalák“. Proti cejnu velkému má trochu výše postavenou tlamu, ale jinak, zejména tvarem těla, se od něho téměř neliší. Méně hojný je cejn perleťový, který žije v povodí Dunaje. V Čechách se nevyskytuje. Můžeme jej ulovit leda v Dyji na jižní Moravě od ústí po Mušov, v řece Moravě po Hodonín. Jeho růst je velmi pomalý, až po deseti letech dosahuje délky 255 milimetrů! Od cejna velkého se liší zejména mohutnější přední polovinou těla.

Někteří rybáři se dívají i na cejna velkého dost pohrdlivě, zejména proto, že jim poskytuje malý sportovní požitek. Málo se brání, takřka nevýrazně bojuje proti tahu udice. Je v tom určitá záhada, neboť cejn není žádný slaboch. Dovede například poměrně rychle projíždět i prudkými proudy, zvláště v době tření. Ostatně rybáři, kterým se podařilo neúmyslně cejna „podseknout“, tj. když třeba vytahovali z vody prázdnou udici a náhodou zavadili ostrým

háčkem o tělo cejna, takže jej táhli třeba za ocas ven, vyprávějí, jak se dovede až zuřivě bránit, což je jinak u něho zjev neobvyklý. Panuje domněnka, že při chycení cejna normální cestou se nějakým způsobem poruší jisté nervové ústrojí, jež souvisí s nervy v tlamě ryby, a jejich poranění pak způsobuje jistou ochablost ryby. Záhada, kterou dosud nikdo nerozluštil.

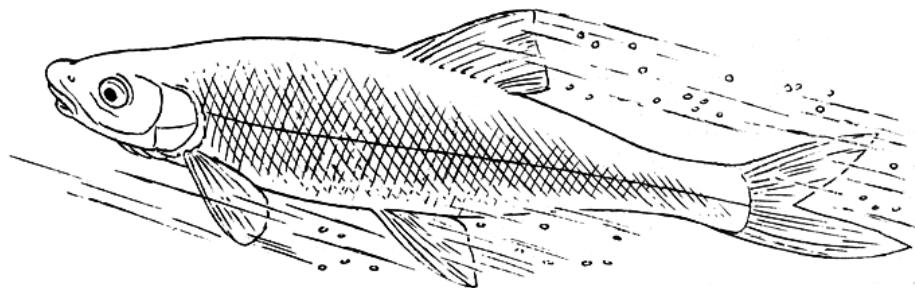
Chytání cejnů vyžaduje značného důvtipu a trpělivosti. Hlavně pak musíme znát dobře jejich stanoviště. Bez této znalosti můžeme na ně čekat celou věčnost, nebo zaberou jen náhodně, když právě táhnou kolem naší udice. Ale to zaberou jeden nebo dva a pak je opět na dlouhou dobu konec. Cejní hejno nám tak trochu připomíná stádo krav, které se pomalu potuluje pastvinou a přechází od jednoho místa ke druhému. Také cejn se poklidně a důstojně popásá na dně vody a rád mění své pastviny. Můžeme jej však snadno vychovat, aby se zdržoval soustavněji na jednom místě. Stačí k tomu prohazovat jedno a totéž místo po několik dnů pár hrstí vařených krup, brambor nebo jáhel. Ryba si na tuto potravu navykne a bude se v oněch místech zdržovat stále víc. O to hojnější bude také náš úlovek.

Řekli jsme, že na cejna musíme mít velmi jemné rybářské nářadí. To je v pořádku. Ale pozor! Nesmí být zase tak jemné, aby nám silonový vlas nepotrhal kapr, který nebývá od cejnů daleko. Kapří zabránění není vyloučeno a běda nám, jestliže nemáme povolenou brzdu navijáku! Budeme jistě rádi, když nám místo

cejna přijde na nástrahu kapr. Nebud'me však k cejnům přezíráví. Nezaslouží si to, neboť jsou živým stříbrem našich vod, jsou jejich stříbrnými prapory.

Je ještě jedna ryba u nás, i když jen v přítocích Dunaje a Odry – v Čechách ji tedy nenajdeme – která rovněž výrazně postříbřuje dno našich řek. Poznáme ji zcela bezpečně podle tlamy, jež má tvar poměrně úzké šterbiny, zpevněné podlouhlým obdélníkem silné chrupavky. A proto vypadá hodně neobvykle. Podobnou tlamu, tak úžasně pravidelnou, prostě jako obdélník z geometrie, nemá u nás žádná jiná ryba. Ta podivná ryba je ostroretka stěhovavá. Nebudete tomu věřit, ale tuhle rybu, která žije v bezpočetných hejnech v moravských a slovenských řekách, chytíme na fajfku. Co že je tohle za nesmysl? Copak si ostroretka ráda zakouří? Nu, tak docela to není. To jen rybáři tak říkají jistému způsobu lovu, kdy na špičku háčku nasadí drobounký kousek nějaké nástrahy, kuličku těsta, nebo drobeček z brambor a podobně. Ostroretka nám totiž nezabere na větší sousto. Je zvyklá spíš obrušovat kamení, neboť se živí takřka mikroskopickými řasami a rozsivkami. Ale i „na fajfku” bere velmi opatrně. Málokdy se pořádně rozjede, takže její zabránění sotva postřehneme.

I když nemají ostroretky zvlášť chutné maso, přece je rádi vidíme v těch vodách, kde jsou hlavatky, pro které jsou vydatnou potravou. Ostroretky se i rychle rozmnožují. Dožívají se 6–10 roků, ale rostou pomalu. Nevadí jim tolik jako jiným rybám regulace řek.

SILÁCI

Příhoda, o níž bude řeč, se stala na jednom jezu řeky Ohře. Proudly vod tam klouzaly přes šikmou betonovou plochu a řítily se do hloubky asi tří metrů. Betonová plocha byla nakloněná nejméně o 40 stupňů a proud na ní dosahoval pěkné rychlosti. Beton byl kluzký jako mokré mýdlo a místy trochu porostlý vodními rostlinami. Jak tam ta vodní zeleň mohla vyrůst, to je opravdu záhada. Snad se zachytila v prasklinách, o které v betonu nebyla nouze. Tu a tam byly pořádné díry, do kterých bylo možno zarazit i kůl. Rybáři chodívali v létě s oblibou po hřebeni jezu.

Mívali zvlášť upravené silné bambusové pruty a na nich navijáky připevněné výše, než je zvykem, neboť pruty zaráželi hluboko do děr v betonu a udice se živou rybkou pouštěli do tůně pod jezem,

kam byl jinak dost špatný přístup. To by ovšem nebyla vážná překážka rybolovu. Byla tu však jiná nepříjemnost. Kdyby se totiž nahazovala udice pod jezem od břehu, proud by odnášel návnadu z tůně a právě v ní žily největší dravé ryby – hlavně pořádní sumci a velké štiky. Proto bylo nejlepší nahazovat udici seshora, a riskovat tak trochu nebezpečí, že proud podrazí rybáři nohy a shodí ho do tůně. Nebylo by to nic radostného, protože stěna jezu byla v tůni podpírána trčícími traverzami. A padnout na ně, to by bylo pěkné nadělení.

A přece se rybáři odvažovali na jez a pouštěli odtud své nástrahy na lupiče v tůni. Teď tam právě přišel jeden z nich. Kráčel vodou ve vysokých holínkách. Na prutu se mu houpala pořádná živá nástraha, asi pětadvacetcentimetrová podoustev krásná a celá stříbrná. Měla se stát obětí velkého sumce, který pod jezem lovil. Rybář již nadzdvíhoval prut, aby ji opatrně spustil do tůně. Musel však nástrahu trochu rozhoupat. A jak ji tak houpá, najednou mu spadla podoustev do proudu na beton.

Každý by řekl, že ji proud smete dolů do tůně. Stala se však takřka zhola nemožná věc.

Podoustev, která byla trochu zmalátnělá delším pobytem ve vzduchu, se bleskurychle vzpamatovala a začala si razit centimetr za centimetrem cestu vzhůru. Přitiskla se břichem ke kluzkému betonu a po malé chvilce se jí podařilo překonat proud a zmizet v poklidnější vodě nad jezem. Rybář byl z toho celý zkoprnělý

údivem. Správné by měl láteřit, že ztratil nástrahu. Místo toho však uctivě smekl nad výkonem onoho stříbrného tvora, který ve svém malém těle vyvinul tak obrovskou sílu, že překonal i nesmírně dravý proud.

Byl to bezesporu artistický výkon, který podoustev předvedla, a plným právem si za to zasloužila svobodu. Žije patrně dodnes, bojuje dál proti proudům, staví se doslova na hlavu, aby mohla lépe rozhrabovat dno svým rypcem, tolik podobným nosu, a hledat drobnou potravu.

Podoustev nosáka najdeme takřka ve všech našich tocích, které nejsou příliš studené. Vyhýbá se často tišinám, má ráda vodu tažnou, jejíž proud hravě překonává. Její tělo je pro proudivé vody výborně stavěno. Je hodně ploché, není však zdaleka tak vysoké jako tělo cejna. Má velkou sílu v ocasní ploutvi. Svůj život prodává velmi drazé. Bojuje o něj s největší možnou, až neuvěřitelnou silou. Zabere-li nám podoustev, která má něco přes půl kilogramu, máme často dojem, že „vodíme” jeden a půl kila těžkého kapra.

Podoustev žije ve větších nebo menších hejnech a dá se dost dobře chytat zejména na kuličky těsta nebo na vařené kroupy, ale i na žízalu. Podobně jako cejni putují i podoustve řekou, hledají na dně potravu, pasou se jako vodní krávy. Od ostatních takzvaných bělic ji poznáme bezpečně zejména podle jejího „nosu”, který vypadá, jako by ryba nosila nad tlamou jakousi mrňavou krabičku.

Celé její tělo je stříbrné, jen hřbet je olivově šedý, ploutve poněkud nažloutlé až naoranžovělé. Když máme podoustev na břehu, svítí velkým leskem stříbrných pravidelných šupin. A přece ji ve vodě skoro nikdy neuvidíme. Její šupiny jako by se ve vodě staly rázem drobnými zrcadélky a ryba nám splyne se zelenavou šedí proudů, ztratí se nám z očí, zanikne mezi kameny dna. Podoustev je velmi hojná v horských údolních nádržích.

Spolu s podoustvemi žije také často parma obecná. Není tak krásná, její šupiny jsou hodně drsné, má také velmi tvrdé, až skoro ostnité ploutve. Tělo má spíš válcovité, podlouhlé a ústa jsou ozdobena vousy. Parmy dorůstají také větších velikostí než podoustve. Jsou někdy až metr dlouhé a váží pět až sedm kilogramů. Tedy pěkní chlapíci!

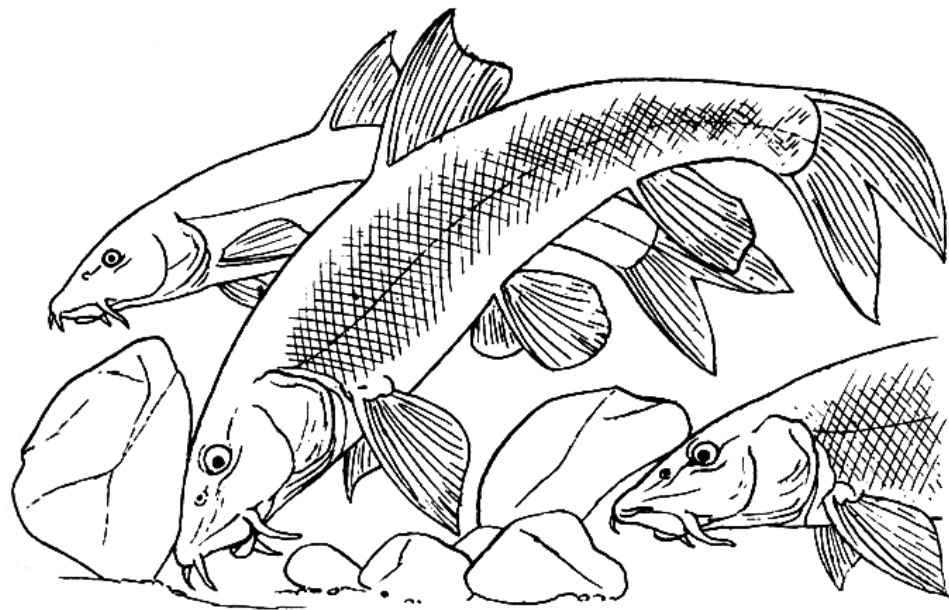
Velkou parmu ovšem chytíme jen málokdy. Zejména máme-li jemnější rybářské nářadí. Taková tříkilová parma hravě zpřetrhá silon 0,30 milimetrů. Pořádná parma už také zlomila ne jeden prut. Její síla je téměř nepřekonatelná. Udicí nijak neškube, táhne stejnou silou a v takových okamžicích nám připadá, že se zavrtá do dna, od kterého je takřka nemožněj odtrhnout.

Parma se dá chytat dvojím způsobem. Buď na plavanou, nebo na položenou. Jako nástrahy používáme v obou případech rousnic; je-li o ně bída, musíme se spokojit s kamenáči. Chytat na červené hnojňáky je skoro zbytečné, neboť parmám nějak nechutnají. Chytáme-li na plavanou, to jest se splávkem, nepoužíváme žádné

zátěže. Na větší háček zavěsíme pořádnou rousnici, která je dost těžká sama o sobě, a podle hloubky vody povytáhneme splávek. Takto upravenou udici nahodíme co nejdál do proudu, zejména do takových míst, kde není hladina příliš zvlněna. Splávek vleče háček se žízalou po dně, a tak se zvyšuje pravděpodobnost, že nástraha doputuje parmě někdy až k vousaté tlamě. Ryba zpravidla hned po žízale skočí a vleče ji i s háčkem do středu řeky. Většinou nástrahu dobře drží a nepouští ji, takže máme přece jen chvíli čas, abychom vlasce poněkud více napnuli a pak silně zasekli. Zabrání parmy je neklamné. Dobře totiž rozeznáme, když se háček na dně o něco zachytí, třeba za vystouplý kámen nebo větévku. V takovém případě putuje splávek sice také pod vodu, ale zůstane trčet na jednom místě. Musíme potom lehounce potáhnout vlascem a háček uvolnit.

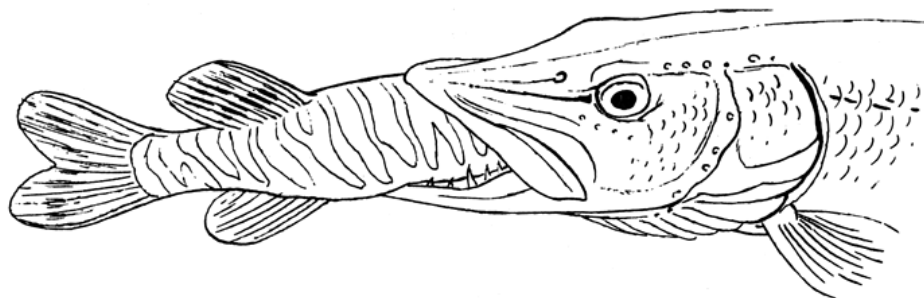
Když se řeka po silnějších deštích zakalí, je lepší chytat parmy co nejbližší u břehu. V kalné vodě se totiž probouzí jejich hlad nejvíce. Tuší správně, že jim taková voda přinese více dešťovek, více hmyzu. I velká parma nám zabere někdy třeba jen několik centimetrů od břehu.

Parmy můžeme s úspěchem chytat také na položenou. Odstraníme z udice splávek a podle síly proudu přidáme olůvko. Nahazujeme směrem po proudu. Na háčku máme samozřejmě také rousnici, Proud nám napne vlas a při troše štěstí, jsou-li parmy při chuti, nebudeme dlouho čekat. Prutem to nejprve trochu drbne a pak

následuje typické, ne rychlé, ne pomalé souvislé táhnutí. Při chytání na položenou je však jisté nebezpečí, že nám parma udici „zátáhne za kámen“. Vlasec, nejčastěji olůvko, se nám zaklesne do škvíry mezi kameny na dně, a pak nám nezbyvá nic jiného než si jít pro háček a snad i pro rybu do vody, pokud tam ovšem není hloubka. V takových případech se parma často sama zasekne a bývá u dna uvězněna i poté, když rybář vlas nad kamenem přetrhl a oželel tak nejen rybu, ale i háček s olůvkem. Parma se z takového zajetí vyprošťuje jen velmi svízelně. Háček se jí totiž zasekává nejčastěji do tvrdého patra tlamy nebo do silných pysků a dá nám dost práce dostat jej ven. Tím hůř pro parmu, kterou jsme „utrhlí“. Je však i v takovém neštěstí, které ji potkalo, nesmírně houževnatá a nijak nezmalomyslní. Rve si háček z tlamy takovou silou a tak dlouho, dokud si třeba neprotrhne tlamu, a tak se konečně osvobodí. Tento zápas trvá několik dnů a parma z něho vyjde téměř vždy vítězně. Rána, i když po ní zůstane znatelná jizva, se zpravidla vždy zahojí.

Parmy, jako skoro všechny ostatní ryby, jsou velmi vrtošivé. Někdy neberou a neberou. Dost dobře je postřehneme za slunečných dnů v nehlubokých proudech, jak leží zcela nehnutě za kamenem, jako by cíhaly na potravu, kterou jim přinese předobry proud. Občas je prozradí nazlátlý lesk jejich těl, od nichž se odráží sluneční paprsky. Jestliže jim v takových chvílích nahazujeme nástrahu, ani si jí nevšimnou a neuhnou ani o píď, i když jim žížala s háčkem padne rovnou na hlavu. Neberou. Leží a sluní se. Někdy parmy berou málo v celých časových obdobích, třeba nezaberou pořádně několik let! Proč tomu tak je, nevíme. Je to záhada tím podivnější, že v oněch „nebravých obdobích“ bývají parmy velmi pohublé, jak o tom svědčí náhodný úlovek. Proč tedy nežerou, když mají hlad? Bude to patrně trvat velmi dlouho, než poznáme všechny záhady rybího života, mezi nimi i důvody, které vedou k parmí hladovce.

TYGŘI NAŠICH VOD

Hladina rybníka se leskne v ranním rozbřesku. Ptáci již začínají zpívat. Rákosí stojí v bezvětrí nehnutě a voda podivně voní, neboť každá voda, každá řeka nebo tůň mají svůj pach. Tady voní voda rybníčná, která je nazelenalá, jakoby lehce zkalená. A přece ji první sluneční paprsky prosvěćují téměř až ke dnu.

Je to dobrý pohled do vody, která není rozvlněná ani sebemenším vánkem. Noc, která již odešla, zanechala na vodě jen svůj klid. Hejno drobných rybek, které se ve ztichlé vodě objevuje velmi blízko hladiny, je výborně viditelné. Jsou to malé oukleje. Potulují se jakoby ospale; patrně nemají žádný velký hlad. Vždyť nyní v létě mají na hladině mnoho dobrého hmyzu a ve vodě plno planktonu. K téhle vodě s udicí nesmíme. Je to chovný rybník, jehož voda bude jednoho podzimu vypuštěna. Zůstane tu poblíže stavidla jen drobný rybníček s vodou tak sotva do poloviny lýtek a jeho hladina

bude zvrásněna bezpočtem kapřích hřbetů. Ale žijí tu i jiné rybky. Třeba ouklej obecná nebo perlín ostrobřichý, nazývaný rybáři červeno-peřička. Jejich jikry se dostaly, do rybníka pravděpodobně na blanách noh divokých kachen nebo jiného vodního ptactva, které je přineslo z řeky nebo z jiných vod. Jsou to nevítaní hosté, tyhle drobné rybky – věčně hladové a rybníkáři je nemají rádi, protože užírají ušlechtilým kaprům potravu, a ti pak rostou pomaleji.

Ale tady v tomhle rybníku se prohání ouklejek dost a dost. Jsou však trochu plaché; stačí mávnout paží a okamžitě se ztratí pod hladinou. Ouklejky náhle zmizely, není vidět ani jediná! To ovšem trvá jen chvíli. Za okamžik je tu máme znovu. Zprvu nedůvěřivě ťukaly do drobečků chleba, které jsme jim hodili, ale nyní plavou u hladiny a ochutnávají první sousta. Za několik chvil se z ouklejek stávají čiperky, drobečky jim zachutnaly a rybky odrážejí dováděivě svými třpytivými tílky zlatavé sluneční paprsky, které tlumí jen zelenavá voda. Tišina vody se ve chvíli mění ve velikou dlaň, v které se přelévá živé stříbro. Mezi ouklejkami se teď objevují i drobné červenopeřičky a ostýchavě se sem přibližuje hejno našich nejdrobnějších rybek – slunek. Rybky občas trochu šplíchnou ocáskem do hladiny vody, jen tak nesměle, jako by věděly, že víc nesmí. Drobečky chleba se zatím tiše a titěrně rozmáčely, a padly ke dnu. Hejna rybek opět zhostejněla. Zdá se, že se šikují na další potulky v rybníce a že nejsou dosud zcela nasyceny. Proud jejich lesklých drobných tělíček připomíná neukázněnou jednotku, která se vydává na pochod.

Avšak co to bylo? Ve zlomku okamžiku vylétly rybky do všech stran nízko nad hladinu a pod nimi jako by někdo zableskl mečem. Zdá se nám, že se vodním šerem mihla jakási skleněná pěst. Voda se prudce zavařila. A je opět ticho, jen rozšiřující se kruh vln lehounce pleskl o břeh. Není tak těžké uhodnout, co se stalo, co nás, a hlavně drobné rybky, tolik vylekalo!

Na hejno zaútočil jeden z nejdravějších „tygrů“ našich řek a rybníků – štika. Ještě před malou chvílí trčela nehybně hlouběji pod hladinou, skryta stínem rákosí. Sotva bychom ji tam spatřili, neboť má dokonalé ochranné zbarvení. Splývá s okolím k nerozeznání. Temná olivová zeleň i šed' jsou rozstříknuty po stříbřitých bocích v naprosté souhře se zelenými stíny slunečních paprsků, jež se ve vodě rozlamují na nesourodou tříšť. V takových okamžicích štika nikdy neuvidíme. Můžeme ji spatřit jen tehdy, když se již nasytila a vyplouvá k hladině, aby se vyhrívala na slunci. Stojí tam šikmo, hlavu vzhůru, s ocasem mírně zahnutým. Připomíná plát ocelového pera, které lze jen mírně ohnout. I když se sluní, je štika vždy připravena k bleskovému výpadu. Běda rybám, které tohoto vodního lupiče včas nezpozorují a jsou nadměru pohyblivé a příliš zablýskají svým tělem! Běda jim, jestliže štika strávila třeba jen z poloviny své sousto a začíná mít hlad!

Nic netušící oběť se octne v kleštích s několika sty jehlovitými zuby dřív, než se naděje. Nebohá ouklejka pudově začíná tušit, že nastal soumrak jejího života. Ze štičích čelistí trčí jen hlava

rybky a kousek ocásku, který se bezmocně chvěje. Pud sebe-záchovy bouří bezvýznamně v ochromeném těle. Ne, nejde to. Nelze se vymanit ze strašlivé tlamy. Snad jen půl minuty trvá smrtelná křeč. Skřele ouklejky se hýbou stále méně, pak ustává pohyb docela.

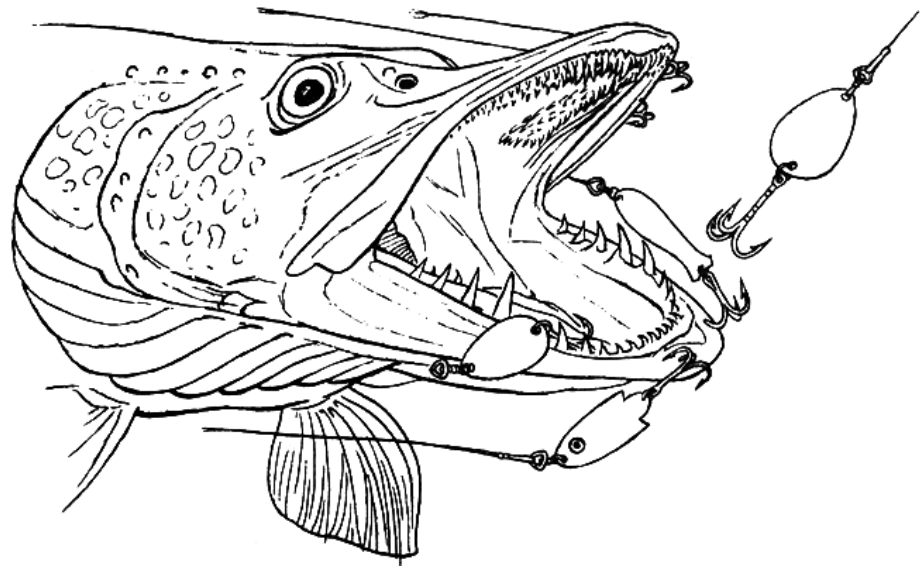
Ne vždy však uchopí štika svou oběť uprostřed těla. To dělává jen tehdy, když jde o rybku větší. Malé rybky pohlcuje většinou naráz, zejména slunky, které neměří často víc než pět centimetrů. Štika dokáže svůj jícen dokonale roztáhnout. Ze svých obětích si nijak nevybírá. Vedle nejružnějších druhů rybek požírá i příslušníky vlastního rodu. Pro dvoukilovou štikou není problém pozřít svou půlkilovou družku. Rybáři vyprávějí, že našli štikou, která se zadávala příliš velkým soustem. Musí to být opravdu jen ojedinělý zjev, neboť štika dovede téměř vždy bezpečně odhadnout velikost své oběti a možnost svého jícnu.

Štika napadne každou rybku, lhostejno, je-li to ouklej, slunka, hrouzek, tlouštík, perlín, nebo i ryby s ostnatými ploutvemi, jako jsou okouni, ježdíci i malí candáti. Velmi bychom se proto mýlili, kdybychom se domnívali, že si štika rozřeže jícen O ostnitou hřbetní ploutev okouna nebo ježdíka? Chytí-li štika větší rybu, rovná si ji v tlamě, aby ji pohltila hlavou napřed. A okouní ploutev, stejně jako ploutev ježdíka, se dá směrem od hlavy k ocasu složit. Vzpříčí se jen obráceným směrem. Proto se štica nic nestane. Zdá se, že si právě na okounech nejvíce pochutná. Někteří rybáři

nastražují ježdíky nebo i okouny, že jim ustříhnou nůžkami ostnitou hřbetní ploutev, než je prošíjí ocelovým lankem s dvojhákem nebo trojhákem. Je to nejen surové, ale i naprosto zbytečné. Rybáři se mylně domnívají, že okoun, který zježil svou ostnitou ploutev, zažene útočící štika.

Tak jako všechny ostatní dravé ryby se někdy do své oběti „nestrefí“. Některé rybky jsou natolik hbité, že dovedou v posledním okamžiku odhadnout zběsilost vodního lupiče. Vytuší ve zlomku vteřiny směr vražedného útoku. Neprchají směrem kupředu. Uhnou rychle stranou a čelist útočníka sklapne naprázdno, neboť v rychlosti nestačí změnit směr výpadu. Než se velká dravá ryba otočí, zmizí rybka pod kamenem nebo ve spleti vodních rostlin. Tyto malé rybky připomínají španělského zápasníka s býky, který dovede před rozdrážděným zvířetem v posledním okamžiku uskočit.

Proto se stává, že dravá ryba rozbouří vodu na několika místech. Útočí do rybek tak dlouho, dokud není nasycena. Podobně jako jiné ryby má i štika svou dobu, kdy se vydává na lup. Není to vždy stejné; zpravidla časně dopoledne a později odpoledne. Nelze ovšem nijak vyloučit, že štika chytíme v samé poledne. Někdy bere po celý den. To tehdy, když je po vytření, kdy zbavila své útroby tisíců jiker nebo chuchvalců mlíčí. V oné době je nejhladovější a vrhá se na kořist nejzuřivěji. Štika se vytírá někdy již v březnu, neboť její plůdek nepotřebuje příliš teplou vodu.

Nemysleme ovšem, že štika neustále vyrybňuje naše vody. Na jeden kilogram svého přírůstku spotřebuje až 7 kilogramů potravy. Nenapadá každou rybku kdykoli ji uvidí, nebo i jen vytuší. Štika trčí někdy i několik hodin ve vodě nehybně a jen v některých okamžicích pohybuje svými žíhanými ploutvemi. V takových chvílích jí může plavat kolem tlamy sebetřpytivější rybka a štika si jí nevšimne. Neobávejme se také, že nám jediná štika v několika málo dnech vyhubí celý rybník! Do rybníků se štika dává záměrně proto, aby je zbavila drobných plevelných rybek, které kaprům užírají potravu, a ti pak málo rostou. Je celkem nesprávné, jestliže se domníváme, že štika přichází do rybníků jen proto, aby proháněla kapry a nutila je k většímu tělocviku, po kterém by nepáchli tolik bahnem. Rybníky, kde nejsou plevelné ryby, nehostí zpravidla ani štiky, ani jiné dravé ryby, a přece tam kapři „nezplesnivějí“. Je štika zlá, škodná, kterou je třeba hubit. Jen v jednom jediném případě: octne-li se v pstruhových vodách. Tam opravdu škodí a dovede pstruhy v potoce nebo v říčce vyhubit ve velmi krátké době. To proto, že ve studených říčkách a potocích je pstruhů poměrně málo, daleko méně než plevelných rybek v jiných vodách. Proto je například dovoleno chytat štiky v pstruhovém a lipanovém pásmu i v době hájení a je dovoleno přinést domů na pekáč i takovou, která nemá předepsanou nejmenší míru, tj. 50 centimetrů. Štika je totiž také jednou z mála ryb, která žije jak v pstruhovém, tak v nížinném neboli cejnovém pásmu našich vod. Žije ve

vodách studených jako led, žije i v rybnících, kde je voda, jak se říká, teplá jako louh.

V nížinných vodách má štika jako všechny ostatní dravé ryby velký význam. Stará se o biologickou rovnováhu. Pečuje nevědomky o to, aby stav ryb v různých vodách byl přiměřený. Totiž všude tam, kde nejsou dravé ryby, děje se s ostatními leccos podivného. Rozmnožují se nebývalou měrou, ale nerostou, nebo rostou velmi pomalu. Není pro všechny dost potravy. Nepřibírají na hmotnosti. V uzavřených tůních, které byly po desetiletí zbaveny dravých ryb, jsou dnes rybí trpaslici. Třeba lín, který v normálních podmínkách dorůstá i přes kilogram hmotnosti, v takových tůních váží jen asi patnáct dekagramů. Řekli byste na první pohled, že máte před sebou jedno-ročního línka. Když však pod drobnohledem spočítáte přírůstkové kroužky na jeho šupinách, poznáte, že jde o rybu starou několik let, která je již dospělá, v jarních měsících se tře a vypouští ze svého těla jikry nebo mlíčí! A to všechno proto, že v takové tůni byla porušena biologická rovnováha, chybí tu dravá ryba! Dravé ryby, zejména štiky, i když mají hrozitánskou, úděsnou zubatou tlamu, v níž drtí nebohé oběti, jsou v převážné většině vod užitečné. Jejich kořistí se stávají ponejvíce ryby slabé nebo nemocné, zatímco zdraví jedinci se spíše rychlým útekem spasí. A tak jsou dravé ryby jakousi zdravotní policií v našich vodách, která odstraňuje slabé a degenerované jedince, a tím udržuje zdravé plemeno. Zdraví tvorové rodí povětšinou opět tvory zdravé, neduživí zas neduživé.

Konečně všude tam, kde se ryby příliš rozmnožily a nemají dostatek potravy, nejen nerostou, ale jsou i méně odolné vůči nemocem, proti chorobné vodnatelnosti i parazitům apod. Proto potřebujeme v našich vodách dravé ryby, které jsou zdravou solí rybího chovu.

Naši rybáři jsou dnes velmi zkušení. Dovedou dravé ryby ulovit všude tam, kde je vyzývají. Padne jim za oběť zejména štika, která bývá často velmi neopatrná. Právě proto, že nastražená rybka na udici je jakýmsi invalidou, vzbuzuje její pozornost. Vítá proto snadnou kořist, která se jí však stává ve většině případů osudnou. Štika se vrhá na nástrahu s prudkostí tornáda. I když ji spolkně, nic nedbá na to, že za sebou táhne silný vlasec z umělé hmoty i s velkým splávkem a že jí v tlamě bodá dvojostří nebo trojostří háčku. Je-li rozvášněna lovem, zhltně v rychlosti na straženou rybku a vrhá se ještě ke všemu na splávek v domnění, že jde o malého živého tvora. Za chvíli pak podstupuje boj doslova na život a na smrt. Silonové vlákno ji vleče opatrně, ale nezadržitelně ke břehu. V několikametrové vzdálenosti zahlédne svého úhlavního nepřítele a pokouší se o poslední nenadálý, prudký únik. Nezkušený rybář, který je vzrušen vzácným úlovkem, napíná vlasec, chce přitáhnout rybu blíž ke břehu a vtom se stane to, na co nebyl připraven. Štika jako by tušila, že jí k záchraně zbývá snad jen okamžik, vzburcuje bleskurychle ve svém mocném těle všechny síly a rozmáchne se k prudkému obratu. Jako

vystřelené torpédo se vrhá zpět do hlubin, nezdídko přetrhává překvapenému rybáři silon a zmizí mu v zelenavém šeru. Rybář je pochopitelně zdrcen. Dlouho strnule zírá do míst, kde mu zmizel nádherný úlovek, který byl doslova na dosah ruky. Pak proklíná svou neobratnost. Vždyť stačilo tak málo a mohl mít štika na břehu. Stačilo mít povolený naviják. Štika by si snad vytočila několik metrů silonu, prudký náraz by byl překonán a ryba by se později dala bez námahy vylovit podběrákem.

Ted' je však ztracena. V těchto chvílích našla v hlubině již vhodný úkryt, v němž zůstane patrně velmi dlouho. Žaludeční šťávy rozleptají kov ostrého háčku, ztupí jeho smrtelné špičky, zničí ocelové lanko, které zpuchří jako šňůra. Štika bude žít. Ne však vždy. Někdy se stane, že zejména trojháček jí sešije tlamu, a hlavně jícen. A jak dlouho bude trvat, než voda dá kovu zrezivět? Taková štika hyne hladem, neboť sevřenou tlamou nemůže přijímat potravu. Někdy budeme chodit kolem břehů překrásných řek a na jejich hladině neoznamujeme nikdy, že by tam zalovila štika. Má to být znamení, že tam žádná není? Zdání tu může i klamat. Některé štiky totiž vůbec nehoní při hladině. Zejména tam, kde je dostatek rybek, které žijí spíš při dně, jako jsou třeba hrouzci, velmi oblíbená potrava štik a jiných dravých ryb.

Všechny štiky nejsou také stejné co do tvaru. Některé jsou dlouhé jako „šavle“, jiné mají kratší tělo a široké boky. Mladé štiky bývají ostatně všechny velmi štíhlé, odtud se jim také říká „štíhle“. Tvar

štíčího těla je zpravidla po mnoho generací formován životními podmínkami. Štiky, které žijí v proudech, mají tělo protáhlé. Ty pak, jejichž domovem jsou rybníky, stojaté tůně nebo jen velmi mírné proudy, mívají tělo zavalitější, vyšší boky a kratší trup. A přece mají jednu společnou vlastnost: všechny jsou stejně dravé, útočné a vůči svým obětem nelítostné. A jsou také stejně krásné! Žravost štik je někdy až neuvěřitelná. Nejlépe se chytají na podzim za chladných dnů, když ráno udeřily již první mrazíky. V té době drobné rybky přestaly rejdit a schovaly se před blížící se zimou pod kameny nebo ulehly u dna v bažině. Štika si však nedopřeje klidu ani v zimě. Hledá potravu a nalézá ji jen velmi obtížné. Proto slaví rybáři značné úspěchy, chytají-li na třpytku. Nejvhodnější je třpytka „Heinz” podobná ouklejce. Je celá z chromovaného kovu a postrádá jakékoliv zabarvení. Při troše skrovných podzimních paprsků je ve vodě daleko vidět a velmi brzo přiláká vodního tygra, štiky, která se na tuto velmi pochybnou kořist vrhá s převelikou zuřivostí třeba u samého břehu. Pro rybáře je to nebezpečný okamžik, protože za takové situace stačí sice dravou rybu zaseknout, ale zpravidla nedokáže povolit zavčas naviják. Vlas je v takovém případě poměrně velmi krátký a ryba jej přetrhne. Mezi rybáři panuje názor, že ryba, která se jednou píchla o háček, již podruhé nezabere, nebo aspoň až za dlouhý čas. U štiky to není pravidlem. Ta, která utrhla živou nástrahu nebo třpytku, zabere třeba za několik minut znovu a nevyplašila se. Skupina rybářů,

kteří lovili na Labi u Mělníka, zažila jednou na podzim podivuhodný příběh. Zahlédli, jak v oněch místech zalovila velká štika. Devět rybářů začalo o překot třpytkovat a štika v několika vteřinách jednomu z nich skutečně zabrala a třpytku utrhla. A aby to nebylo těm druhým líto, udělala jim to také. Teprve devátý rybář ji dostal. Měl patrně silnější silon a štika byla již unavena. Když ji přitáhl k břehu, zaútočil na ni podběrákem a šťastně ji dostal na souš. Ryba měla tlamu doslova okovanou – viselo z ní devět třpytek! Štiky nejsou jedinou dravou rybou našich vod. Třeba candát. Není to takový divoch, má trochu vybranější mravy a svou lupičskou živnost provozuje povětšinou až při stmívání. Ryba milující spíš teplejší vodu. Najdeme ji jen v parmovém nebo cejnovém pásmu. Má na první pohled elegantnější vzhled a na bocích výrazné tmavé pruhy. Také na svou oběť se vrhá jemněji, tišeji. Jeho jícen není tak široký jako jícen štiky, proto uchvacuje jen menší rybky. Je poněkud rytiřtější než štika, neboť nikdy neútočí na drobnější rybky úskočným způsobem. Skoro připomíná sportovce, protože rybky pronásleduje a nezmocňuje se jich ze zálohy. Je užitečným členem vodní zdravotní policie, neboť hltá i mrtvé rybky. Rybáři tuto vlastnost candáta velmi dobře znají a na háčky nastražují často jen – rybí ocásky. Je-li chycen, málokdy se brání s takovou vervou jako štika. Zdá se, že se smířil s osudem, který na něj čeká na břehu. Dá se na udici táhnout často jako ovečka. Těžko také snáší nedostatek kyslíku ve vodě.

Jestliže některé druhy ryb přežijí splaškový mor z našich továren, pak candát nikdy. Je nesmírně citlivý na přenášení nebo převážení. V kádích bez dostatku kyslíku rychle hyne. Má rád čistou, mírně proudivou vodu, zvyká si však také na rybníky i na vody našich přehrad. Dosahuje průměrné hmotnosti tří kilogramů. Jsou však u nás exempláře o hmotnosti i více než 10 kilogramů.

Candát má rád přehlednou vodu, která má tvrdé písčité až balvanité dno, ale miluje úkryty ve skalnatých březích i v zatopených lomech. Patří k našim nejkrásnějším i nejušlechtilejším rybám a snad nejvíce si jej cení – labužníci.

Nechme však kuchyni kuchyní a podívejme se na další dravou rybu našich vod. S tím díváním to ovšem nebude tak jednoduché. Jde totiž o rybu nesmírně plachou, kterou sotva kdy spatříme doslova ve vší její kráse. Prchá i před stínem vlaštovky, o obrysu lidské postavy nemluvě. Je to bolen dravý. Oble zašpičatělá hlava, mírně ze stran zploštělé tělo, tlama rozštěpená až po okraj oka dává této rybě krutý výraz. Od štiky, a candáta se liší tím, že v tlamě nemá žádný ostrý zub. Přírodovědci řadí bolena k rybám kaprovitým.

A přece se převážně živí menšími rybami. Je to jediná naše dravá kaprovitá ryba.

Ocelově stříbrnou krásu bolena málokdy uvidíme. V útocích na kořist je nesmírně rychlý a jen prudké šplouchnutí, které je hlučnější než u štiky, nám prozrazuje jeho přítomnost. Bolen provede celou sérii nájezdů na hejna rybek. Udeří do nich jak

bouře. Proniká za nimi i do nebezpečných mělčin, k samému břehu. Někteří rybáři se domnívají, že silným úderem svého ocasu rybku nejdříve ubije a pak ji polyká. Není to však pravda. K prudkému šplouchnutí dochází proto, že bolen rád napadá zejména rybky, které jsou blízko hladiny.

Požádejme zkušené rybáře, aby nám řekli, kolik již nachytali bolenů. Uvidíte, že se mezi nimi najde mnoho těch, kteří bolena ani neviděli, neku-li aby jej chytli. Nic jim není platné, že dobře znají místa, kde bolen loví. Nic není platné, že jim tluče div ne do prutu, když honí hejna rybek – pokud je ovšem rybář důkladně skryt za křovím nebo i jinak. Bolen se vyhýbá nástrahám, je nedůvěřivý k podezřele visící oukleji. Nezapere a nezabere.

Na jedné z našich nížinných řek vyzorovali rybáři velkého bolena. Jeho velikost nedokázali ani blíže odhadnout. Jen podle mocného úderu o vodu usoudili, že jde o neobvyklý exemplář. Při útoku na hejna ouklejí vyrazila tato tajemná ryba gejzíry vod. V dalekém okolí se rybářů zmocňovala horečka. Jejich loďky se stahovaly do oněch míst, kde měla. dravá ryba domov. Z břehů se tam totiž nedalo dobře chytat, protože jeden byl silně zarostlý křovím a druhý tvořil příkrý třímetrový sráz. Co by bylo rybáři platné, kdyby svou udici nahazoval z tohoto skalnatého srázu a těžká ryba mu opravdu zabrala? Na vysoký břeh by ji bez podběráku nevytáhl. Buď by se vyvlékla nebo by mu určitě přetrhla vlasec. Nezbývalo nic jiného než chytat z loďky. Těch tichých

rybářských loděk tam byla celá flotila. Stály na řece nehybně od rána do noci. Bez úspěchu.

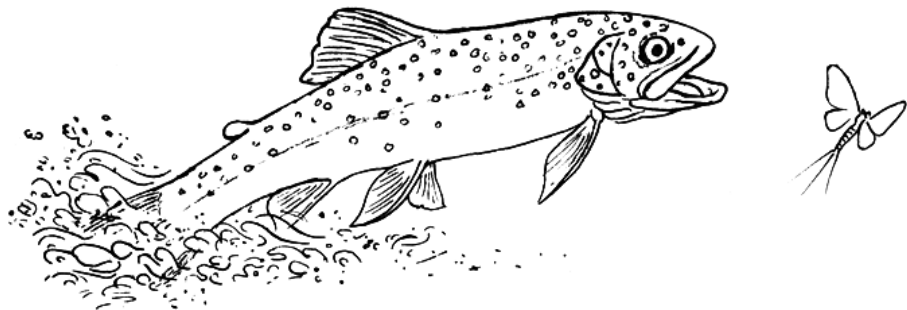
Jeden z rybářů dostal podivuhodný nápad. Snad to bylo nějaké vnuknutí nebo spíš rozmarný pokus, který se zrodil z marného nekonečného čekání. Tento rybář vylezl na skalnatý břeh. Sňal z udice nastraženou rybku, odstranil také splávek, olůvka i ocelové lanko s dvojháčkem a na silonový vlas navázal zcela obyčejný jednoduchý háček. A na tento háček zapíchl – drobné bílé husí peříčko! Spustil tuto nezvyklou návnadu na hladinu. Ze skály vyčnívala nad hladinu jen zcela nenápadná špička prutu, kterým rybář poškubával, takže peříčko s háčkem lehounce a trhavě tančilo na hladině.

Jen minutu. Dole vystříkl známý gejzír vody a cívka navijáku se dostala do šílených obrátek. Rachot navijáku prořízl vzduch.

Hlavy ostatních rybářů na loďkách se jako na povel zvedly. Každému z nich bylo okamžitě jasno, co se stalo. Velký, plachý, nedostižný, nepolapitelný bolen prchá se zaseknutým háčkem ve své kruté tlamě!

Rybář na skalnatém břehu nevěděl v prvních okamžicích co dělat. Silon se na navijáku rychle odvíjel. Bude bolen pokračovat v bláznivém letu proti proudu? Vystačí cívka se sto metry, silonu o průměru 0,40 milimetru? Až se vytočí, co bude dál? Nepřetrhne se nástavec, na kterém je přivázán háček? Nástavce bývají totiž vždy o něco slabší než „kmenový” vlasec.

Všechny podobné obavy byly celkem malicherné proti jiné hrozbě. Chycená ryba totiž zamířila do tůní, kam spadly koruny vyvrácených stromů. Dostane-li se do tohoto úkrytu, bude zle. Silon se zamotá do větví a ryba, která ucítí prudký odpor, buď přetrhne vlasec, nebo si vytrhne háček z tlamy. Dostane-li se bolen mezi větve, je zcela určitě ztracen – pro rybáře ovšem. Nezbyvá proto riskovat než jedno. A rybář to udělal. Nejprve jemně, pak stále silněji začal několika prsty najednou přidržovat roztočenou cívku navijáku. Za chvíli ji zastavil docela. Silonové vlákno bylo napjato k prasknutí. Na čele rybáře se zarosily kapky potu. Praskne silon, nebo vydrží? Vydržel! Silon odpéroval divoký nájezd, a teď, aniž se více prodlužoval, aniž byl naviják povolen, nutil rybu plout v oblouku. Uběhlo již několik minut. Ryba ztrácela na síle, ale stále bylo velmi riskantní navíjet napjatý silon. Od zaseknutí ryby uplynulo dvacet pět minut. Zdálo se, že síly velkého bolena začínají ochabovat. Zkušený rybář začal jen velmi zvolna navíjet silon. Šlo to velmi těžko. Navinul metr, dva a polovinu musel opět povolit. Mezitím jiný rybář v loďce připlul ke skalnatému břehu. Jeho šťastný druh na břehu slezl, jak nejnižše mohl, a pak z výše asi dvou metrů skočil do loďky, která tohle žuchnutí náhodou vydržela. Přitom byl silon stále napjat. A opět nastala úmorná zdolávací práce. Byla již radostnější, neboť rybě znatelně ubývalo sil. Loďka zvolna plula po proudu k písčité, mělké zátočině. Po hodinovém úsilí byl bolen na břehu. Dravá ryba vážila 11 kilogramů.

HORŠTÍ KRASAVCI

Vesnice je zmáčkuta horskými svahy a jejím středem protéká bystřina, která má sotva dva metry šířky. Tu a tam ji překlenují mostky z tyčkovin a u jednoho takového mostku se to stalo. Vesnickým klukům se podařilo celkem snadno chytit pod kamenem malou vranku, a když pak lesní vytáhl paty a zapadl kdesi v lese, nastražili mrtvou rybku na primitivní háček, navázaný na ještě primitivnějším provázku, a pak celou tuhle parádu pustili do proudu pod mostek. Ten odnesl vranku s háčkem pod kládu, která chránila břeh před podezledím. Bylo tam šero a člověk tam nic kloudného neviděl. Podle docela obyčejných propočetů pánů kluků měla vranka už vyplavat na druhé straně, ale nic takového se nestalo. A z toho naši malí rybáři usoudili, že nástraha zůstala trčet pod kládou. Řekli si, že tedy musí udici nahodit znovu. Už to chtěli udělat, už pozvedli prut, když to najednou pod mostkem

silně zašplouchalo, až se kluci polekali. No, strachy však neutekli. Vytáhli udici, na které sebou divoce zmítal velký kilový pstruh. Všechno se zdálo náramně jednoduché. Rybu odnesli do chalupy, tam ji maminka zabila, očistila a vyvrhla. V žaludku ryby našla kromě vranky, na kterou se pstruh chytil a která byla v jícnu, ještě jednu vranku, zbytky dvou malých žabiček, malou střevličku, která však byla z velké části již strávena, a háček na rybu.

Totíž on to nebyl háček, ale pořádný hák – měřil 6–7 cm. Byl od pstružích žaludečních šťáv hodně zrezivělý a lámal se jako ztrouchnivělé dřívko.

Takový byl konec překrásné ryby, pstruha obecného.

Je samozřejmé, že se kluci s jedním úlovkem nespokojili. Chytili si zase vranku a opět lovili pod mostkem. Jenže lovili, lovili, nic však už neulovili. Nechali toho.

Pod mostkem zřejmě žádný jiný pstruh již nebyl. Jdeme tedy chytat jinač! Vymyšleno, rozhodnuto! Ale ouha!

Taktak, že stačili zahlédnout pana lesního, jak se vrací domů. Jen uviděli jeho nazelenalý šat, už se rozprchli na všechny strany.

Totíž, tam v té bystřině byli pstruzi státem chráněni. Bystřina patřila k rezervaci a běda tomu, kdo byl dopaden při nedovolené rybařině. Byla z toho vždy pořádná pokuta, a když byl chycen někdo několikrát, mohla z toho být i větší polízanice.

Už z toho je vidět, že pstruh je vzácnou rybou. Ostatně nesmí se chytat, jak jen někoho napadne. I tam, kde není rezervace a kde

se může chytat na běžné rybářské povolenky, platí velmi přísné předpisy. Tak například nesmí rybář na pstruhy častěji než třikrát v týdnu. Nesmí si za docházku nechat více než čtyři kusy lososovitých ryb (včetně lipana) a každý z nich musí měřit nejméně 25 centimetrů. Ale to není ještě všechno. Pstruha smíme chytat jen na třpytku (umělou rybku) nebo na umělou mušku. Žádnou žížalu, žádného „koníka“, žádnou živou nástrahu, ani živou, ba ani mrtvou rybku!

To je totiž tak trochu úmyslně. Kdybychom chytali třeba na žížalu, chytíme zpravidla jen malé pstruhy, kteří jsou natolik hltaví, že spolknou nejen žížalu, ale s ní i háček, těžce se zraní a pak brzo hynou. Stejně je tomu i s „koníkem“ čili luční kobylkou. Živá nastražená rybka přivábí rychle i většího pstruha. Kdybychom chytali tímto způsobem, brzo by bylo v potocích po pstruzích veta.

Proto chráníme pstruhy přísnými opatřeními. Je to bezesporu správné, neboť by jinak z našich vod vymizeli a to by byla nenahraditelná škoda. Při lovu také musíme vést řádně záznamy o docházce k vodě a úlovcích. Inkoustovou tužkou (propiskou) zakroužkujete rok, datum a zapisujeme revír, jeho číslo a každý úlovek!

Chytit nevelkého pstruha, asi do půl kilogramu, není někdy žádné velké umění, zvláště když se na lov vypravíme brzo po ránu nebo k večeru. Musíme se však chovat velmi tiše a při nahazování udice nesmíme dělat příliš prudké pohyby. A nejlepší je, když se přitom

kryjeme křovím. Chraňme se zejména, aby na vodu nepadl náš stín. Je-li pstruh vyplašen, skrývá se dlouho pod kamenem, nebo ještě spíš pod břehem, a pak je ovšem naprosto zbytečné v onom místě chytat.

Než si vyjedeme na pstruhy, měli bychom si vodu trochu prohlédnout, abychom šli, jak se říká, najisto. Bude to dost dlouho trvat, než se nám podaří pstruha vystopovat, v kterých proudech „sedí“, kde loví, kde čeká, až na vodu spadne nějaká ta muška nebo tam skočí z louky neopatrný koník. Pstruh je totiž mezi našimi rybami vůbec největší chameleón. Dovede své tělo zbavit tak, že dokonale splývá s dnem a s přerušovanými stíny hrajících si vlnek. Musíme být proto velmi trpěliví, než zahlédneme tohoto horského krasavce, jak stojí vždy čelem proti proudu a hlídá obezřetně svou tuň. Půjde-li o většího pstruha, budme ujištěni, že ve svém království žádného jiného nestrpí. Běda, objeví-li se tam střevlička nebo vranka! Prudce ji semkne dravá tlama, jejíž půlkruh jemných ostrých zoubků svou kořist nepustí.

Stejně nelítostný je větší pstruh ke svým malým bratrům. Nestrpí ve své blízkosti ani je. Ti mu však uklouznou spíš než střevle nebo vranka, neboť jsou mrštnější. Prudký, výpad jejich velkého bratra je často mine. Útočník bývá jakoby oslepen zuřivostí a ve svém bleskovém útoku se mnohdy nestrefí.

Velký pstruh hájí nelítostně svůj životní prostor. Sežere všechno, co by rušilo jeho klid. Lhostejno, je-li to žába, rybka, nebo vodní

rejsek. Moucha, která by chtěla proletět nízko nad hladinou, páše vyloženou sebevraždu, je-li nablízku pstruh. Hladina se najednou rozstříkne a je po mouše. Nelze ovšem říci, že by pstruzi byli věčně žraví, že by nedělali nic jiného, než hleděli zhltnout, co se jen zhltnout dá. Setkáme se velmi často se zjevem, kdy pstruzi trčí s naprostou netečností ve svých proudech. Bývá to povětšinou přes den. Zdá se, že na jejich otupělost mají vliv horké sluneční paprsky. Možná že jim je jako nám, lidem, když je v létě horko, také nám nechutná jíst. Pstruh je velmi citlivý na teplotu vody, která se v létě i v bystřinách nebo v potocích na vysočinách zvyšuje. Snad právě proto chytíme pstruha spíš ráno nebo večer, kdy bývá již chladněji. Pstruhy potoční a siveny smíme však chytat jen v určitém ročním údobí. Od 16. dubna do 31. srpna. Jinak jsou všude po celý rok hájeni. Pstruzi se proti jiným rybám vytírají v podzimních měsících a počátkem září bývají jejich břicha plná jiker nebo mlíčí. Proto jsou též před výtěrem dravější. Již v srpnu se vydávají pstruzi na obtížný pochod. Táhnou proti proudu do menších potoků, bystřin a potůčků, aby tam splnili pudovou povinnost vůči svému rodu. Tam dají život drobounkým pstroužkům, takřka průhledným plůdkům, které se „vykulují“ z poměrně velkých jiker. Pstruzi kladou jikry do trdliště, které předtím pečlivě „zametají“, tj. prudkým pohybem ocasní ploutve uhlazují dno... Nesnadný je pochod pstruhů proti silným proudům, které zesilují podzimními dešti a zakalují se zemitou barvou. Ale žádný proud

není tak silný, aby zastavil dospělého pstruha, který se někdy dostává do tak malých potůčků, že je až neuvěřitelné, jak jen tam může žít. Snad se nám dokonce zdá, že jeho silný kropenatý hřbet vyčnívá z vody.

Když se dospělí pstruzi postarali o svůj dorost, vracejí se opět níž, do hlubších vod. Ne však všichni. Někteří najdou zalíbení v prázdných tůňkách pod zurčivými jízkami a zůstávají tam třeba až do příštího léta a jen málokdy je vypuzuje nedostatek vody. Jsou tiší, nenápadní, většinou schovaní pod podezřelým břehem takže o nich skoro nikdo nemá tušení. Kdyby se prozradili, byl by s nimi konec. I sebenešikovnější pytlák by je chytil bez námahy do ruky. Tihle pytláci, kteří chodí na pstruhy do malých potůčků, ti jsou nejhorší. Když uvážíme, že v jedné tůňce nebývá víc než jeden pstruh, dovedeme si jistě představit, jak takový pytlák „vybílí“ vodu za velmi krátký čas. A dlouho, předlouho to potom trvá, než potůček opět osídlí naše nejkrásnější ryba.

Je-li však potok trochu větší a jeho tůně hluboké aspoň po kolena, pak to pstruzi proti pytlákům většinou vyhrávají, zvláště starší, větší kusy. Doslova chladnokrevně, jakoby moudře a uváženě prokluzují pytlákovi mezi rukama. Vypělí pstruzi jsou velmi opatrní a chytří. Na žádnou vějičku vám nesesnou.

Stalo se – bylo to ještě před druhou světovou válkou – že v jedné bystřině pod Královou Holí v Nízkých Tatrách objevil pytlák mimořádně velkého pstruha, který se usídlil v tůni pod velkým

balvanem. Voda klouzala pod balvan z nevysokého jízku, a přece síla proudu postačila, aby kámen za mnohá desetiletí pořádně podemlela. Pytlák zpozoroval velkého pstruha právě ve chvíli, kdy povyjel z pod kamene, aby uchvátil u hladiny nějaký spadlý hmyz. Jak už to bývá, pytlákovo srdce zahořelo vášní. Za chvíli stál v ledové vodě, která mu sahala nad kolena, a ohmatával úkryt pod kamenem. Do vody ponořil ruku až po rameno, a přece konce úkrytu nedosáhl. Ke všemu, jak se opíral, uklouzly mu najednou nohy. Pořádně se vymáchal a k tomu udeřil hlavou o kámen. Tahle lekce mu však nestačila. Došel si do vsi pro udici a pospíchal zpět. Nejdříve si chytil vranku, kterou nastražil na háček. Udici spustil po jízku do tůně, kde ji proud strhl pod balvan, tam zůstala trčet. Šňůra se tu a tam trochu napnula a pak se zase prohnula do oblouku. Zkušený pytlák poznal, že jeho soupeř se již zakousl do nástrahy, a proto trhl prutem. Ucítit prudký odpor. Příliš se však vzrušil, zapomněl na svou zkušenost. Táhl rybu zpod balvanu, nebral ohled na její zuřivé trhání, na její neobyčejnou sílu, a dokonce si ani neuvědomil, že je ryba poměrně hodně těžká. Že by mu mohla z udice spadnout. To se opravdu stalo. Dokonce ve chvíli, kdy ji nadzdvihl několik centimetrů nad proud a zdálo se už, že má vyhráno. V okamžiku však ryba spadla a s nepostřehnutelnou rychlostí zmizela opět pod balvanem. Pytlák samozřejmě nadával, až se hory třásly, ale nevzdal se. Takřka den co den číhal na „svého“ pstruha. Pouštěl do tůně

nejroztodivnější nástrahy: žížaly, luční kobylinky, střevličky, vranky, malé zelené skokany, pulce a mouchy masačky. Pokoušel se rybu chytit znovu do ruky, vzal si dokonce na pomoc čeřen – všechno nadarmo. Pán tůně mu unikal. A to chlapíka přivádělo k zuřivosti. Vášněl posedla pytláka tou měrou, že jednou, když se opět vracel z bezúspěšného lovu, napadla jej až děsivá myšlenka. Vzpomněl si, že má ještě z první světové války schován na půdě nevybuchlý, ruční granát. A pak se to stalo. Připlížil se s granátem nenápadně k okraji tůně. Velký pstruh v té chvíli náhodou povyjel zpod balvanu, ale jen na chvíli, neboť jakýmsi záhadným smyslem vycítil nablízku nebezpečí. Zmizel opět ve své skrýši.

„Nevadí,” ušklíbl se pytlák a zvolna odjistil granát. Trhl zápalnou šňůrkou, začal odpočítávat a pak hodil. Snad počítal příliš pomalu, snad se netrefil těsně u balvanu do vody. Těžko říci! Snad granát narazil o kámen. Kdo ví. Granát totiž nevybuchl pod vodou, ale nad ní. Pytlák se nestačil včas skrýt a granátová střepina mu zle pošramotila hlavu. Surový rybář, pytlák nejhoršího druhu, měl velké štěstí, že výbuch přežil. U vody ho našli „horárové”, hajní, které tam přilákala hromová rána. Konec si lze snadno domyslet. Pytláka sebrali četníci. Když si poležel delší čas v nemocnici, potrestal jej nakonec soud. Pytláka nejvíce mrzelo, že pstruha už nikdy nechytil.

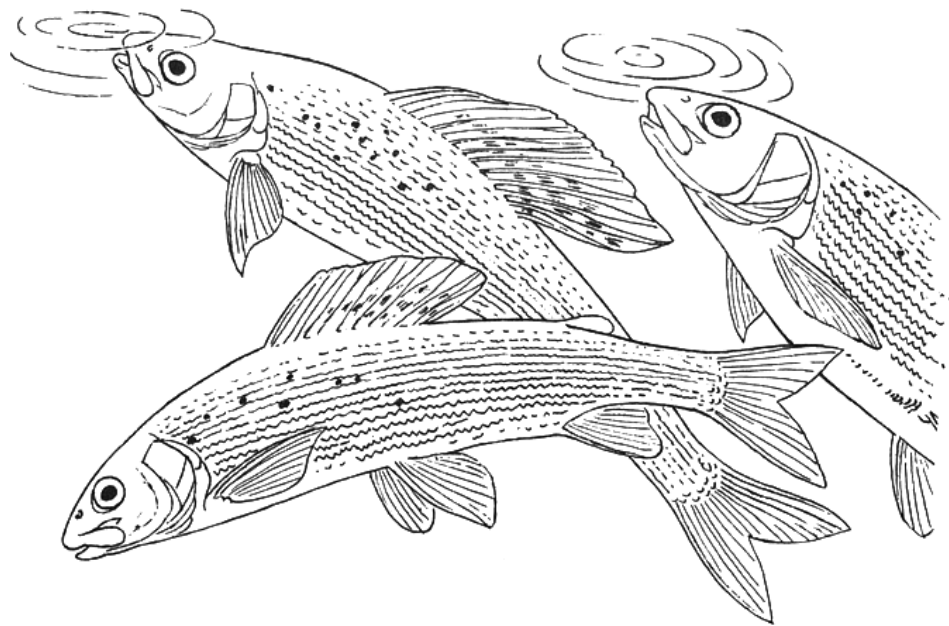
Každý, kdo v životě chytal pstruhy, bude na ony chvíle u zurčivých horských vod vzpomínat dlouho a dlouho. Bude vzpomínat na

překrásné ryby, které se mu podařilo ulovit. Těžko říci, co je na této rybě krásnější, zda celá paleta jiskřivých barev, nebo ladné pohyby těla při překonávání prudkých proudů.

Mezi pstruhy jsou ovšem některé odlišnosti. Nejsou všichni stejní. Jsou mezi nimi velké rozdíly v barvách. Tak pstruh, který žije většinou v úkrytu pod břehem nebo ve vodách, jež mají temné dno, mívá hřbet až černý. Jiní pstruzi, kteří stojí nejčastěji v proudech a jsou takřka celý den ozařováni sluncem a v nebezpečí nezajíždějí do úkrytů, nýbrž do středu prudkého toku se světlým štěrkovým dnem, mívají barvu plavou. I když jsou odstíny jejich šatu nejrůznější, vždy je charakterizují drobné černé a červené tečky po celém těle. Odchylky jsou také ve tvaru těla. Zavalitější pstruzi žijí v chladných a mírně tekoucích vodách, štíhlejší pak v prudších bystřinách. O štíhlosti, či zavalitosti pstruha rozhoduje i dostatek, či nedostatek potravy.

Najdeme mezi nimi i další rozdíly. U pstruhů obecných jsou další určité odchylky. Ti, kteří žijí v bystřinách a v potocích, bývají menší než pstruzi v jezerech. V některých evropských jezerech byli uloveni až 25 kg těžcí pstruzi. U nás zatím byli vysazeni jen v některých přehradních nádržích, do kterých vtékají horské řeky a říčky, zejména na Slovensku. Pstruh jezerní se také liší od potočního černými tečkami na těle, červené zcela chybí.

Ve skutečnosti pstruh obecný potoční a pstruh obecný jezerní netvoří dva různé druhy, ale jen dvě různé formy jednoho a téhož

druhu. Bylo to zjištěno tak, že jikry pstruha potočního byly přeneseny do jezera. Z těchto jiker vyrostli pstruzi jezerní, kteří dosahovali hmotnosti několika kilogramů. Obráceně byly pak jikry pstruha jezerního vysazeny do potoka, a z nich pak vyrostli pstruzi potoční běžné délky a hmotnosti. Formu tedy ovlivňuje prostředí.

Pstruh potoční spotřebuje značnou energii k překonávání proudů. Energii čerpá na úkor růstu. Naproti tomu pstruh v jezeře nebo v přehradní nádrži potřebuje energie mnohem méně, takže potravu využívá spíš k tělesnému růstu.

Ještě odlišnější je pstruh duhák neboli pstruh americký duhový. Americký proto, že k nám byl dovezen ze Severní Ameriky z Kalifornie. Jeho tělo je vyšší a plošší než tělo pstruha obecného. Hřbet má šedozelenou barvu, boky jsou stříbřité. Jméno duhový má od širokého červenofialového pásu, který se mu táhne od skřelí středem boku až do druhé poloviny těla. Dosahuje zpravidla větší hmotnosti. Tříkilový duhák není u nás žádnou výjimkou. Zdomácněl v našich tocích, zejména v studených přehradních nádržích, kde se rychle rozhojňuje stejně jako v pstruhových pásmech.

Některé slovenské horské řeky jsou domovem hlavatky obecné. Je to ryba nad jiné vzácná. Podobně jako pstruzi patří k typickým lososovitým rybám. Od pstruha se liší zejména svou velikostí a mohutnou, takřka nevykrojenou ocasní ploutví. Barva těla, zvláště u starších jedinců, bývá velmi tmavá. Místo teček má černé křížky

na bocích. Je to nejdivočejší ryba horských vod, nesmírně vychytalá a úžasně silná. Vypravuje se, že některá velká hlavatka stáhla rybáře s udicí do divokých proudů, kde utonul. Svou kořist – rybku – dostane hlavatka takřka vždy. Pronásleduje ji a někdy ji doslova uštve. Pětikilová hlavatka pozře jako nic půlkilovou ostroretku.

Dorůstá značných velikostí, běžně asi deset kilogramů.

Hlavatek ubývá však i na Slovensku. Jak to už bývá, má na jejím vymírání zásluhu trvalé znečišťování toků. Hlavatka totiž jako všechny lososovité ryby miluje čistou vodu a smrt jí způsobuje i sebemenší otravná látka. Proti vyhynutí hlavatek bojují rybářští odborníci tím, že zřizují umělé líhně a hlavatku pak vysazují do nejrůznějších řek. (Jikry hlavatky se také vyvázejí do zahraničí.) Místy se jejich počínání daří, pokud ovšem továrna nebo někdo jiný nevypustí do řek znovu a znovu smrtonosné jedy. Je to škoda nesmírná.

Ještě jeden krasavec žije v našich čistých, studených a proudivých vodách. Není to žádný velikán, ale zjev má přímo majestátní. Je to ryba jemná a krásná jako panenka. Je drahokamem míst, kde vody podhůří nejsou již tak prudké a hladina se zvolna uklidňuje. Protože žije hlavně v podhůří, říká se mu lipan podhorní.

Při troše trpělivosti a opatrnosti můžeme lipana dobře pozorovat, jak najednou vyjede k hladině, takřka bez nejmenšího hluku uloví drobnou mušku a okamžitě se ponoří ke dnu, kde kořist teprve náležitě pohltní. To dělá lipan i se sebemenší muškou. Půlkilový lipan se již odvažuje i na menší střevlíčky.

Jak je tato ryba nadána křehkou krásou, tak je stejné křehký její život. Nedá se nadlouho uvěznit. Jako by ji nesvoboda trápila. Dáme-li ji do sebevětší nádoby, brzo hyne, zatímco mnoho jiných ryb by vydrželo v tomto zajetí velmi dlouho. Uvězněnému lipanovi nijak nepomůže, když mu často vyměníme vodu. Zakrátko přestává pohyb skřelí ryba se začíná otáčet břichem vzhůru a spěje naprosto nezadržitelně ke svému konci. Byla vyslovena domněnka, že ji zabíjí především její vlastní sliz, který hojně vyměšuje. Tento sliz způsobuje prý i otravu člověka, dostane-li se mu do krve. Maso lipana se také za teplých dnů velmi rychle rozkládá, a proto jej nikdy nevidáme v prodejnách ryb.

Lipan se málokdy dožívá většího stáří než šesti let. Kilový lipan je proto jistou vzácností. Průměrná délka těla je nejčastěji 30, nejvýše 40 centimetrů.

Objevuje se v našich podhorních tocích jako vzácná květinka. Barevný šat lipana má své roztodivnosti podle různých vod, v nichž žije. Jeho skřele bývají zpravidla nafialovělé, stříbrné boky mají šedomodrý tón. Ve slunečních paprscích hraje celé tělo měnavým duhovým nádechem. Ryba svítí, jako by byla potažena fosforem. Žádný sebenadanější malíř není schopen zachytit štětcem bohatou krásu barvy; zejména načervenalost lipanovy hřbetní ploutve, její svéráz, její precitlivou vznešenost, která každého vzrušuje. Krásou vyniká zejména pravidelná černá a purpurová šachovnice na hřbetní ploutvi.

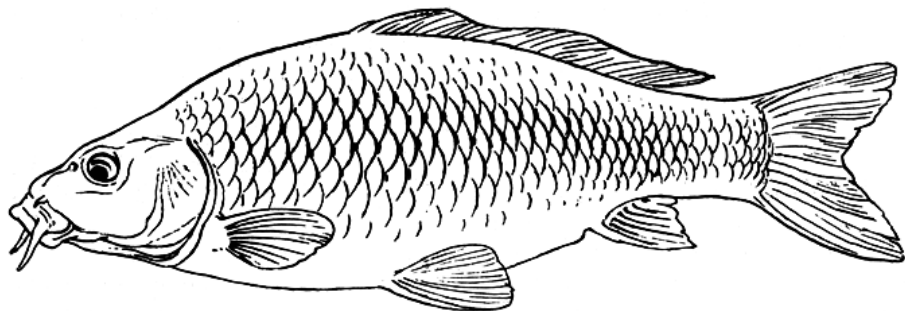
Moudrým okem, jehož duhovka je jak zlatá a je jen mírně kropená černí, pozoruje lipan hladinu. Nedá se tak snadno chytit jako pstruh. Odmítá každou nástrahu, která se mu zdá jen trochu podezřelá. Proto lov lipanů patří k nejzajímavějším a nejvíce vzrušujícím. Lipan je jen zdánlivě málo hladový. Proto opatrnosti nikdy nezbyvá, zvláště tehdy, když je voda čirá, ani v nejmenším nezkalená deštěm.

Chceme-li lipana chytit, musíme si na to vzít nejjemnější náčiní. Jemný vlas a co možná nejtěsnější umělou mušku. Podobně jako při lovu pstruhů musíme umět mušku dobře vybrat. Než se vydáme na lipany, bude dobře, když pořádně prohlédneme okolí vody. Obětujeme čas, pozorujeme dobře život nad hladinou a všimneme si, jaký hmyz tam právě létá. Nejčastěji uvidíme nad vodou drobné černé mušky. Dívejme se, zda po nich lipani také skáčou. Je-li tomu tak, neváhejme, najděme mezi umělými muškami tu, která se těmto muškám nejvíce podobá, pusťme ji po proudu jak nejdál můžeme a lehounce jí pošukávejme v těch místech kde jsme vyzorovali hejna lipanů. Úspěch se musí dostavit!

S chyceným lipanem zacházejme co nejšetrněji, s jemností, která mu právem přísluší. Hlavně se pak střežme toho, abychom nebrali domů podměrečného lipana, který ještě nedosáhl délky 30 centimetrů. Nelitujme úlovku, kterému bude do zákonné míry chybět třeba jen půl centimetru. Vždyť tento lipan může naše vody obohacovat třeba o stovky lipanů nových, které za tři nebo čtyři roky

potěší rybáře, potěší všechny milovníky přírodních krás. Nemusíme být proto lítostiví nad tím, že ten lipan, kterého jsme pustili, už nám snad nikdy víc neskočí na naši umělou mušku. Bude na její zrádnost a záludnost bezpochyby vzpomínat do konce svého

života. Píchnutí ostrého háčku jej bude neustále provázet jako varovný vykřičník a všemi smysly bude podezírat mnohou potravu ve svém okolí, neboť lipan je rybou nejen spanilou, ale i obezřetnou a moudrou. Je ušlechtilou vílou našich vod.

RYBA VÁNOČNÍ A NEVÁNOČNÍ

Vánoce a kapr, to přece patří k sobě jako zima a mráz. Sotva najdeme rodinu, kde by na Štědrý den chyběl ve vaně šupináč nebo lysák, který v pokojné netečnosti očekává své neblahé příští. Představovat tuhle rybu vůbec nemusíme. Zná ji i to nejmenší dítě. Chováme tuto rybu pro náš stůl již celá staletí.

Odpradáva se u nás budují rybníčky, rybníky a důmyslné hráze. Po staletí se vyvíjí naše rybníkářství, nejvíce proslavené a průkopnické ve 14.–15. století. A tak původní forma kapra se vyskytuje už jen v Dunaji a některých jeho přítocích pod názvem „sazan” nebo „karp dunajský”. Kapr původně žil jen v řekách. Kdysi dávno neměl ještě onen známý vysoký hřbet. Jeho tělo bylo více přizpůsobeno proudům, neboť žil a dosud žije také i v dosti silně tažných vodách. Teprve když jej začali lidé chovat v rybnících, ukázalo se, jak mu báječně svědčí stojatá, a hlavně teplá voda.

V ní rychle nabývá na hmotnosti. Ze všech ryb, které u nás žijí, roste nejrychleji. Za pouhé tři roky to dotáhne až na dvě kila, ba možná i více. To ovšem záleží na úživnosti vody, v které žije. Kapr přichází na svět v jarních měsících, kdy teplota vody dosahuje asi tak 17 až 20 °C. To ovšem bývá někdy až na přelomu jara a léta. Jikrnačka a mlíčák vjíždějí do nehlubokých vod, kde je dost travin, a tam dávají život svým potomkům. Asi pětikilová jikrnačka naklade až milion jiker, které mlíčák oplodňuje svým mlíčem. Na každý kilogram hmotnosti jikrnačky připadá asi 130 tisíc jiker. Z každé jikry nemusí vždy vyrůst dospělý kapr. Ne všechny se podaří oplodnit. A potom, na jikry tu číhá steré nebezpečí. Pochutnávají si na nich okouni, tloušti, ježdíci a kdejaká jiná ryba. Lepší je to již v chovných rybníčkách. Tam takoví nepřátelé naší dobré ryby zpravidla nebývají, a proto se z nakladených jiker vylíhne poměrně mnoho plůdků. Líhne se velmi rychle. Již za pouhé čtyři dni se vykulí ve vodě teplé 20 a více stupňů z dvoumilimetrové jikry skutečná rybička, která je pak delší než jeden centimetr a do zimy to dotáhne až na deset centimetrů. Růst kapra je nestejný. Záleží především na péči, která je mu věnována. Jestliže dosahuje ve třetím roce hmotnosti dvou a půl kilogramu, jde o případ vynikajícího chovu. Některým zkušeným rybníkářům se podařilo za pouhých pět až šest let vykrmit kapra až do hmotnosti 11 kilogramů. Ovšem všude tam, kde nemá kapr dost potravy, vyrůstá mnohem pomaleji. Důležitou úlohu tu hraje

počet slunečních dnů. Slunce a teplo působí silně na rozvoj nejběžnější potravy kapra – planktonu. To je ono známé společenství, které tvoří volně se vznášející různé druhy řas a droboučkových živočichů, jako jsou bičíkovci, vířníci perloočky a buchanky, drobní členovci aj. Kapr, podobně jako většina našich ryb kromě dravců, žije se rovněž drobnou zvířenou dna, bentosem. Je to zejména velký počet larev různého vodního hmyzu, hlavně pakomárů, chrostků, komárů a jiných drobných živočichů. Takové potravy je v každé vodě jen určité množství. Je-li ve vodě více ryb, než se stačí vyvinout bentosu nebo planktonu, pak ryby rostou velmi pomalu a jsou častěji náchylné k nemocem. Mají-li chovné rybníky dát co nejvíce rybího masa, jsou zejména kapři uměle přikrmováni, dno rybníků bývá řádně zvápněno a hnojeno, aby na něm vyrůstaly co nejbohatší vodní rostliny a s nimi i drobná zvířena dna. Tak jako pašík v kotci vyrůstá v chovných rybnících náš kapr obecný. Běh jeho života se schyluje ke konci, když voda v rybníku začne opadávat a na hrázích se objeví rybáři se sítěmi. A pak to jde ráz na ráz. Namačkané v transportních bednách je odvážejí auta k řekám, kde je dávají rybáři do zvláštních sádek, jimiž proudí říční voda. Tam zůstávají několik neděl. Říční voda zbavuje kapry jejich bahenní příchuti a na vánoční stůl přicházejí potom jako jedna z našich nejchutnějších ryb. Bahenní pach způsobuje sinice drkalka (*Oscillatoria*), nikoliv tedy bahno. V mnoha rybnících se podařilo drkalku likvidovat.

Kapr v nás vzbuzuje dojem, že jde o rybu hodně pohodlnou, pomalou a mírnou jako beránek. Tento dojem je mylný, hodně mylný. Ale nechme rybníční kapry v rybníku a podívejme se za jejich druhy v řece. Budeme patrně velmi překvapeni, že nežijí jen v poklidných tůních, ale i v silnějších proudech, pokud je tam ovšem dost teplá voda. Někdy dokonce v takových proudech, kde bychom je na první pohled vůbec nečekali. A právě tam ztrácí tato naše nejtýpější a nejznámější ryba všechny vlastnosti, které jsme jí přisuzovali.

Dostat kapra na udici v silných proudech a vylovit jej odtud, patří k největšímu rybářskému umění. Sotva najdeme u nás rybu, která by s takovou silou a prudkostí překvapila rybáře. Říční kapr je učiněný zápasník, který se při záseku udice proměňuje v jakéhosi vodního divokého kance. Tříkilový kapr z proudů může někdy nezkušenému rybáři zlámat sebelepší prut jako zápalku, jestliže není dostatečně povolena cívka navijáku a když je silon hodně silný. Není-li kapr dobře zaseknut, lehce nám uniká. S udicí klíčuje rychlostí tajfunu mezi ostrými kameny, odírá silon o ostré hroty, a můžeme mluvit o velkém štěstí, jestliže nám vlas skutečně vydrží onen neuvěřitelně prudký a silný tah. V prvních chvílích po zabrání říčního kapra jsme úplně bezmocní. Nezbyvá nám nic jiného než povolovat, povolovat a znovu povolovat cívku u navijáku. Naštěstí v přirozených řekách nemá kapr zpravidla tolik prostoru, aby nám odvinul všechnu silon z cívky. Ve svém úprku,

při němž připomíná vystřelený granát se pak po dvaceti až čtyřiceti metrech ryba zastavuje a mění směr úniku. Zpravidla prchá nejprve dolů po proudu, pak se obrací a plave vzhůru přímo proti nám. V takové chvíli je dobře, jsme-li s naším prutem schováni za nějakým keřem, nebo aspoň přikrčení v podřepu. Když se totiž chycený kapr přiblíží na dohled a spatří rybáře, obvykle se velmi poleká a výpad po proudu opakuje. Tentokrát je náraz již o něco slabší, ale stále natolik prudký, že ohrožuje sebesilnější vlas i prut. Často hrozí nebezpečí, že si chycená ryba vyškubne háček z tlamy. Musíme mít v ruce velkou dávku citu a zkušenosti, abychom poznali jeho únavu a dobře odhadli okamžik, kdy jej bude možno přitáhnout k břehu. U tříkilového říčního kapra to trvá asi 20 minut až půl hodiny. Únava se však dostavuje se železnou zákonitostí. Blízko u břehu, zejména je-li tam mělko, se unavený kapr pokládá podobně jako cejn na bok. Tu je dobře mírně mu nadzvednout hlavu, aby si „lokl“ vzdychu. Když se nám to podaří, ryba na několik skrovných okamžiků znehybní. Rychle ji přitáhneme až k břehu a v takové pozici úlovek dostaneme ven i bez podběráku. Nesmíme však kapra nedočkavě chytit do obou rukou. Tady se vyplácí jemnost. Bez prudkého pohybu se sehneme k rybě, lehounce ji nadzdvihneme dlaní a současně se otáčíme zády k vodě, aby nám kapr přece jen náhodou nevyklouzl. A pak rychle od vody! Tohle všechno se velmi snadno řekne nebo napíše. Dostat kapra doslova holou rukou z vody, to už musí mít rybář pořádné

nervy! Kdo tohle všechno prožil, bude na ony události dlouho a dlouho vzpomínat a bude je bezpochyby počítat ke svým nejkrásnějším zážitkům. Nemysleme si, že se kaprům z řek dostaneme jen tak snadno na kobytku. Mnohdy si na jeho zabrání počkáme pěkných pár dnů. Kapr totiž nežije v řece stále na jednom místě. Potuluje se, hledá potravu a vyhřívá se na mělčinách. Pluje do hlubin, kde pak netečně trčí. Neexistuje žádná teorie, která by nám řekla, kdy kapr zabere. A přece nemusíme tak docela spoléhat na náhodu. Kapr nepřijde za námi. My musíme za ním. Naše pozorování je do jisté míry ztíženo. Ve stojatých nebo velmi mírně proudících vodách se nám kapři stanoviště jakžtakž prozradí samo. Zejména v ranních hodinách nebo v pozdních hodinách večerních se tam kapři vymrštují v celé kráse nad hladinu, aby pravděpodobně získali trochu kyslíku. Toho je totiž v noci ve vodě méně, protože vodní rostliny ve tmě neasimilují. Vydávají kyslík jen za slunečního svitu. Jinak je tomu tam kde voda prudce proudí – třeba v peřejích – a přitom se sama hodně okysličuje. Tam také zahlédneme kapra nad vodou jen málokdy nebo skoro nikdy. Kapra si musíme náležitě vystopovat. Avšak i za velmi nízkého stavu vody jej těžko postřehneme. Splývá dokonale se svým okolím. Proto využíváme k pozorování říčních kaprů zářivých dnů, kdy se v paprscích slunce kapři boky přece jen tu a tam zalesknou. Ale ani tehdy se ještě nevydáváme na lov. Kapra musíme zvykat na

potravu, na kterou jej chceme chytit. Prohazujeme po několik dnů místo, kde ho tušíme, rozmačkanými vařenými bramborami. Teprve po několika dnech krájíme brambory na malé kostičky a pak jdeme na lov. Vodu však nikdy neprohazujeme večer! Kapr by si navykl chodit na večeri za tmy, kdy jsme už dávno šli na kutě, musíme jej proto navyknout, aby na hostinu přicházel za dne. A věřte, že přijde. Možná ale, že nás nejdříve budou „zlobit“ menší ryby, podoustve, tloušti, plotice a jiná havěť. Ale pak najednou něco zabere a začne tanec, jaký jsme dosud nezažili! Kapra chytíme nejspíše v druhé polovině června a začátkem července; později již jen ojediněle. Trochu větší naději máme pak v září, zvláště je-li dost teplo; v říjnu přestane kapr brát nadobro. Chytíme-li jej v listopadu a později, je to opravdu vzácná výjimka. Kapr totiž přestává přijímat potravu, jakmile klesne teplota vody pod 8 stupňů Celsia.

Zda budeme mít úspěch, či nikoli, o tom rozhoduje přemnoho okolností. Kapra můžeme totiž chytit v kteroukoliv denní hodinu, za jakéhokoli počasí, jen není-li příliš chladno, nevane-li právě studený severák, což se i v červnu někdy stává.

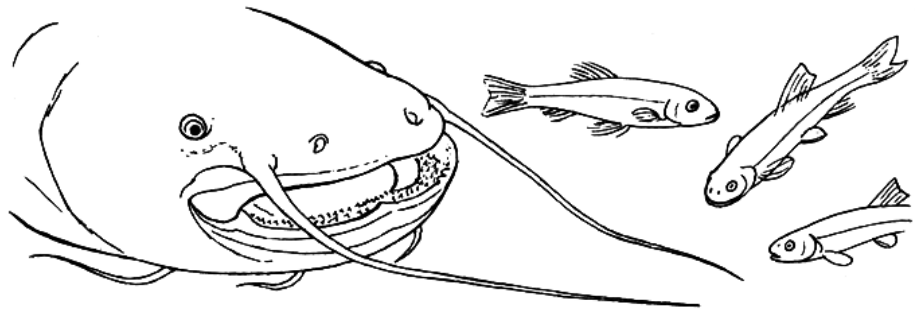
Můžeme jej chytit, když voda opadáva nebo stoupá, před deštěm i po dešti, za větru i za bezvětrí, za slunečního svitu nebo když je pod mrakem. Nevybereme si. Někdy o našem úspěchu rozhoduje také nástraha. Tak se stala jednou tato příhoda. Dva rybáři čekali, až jim zabere. Řeka v oněch místech proudila silněji a v úseku asi

padesáti metrů vytvořila dvě nenápadné tůňe, kde s velkou pravděpodobností sídlili kapři. Každý z obou rybářů si vybral jednu tůň. Blížilo se již k polednímu a slunce prvních červencových dnů bylo velmi horké. Oba rybáři měli na háčku kostičku brambory střední velikosti, která zcela zakrývala háček. Nahozeno neměli daleko, protože věděli, že říční kapr zajíždí pro potravu nejraději hodně blízko ke břehu.

Oba rybáři tušili, že z úlovku nebude nic. Kapři prostě nebrali a nebrali. To už tak bývá a v takovém případě se nedá nic dělat. Proto jeden z rybářů, který okupoval dolejší tůň, se rozhodl, že si chytí drobnou rybku a nastraží ji na tlouště, který o polednách rád zabere. Vytáhl udici, sňal z ní olůvko a místo větší kostičky napíchl na špičku háčku jen malý ždibínek brambůrky, který nebyl takřka větší než pšeničné zrnko. Pak nahodil lehounce a opatrně, aby onen nepatrný drobek nespádl z háčku. Udice samozřejmě neletěla nijak daleko, sotva tři metry od břehu. Háček klesl ke dnu a vlas vytvořil od špičky prutu ke hladině dost výrazný oblouk. Po několikaminutovém čekání se oblouk napjal a opět se vrátil do původní polohy. Rybář zpozorněl. Právem se domníval, že si s návnadou hraje drobná rybka, kterou právě potřeboval. Položil proto na prut ruku a čekal, zda se oblouk silonu znovu nenapne. Očekávání jej nezklamalo. Když se silon narovnal podruhé, rychle lehce zasekl, ale v tom úžasem zkoprnl. Naviják se divoce roztočil; nějaká tajemná síla rvala rybářovi doslova prut z ruky.

Nebylo pochyb! Byl to on! Kapr, který teď ujížděl doprostřed proudu. Trvalo to chvíli, než se rybář vzpamatoval. Měl štěstí. Ryba byla celkem dobře zaseknutá a po perném úsilí ji dostal přece jen z vody ven. Nebyl to žádný zázrak, kapr měl sotva dvě kila, a přece to trvalo přes půl hodiny, než se mohl vylovit. Naučit se poznávat kapří způsoby života dá hodně práce a času. V tom směru má každá řeka, každá tůň své zvláštnosti. Proto chodíme na kapry zpravidla jen na místa, která dobře známe. Jinak to nemá cenu. V neznámých místech lze kapra ulovit opravdu jen čirou náhodou. Našeho chlapíka můžeme chytat na nejružnější nástrahy. Nepohrdne rousnicí, zejména v červnu, rád si navykne na vařený žlutý hrách, na těsto, na bramboru a někdy i na vařené kroupy. Někteří rybáři to zkoušejí i se sýrem, s vařenými kolínky – těstovými

ovšem. Prostě každý věří na něco jiného. avšak každý zkušený rybář chytá jen na takovou nástrahu, kterou předtím navnadil na určitém místě, tam, kde tuší kapří cestičku... Správný rybář je trpělivý, ví, že na kapra nelze nikdy pospíchat. Čeká, sní o krásné chvíli, kdy taktak zachytí prut, který zachvátilo cosi velkého, síla až posvátná. Pak se chvěje štěstím, napětím i obavou, že ztratí rybu, na kterou tak dlouho čekal. Jeho vzrušení dosahuje vrcholu v okamžiku. kdy ponořil do vody podběrák a kdy vynáší svou kořist na břeh, daleko od vody, neboť má stále strach, že mu vzácný úlovek ještě v poslední chvíli unikne. Raduje se z něho stejně, ať chytí kapra jakéhokoli plemene, ať je to šupináč, anebo lysec. Líbí se mu jeden i druhý. Líbí se mu ze všech ryb nejvíce, neboť je to naše typická, krásná a dobrá česká ryba!

NEJVĚTŠÍ Z NEJVĚTŠÍCH

Řeka proniká silným, ne však příliš bouřlivým proudem mezi skalami a jedním svým břehem tísni jakousi turistickou pěšinu. Kterýsi dobrodinec postavil v oněch místech kousek zábradlí, neboť spadnout z pěšiny do proudivé tůně by nebylo jistě nijak příjemné. Na tomhle místě se výletníci rádi zastavovali a zálibně si prohlíželi nekonečnou řeku, která jemně šuměla kolem velkých kamenů, omývala tu a tam padlý kmen stromu. Bylo tu však trochu teskno, zvláště v podvečer, který náhodnému poutníkovi naháněl snad i trochu strachu. Když se zešeřilo, nastalo tísnivé ticho, do kterého však vstupovaly zejména v létě podivné zvuky. Bylo přerušováno prudkým plácnutím. tu a tam šplouchla menší rybka a do těchto zvuků se ještě vmísilo jakési nepříjemné mlasknutí. Místní rybáři dobře věděli, co tohle všechno znamená. Chodili proto vytrvale k zábradlíčku, o které opírali své pruty, a čekali na

rybu největší z největších. Tu a tam se dočkali onoho vytouženého zabrání, které jim ale nebylo nic platné. Žádný vlasec nebyl dost silný, aby vydržel neuvěřitelný nápor ryby.

A tak to jednoho krásného dne jistého rybáře dopálilo. Náhodou sousedům posla doma malá kachnička. Rybář si ji odnesl k řece. Připevnil k ní hák – bylo to něco jako malá kotva – a k háku přivázel silné ocelové lanko. Měřilo mnoho metrů. Druhý konec omotal a pevně přivázel k zábradlíčku a čekal. Mrtvá kachnička plavala v tůni, kde se mírný proud trochu točil. Již se zešeřilo, když se začalo ozývat pověstné šplouchání a mlaskání. Na temnělém nebi začaly vycházet první hvězdy. Od řeky vál vonný chlad. Míjely minuty, míjely i hodiny, a kromě občasného šplouchnutí bylo slyšet jen tichý šumot řeky. Pak ustávalo i šplouchání. Rybář dokouřil. Sbalil svá fidlátka a šel domů. Jen na tůni plavala mrtvá kachnička, přivázaná ocelovým lankem k zábradlíčku. Sotva se ráno rozbřeslo, náš rybář byl již na nohou a spěchal pěšinou k místu, na kterém včera večer chytal. Když konečně stanul v oněch místech, začal si nedůvěřivě mnout oči a štípat se do paží, jestli to, co viděl, není nějaký sen. On totiž nic zvláštního neviděl. Díval se na vodu do tůně, kachnička tam nebyla, nebylo tam také lanko a pryč bylo i zábradlíčko! Dodejme, že rybář podle dnešních předpisů jednal nesprávně! Nesmí se chytat bez prutu a v noci! Vysvětlení bylo jen jedno. V tůni byl pořádný sumec, který se vydal na lov pozdě v noci. Zhltnul kachničku, s ní i hák a rozjel se strašlivou

silou. Lanko se mu nepodařilo přetrhnout, zato však vyvrátil zábradlí. Jestliže měl takovou sílu, pak bylo ovšem beznadějně chytit jej na obyčejnou, třeba i zesílenou udici. Tohoto chlapíka dosud nikdo neulovil. Snad se někam odstěhoval, snad se utrápil a zašel někde pod velkými balvany v hlubinách řeky, snad se již neodvažuje za potravou k hladině, kdo ví?

Tak takový je sumec chlapík? Vypráví se o něm až legendární příhody. Jak prý sumec v Praze na Vltavě stáhl do hlubin koupající se dítě, jak prý pohlcuje plovoucí husy jednu po druhé, jak se dokonce sesouvají břehy, když plave kolem. Leccos si lidská fantazie vymyslela. Třeba také to, že prý někde chodí chytat sumce s párem koní, kteří mají co dělat, aby chlapíka chyceného na udici vytáhli z vody. Nebo jak prý dovede člověka přizabít strefí-li se do něho úderem ocasu ...

Každé setkání se sumcem je tak ohromující, že si člověk chtěl nechtě musí vymyslet něco přehnaného. Vždyť takový padesátikilový sumec, o které v některých našich větších řekách dosud není nouze, vypadá opravdu jako obluda, více než dva metry dlouhá. Žijí u nás sumci, kteří mají dokonce metrák, a odborná literatura uvádí, že jsou i obři 250 kg těžcí.

Z toho je patrné, že na všech těch povídkách o sumcích bude aspoň trošinku pravdy. Ovšem že by stahoval děti do hloubky jako hastrman, to je přece jen přehnané. O těch husách už to docela nepravdivé nebude, protože po kachničce chňapne i velká štika,

neřku-li sumec, jehož tlama je neobyčejně prostorná, a tak trochu nám připomíná botu, která se ve špičce rozchlípla. A když už se díváme na sumcovu podkovovitou tlamu, nemůžeme se ubránit dojmu, že se ten chlapík na nás nějak usmívá. Ne, vysmívá se nám! Jeho nepoměrně drobné oko na nás hledí potměšile, jako by nám chtěl každou chvíli něco provést.

Sumec je velká, dravá ryba. Někteří lidé jej podezírají, že dokáže vyhubit za krátký čas všechny ryby ve svém okolí. Je prý velkou škodnou, která naše vody velmi ochuzuje. Novější výzkumy mluví o sumci příznivěji. Ukazuje se, že hubí většinou jen plevelné ryby útočí jak obrovské torpédo s velkým hlukem na hejna ouklejí, tloušťů, snadno uloví nemotorného okouna, neunikne mu plotice, sune se záludně po dně a uchvacuje tam parmy, menší cejny, snadno zahubí žábu, která se pustila dál od břehu, a nepohrdne ani menší zdechlinou. Na lov se vydává zvečera, jako by si myslel, že stíny zahalí jeho loupeživou činnost. Je to ovšem hlavně proto, že tmavé zbarvení těla působí za šera nebo za tmy zcela nenápadně, takže se sumec může co nejvíce přiblížit nepozorovaně ke kořisti.

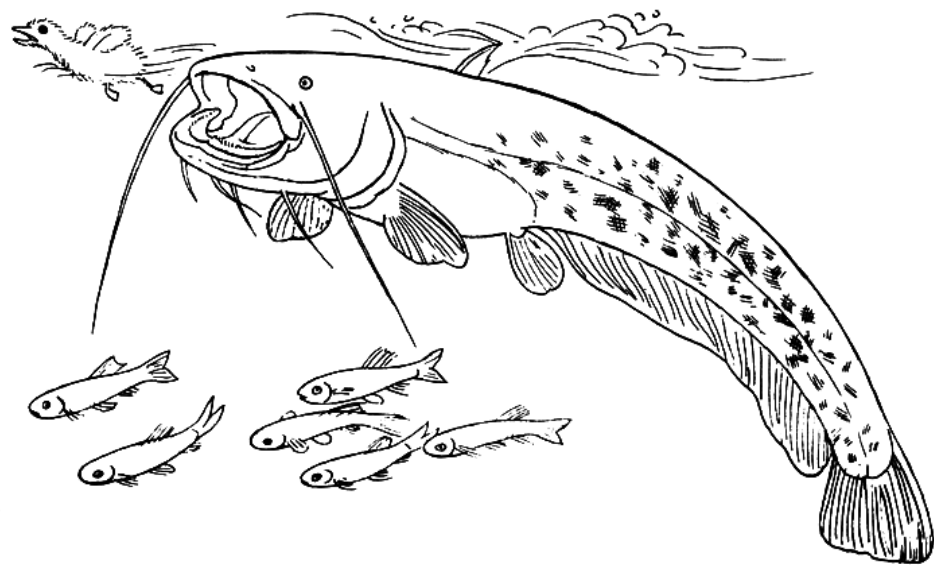
Kdysi bylo u nás hojně sumců. Žili hlavně tam, kde bylo hodně plevelných rybek a kde řeky dosahovaly větší hloubky. Zhoršené životní prostředí vyhubilo tuto velkolepou a u nás největší žijící rybu na mnoha místech. Sumce vyhánějí také regulace. Svě jikry totiž klade na kořínky vrb i jiných porostů, které u regulovaných toků chybějí.

Má totiž rád vodu plnou zakrutů, tůní, poblíže kmenů a velkých větví, které padly do vody. Proto mu začínají svědčit některé teplejší nádrže, které mají dno plné pařezů a zbytků někdejších porostů. Sumci je proslulá zejména vranovská přehradní nádrž na Dyji. Sumec miluje teplou vodu a také se nevytírá dřív, dokud se neoteplila nejméně na 21 stupňů. Tehdy vyplouvá do mělčin, kde samička jikrnačka naklade tisíce jiker. Každá jikra je asi 3 mm velká. Samec je oplodní mlíčím a u jiker zůstává na stráží tak dlouho, dokud se z nich nevykulí plůdek, který je schopen samostatného života. Péče samečka sumce o potomstvo je až dojemná. Setrvává u droboulinkých budoucích sumečků i tehdy, když třeba opadáva voda a líhnoucí se plůdek je ohrožen, že na suchu zajde. Sumec mocným máchnutím své ocasní ploutve přivádí v takových případech na plůdek čerstvý proud vody a splachuje sumečky, kteří ještě nevědí o světě, zpět do jejich živlu.

A pak už to jde s malým tvorečkem velmi rychle. Do zimy vyroste o deset až patnáct centimetrů, druhý rok má už někdy půldruhého kilogramu a v několika málo dalších letech dosahuje hmotnosti i přes deset kilogramů. Žere všechno, co se jen sežrat dá, a rychle přibývá. Ve své hltavosti neušetří žádného menšího živého tvora, který se dostal do nebezpečné blízkosti jeho zubaté tlamy.

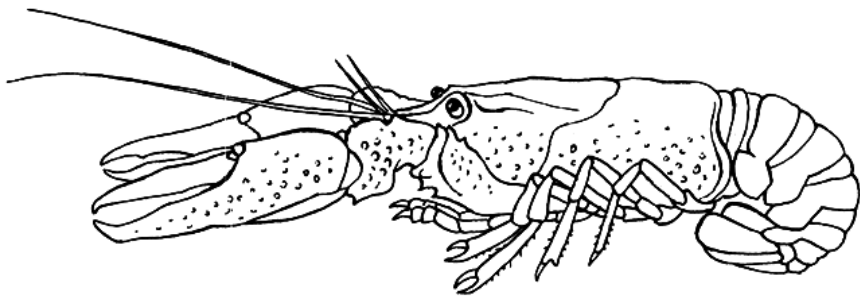
Zdálo by se, že při velké žravosti nebude těžké sumce chytit.

A přece je to veliký den, když se některému rybáři podaří tohoto chlapíka ulovit. Kolikrát se stane, že sumec hladově zaloví u samé

nástrahy, které však nevěnuje sebemenší pozornost. Kolikrát již nahazovali rybáři své třpytky, navlas podobné ouklejím, na něž tento dravec právě zaútočil, a přece si jich ani nevšiml. Sumec špatně vidí, loví proto navečer až v noci, kdy se široce rozevřenou tlamou s drobnými početnými zoubky provádí nájezdy na hejna rybek. Ne, sumce nechytíme každý den. Je velmi plachý i chytrý. Je-li v klidu, nehoní-li právě, nikdy jej nevypozorujeme, neboť odpočívá zpravidla v hlubině. Ba ani když vyráží ke hladině ještě za světla, sotva kdy postřehnem obrysy jeho klouzavého těla, které dokonale splývá s barvou vody, a jehož ocelově mramorované boky naprosto zanikají v rozstříknutých vlnách proudu. I když dobře víme, kde sumec večeří, neznamená to, že ho musíme chytit, ať už je to na fortelnou rousnici, lesklou ouklej, menšího proudníka nebo třpytku. Musíme se obrnit trpělivostí a čekat, že se sumec přece jen jednou ve svém životě splete. A pak budeme mít co dělat, než dostaneme třeba jen desetikilového „sumečka“ na břeh. Budeme mít z toho tmavošedého loupežníka jistě radost a v rukou budeme mít podivuhodný pocit, až naše dlaň přejede hladké rybí tělo. Nemá totiž žádné šupiny a povrch jeho kůže je jemnější než samet. Inu sumec je po všech stránkách pýchou našich vod! A přece je u nás, v našich vodách, někdo, kdo sumci velkému dělá pořádnou ostudu – sumeček americký. Dosáhne-li hmotnosti půl

kilogramu, je to skoro zázrak. Je zakrslý až znetvořený, zejména má-li nedostatek potravy. Hlavu má netvorně velikou a za ní tělíčko neúměrně malé. Ne, tahle ryba nemá s naším opravdovým sumcem nic společného. Není ostatně ani naším rodákem. A jak už napovídá její název, byla k nám převezena ze Severní Ameriky. Tam totiž dorůstá hmotnosti až dvou kilogramů. Sumeček americký byl vysazen do některých našich rybníků v dobré víře, že mnoho nevyroste a že zbaví rybníky malých plevelných rybek a nebude pronásledovat větší chovné ryby. Tento úmysl se nesplnil. Sumeček u nás pronikl i do řek, zejména do dolního úseku Labe i do jeho ramen, a stal se prokletím jejich vod, beztak již hodně zmučených továrními splašky a regulací. Sumeček totiž vyžírá potravu ušlechtilejším rybám. Od mláďete sumce obecného jej rozeznáme podle vyčnívajícího ostnu na počátku hřbetní ploutve. Pozor na tento osten! Kdybychom se o něj píchli, rána se často zanítí a těžko se hojí. Hlavně – sumeček má 8 vousků (sumec 6) a má tukovou ploutvičku na hřbetě. Sumečka amerického se těžko zbavujeme. Vždyť ani dravé ryby – štiky nebo candáti – jej nepronásledují. Naštěstí nežije ve většině našich řek, dává však poučení, abychom nenasazovali do našich vod nové druhy ryb, aniž bychom věděli, co pro ně budou znamenat.

OBRNĚNÝ RYTÍŘ

Tichá tůňka malého potůčku, který všelijak klikatě probíhá lučinou, je jeho nejtýpčtějším domovem. Leží tam schován, skromný, tichý, ničím na sebe neupozorní. S trochou fantazie se nám zjeví jako pradávná obluda, jejíž tvary jsou dnes takřka nepochopitelné. Sedí u své díry v břehu pod spleť kořenů. Čeká, nebo se začne pomalu potulovat a hledat. Je-li něčím zneklidněn, klouže pozpátku ke své díře, aby v ní nakrátko zmizel. Ale ani tento pohyb nerozruší hladinu. Tůňka zůstává zádumčivou, tajuplnou – domov rytíře raka. Není přirozeně žádnou rybou, ale je s rybami, rybařením a rybáři velmi těsně spjat. Často se totiž stane, že si lehounce pohraje i s udicí, na které máme žížalu, a lze jej v takovém případě dokonce povytáhnout k hladině. Tak pevně drží svou kořist! Tento pancéřový koryš představuje jakousi zdravotní policii některých našich vod. Jeho potrava má převážně živočišný původ: drobná vodní zvířena, ale i žáby a ryby, ba i rybí jikry. Je nasnadě,

že neobratný klepetáč si mezi rybami může vybrat jen neduživé a zraněné tvory neschopné přirozeného pohybu. Rak ovšem někdy rád okusuje i mladé kořínky a výhonky rostlin. Čím je voda teplejší, tím více roste račí apetit, nejvíce však v době po líhnutí, po zimě a po svlékání. Totiž rak se opravdu svléká. Nejvíce v době mládí, když roste. Neroste však jeho krunýř. Je mu časem stále těsnější a klepetáč z něho musí ven. Jsou to hodiny utrpení než celý zmořený a nahý stane vedle opuštěného pancíře a stydlivě zalézá do své díry. Není to ovšem stud. „Měkký” rak, než se mu opět obnoví nový, větší krunýř, má mnoho nepřátel – mezi nejzuřivější patří mník a úhoř. V prvním roce svého života se rak svléká osmkrát a dorůstá velikosti asi 5 cm, v druhém roce pětkrát a je dlouhý asi 8 cm, od třetího roku se samec svléká jen dvakrát, zpravidla v červnu a v září, a samice dokonce jen jednou (buď v červenci, nebo srpnu). Rak říční dorůstá nejvýše 16 cm, samice jen zcela výjimečně přes 12 m. Pohlavně dospívají samci v třetím a samice ve čtvrtém roce.

Své děti si samička chrání až dojemně. Vajíčka a malé ráčky nosí pod tělem od listopadu do června. Vajíčka má přichycena na zadečku, a když se z nich vylíhnou asi jeden centimetr velcí ráčkové, drží se své matky až do chvíle, kdy se poprvé svlékají, ale ani potom nejsou daleko; žijí poblíže své rodičky.

Ráčata a raci žijí nejraději v čistých potocích, v řekách, v náhonech, v tůních a v nevypustitelných rybnících. Vody, které obývají,

mají zpravidla hlinité, písčité až kamenité dno obohacené porosty a spleť kořenů. Tam se může rak nejlépe ukrývat. Nemá rád zabahnělé dno, protože bahno mu znečišťuje žábry a dusí jej. Chce vody mírně vápnité – vápno totiž potřebuje ke stavbě krunýře – nepříliš proudivé, ani příliš studené, ani teplé – nejlépe mezi 12 až 25 stupni.

Na naší planetě žije (kromě afrického kontinentu) více než 500 druhů raků, nejvíce v Severní Americe (kolem 250). Evropa je na ně chudá, protože tu žije jen 16 zjištěných druhů. U nás jsou to jen tři druhy. Nejpočetnější a hospodářsky nejzajímavější je rak říční, *Astacus astacus asdacus* (L), méně atraktivní pak rak bahenní, *Astacus leptodactylus leptodactylus* (esch) a velmi vzácně pak u nás najdeme raka kamenáče, jehož rodová příslušnost nebyla přesně stanovena. Někteří zoologové jej označují jako *Astacus torrentium schrank*, jiní *Austropotarnobius torrentium*. Podívejme se však, jaké jsou hlavní rozdíly, mezi jednotlivými druhy:

Rak říční – má silná, široká klepeta, na jejich nepohyblivé části je naznačen zářez. Rypec (rostrum) vybíhá v ostrý hrot. Zadní část hlavohrudi je širší než delší. Za očima jsou těsně za sebou dva páry vyvýšenin. Krunýř je pevný a celkem hladký. Ohbí článků nožek je načervenalé. Krunýř po uvaření jasně zčervená.

Rak bahenní – má úzká klepeta, nemá zářez na jejich nepohyblivé části. Zadní část hlavohrudi je užší, obdélníková. Za očima se

nacházejí 2 páry vyvýšenin, které jsou podlouhlé. Drsný krunýř s četnými hrbolky je poměrně měkký. Nožky i spodní stranu klepet má šedavě bílé. Vařením krunýř jen nepatrně zčervená.

Rak kamenáč – má drobná klepeta, jejichž tvar připomíná raka říčního. Má na klepetech – pohyblivé i nepohyblivé části – zářezy. Hrot rypce se podobá téměř rovnoramennému trojúhelníku. Zadní část hlavohrudi je delší než širší. Za očima má pouze jeden pár výrůstků. Pevný krunýř je drsný, šedavý. Vařením zčervená, avšak méně než říční. Lov raka kamenáče podléhá celoročně zákazu vzhledem k jeho vzácnému výskytu.

Zoologové uvažují o možnosti osídlit naše čisté toky dalším druhem raka, který nemá dosud české jméno – *Pacifastacus leniusculus dana*, který obývá vody Severní Ameriky. Je tam nazýván *kingcrawfish* (král potočních raků), v Německu mu dali název *signal krebs* (má četné bělavě modré tečky na zvrásněném povrchu klepetového krunýře). Jinak je velmi podobný našemu raku říčnímu. Zatím se s ním experimentuje ve Švédsku. U nás byl pokusně vysazen v některých rybnících na Vrchovině. Americký rak má četné přednosti: je odolnější proti račím moru, roste o polovinu rychleji než náš rak říční, vyznačuje se i větší pohyblivostí – může tudíž bezpečněji opustit zhoršené životní prostředí a usadit se v nové, vhodnější lokalitě.

Ukazuje se, že raky lze nejlépe udržet v přehradních nádržích, zejména vodárenských, které nejsou v takové míře ohroženy

chemikáliemi z polí; ale i luk a lesů. Zvláště citlivý na chemismus vody je uvedený „král raků”.

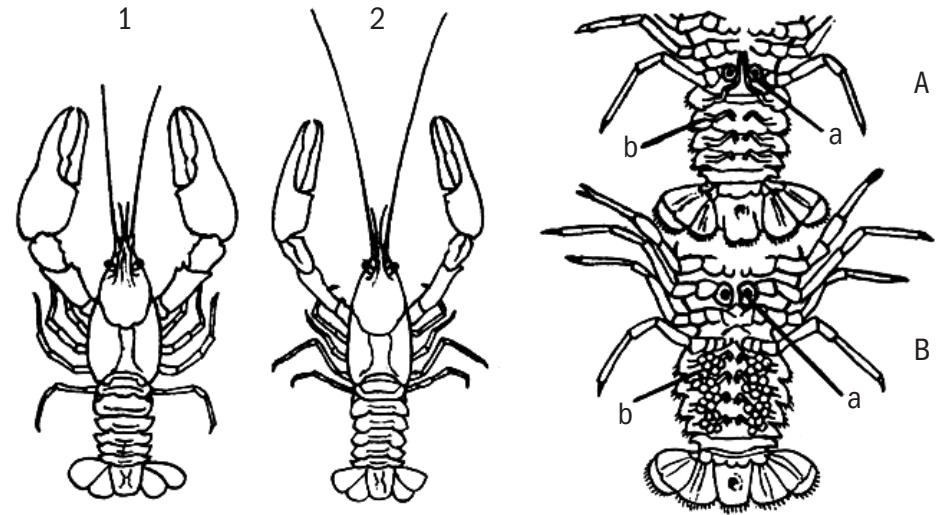
V současné době dbají rybářské organizace v mnoha směrech o rozhojnění raka v našich vodách. Koncem minulého století vypukla v Evropě rozsáhlá epidemie račího moru, která až na zcela ojedinělá chráněná místa vyhubila všechny raky. Epidemie však hrozí stále, jak se o tom rybářští odborníci přesvědčili i v těchto desetiletích našeho století. Vysazování raků do vod, kde ještě nežijí, musí se provést takzvaným karanténním způsobem.

Vysadíme do nevyzkoušené vody jen menší počet raků na místech, která lze snadněji kontrolovat – ostatně rak stejně nemiluje velké hloubky – a když po určitém čase nepozorujeme žádné uhynutí, můžeme úsek plně osadit. Počítá se, že na jeden kilometr toku dáváme 1000 až 2000 kusů násady, na jeden hektar nejvýše 400.

Raky musíme ovšem vysazovat do míst, kde mají nejvíce ochrany, vhodné dno, spleť kořenů, pokud možno též stíněné úseky.

Ukazuje se, že nejvýhodnější je vysazovat samce a samice v poměru 2 : 1 v druhé polovině září, kdy jsou dobře živeni a nejodolnější, a snesou dokonce i delší dopravu.

Raky, ovšem nesmíme do vody házet. Nejprve je asi půl hodiny kropíme vodou, do níž mají být vysazeni, pak je jednotlivě ponořujeme do vody břichem vzhůru, aby jim unikla vzduchová buhlina z žaberní dutiny. Vysazujeme mladé raky, kteří právě pohlavně dospěli, tedy asi 8 centimetrů velké.

1. rak říční 2. rak bahenní

A – samec a) pohlavní ústrojí b) panožky
B – samice a) pohlavní ústrojí b) vajíčka nalepená na panožkách

Vzhledem k tomu, že rak poměrně pomalu roste, musíme si na jeho dospělost v nově osazeném povodí počkat nejméně 3 až 4 roky.

Žel, při značném znečištění našich toků se u nás sotva dočkáme většího rozšíření raků. Nicméně rak za to stojí, abychom jej vysazovali všude, kde jsou pro to vhodné podmínky.

Nejde jen o to, že račí maso je lahůdkou a rak sám cenným vývozním artiklem, ale je hlavně typickým tvorem našich potůčků, jakýmsi sympatickým brachem, kterého rádi vidíme a pozorujeme.

Budí v nás nadšení síla jeho klepet, před nimiž se střežíme.

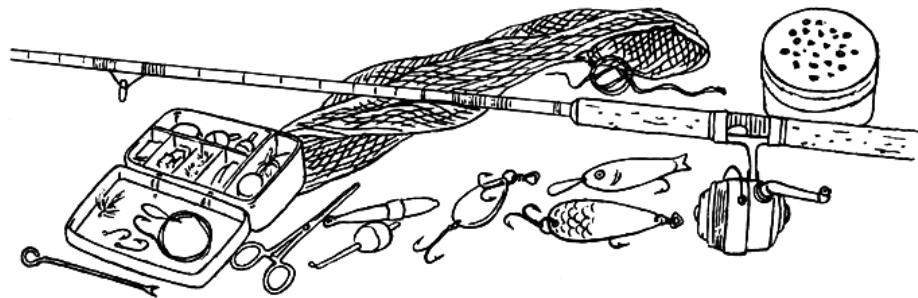
Obdivujeme jeho rytířské souboje, kdy se svými druhy zápolí o leccos, o přízeň samice, o prostor, na ochranu dětí. Boji je

ochoten obětovat i svá klepeta, která mu někdy nově narostou, i když nejsou již tak velká jako původní.

Budme tedy šetrní k tomuto rytířskému mohykánu našich vod.

Spouštějme naši sítku s železným soukružím a s kouskem masa do tůní jen velmi uvážlivě. Zpravidla jen tehdy, jde-li o kontrolní nebo výzkumný odlov, dohodnutý s orgány rybářského svazu. Rak je celoročně hájen! Stejně tak je celoroční zákaz lovu perlorodky říční, škeble, velevrubů, mihulí a žab!

Až bude jednou raků opět dost a budeme je vařit, vzpomeneme si na rčení „zčervená jako rak”. Ti říční opravdu zčervenají – a hodně. Vyzáří z nich zvláštní krása, trochu smutná, ale přece jen zajímavá. Najdeme u nás tvora, který by byl zajímavější? Dívejme se dobře!

CO BY MĚL MÍT A VĚDĚT MLADÝ RYBÁŘ

Kdepak jsou ty časy, kdy kluci mívali docela jednoduchou udici. Byl to lískový prut, režná nit a docela obyčejný háček, nebo dokonce jen ohnutý špendlík. K tomu v plechovce pár žížal, a bylo to. Vykládalo se, že tihle rybáři toho nachytali ažaž, nosili domů ryby jako polena a ta obyčejná udice prý byla lepší než nějaká přepychová, než blyštivý bambus, hrčivý naviják, hedvábná, tenká, ale pevná nit a opravdový vlasce s háčkem. A přece tohle nářadíčko bylo vytouženým snem nejednoho chlapce. Sen, který se dnes každému mladému rybáři uskutečňuje.

Ve speciálních prodejnách rybářských potřeb nám až přecházejí oči. Co dřív koupit? A pak: kolik chceme investovat do naší záliby? Vybírat však musíme systematicky. Nejdříve prut a naviják. Volíme takový druh, který by byl co možná víceúčelově použitelný. Prut pro jemné chytání cejnů, ale i pro „těžší“ rybu. Ne krátký, ale také ne

dlouhý, abychom jím mohli i chytat na vláčenou. A takový, aby leccos vydržel. Vždy se snažíme, aby to byl prut pokud možno lehký. Za univerzální prut lze považovat dvoudílný dutý laminát asi 220–230 centimetrů.

Naviják samozřejmě musí být smekací. Nešilhejme pro začátek po importovaném zboží, ostatně jeho cena náš zájem stejně zmrazí. Zkusme to s naším i lacinějším, z nichž nejlepší byl TAP – měl křížové vinutí vlasce, a proto s ním bylo možné hodně daleko nahazovat. Nejdražší rybářské potřeby máme tedy vybrány. Pak už to budou spíš drobnosti. Nejprve vlasce. Nejlepší je hnědý nebo tmavozelený o síle 0,20 nebo 0,30 milimetrů, který se prodává povětšinou na kotoučích po stu metrech. Silon kotouče propojuje, takže můžeme mít i delší. Nám ovšem, pokud nemáme pruty dva, stačí jeden, stometrový. Splávek si koupíme jeden, nejvýše dva. Vybereme si nějaký lehký, jednoduchý, který, není křiklavě zbarven. Budeme však raději chytat na položenou, protože se naše naděje na větší úlovek spíš zvýší. S olůvkem bychom si neměli dělat příliš velkou starost. Známe-li se s nějakým elektrikářem, poprosme jej o kousek odpadového drátu, který je skryt v tenké olověné trubice. Z takové trubičky můžeme pak nařezat kousky olůvka libovolné velikosti podle toho, jak je silný proud v řece. Chytáme-li v tišině, kde není proud a kde nám příliš nezáleží na tom, jak daleko udici dohodíme, nepoužijeme olůvka vůbec. Ryba, která na takové udici zabere, upozorní na sebe zřetelnějším zatáhnutím.

S výběrem háčků budeme tak trochu na rozpacích. Každý má své určité výhody. Vybereme si nejlépe dva druhy. Jeden střední velikosti, druhý pak větší. Vybereme si háčky co možná nenápadné barvy. Bývají zpravidla tmavohnědé.

Nu, a základ pro rybářský sport bychom tedy měli. Postupně, jak jen to dovolí naše finanční možnosti, přikupujeme si sítku na ulovené ryby, takzvaný vezírek s kruhy, ryba v něm má větší volnost. Potřebné jsou i zvláštní rybářské kleště, peán, kterými vyjmeme chycené rybě háček, když jej spolkla hodně hluboko a nechceme ji příliš zranit. Chytáme-li větší ryby, zvláště kapry, vyplatí se podběrák, který nám usnadní dostat rybu na břeh. Bez podběráku vylovíme těžko rybu, která váží třeba jen kilogram. Starší rybáři mají však úplné skladiště potřeb. Patří mezi ně například řízkovnice, plechové nebo laminátové krabice na drobné rybky, které jsou nástrahou na dravé ryby: štiky, candáty, sumce. Na chytání dravých ryb musíme mít ovšem zvláštní háčky na ocelovém lanku. Vlasce totiž dravá ryba svými ostrými zuby snadno překousne. Jsou to také třpytky různých velikostí, tvarů i barev, které při lovu dravých ryb nahrazují živou nástrahu, zejména v zimě. Mezi rybářskou výbrojí jsou ovšem i nejrůznější druhy umělých mušek. K nim však patří také mimořádně pružný prut a zcela zvláštní, kónická šňůra, kterou lze umělé mušky vrhat i přes dvacet metrů daleko do vody. K tomu je ovšem třeba hodně se pocvičit, než se to naučíme. Rybář – muškař musí nahazovat jen

z takových břehů, kde nejsou žádné keře nebo stromy, protože potřebuje k nahazování volný prostor nad sebou. Proto ho nejčastěji vidíme, jak se brodí vodou ve vysokých gumových botách. A muškaření je nedocenitelné v pstruhovém nebo lipanovém pásmu. V nižších pásmech, kde již nejsou pstruzi nebo lipani, můžeme na mušku chytat boleny a tlouště, proudníky i plotice a oukleje. Tloušť nám však zabere i na kuličku těsta, na živou rybku, na třesni, ba i na žízalu, a co je důležité, zabere nám spíš větší než menší. Na mušku totiž zabírají nejraději jen malí tlouští, kteří plavou u hladiny. Velký tloušť se drží spíš u dna. A bolen? Ten je velmi plachý a na umělou mušku zabírá ojediněle. K muškaření potřebujeme nejen zvláštní prut, ale i zvláštní muškařský naviják a šňůru. Některé typy mají i automatické zpětné navíjení, které je velmi výhodné. Musíme současně mít i desítky nejrůznějších mušek, jež navazujeme podle okolností – přihlížíme, které podobné živoucí vzory právě létají nad vodou.

Jak sestavíme celé rybářské náčiní? Nejprve prut. Dáme přitom pozor, aby očka, kterými budeme provlékat vlasce z navijáku, byla v jedné přímce. Pak nasadíme naviják, na který jsme předtím navinuli tzv. kmenový vlasce z cívky, s níž se obvykle prodává. Jde-li o smekací naviják, dbáme, aby navinutý vlasce nepřevyšoval okraje cívky. Stejně tak nemáme připustit, aby na cívce bylo vlasce příliš málo. V obou případech by se nám velmi špatně nahazovalo. Je-li vlasce na cívce mnoho, může se velmi často strhnout při

nahazování celý chuchvalec a samozřejmě nástraha s udičkou by daleko nedoletěly, nehledě k tomu, že bychom se pak dlouho zdržovali s rozmotáváním. V druhém případě – je-li vlasce příliš málo – navinutý vlasce se smeká přes okraj cívky jen velmi obtížně a rovněž daleko nedohodíme. U bubnových navijáků na množství navinutého vlasce už tolik nezáleží.

Přezkoumáme také, zda je naviják na prutu dobře připevněn. Držadla navijáku jsou zpravidla na svých koncích zasunuta do drážky v dolním konci prutu a sevřena kovovými objímkami, které mají závit, a lze je tedy libovolně dotahovat. Bylo by totiž velmi nemilé, kdyby nám naviják v rozhodujícím okamžiku, kdy ryba zabere, vypadl z drážky, ke které byl připevněn.

Je-li na prut nasazen naviják, odvíjíme z cívky vlasce a protahujeme jej očky v prutu. U smekacích navijáků nesmíme zapomenout uvolnit cívku; je samozřejmé, že kliku máme na levé straně. U bubnových lze otočením navijáku mít kliku i na pravé straně. Doporučujeme však umístění kliky na levé straně. To proto, že v pravé ruce máme zpravidla větší zručnost a citlivost, vlastnosti, které tolik potřebujeme při zasekávání ryby a k přitahování zvláště těžkých úlovků ke břehu.

Když jsme provlékli vlasce všemi očky prutu, navlékneme na něj splávek. Bývá nejčastěji z korku, balzy nebo z umělých hmot v různých tvarech i velikostech. Vyberme si takový, jehož menší část je zbarvena žlutě, bíle, červeně nebo modře, a spodní – větší

část – pak tmavozeleně. Takové splávky jsou nejméně nápadné a přitom dobře viditelné na dálku, nebo když je hladina vody hodně zčeřená. Při provlékání vlasce dbáme na to, aby delší kus brčka směřoval pod hladinu.

Poté navléknem olůvko. Jen tak veliké, aby přinutilo splávek stát v kolmé poloze. Současně musíme počítat s hmotností nástrahy, například žížaly. Dohromady s olůvkem nesmí mít větší hmotnost, než splávek unese – nemá-li se nám potopit.

Olůvko by nám klouzalo k háčku, proto mu postavíme do cesty překážku. Nejlépe kousek z hadičky na ventilek u jízdniho kola. Na tomto kousku provlékneme vlasce – a to dvakrát „na uzlík“, aby sám držel pevně a nepouštěl dál olůvko. Na konci pak přivážeme háček podle nákresu. Navázání si musíme nacvičit nejlépe s některým zkušeným rybářem. Můžeme si však koupit už i vázané háčky. Oko na nich provlečeme okem kmenového vlasce, který u navázaného háčku má být vždy slabší než vlasce kmenový. To proto, kdyby nás postihla vázka, kdy nemůžeme dostat udici z vody a jsme nuceni ji utrhnout, abychom nepřetrhli kmenový vlasce a ztratili tak splávek i olůvko. Je-li návazec slabší, pak se utrhne jen háček. Tedy ztráta je minimální.

Je samozřejmé, že se k rybolovu připravujeme podle místních podmínek. A hlavně pak podle toho, co chceme chytat. Splávku použijeme při lovu okounů, kdy necháme nástrahu vznášet se nad dnem, nebo v tekoucí vodě (například při chytání parem), kdy

splávek vleče nástrahu po dně. Splávků používáme také při lovu dravých ryb, kdy máme jako nástrahu živou rybičku. V poslední době však převládá chytání na položenou, tj. chytání bez splávku, kdy nástraha leží na dně a ryba, hledající potravu, ji dříve nebo později najde. Ovšem i některé dravé ryby lze chytat na „těžko“, například sumce, candáta. V některých proudivých vodách můžeme tak chytat na nastraženou živou rybičku i štiky. Při chytání na položenou musíme však znát aspoň zhruba dno vody. Nebudeme tak chytat v místech, kde dno tvoří traviny, do nichž by mohla nástraha zapadnout a ryby ji tam nenajdou.

Při nahazování udice nikdy nešvihneme prutem příliš prudce. Nahazujeme zrychlujícím se rozmachem, spíš táhle. Při prudkém švihnutí se prudce smekává také vlasec na cívce navijáku, a mohl by se utvořit uzlovitý chuchvalec. Kromě toho hrozí při prudkém švihnutí nebezpečí, že se z udice nárazem a tlakem odstředivé síly uvolní zvláště těžší nástraha, jako jsou velké rousnice, nebo živá rybka. U živé rybky se to může stát tím spíše, že je pod tenkou kůžičkou prošita ocelovým lankem, které tu nahrazuje obvyklý vlasec. Pro lov dravých ryb je ocelové lanko nezbytné, neboť svými ostrými zuby vlasec snadno doslova přepilují nebo překousnou. Při nahazování přidržujeme vlasec před jeho vnikáním do prvního, zpravidla největšího oka na prutu. Přidržujeme jej ukazováčkem, který, uvolníme v okamžiku, kdy rozmach prutem dosáhl největší rychlosti a kdy špice prutu zamířila do míst, kam chceme nástrahu

nahodit. Nahazovat se nenaučíme hned. Bude k tomu třeba poměrně hodně cviku a zručnosti. Poněkud obtížnější je nahazování prutem, který má bubnový naviják. Tu musíme nejprve vytočit tolik metrů vlasce, kolik potřebujeme na překonání vzdálenosti do místa, kam chceme nahazovat nástrahu. Dbáme, abychom vlasce nevymotávali v místech hodně travnatých, nebo dokonce křovinatých. Při nahazování se vlasce snadno zaplete. Zabere-li větší ryba a roztáhne-li nám cívku bubnového navijáku, přibrzdíme roztáčení podle potřeby tlakem palce na točící se buben, pokud nemáme dražší typ, novější, který nemá mechanickou brzdu, libovolně nastavitelnou. U smekacích navijáků vytváří brzdu upravená matka, kterou můžeme točící se cívku uvolňovat nebo přibrzdňovat.

Máme-li všechny nejdůležitější věci připraveny, musíme se postarat o nástrahu. Může být hodně různorodá. Mějme s sebou vždy nějakou tu žížalu, nejlépe rousnici; velmi dobrý je vařený hrách, ovšem žlutý, kulatý; o tom, jak se dělá těsto na ryby, jsme se zmínili v kapitole o bělicích. Výborné jsou též vařené brambory, kroupy a někdy i chlebová kůrka, houskový knedlík nebo škubánek, pařená houska, rohlík, těstoviny, hlavně kolínka. Kterou z těchto nástrah si však vyvolíte, to záleží na mnoha okolnostech. Především na tom, v jaké vodě chytáme. V pstruhovém pásmu musíme chytat jen na třpytku, nebo na umělou mušku. Na žížalu by se nám mohl chytit a těžce poranit zejména

malý pstruh, který nemá zákonnou míru. Navíc je tato nástraha zakázána ve všech pstruhových revírech. V parmovém pásmu už máme větší výběr. Tam už na žízalu chytat můžeme, protože parmu nechytíme na rybičku, na třpytku nebo na umělou mušku.

V parmovém pásmu žijí také tloušti, podoustve, ba i kapři, pokud není voda příliš studená. V cejnovém pásmu pak můžeme chytat prakticky na všechno. Musíme si tam však počínat takticky. Ryby musíme tak trochu na „naši“ stravu – nástrahu – nalákat nebo, jak se po rybářsku říká, navnadit.

Dejme tomu, že chytáme v cejnovém pásmu. Vybereme si poklidnější vodu, do které rozhodíme nejprve hodně daleko od sebe hrst kulatého vařeného žlutého hrachu. Pak uděláme totéž, jenže hrách hodíme tentokrát spíš jen do jednoho místa. Celou proceduru opakujeme asi po tři dny a vždy ve stejnou dobu, nejlépe dopoledne. Ryby si navyknou a budou do těch míst pravidelně připlouvat, dokonce i v určitou hodinu. Pak si na naši udici dáme větší háček a na špičku jemně napíchujeme kuličku hrachu. Úspěch se určitě dostaví. Nikdy však nevnadíme pozdě večer. Ryby pak do oněch míst připlouvají potmě, kdy už jsme dávno v peřinách. Druhý den bychom se pak divili, že nám nic nezabírá. Nesmíme ovšem vnadit příliš mnoho. To je důležité zvláště v letních měsících, kdy všechny druhy ryb mají hojnost potravy a bývají mnoho hodin netečné a samozřejmě si našeho háčku s nástrahou ani nevšimnou. Například kapr, který sežere asi

10 dekagramů těsta, brambor nebo hrachu, nepřijme pak nejmeně 24 hodin žádnou potravu. Vodu tedy nesmíme překrmit. Rybáři, kteří chytají přibližně na stejných místech, by se měli mezi sebou vždy domluvit, jak budou vnadit, čím a kolik. Návnada v rozumné míře přinese prospěch všem. Na rozdíly v nástraze jsou ryby dost citlivé. Tam, kde vnadíme žlutým vařeným hrachem, budeme jen s velkými obtížemi chytat třeba na brambory nebo na těsto, a obráceně. Ryby si totiž zvykají na jeden druh potravy a trvá to dobu, než přijdou na chuť jinému.

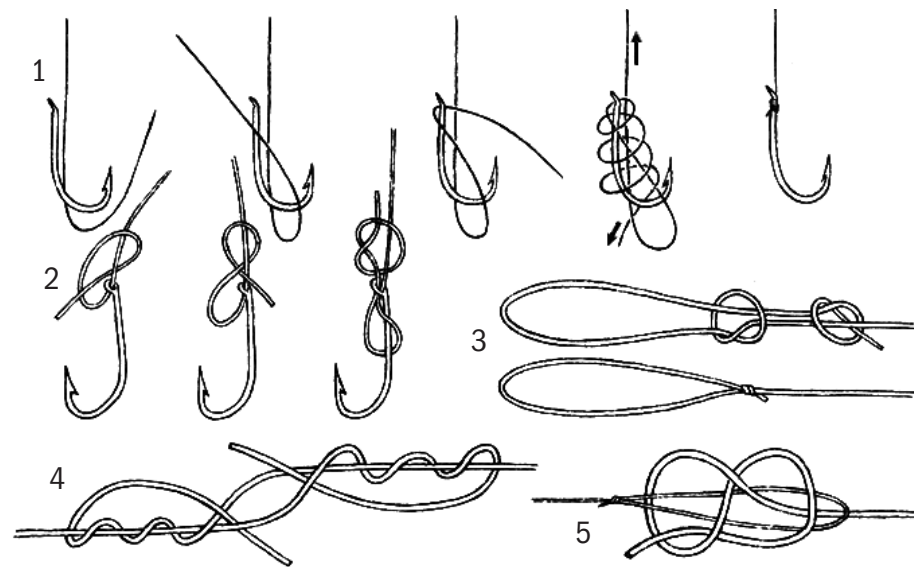
Zpočátku nám při rybaření dá hodně práce, než se naučíme nahazovat udici. Je to však jen cvik; všechno se naučíme, možná velmi brzo.

Zatím jsme hovořili jen o chytání nedravých ryb. Chytat dravé ryby, štika, candáta nebo sumce, to už je trochu složitější. Sumce a candáta chytíme někdy i na rousnici, štika však vždy jen na živou rybičku nebo na třpytku. Musíme však dbát na omezení, která se týkají lovu na živou rybku nebo třpytku. Na živou nebo mrtvou rybku se smí například chytat v mimopstruhových vodách jen od 16. června do 31. prosince. Mládež od 8 do 15 let má však čtená omezení. I v mimo pstruhových revírech smí lovit jen na 1 prut za doprovodu osoby starší 18 let. Nesmí lovit na živou rybku.

Při rybaření se musíme chovat co nejtěšěji a co nejméně nápadně. Nejlépe je schovat se za keř, dbát na to, abychom na vodu nevrhali stín a co nejvíce se vyvarovali prudkých pohybů, které ryby poplaší

někdy i na dost velkou dálku. Také naše oblečení má být co nejméně nápadné. Nedobré je třeba bílé tričko nebo vůbec oblečení v jasných, výrazných barvách. Ryby mají ke světlým barvám dost často nedůvěru, zejména tam, kde chodí málo lidí a kde žijí ve vodách stranou jakéhokoli nepřírozeného hluku a ruchu. Polekají se dupotu kročejů, sebemenší otřes půdy je zneklidňuje, zvláště kročeje na štěrkovitém břehu. Zkusme to někdy sami. Nechť někteří kamarád tluče pod vodou o sebe dva kameny. Přiložte ucho k hladině nebo je ponořte pod vodu a uslyšíte, jak jsou to až bolestivě pronikavě zvuky!

Plachost ryb je náramná. Stačí, když přes vodu přelétne vlaštovka a na hladinu padne její štíhloučký stín. Ryby se rázem rozprchnou a schovávají se pod břehy a kameny. Dovedou se vylekat i tehdy, když vítr pohne prudčeji stromkem na břehu! Jaké zděšení nastává mezi rybami, když hodíme do vody kámen! Některé ryby prchají zděšeně až desítky metrů daleko. Nedivme se jim! Jejich nervový systém je velmi jemný; zachytí i sebenepatrnější změny ve vodě, sílu proudu, změnu tlaku. Mají dokonalý radar, který jim umožňuje pohyb v noci, aniž by narážely do kamenů nebo na jinou překážku. Jejich radaru nic neujde. Štika, která byla oslepena, dovedla bezpečně vyrazit na svou oběť, rybku. Je pravda, že rybí smysly nejsou u všech druhů stejně vyvinuty. Pstruh má třeba dokonalejší zrak než sumec, který žije většinou ve hloubkách a na lov se vydává až za šera. Zato pstruží oko postřehne i sebemenší mušku

Vázání háčků a svazování vlasců

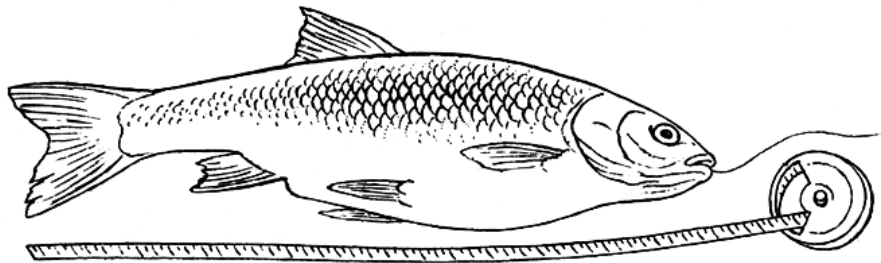
1. vázání háčků s patkou 2. vázání háčků s očkem 3. vázání oka na vlasci 4. svazování dvou vlasců 5. svazování vlasce s okem

nad hladinou bystřiny. Lidé se také domnívali, že jsou ryby barvoslepé. Neměli pravdu. Rozeznávají barvy nejen takové, které vidí člověk, ale pokusy dokázaly, že třeba střevle a koljušky zachytí i krátké ultrafialové paprsky, které musí lidé zjišťovat jen zvláštními přístroji.

Ryby rozeznávají i nejroztodivnější zvuky. Již staří Římané se přesvědčili, že některé druhy ryb lze vycvičit tak, aby připlavaly ke břehu na zavolání. Vědci zjistili, že ryby mají také dobrou paměť na některé druhy tónů. Dělali pokusy se střevlemi, které nakrmili vždy při určitém tónu nějaké píšťaly. Pak udělali v pokusech tříměsíční přestávku a střevle se zatím musely živit samy, přirozeným způsobem. Potom pokusy opakovali a zjistili, že na zapískání ryby připlavaly a čekaly, až je výzkumníci nakrmí. Nezapomněly na tón píšťalky, který jim zvěstoval hojnost potravy.

Z toho všeho pochopíme, proč se musí rybář u vody chovat tiše a nenápadně. Jinak by se totiž úspěchu sotva dočkal. Každý tvor, nejen ryba, dostává totiž chuť k jídlu jen tehdy, když nehrozí žádné nebezpečí, když je klid. Zneklidníme-li ryby, pak nám sotva zabrou. Tohle musíme mít opravdu na paměti. Ostatně nejde jen o rybaření. Vždyť tento sport, kterému se někteří lidé celkem zbytečně posmívají, má i jiná kouzla. Je to pozorování přírody. Budeme-li se kdekoli v přírodě chovat nápadně a hlučně, sotva něco zajímavého vypozerujeme. Ochudilo by nás to o pohled do tajemství přírody.

Rybaření není jen tak jednoduchá záležitost. Rybářské zkušenosti nelze vyčíst z knih. Člověk je získá především vlastní praxí. Každý rybář musí být velmi ukázněný, nejen vůči přírodě, ale i vůči předpisům, které si lidé sami uložili, aby přírodu co nejúčinněji chránili.

A POSLEDNÍ PŘIPOMÍNKY

Kdykoli budou rybáři nahazovat svou udici, budou se muset řídit některými důležitými povinnostmi. Žádný z nich si totiž nesmí myslet, že bude chytat kde chce, jak chce a co chce. V naší zemi platí totiž četná omezení i zákazy, které přispívají k tomu, aby se nám co nejvíce zachovalo bohatství ryb zejména v našich tocích. Tak například nesmíme chytat v každé roční době, nesmíme chytat v noci, každá ryba má stanovenou nejmenší délku, smíme nachytat jen určité množství ryb a podobně.

Podívejme se proto na některé předpisy. Nejprve se seznámíme s nejmenšími délkami ryb. Na svobodu musíme pustit ryby, které nedosahují těchto délek:

amur bílý	50 cm	ostroretka stěhovavá	25 cm
bolen dravý	40 cm	parma obecná	35 cm
cejn velký	25 cm	podoustev říční	25 cm
candát obecný	40 cm	pstruh duhový	23 cm
hlavatka obecná	65 cm	pstruh obecný	25 cm
jelec jesen	25 cm	síh maréna	25 cm
jelec proudník	15 cm	síh peled'	25 cm
jelec tloušť	25 cm	siven americký	23 cm
kapr obecný	35 cm	sumec velký	90 cm
lín obecný	20 cm	štika obecná	50 cm
lipan podhorní	30 cm	úhoř říční	45 cm
mník jednovousý	30 cm		

Tato délka se měří u ryb od předního konce hlavy až ke konci nejzazší části ocasní ploutve. Naše nejdrobnější rybky nemají omezenou délku. To se týká například ouklejí, mřenek, okounů, hrouzeků a podobně. Pokud chytíme některé z uvedených ryb, které nedosahují stanovené délky, musíme je velmi opatrně sejmout z háčku a šetrně pustit do vody. Nesmíme ryby házet do vody velkým obloukem, protože bychom jim mohli způsobit těžká zranění, na která by mohly zajít. Stanovené nejmenší délky ryb se nevztahují na štika, tlouště, proudníka, okouna, parmu, ostroretku a úhoře, pokud je chytíme ve vodách pstruhových. Ohrožují tam totiž pstruží plůdek. Stanovené nejmenší délky ryb mohou být

v některých revírech i pozměněny. Vyplatí se proto vždy pozeptat se na podobné změny v místních nebo krajských organizacích Českého nebo Moravského rybářského svazu. Vyvarujeme se tak nepříjemných nedorozumění.

Lovit ryby a jiné vodní živočichy v rybářských revírech mohou jen občané, kteří mají Rybářský lístek a povolenku k rybolovu, vydanou Českým rybářským svazem. Rybářský lístek a povolenku musí mít u sebe každý, kdo loví ryby v některém revíru a je povinen předložit tyto doklady Rybářské stráži nebo příslušníkům policie. S povolenkou máme mít s sebou i formulář Přehled o úlovcích čili tzv. záznam o docházce, kde je nezbytné zaznamenat datum a úlovky. Zvláště pozorně musíme tento doklad vyplňovat při docházce k vodám pstruhovým (smíme tam jen tři dny v týdnu) – před započítáním rybolovu zapíšeme datum, číslo revíru a datum zakroužkujeme.

V mimopstruhových revírech je všeobecný zákaz lovu od 16. března do 15. června včetně. V pstruhových vodách je absolutní zákaz lovu od 1. prosince do 15. dubna. Odlišné doby hájení některých druhů ryb jsou podle Rybářského řádu stanoveny, ale podle specifických podmínek mohou být doplněny nebo upraveny.

Doby hájení jednotlivých druhů ryb:

– od 1. září do 15. dubna	pstruh obecný
siven americký
– od 1. ledna do 15. června
(ve vodách mimopstruhových)	bolen dravý
candát obecný
parma obecná
štika obecná
sumec velký
– od 1. prosince do 15. dubna	pstruh duhový
– od 1. prosince do 15. června	lipan podhorní
– od 1. ledna do 30. září	hlavátka obecná
– od 1. listopadu do 31. ledna	mník jednovousý

Ostatní ryby jsou hájeny všeobecným zákazem lovu v daném revíru. Celoročně jsou hájeny tyto druhy ryb: stěvle potoční, oba sekavci (horský a písečný), mřenka mramorovaná, vranky obecná a pruhoploutvá, piskoř pruhovaný, drskové větší i menší, jeseter malý, ostrucha křivočará, cejn perleťový, hlavačka mramorovaná, losos obecný, parma středomořská východní, hrouzek běloploutvý, dlouhoploutvý a Kesslerův, ouklejka pruhovaná.

Doby hájení některých vodních živočichů:

1. Raci (říční i bahenní) jsou hájeni po celý rok.
2. Perlorodka říční, škeble, velevrubi a mihule jsou – včetně žab – hájeni po celý rok.

Všeobecný zákaz lovu ryb:

1. Na mimopstruhových je všeobecný zákaz lovu od 16. března do 15. června včetně. V určitých obdobích jsou však hájeny některé druhy ryb (viz I. Doby hájení).
2. Ve vodách pstruhových se zakazuje lov všech ryb od 1. prosince do 15. dubna s výjimkou úhořů do lapadel.
3. Od 1. září do 30. listopadu se zakazuje na pstruhových revírech lov ryb přívlačí – s výjimkou hlavatky.

Kromě toho jsou přísně zakázány některé způsoby rybolovu, které každý slušný rybář rozhodně odsuzuje. Je to například používání výbušnin, nesmí se používat otravných nebo omamných prostředků, střílet ryby prakem nebo vzduchovkou či střelnými zbraněmi, lovit ryby v noci, užívat šňůr bez prutů (lícit na ryby), chytat ryby do „oka“, lovit je pod ledem, chytat zdravé ryby v místech, kam se stahují při mimořádně nízkém stavu vody nebo k přezimování, chytat je za umělého osvětlení, lovit je bodcem nebo si na ně počkat v rybích přechodech a přesmycích; v pstruhových vodách pak nesmíme chytat na žížaly a živý hmyz (včetně larev), ani jeho napodobeniny, s výjimkou umělé mušky. Rybářský řád rovněž stanoví denní dobu, kdy smíme chytat.

V revírech mimopstruhových je stanovena takto:

Od začátku listopadu do konce února od 7 do 17 hodin. V březnu, dubnu, září a říjnu od 5 do 20 hodin.

Od začátku května do konce srpna od 3 do 23 hodin.

Doba lovu na pstruhových revírech je stanovena jinak (v závorkách jsou letní časy):

V dubnu od 5 (6) do 19 (20) hodin

květnu a srpnu od 5 (6) do 20 (21) hodin

červnu a červenci od 4 (5) do 21 (22) hodin

březnu, září a říjnu od 7 (8) do 17 (18) hodin

lednu, únoru, listopadu, prosinci od 8 do 16 hodin

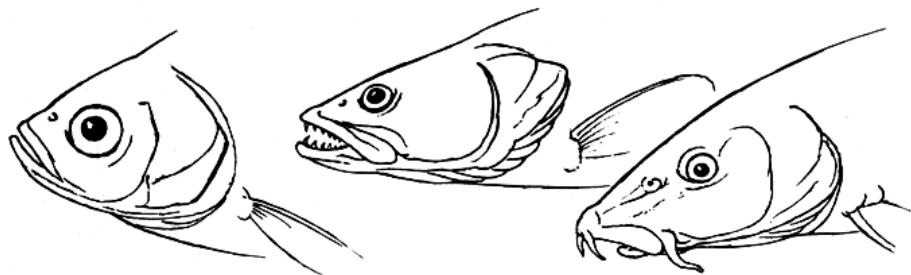
V jednom dnu lovu si může rybář, i když loví na více mimopstruhových revírech, ponechat pouze 7 kg všech druhů ryb. V tomto úlovku smí být nejvýše 1 kapr a 1 štika nebo 1 kapr a 1 candát, nebo 2 kusy jednoho z těchto druhů ryb. Při hmotnosti jedné ulovené ryby kteréhokoliv druhu nad 7 kg omezuje se denní úlovek na tento jeden kus. Byl-li však tento kus uloven po předchozím úlovku ryb lehčích, končí jeho ulovením denní lov rybář si může předtím ulovené ryby také ponechat.

Vyskytují-li se ve vodách mimopstruhových také ryby lososovité, může si oprávněný k lovu, vedle úlovku přípustného podle předchozího odstavce, ponechat jen 3 kusy ryb lososovitých, pokud celková hmotnost denního úlovku nepřesáhne 7 kg.

Maréna a peled' se v tomto případě nepovažují za ryby lososovité. Počet a hmotnost ulovených ryb je rybář povinen zapsat do „Přehledu o úlovcích“ ještě před odchodem od vody. A to i při jakémkoliv přerušení lovu anebo několikeré docházce k vodě během dne.

Každý, kdo loví ryby, je povinen mít při sobě platný rybářský lístek, povolenku k rybolovu a členskou legitimaci. Dále míru potřebnou ke zjištění jejich délky a vyprošťovač háčků (pinzetu nebo peán) a v případě nutnosti, v zájmu šetrného zacházení s rybou, jej použít. Musí mít rovněž podběrák a pro živé ryby sítku s kruhy. Jak je vidět, je těch všelijakých zákazů a nařízení slušná řádka.

Tato omezení jsou však nezbytná, nemá-li být pronikavě snížen počet ryb v našich tocích. Proto všichni rybáři, kteří milují svou řeku, své tůně a jejich život, dodržují úzkostlivě všechna ustanovení. Neboť voda, naše potoky, řeky a rybníky budou skutečně krásné jen tehdy, budou-li plné života.

O RYBÍ TĚLOVĚDĚ

Ryby jsou živočichové na nižším stupni vývoje než třeba savci, o čemž svědčí stavba a složení jejich těla a způsob života ve vodě. Dýchají žábami rozpuštěný kyslík ve vodě, tvar těla a způsob pohybu odpovídá životu ve vodě, ale i teplota rybího těla nebo rozmnožování jsou závislé na vodním prostředí.

Tělo ryb má v podstatě aerodynamický tvar. Je optimální, protože rybě usnadňuje pohyb ve vodě. Většina našich ryb má vřetenovitý, ze stran zploštělý tvar těla. Ryby žijící v silném proudu, jako pstruzi nebo parma, mají tělo válcovité s nízkým hřbetem a silnými ploutvemi. Naopak ryby ze stojatých vod mají vyšší hřbet a tělo je ze stran více zploštělé. Ale i u těchto ryb existují rozdíly; např. štika, která vyhledává raději klidné úseky vod, má doslova šípovitý tvar těla, jenž jí umožňuje bleskový výpad za kořistí.

Rybí tělo je členěno na tři hlavní části – hlavu, trup a ocas. Na hlavě, která sahá od přední části tlamy, až k zadnímu okraji

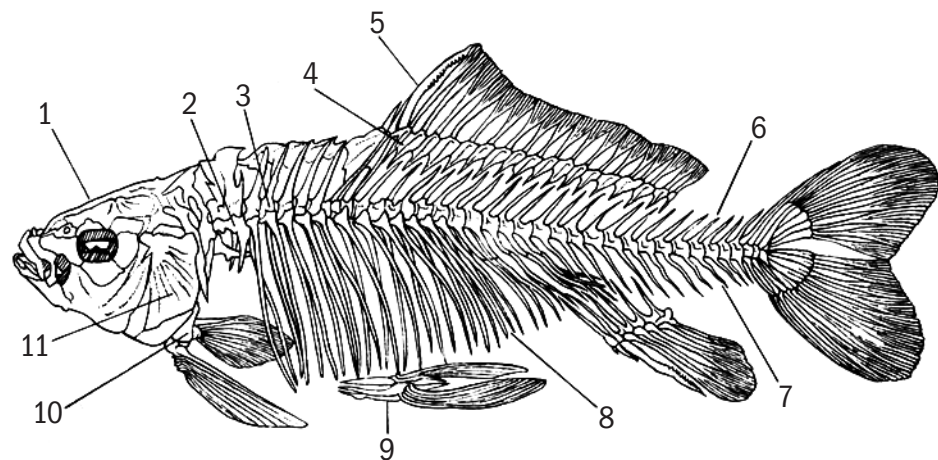
skřelových víček, jsou v přední části umístěny čichové jamky. Některé ryby mají vousky u úst. Na stranách hlavy jsou oči a nakonec skřelová víčka chránící žábry. Velikost tlamy je dána dravostí ryby. Dravci mají zpravidla velkou, široce rozevíratelnou tlamu opatřenou ostrými zuby, proto si troufne desetikilogramová štika na 1–2 kilogramy těžkou rybu. Největší tlamu má však z našich ryb sumec, o kterém se traduje, že napadá i menší vodní drůbež. Naopak drobnou tlamu mají nedravé ryby, živící se drobnou potravou. Postavení tlamy odpovídá i způsobu života ryb. Ryby žijící v horních vrstvách vodního sloupce (bolen, ouklej) mají většinou horní postavení tlamy, ryby dna zase zpravidla postavení spodní. Zvláštní postavení tlamy má jeseter, který má drobnou tlamu umístěnou na spodní části hlavy, a mihule (ta však vlastně mezi ryby nepatří – je to živočich z třídy kruhoústých) se svými oválnými ústy, opatřenými kruhovitě uspořádanými drobnými zoubky.

Trup sahá od okrajů skřelových víček po řitní otvor, na něm potom rozeznáváme hřbet, boky a břicho. Zbytek těla od řitního otvoru po kořen ocasní ploutve tvoří ocas.

Orgánem pohybu jsou u ryb ploutve, a to jak párové tak i nepárové. Mezi párové patří prsní a břišní, které mají význam při udržení směru na místě a při bdění ryb. Důležitější jsou však ploutve nepárové, především hřbetní a ocasní. Ocasní ploutev spolu s ocasem umožňuje pohyb vpřed. Hřbetní ploutev

jednoduchá nebo dvojité potom slouží jako hlavní kormidlo. Mezi nepárové ploutve patří ještě řitní ploutev, umístěná za řitním otvorem a tuková ploutvička, znak všech lososovitých ryb. Také u sumečka amerického se ještě můžeme setkat s tukovou ploutvičkou mezi hřbetní a ocasní ploutví. Většina ryb má ploutve vyztužené měkkými a tvrdými paprsky. Zvláště opatrní musíme být při zacházení s okounovitými rybami i sumečkem americkým, které nás mohou svými ostrými a tvrdými paprsky poranit. Rány se často dlouho hojí.

U ryb existují v postavení i počtu ploutví zvláštnosti. U sumce je hřbetní ploutev drobná a posunuta k hlavě, zato řitní ploutev je velmi dlouhá. U úhoře dokonce chybí břišní ploutev a hřbetní, ocasní a řitní ploutve jsou srostlé v ploutevní lem. Mník má posunuty břišní ploutve až k hlavě a prsní má za skřelemi; koljuška má navíc před hřbetní ploutví tři ostnité výběžky. Velice silnou ocasní ploutev mají pstruzi. Ta s dynamickým tvarem těla a silným ocasem, jim umožňuje překonávat překážky vysoké přes jeden metr a dosahovat rychlosti až 50 kilometrů v hodině. Kůže tvoří pokryv rybího těla, je základnou pro vývoj šupin a obsahuje též barevné buňky, které ovlivňují ochranné zbarvení ryb. Kůže má dvě hlavní vrstvy pokožku a škáru. Pokožka je nejsvrchnější tenká vrstva kůže, je v přímém styku s vodním prostředím. V této průhledné vrstvičce jsou uloženy slizovité buňky produkující sliz, který chrání před poraněním a parazitárními škůdci. U některých ryb tyto

Kostra kapra

1. lebka 2. srostlé první obratle – tzv. Weberova ústrojí
3. těla obratlů tvoří páteř 4. podpůrné elementy (pterygiophory) hřbetní ploutve 5. ozubený třetí tvrdý paprsek hřbetní ploutve
6.–7. horní a dolní trnový výběžek obratlů 8. žebra 9. kosti břišních ploutví 10. kosti prsních ploutví napojené na lebku
11. žaberní víčko (operculum)

buňky schází (pstruh obecný). Ryby žijící u dna (lín, úhoř) jich naopak mají velké množství. Pokožka u ryb nerohovatí, výjimku tvoří některé kaprovité ryby (hlavně cejni), u nichž se v období rozmnožování setkáváme s tzv. třecí vyrážkou. Samci – mlíčáci mají potom hlavu a hřbet pokryt bílou vyrážkou připomínající zrohovatělé pokožkové buňky. Není to ale nemoc, protože po výtěru stroupky náhle zmizí. Spodní vrstvu kůže tvoří škára, ze které vyrůstají šupiny a obsahuje také barevné buňky. Šupiny mají ochrannou funkci, umožňují určit i druh a stáří ryby. Každý rybí druh má konstantní počet podélných a příčných řad šupin. Stáří ryb se určuje podle přírůstkových proužků (sklerity), což jsou tmavé kruhy na šupině – jakási obdoba letokruhů u stromů. Podle tvaru rozdělujeme šupiny na několik typů, kaprovité ryby mají kruhové (cykloidní) šupiny, okounovité hřebenité šupiny s jemnými zoubky na zadní straně, zvláštní skupinu tvoří kostěné destičkové šupiny koljušek a kostěné destičky jeseterů. Většina u nás žijících ryb má tělo pokryté šupinami, jen některé jako sumec, sumeček nebo hladká forma kapra nemají šupiny žádné. Dokonce i úhoř říční na pohled jakoby bez šupin má drobné šupiny vrostlé do kůže. Důležitou součástí škáry jsou barevné buňky, jež vyvolávají ochranné zbarvení ryb a pružně reagují na barevné změny prostředí, a tak činí ryby „neviditelnými“. Mezi barevné buňky patří černé (*melanofory*), červené (*erytrofory*), žluté (*xanthofory*) a stříbřité buňky

(*guanofory*). Černé buňky jsou obsaženy zejména na hřbetu ryb a svým smršťováním a roztahováním umožňují postupné tmavnutí nebo zesvětlení. Červené buňky jsou daleko méně rozšířeny, způsobují tečkování pstruha obecného nebo „zlaté“ zbarvení některých druhů speciálně prošlechtěných ryb. Žluté buňky jsou ve velkém množství hlavně na bocích a způsobují výrazné žlutavé zbarvení ryb, nejvýraznější u pstruha obecného v době tření. Stříbrná barva je dána přítomností krystalků guaninu ve stříbrných buňkách. Tyto buňky jsou u většiny šupin, ale i ve stěně plynového měchýře, ve výstelce tělní dutiny i v duhovce candáta. Kombinací těchto buněk vznikají ostatní barvy jako modrá, zelená, hnědá atd. Musíme si uvědomit, že kůže je orgán velice citlivý, takže je nutné s ulovenou rybou velice šetrně zacházet, s mokřýma rukama a na vlhké trávě. A především s rybami, které nedosáhly nejmenší zákonné délky a vracíme je zpět. Při nerespektování těchto zásad dochází k poškození slizové vrstvy a k následnému napadení parazity nebo plísněmi, které zpravidla končí úhynem ryby. Kůže je spojena podkožním vazivem se svalovinou. Svalstvo zaujímá největší část z celkové hmotnosti rybího těla. Umožňuje příjem potravy, dýchání a pohyb ryb. Existují dva základní typy svaloviny – hladká a příčné pruhovaná. Základní rozdíl mezi nimi tkví v tom, že hladká svalovina je vůlí neovladatelná a vyskytuje se v orgánech dutiny tělní (žaludek, střeva), naopak příčné pruhovaná svalovina je vůlí ovladatelná a tvoří tzv. maso.

Kombinaci obou dvou typů představuje svalovina srdeční. Na rozdíl od savců je svalstvo ryb uspořádáno do svislých nepravidelných pásů, které vedou od hřbetu k břišnímu okraji po celé délce ryby až k ocasní ploutvi a mají tvar písmene W. Tyto pásy jsou výraznější až po uvaření nebo upečení ryby. Jednostranným smrštěním svalů se ryba prohne, a tím se pohybuje. Hlavní oporou těla je velice lehká kostra, která současně chrání orgány hlavy a dutiny tělní před přímým poškozením. Tvoří ji lebka a páteř skládající se z drobných, na sebe navazujících obratlů. Prodloužením spodních obratlových výběžků vznikají volně zakončená žebra. Zvláštními kostěnými útvary jsou u některých druhů drobné rybí kůstky – kostice, které jsou volně roztroušeny ve svalovině trupu a ocasu. To jsou kostičky, které nám někdy znepríjemní rybí hostinu. Zuby dravých ryb slouží k uchvácení, usmrcení a upravení polohy při polykání ulovené potravy, kterou jsou zpravidla rybky. Počet zubů a tvar jsou různé. Snad nejlépe je pro tento způsob lovu vyzbrojena štika svým velkým počtem ostrých, mírně dozadu zahnutých zubů. Jinak je tomu u candáta, který má kromě předních, výrazných kuželovitých tzv. psích zubů, zuby drobnější, nebo u sumce; ten má obě čelisti silně ozubené dozadu zahnutými nízkými zuby, na dolní čelisti vytvářejí 4–5 řad. Také na přední části kosti rozličné jsou zuby. Kaprovité a sekavcovité ryby nemají zuby, jejich funkci nahrazují požeráky, které vznikly přeměnou páteřního žaberního oblouku. Jsou umístěny

v zadní části žaberní dutiny (v jedné až ve třech řadách podle druhu ryby) a slouží ke zpracování hrubší potravy. I skřelová víčka chránící žábry mají kostěný, základ. Zvláště u okounovitých ryb musíme být při vyprošťování háčku opatrní, mohli bychom se poranit o jeho ostrý výčnělek. Krev je rozváděna v rybím těle krevními cévami. Její koloběh zajišťuje poměrně malé srdce, které leží v samostatné dutině před prsní ploutví. Na rozdíl od savců má pouze jednu předsíň a jednu komoru. Krev z celého organismu přichází přes žilný splav do srdeční předsíně, odkud se dostává do silnostěnné komory. Smrštěním komory je krev vypuzována do tepenného násadce a do žaber, kde se okysličuje. Počet tepů závisí na stáří a druhu ryby, a zvláště na teplotě vody. Vlastní krev tvoří červené a bílé krvinky a krevní plazma. Červené krvinky, které dávají krvi typické zbarvení, předávají tkáním tolik potřebný kyslík. Bílé krvinky chrání organismus proti infekčním onemocněním. Jak červené, tak i bílé krvinky vznikají ve slezině uložené poblíž střevních kliček v tělní dutině. Slezina je současně místem rozpadu červených krvinek, a proto má temně rudé zbarvení. Hlavním dýchacím orgánem ryb jsou žábry. U některých druhů mohou dýchání napomáhat i další orgány; třeba u piskoře pruhovaného střeva nebo u úhoře říčního kůže. Při výlovech rybníků kapři jako by polykají vzduch, je to tzv. troubení, kterým při nedostatku kyslíku ve vodě nouzově dýchají. Vlastní žábry jsou

v žaberní dutině pod žaberními víčky; pouze u mihulí žábry tvoří sedm párů štěrbinovitých otvorů, jimiž je k žaberním vakům přiváděna voda. Na vnějším okraji čtyř párů žaberních oblouků jsou umístěny žaberní plátky. Žábry se člení na žaberní lístečky tak, aby jejich plocha omývaná vodou byla co největší. Krev přiváděná do žaber ze srdce je takto rozváděna nejjemnějšími cévkami do každého z lístečků, kde se krev okysličuje. Okysličená krev potom proudí k jednotlivým orgánům. Žábry mají současně důležitou funkci vylučovací, když odstraňují nežádoucí i jedovaté splodiny látkové výměny. Slouží i k zachycování a filtrování drobné potravy. Trávicí soustava je u ryb poměrně jednoduše utvářena. Zpracovává a přeměňuje potravu na látky využitelné pro rybí organismus. První článek zažívacího systému představuje tlama; u dravých ryb široce rozevíratelná a opatřená množstvím různě velkých a rozmanitě utvářených zubů. Ty jsou u jednotlivých druhů ryb účelně rozmístěny a vhodně upravují polohu kořisti k polykání. U některých nedravých ryb přebírají tuto funkci požerákové zuby a patrová bulva umístěná před jícnem. Přijatá potrava je takto lisována a drcena před vstupem do hltanu. Z dutiny ústní, která nemá jazyk, se sousto dostává přes hltan do široce roztažitelného svalnatého jícnu. Na jícen u dravců navazuje žaludek. I on má schopnost výrazně se roztahovat a účastní se trávení potravy. U lososovitých nebo okounovitých ryb zvyšují ještě účinnost trávení pylorické přívěsky. Jedná se o vakovité, slepě končící výběžky, rozšiřující

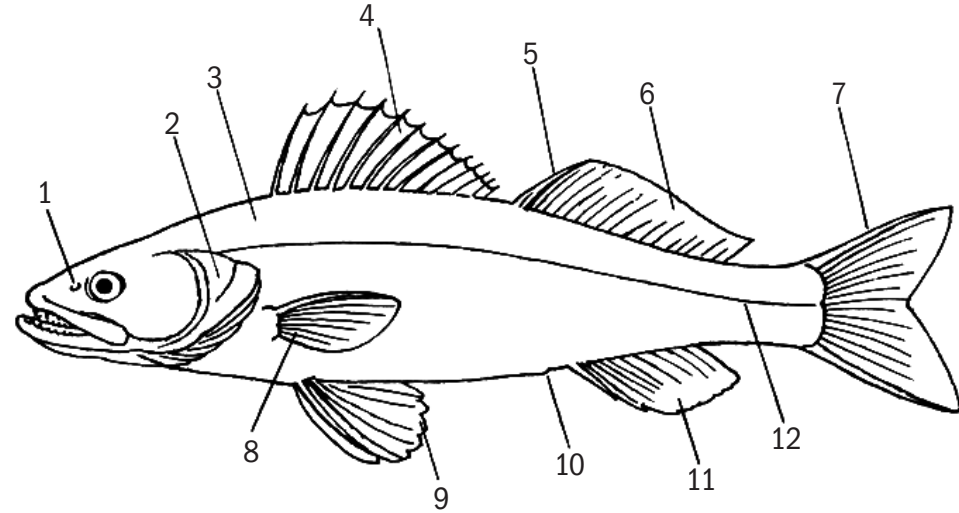
tak plochu žaludeční sliznice. Naopak nedravé ryby včetně kapra nemají žaludek vůbec. U kapra mluvíme pouze o žaludkové části střeva. Nejdelším střevem se však může pochlubit tolstolobik, který má až 13x delší střevo, než je délka jeho těla. Ve střevě dochází k rozštěpení potravy na látky schopné vstřebávání a v následujícím úseku i k vlastnímu vstřebávání živin. Nevstřebané části jsou potom vylučovány z těla řitním otvorem, který je umístěn v těsné blízkosti řitní ploutve.

Významná úloha při trávení patří i játrům a slinivce břišní, jež svými výměškami (fermenty) štěpí jinak nevyužitelné formy živin. Játra mají světle červenou barvu a jsou v tělní dutině mezi střevními kličkami. Tvoří žluč, která je shromažďována ve žlučovém váčku a má za úkol štěpit ve střevě tuky. Na žlučový váček musíme dávat pozor zejména při kuchání ryb. Při jeho poškození žluč znečistí maso a vnitřní orgány ryby. Slinivka břišní se uplatňuje při štěpení cukrů i tuků. U ryb, ale i u některých nižších živočichů, jsou obě trávicí žlázy vzájemně spojeny takže mluvíme o hepatopankreatu. Žluč se tvoří neustále. Proto se u nedravých ryb v období zimního spánku hromadí nejen ve žlučovém váčku, ale i v samotných játrech, která potom mají nažloutlou, někdy až nazelenalou barvu a nahořklou chuť. Hlavním vylučovacím orgánem jsou ledviny. Složitou činností filtrují krev a zbavují ji škodlivých a nepotřebných látek. Leží v tělní dutině těsně pod hřbetní páteří a vypadají jako sražená krev. Na povrchu je tento párový orgán pokryt jemnou vazivovou blánou. Filtrát –

moč – potom odvádějí močovody do nenápadného močového měchýře. Ten zpravidla vyúsťuje těsně za vývodem pohlavních orgánů na močopohlavní bradavce.

Rozmnožování patří mezi základní projevy existence živých organismů a zajišťuje zachování druhu. Ryby jsou odděleného pohlaví; samice – jikrnačky produkují jikry, samci – mlíčáci zase spermie – mlíčí. K oplození dochází u našich ryb na rozdíl od savců mimo tělo samice. Jikry se tvoří v samičích pohlavních žlázách ve vaječnících. Samčí pohlavní žlázou jsou pak varlata. Jak jikry, tak i mlíčí se netvoří současně s vývojem jedince, ale až od určitého období, které je závislé na druhu ryby a životním prostředí. Zralé jikry a mlíčí mají ryby až v době pohlavního dospívání, tj. u mlíčáka kapra ve třetím, u jikrnačky ve čtvrtém roce života. U některých ryb se vzácně setkáváme se současnou tvorbou jak mlíčí, tak i jiker. Tento jev se nazývá hermafroditismus.

Doba a místo rozmnožování mají u ryb zvláštní název: vytírání (tření). Je závislé na mnoha činitelích, zejména na druhu ryb a teplotě vody. Některé se třou v čisté vodě na tvrdším písčitém, nebo šterkovitém dně (lososovité ryby). Jiné se vytírají na vodních porostech, na které též přilepují jikry, (většina kaprovitých ryb). Další přilepují shluky jiker na kořínky vodních rostlin a vylíhlý plůdek pak padá na dno (hrouzek obecný). Jsou i takové, které kladou jikry pomocí kladélka do žaber škeblí. Místa, kde se ryby vytírají, se nazývají trdliště.

Části rybího těla

1. nosní otvor 2. skřele 3. hřbet 4. a 6. první a druhá hřbetní ploutev 5. tvrdý paprsek 7. ocasní ploutev 8. prsní ploutev 9. břišní ploutev 10. řiť 11. řitní ploutev 12. postranní čára

Žlázy s vnitřní sekrecí (vyměšováním) spolu s nervovým systémem zajišťují činnost jednotlivých orgánů. Na rozdíl od jiných žláz jsou jejich výměšky (hormony) vylučovány přímo do krve. Hlavní a ostatním žlázám nadřazena je hypofýza. Jedná se o část mezimozku uloženou na spodině lebeční. Svými asi 20 druhy hormonů řídí činnost dalších žláz s vnitřní sekrecí. Zkrmováním hypofýz dochází k hyperplázii, čímž můžeme dosáhnout netypických velikostí u jednotlivých druhů ryb. Ovlivňuje též zabarvení ryb a růst a vývoj pohlavních žláz, a proto se výtažek ze sušené hypofýzy používá k umělému výtěru, neboť působí k lepšímu uvolňování pohlavních produktů. Další nepostradatelnou žlázou jsou nadledvinky rozseté jako drobné útvary hlavně kolem ledvin. Výrazně se podílejí na regulaci srdeční činnosti, dýchání, ovlivňují výměnu látkovou, obranné schopnosti organismu i pohlavní žlázy. Štítná žláza v okolí žáber působí svým hormonem na růst a dospívání. Významná je zejména pro úhoře. Vyvolává přeměnu larvy (monté) v mladého úhoře. Slinivka břišní zasahuje výrazně do přeměny cukrů; pohlavní žlázy jsou nutné pro činnost pohlavních orgánů.

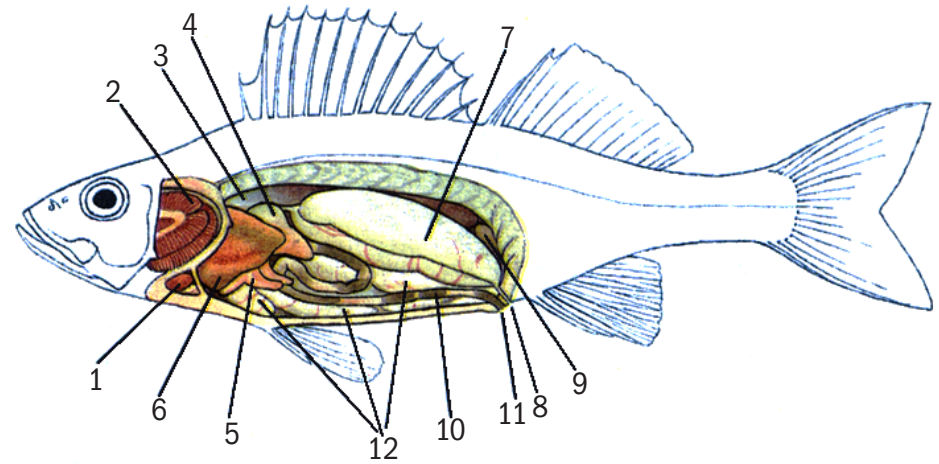
Jedním z nejvýznamnějších orgánů je nervová soustava, která řídí činnost celého organismu. Rozdělujeme ji na ústřední (centrální), kam patří mozek a mícha, periferní, tvořenou mozkovými a míšními nervy, a posléze útrobní nervstvo. Rybí mozek je velmi malý (v porovnání s mozkem vyšších obratlovců) a je uložen v lebeční

dutině. Člení se na pět oddílů a navazuje na něj mícha, která prochází páteřním kanálem až k ocasní části. Z mozku a z prodloužené míchy vybíhají nervy periferní soustavy. Tyto párové nervy mají dvě vlákna. Jedno snímá podráždění a vede je do centra a druhé z centra k výkonnému orgánu. Uslyší-li třeba pstruh naše kroky na břehu, jde tato informace rychle do centra (prodlouženou míchou), které dá povel svalstvu a ploutvím, a ryba uniká do úkrytu. Celá tato činnost trvá sice několik desetin sekundy, ale přesto je pomalejší než u savců. Útrobní nervstvo (na rozdíl od periferních nervů) působí na hladkou svalovinu (výjimku tvoří srdce) a jejich centra neleží jen v mozku a míše, ale i mimo – v nervových uzlinách. I útrobní nervstvo má zpravidla dvě protichůdně působící větve. Jsou to sympatická a parasympatická vlákna, která nejsou ovladatelná vůlí. Vzhledem k tomu, že nervová soustava ryb je na nízké úrovni, nedá se u nich mluvit a přemýšlení a rozumu, i když postupem času ryba získává určité reflexní zkušenosti.

S nervovým systémem souvisí činnost smyslových orgánů. Mezi nejdůležitější patří zrakové ústrojí. Rybí oko má podobnou stavbu jako lidské, je však přizpůsobeno vodnímu prostředí, a proto nemá vyvinutá víčka a slzné žlázy. Naopak rohovka je chráněna před poškozením zdvojenou stěnou. Cévnatka candáta obsahuje guanin; který způsobuje nápadný lesk jeho oka. Barva duhovky je druhově podmíněna a podle ní rozpoznáme plotici (červená) od

perlína (žlutá). Čočka ryb nemá schopnost měnit svůj tvar, proto je ryba vybavena netypickým svalem (Hallerův zvonek); který umožňuje zaostření zraku. Každá živá ryba má tzv. oční reflex. Je to zdánlivě neměnná poloha oka; položíme-li rybu na bok, oko „šilhá”.

Vlastní ucho s plynovým měchýřem tvoří rovnovážně sluchové ústrojí. Ucho nemá vyústění na povrch a je tvořeno třemi polokruhovitými chodbami. Tyto chodbičky jsou naplněny tekutinou, v níž se vznášejí tři kaménky (otolity), které při změně polohy informují rybu o postavení těla. Kaprovité, sumcovité a sekavcovité ryby mají ucho spojeno pomocí Weberových kůstek s plynovým měchýřem umístěným pod stropem dutiny tělní. Zvětšováním či zmenšováním plynového měchýře dochází ke změně specifické hmotnosti, a tím ke stoupání, nebo klesání ryby. Orgánem čichu jsou párové čichové jamky, nebo část protáhnutá v kanálky (sumec, úhoř) umístěné v poloviční vzdálenosti mezi tlamou a okem. Tyto jamky jsou vybaveny velice citlivými buňkami, které vnímají velmi slabé roztoky i na velkou vzdálenost. Většina jamek je rozdělena přepážkou na vstupní a výstupní část. Některé ryby mají navíc jamky otevřené, které usnadňují proudění vody k čichovým buňkám; jiné jsou schopny nasávat a vypuzovat vodu z čichového ústrojí. Hmat zajišťují hmatové pupeny umístěné v tlamě, na hlavě a vouscích a mají význam zejména při příjmu potravy. Zvláštní význam mají značně dlouhé vousky, u sumce,

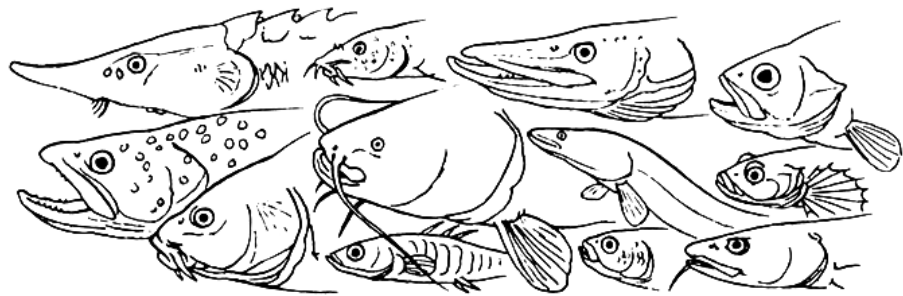

Anatomie okouna

1. srdce 2. žábry 3. plynový měchýř 4. žaludek 5. pylorické přívěsky 6. játra 7. varlata 8. močový a pohlavní otvor 9. močový měchýř 10. střevo 11. řiť 12. tuk

kterými údajně k sobě láká drobné rybky. Je též dokázáno, že ryba vnímá bolest daleko méně než vyšší obratlovci, takže při ulovení reaguje ryba spíše na neznámý tah a odpor. Chuťové buňky jsou umístěny hlavně na pyscích, patře, vousech a v tlamě ryby. Jednotlivé chutě vnímá ryba s různou intenzitou. Kapr nejlépe vnímá sladkou chuť, hořkou vůbec ne, a proto přijímá s chutí i některá typicky hořká krmiva (lupina). Šestá smyslem je u ryb označována postranní čára, kterou ryba reaguje na změny v tlaku a proudění vody a jež upozorňuje i v kalné vodě dravé ryby na

kořist a na překážky. Délka čáry kolísá podle druhu ryby, zpravidla se táhne po celé délce těla. Je tvořena kanálkem vyplněným slizem. Povrch kůže je vybaven čivnými buňkami, které mají spojení s centrálním nervovým systémem. Anebo může mít postranní čára tvar žlábků, v němž jsou umístěny protáhlé citlivé buňky převyšující pokožku ryb. Všechna smyslová ústrojí, jimiž jsou předávány podněty jako pocity do mozku a míchy, nazýváme receptory.

TŘÍDĚNÍ NAŠICH RYB

O názvosloví úvodem

Při sportovním rybaření v různých revírech a různých krajích se setkáváme někdy i s různými názvy ryb. To je ovšem jen ve zcela výjimečných případech, které jsou zanedbatelné. Horší je však, že v posledních letech prodělává české názvosloví některé změny, které nejsou vždy zcela zdůvodněné. Dokonce dochází i k pokusům o vytváření samostatných čeledí (například síhovití – síh severní, síh peled', ačkoliv jde jasně o rybu lososovité čeledi), které pak jiná skupina zoologů popírá. Například pokud jde o pstruha obecného, podle rybářského řádu je uváděn jako pstruh obecný, v jiné kapitole jako pstruh obecný potoční, stejné je to s pstruhem duhovým. Jiné odborné knihy: uznávají pouze pstruha potočního. U sekavcovitých jsou u jedněch rozlišováni sekavec obecný od

horského. Jinde je uváděn sekavec písečný a sekavčík horský. Málo pochopitelné jsou i změny u tolstolobiků. Dosud byli rozlišováni tolstolobik bílý od pestrého, nyní sice zůstal tolstolobik bílý, ale jeho pestrý kolega se změnil na tolstolobce pestrého. Někdy jsme rovněž na rozpacích, zda se u určitých ryb jedná skutečně o samostatný druh, jestliže se od jiných liší zcela nepatrně, například vranka obecná od vranky pruhoploutvé. Dodnes obdivujeme hlubokou platnost díla z roku 1735 nazvaného *Systema naturae* (Soustava přírody). Jeho autor, švédský přírodovědec a lékař, profesor university v Uppsale Carl von Linné (1707–1778) v něm charakterizoval všechny dosud známé i nově objevené organismy krátkým latinským popisem a zavedl pro jednotlivé druhy živočichů a rostlin dvojslovná jména (binomická nomenklatura), která až na menší výjimky platí dodnes, jak je konečně patrné i z přehledu našich ryb (první jméno je rodové, druhé označuje druh). U jejich latinských jmen je v závorce uvedeno většinou písmeno *L*, což značí, že tvůrcem pojmenování druhu byl právě onen vynikající skandinávský vědec. V uplynulém čtvrttisíciletí nové druhy ryb prakticky nevznikly, ale na základě vědeckých výzkumů se ledacos upřesnilo. Dnes ovšem zoologové uplatňují dokonce i pojmenování trinomická tedy tříjmenná. Například plotice lesklá dunajská. Ale z toho všeho nemusíme mít těžkou hlavu; pro nás je důležité pojmenování ryb, s kterým přijdeme do styku především v rybářské práci.

Pokusme se však o stručný přehled s charakteristikou základních znaků čeledi a druhů ryb, které u nás žijí, nebo se vyskytují třeba jen v omezených lokalitách.

ČELEDI A DRUHY RYB

(V zoologickém systému jsou zařazeny do kmene strunatců – *Chordata*)

Čeď: **Jeseterovití** – *Acipenseridae*

Nesouměrný tvar ocasní ploutve, horní lalok delší, tělo pokryto velkými kostěnými štítky v pěti podélných řadách. Patří sem jeseter malý i jeseter ruský.

Čeď: **Lososovití** – *Salmonidae*

Velká a hluboce rozeklaná tlama s ostrými zuby nebo drobnějšími zoubky, ale i bezzubá (síh severní, maréna). Tmavé i různobarevné skvrny. Mezi hřbetní a ocasní ploutví typická tuková ploutvička. Do čeledi patří pstruh obecný, pstruh duhový, siven americký, siven alpský, hlavatka podunajská, síh severní, síh peled'.

Čeď: **Lipánovití** – *Thymallidae*

Bezostné ploutve, vysoká a pestrá hřbetní ploutev a také tuková ploutvička; z této čeledi žije u nás lipan podhorní a pokusně na

ojedinělých revírech byl vysazen lipan severní bajkalský, který je velmi podobný našemu lipanu podhornímu.

Čeď: **Blatňákovití** – *Umbridae*

Krátká a zaoblená hlava. Tlama velká a hluboce rozeklaná, drobné zoubky. U nás žije jen jeden zástupce – blatňák tmavý). Vyskytuje se jen v povodí řek Moravy, Dunaje ve velmi omezených lokalitách. Patří k nejstarším druhům pravěkých ryb, proto jeho záchrana u nás má kulturně historický význam. Je to drobná rybka dosahující sotva 13 centimetrů délky a hmotnosti 30 gramů.

Čeď: **Štikovití** – *Esocidae*

Dopředu protáhlá hlava. Velká tlama silně rozeklaná a vyzbrojená velkým počtem silných zubů. Hřbetní ploutev má výrazně posunutou směrem k ocasu, jehož ploutev je silně vykrojena. U nás žije jediný druh: štika obecná.

Čeď: **Kaprovití** – *Cyprinidae*

Tato čeď je u nás nejpočetnější (34 druhů). Je to skupina ryb velmi různorodých, pestrých a současně pro některé rozdílnosti mezi druhy i méně přehledná. Některé mají dva páry vousků, jiné jeden pár, další nemají žádné, většina má tělo pokryté šupinami, některé formy kaprů je nemají. Rozlišnosti jsou i ve stavbě těla, některé je vřetenovité, jiné zavalité, další vysoké atd.

Charakteristická jsou bezzubá ústa a požerákové zuby, a hlavně pobyt v nížinných vodách. Do této čeledi řadíme plotici obecnou, plotici lesklou, jelce proudníka, tlouště a jesena, střevli potoční, perlína ostrobřichého, amura bílého, bolena dravého, slunko obecnou, lína obecného, ostroretku stěhovanou, hrouzka obecného, dlouhovousého, Kesslerova, běloploutvého, střevličku východní, parmu obecnou a parmu středomořskou, ouklej obecnou, ouklejku pruhovanou, cejnka malého, cejna velkého, cejna perleťového, cejna siného, podoustev nosatou, ostruchu křivočarou, hořavku duhovou, karasa obecného, karasa stříbřitého, kapra obecného, tolstolobika bílého a tolstolobika (tolstolebce) pestrého.

Čeď: **Sekavcovité** – *Cobitidae*

U této čeledi jsou výlučně sladkovodní ryby malých rozměrů. Jejich tělo má válcovitý tvar. Mezi zástupce patří: mřenka mramorovaná, sekavec písečný, sekavec horský (nově sekavčík horský), piskoř pruhovaný (někdy též piskoř páskový).

Čeď: **Sumcovité** – *Siluridae*

Tělo má hladkou kůži bez šupin, mají mimořádně dlouhou řitní ploutev (až 92 paprsků), u tlamy tři páry vousů. Malá hřbetní ploutev (nejvýše 5 paprsků). Široká tlama s velkým počtem pevných zubů. Do této čeledi je u nás zařazen jediný zástupce – sumec velký.

Čeď: **Sumečkovité** – *Ictaluridae*

Tato čeď má větší oprávnění v zemích Severní a Střední Ameriky. U nás má rovněž jen jednoho zástupce jako sumcovité. Sumeček americký má celkem 8 vousků: Od sumce velkého se také odlišuje tím, že nemá tak širokou řitní ploutev. Má nebezpečné tvrdé paprsky na hřbetní a prsních ploutvích.

Čeď: **Úhořovité** – *Anquillidae*

V této čeledi máme rovněž jen jednoho zástupce – úhoře říční. Hadovitý tvar těla, hřbetní a ocasní ploutev jsou spojeny v jeden lem. Chybí zcela pár břišních ploutví.

Čeď: **Treskovité** – *Gadidae*

Převážná část členů této čeledi jsou mořské ryby. U nás je opět jen jeden zástupce: mník jednovousý. Tresku známe jinak u nás jen podle jejího mraženého masa, není nám představena v celé své kráse. Mník jednovousý, tedy naše domácí treska, je přece jen dost odlišný od svých mořských družek. Pokud jde o charakteristické znaky – má přední samostatnou hřbetní ploutev krátkou, zadní dlouhou. V žádné ploutvi nemá trnovité paprsky, na bradě opravdu jen jeden vous.

Čeď: **Koljuškovité** – *Gasterosteidae*

Další – kolikátá už – čeď, která má u nás jen jednoho zástupce:

koljušku tříostnou. Drobná ostnitá ryбка, která snáší sladkou i mořskou vodu, což je u jiných druhů ryb velmi vzácné. Ani koljuška však není naší domácí rybou. Byla k nám dovezena z moří a z jejího místního rozšíření jsou podezírání akvaristé. Koljuška je totiž rybkou akvarijní.

Čeď: **O k o u n k o v í t í** – *Centrarchidae*

Oba zástupci této čeledi drobných rybek, kteří žijí jen v ojedinělých lokalitách u nás, tj. okounek pstruhový a slunečnice pestrá, nejsou našimi původními rybami. Už podle názvu jsou hodně podobní rybám okounovitým, které mají svou čeď.

Okounek i slunečnice byly k nám dovezeny ze Severní Ameriky. V našich vodách nemají žádný hospodářský význam. Mnohé znaky a způsob života jsou podobné okounovitým rybám. Přední a zadní hřbetní ploutev mají spojenou, přední je nižší a má jen nerozvětvené trnové paprsky.

Čeď: **O k o u n o v í t í** – *Percidae*

Tato čeď má u nás sedm zástupců. Žijí převážně ve stojatých nebo mírně proudivých vodách. Jen drskové mají rádi silnější proudy toků. Nejvýraznějším poznávacím znakem je přední hřbetní ploutev se silnými ostny, tlama má zoubky i silnější zuby (candát).

Na bocích bývají tmavé pruhy. Do této čeledi patří především okoun říční, candát obecný, candát východní (velmi omezená lokalita v úseku Dunaje), ježdící obecný a žlutý, drskové větší a menší.

Čeď: **H l a v á č o v í t í** – *Gobiidae*

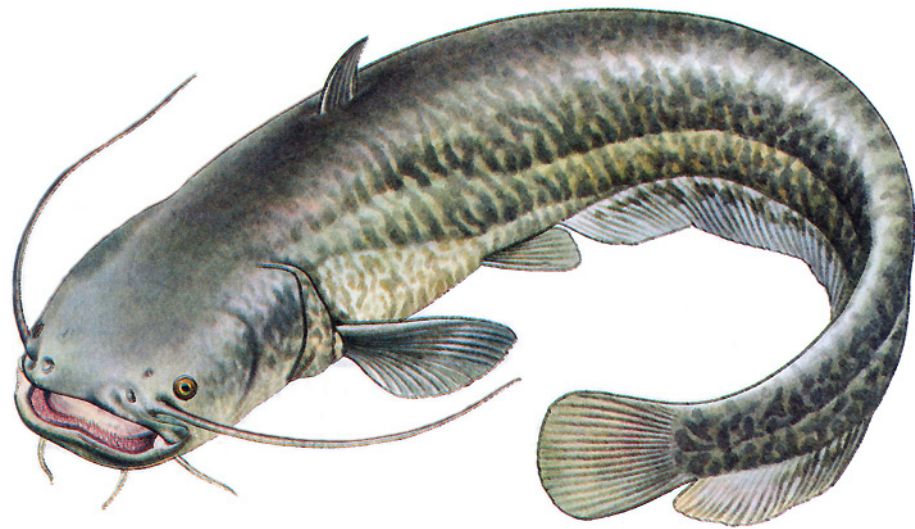
O této čeledi tvrdí zoologové, že do ní patří velký počet druhů. Jenže, jak už jsme se u vícero čeledí přesvědčili, z nich rovněž žije jen jeden druh – hlavačka skvrnitá. A to ještě v nevelkém území vod jižního Slovenska. Hlavačka je také někdy (v menší míře) označována jako mramorovaná, připomíná spíš některé okounovité nebo okounkovité ryby. Je to ryбка opravdu drobná, dosahuje délky okolo 15 centimetrů a hmotnosti maximálně 80 gramů.

Čeď: **V r a n k o v í t í** – *Cottidae*

Z této čeledi žijí u nás pouze vranka obecná a vranka pruhoploutvá, která připomíná spíš jinou formu vranky než druh, neboť je – až na pruhy na prsních plouvích – prakticky stejná. Obě mají podivný tvar těla a způsob života u dna. Jejich tělo je lysé bez šupin. Hlava je nezvykle velká.

TABULOVÁ ČÁST

Na tabulích, které následují v abecedním pořádku, jsou vyobrazeny a popsány všechny druhy ryb, které u nás žijí, až na zcela ojedinělé výjimky, týkající se ryb s minimálním nebo problematickým výskytem. Jména jednotlivých druhů jsou uvedena česky a latinsky. U latinských jmen se v závorce nejčastěji vyskytuje písmeno L. Patří zkratce významného švédského přírodovědce Carla von Linnéa. Ostatní jsou doprovázena latinskými jmény příslušných tvůrců správného zařazení.

Amur bílý

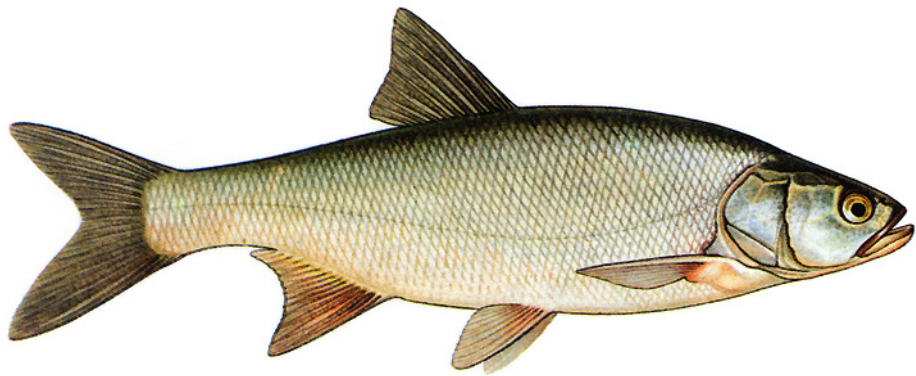
Ctenopharyngodon idella (Valenciennes)

Tato kaprovitá ryba k nám byla dovezena v roce 1961. Má dlouhé válcovité tělo, v bocích jen mírně zploštělé. Charakterizuje ji široká hlava, na skřelích výrazné paprskové rýhy. Na velkých a pevných šupinách převažuje jasně stříbrná barva, od hřbetu s lesklým, temně nazlátlým nádechem. Amur bílý byl vysazen hlavně do rybníků i toků v jižních oblastech naší republiky – například na Pohořelicku, Třeboňsku a Blatensku. Má podobné nároky na životní podmínky jako kapr, avšak dává přednost teplejší vodě. Jako sotva dvoucentimetrová rybička pohlcuje, hlavně drobné virníky, koryšky a larvičky pakomárů, pak přijímá rostlinnou potravu, vláknité řasy; odrostlejší amuři konzumují vyšší, zejména měkké vodní rostliny. Brzy si však zvykají na potravu kaprů. Chov amura má hlavní cíl – má likvidovat nežádoucí porosty i v zavlažovacích kanálech, přehradách a v rybnících. Růst amurů je ovlivěn teplotou vody, roste proto pomaleji než kapr a až ve čtvrtém roce dosahuje hmotnosti necelých dvou kilogramů (kapr zhruba za dva a půl roku). Amur také později dospívá pohlavně – ve stáří sedmi až devíti let. Naše podnebí mu zatím znemožňuje přirozené rozmnožování, musí být uměle vytírán a rozmnožován. Původním domovem amura jsou rozsáhlá území Ruska, zejména pak povodí řeky Amuru a jižní oblasti Číny. Dosahuje délky až 130 centimetrů a hmotnosti až 30 kilogramů. Stanovená nejmenší lovná délka je u amura 50 centimetrů.

Bolen dravý

Aspius aspius (L)

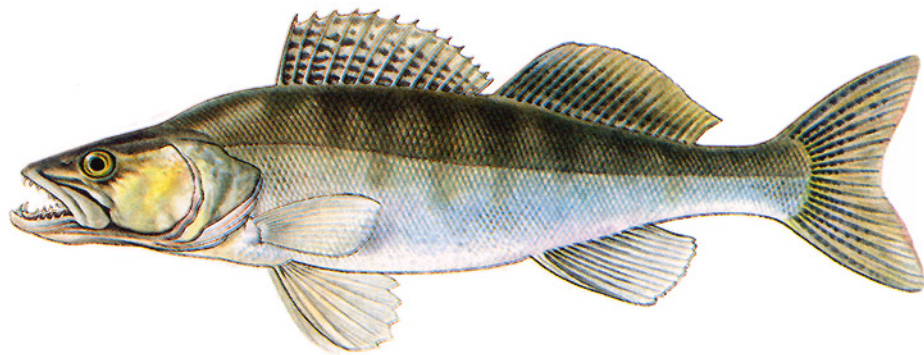

Je to naše jediná dravá kaprovitá ryba dolních toků řek i přehradních jezer, které jí velmi dobře vyhovují. Má dlouhé tělo s širokou tlamou, jejíž okraje sahají až za oči. V horní čelisti má jamku. Do ní zapadá hrbol na dolní čelisti. Tlamma je silně rozeklaná. Boky ryby, jsou šedé i stříbřité, hřbet šedomodrý.

Bolen dravý žije hlavně ve větších řekách a loví zejména v horních vrstvách vod. Napadá hlučně hejna drobných rybek často u samého břehu i v nejneuvěřitelnějších mělčinách. Jeho přítomnost ve vodách je proto snadno zjištělná. Dosahuje značné délky – až 120 centimetrů a hmotnosti až 14 kilogramů. Požírá kromě drobných rybek i hmyz padlý na hladinu, v mladším stadiu plankton a drobné larvy hmyzu, ale i plůdek jiných ryb. Bolen dravý naznačuje svou existencí, že v místě jeho vyskytuje dostatek drobných ryb. Jeho výskyt je hojnější v zemích na východ od Labe, v mnoha evropských zemích se však vůbec nevyskytuje, například ve Francii, Británii, Dánsku, Švýcarsku, na Pyrenejském poloostrově i v jižní části poloostrova Balkánského. Je hojnější v řekách, které se vlévají do Severního, Baltického, Černého i Kaspického moře. Bolen dravý i přes svou hlučnost je rybou velmi plachou, a jeho ulovení není proto snadné. Nejlépe zabírá na drobnou živou rybku při naprostém tichu na břehu. Pozor na dobu hájení; smí se lovit pouze v druhé polovině roku (od 16. června do 31. prosince). Nejmenší lovná délka je 40 centimetrů.

Candát obecný

Stizostedion lucioperca (L)

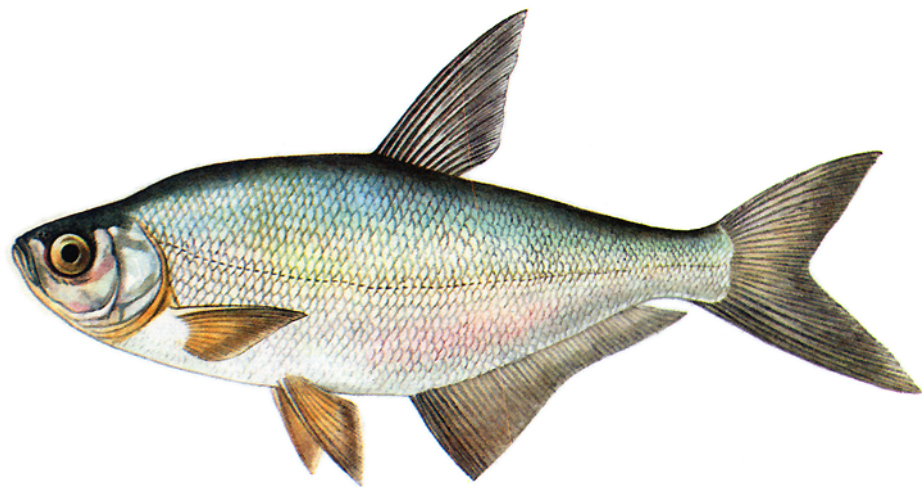

Krásná okounovitá dravá ryba s podlouhlým válcovitým tělem, špičatou, místně zploštělou hlavou. V čelistech má mnoho ostrých zubů, mezi nimi vyčnívají dva přední zvláště velké. Hřbet má candát zbarvený do olivově zelena, boky jsou stříbřité i zlaté a poznamenané osmi i více kolmými tmavými pruhy. Má rád písčité, šterkovitá, nanejvýše pak lehce zbahněná dna říčních koryt. Vyhovují mu i hlubší přehradní nádrže či chladnější rybníky. Tře se v dubnu a květnu a samec střeží oplodněné jikry a někdy k nim přihání i čerstvou vodu. Je poměrně choulostivý na nedostatek kyslíku ve vodě. Přesto významně doplňuje štika v jejím poslání „zdravotní policie“. Candát totiž s oblibou požírá uhynulé rybky i jiné vodní živočichy. Patří k nejoblíbenějším úlovkům rybářů a jeho chov je rozšířen i v rybničním hospodářství.

Candát má výraznou ostnitou hřbetní ploutev, jako všechny okounovité ryby, jeho šupiny jsou velmi drsné, a přece jsou poměrně choulostivé na dotek lidských rukou. Chytíme-li podměrečného candáta, kterého budeme vracet do vody, neměli bychom nikdy zapomenout řádně si namočit ruce při manipulaci s rybou při odstraňování háčku. To platí i o jiných rybách. Candát dosahuje maximální délky 130 centimetrů a hmotnosti až 12 kilogramů. Lze jej lovit jak na živou, tak mrtvou rybku, zabere však i na ocásek rybky nebo na větší rousnici. Nejmenší lovná délka je 40 cm. Je hájen od 1. ledna do 15. června.

Cejn siný

Abramis ballerus (L)

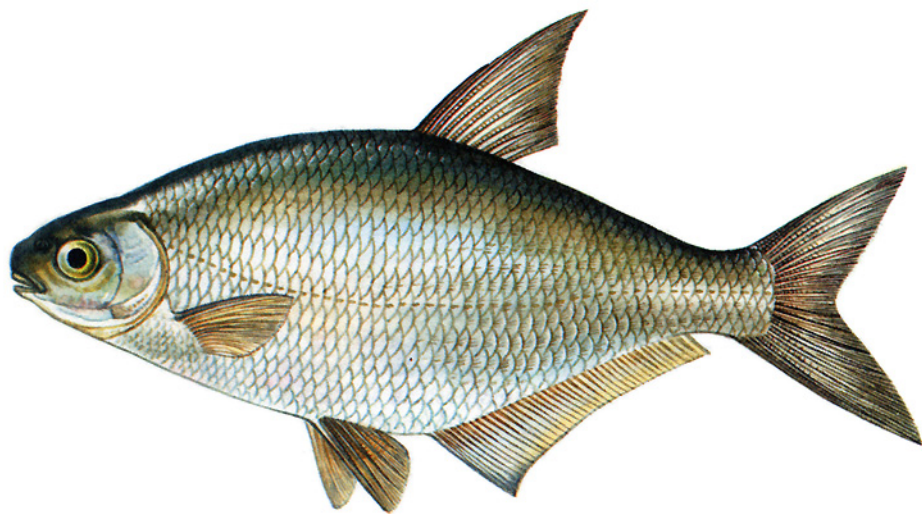
Ze všech našich cejnů má siný nejprotáhlejší tělo – i v bocích je nápadně stlačený, hlavu má poměrně špičatou. Tělo je stříbřitě lesklé, hřbet temně modrý, nebo i s olivovým odstínem. Šedé až nažloutlé ploutve mají tmavé okraje.

V českých krajích se vyskytuje cejn siný jen velmi vzácně v Labi a ve Vltavě. Hojnější je v přítocích Dunaje, jak na Moravě, tak na Slovensku, kde je častějším úlovkem než cejn velký. Dorůstá délky 45 centimetrů a hmotnosti sotva přes jeden kilogram. Jak nasvědčuje jeho postavení úst, požívá hlavně plankton, různé druhy perlooček. Vytírá se v dubnu a květnu na kamenitém dnu, nebo o vodní rostliny.

Mezi výskytem, způsobem života, rozmnožováním atd. není mezi perleťovými a sinými cejny příliš velký rozdíl. Oba žijí v hlubších proudivých vodách, živí se vodními bezobratlými živočichy dna. Cejn siný však má přece jen raději mírné proudící vody, ba i tůň v záplavových oblastech i jezerech. Oba nemají praktický hospodářský význam. Nejhojněji se vyskytují přímo v Dunaji, kde se přece jen tu a tam objeví v síti...

Cejn perleťový

Abramis sapo (Pallas 1811)

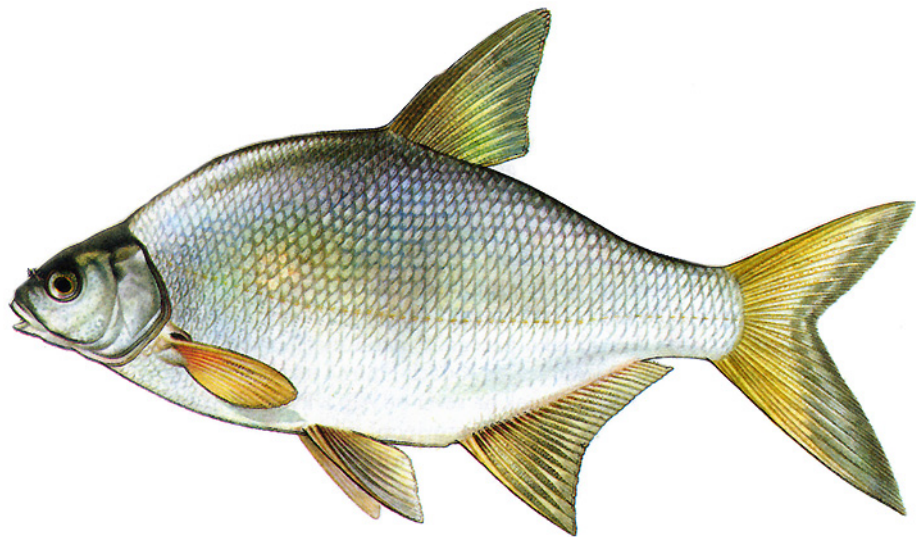

Cejn perleťový má přední polovinu těla mohutnější než ostatní druhy. Jinak se příliš od velkého nebo siného cejna neliší. Jeho výskyt na území České republiky je velmi omezený na nevelký pruh jižní Moravy. Žije tedy ve větších přítocích Dunaje, na dolním úseku řeky Moravy, Tisy i jejich přítocích. V Čechách se vůbec nevyskytuje. Ze tří druhů našich cejnů (velkého, siného a perleťového, resp. lze sem počítat i cejnka malého – skaláka) je perleťový nejméně hojný. Dospívá ve čtyřech letech věku – tehdy měří sotva 20 centimetrů a jeho hmotnost nepřesahuje 300 gramů. Sotva dorůstá 30 centimetrů délky a jeho hmotnost málokdy přesáhne 500 gramů.

Cejn perleťový má šedomodrý nebo zelenošedý hřbet. Jeho boky se stříbřitě, perleťovitě lesknou – odtud konečně i jeho jméno. Jeho ploutve jsou šedobílé, tmavě vroubené. Je celoročně hájený na rozdíl od ostatních cejnů.

Cejn velký

Abramis brama (L)

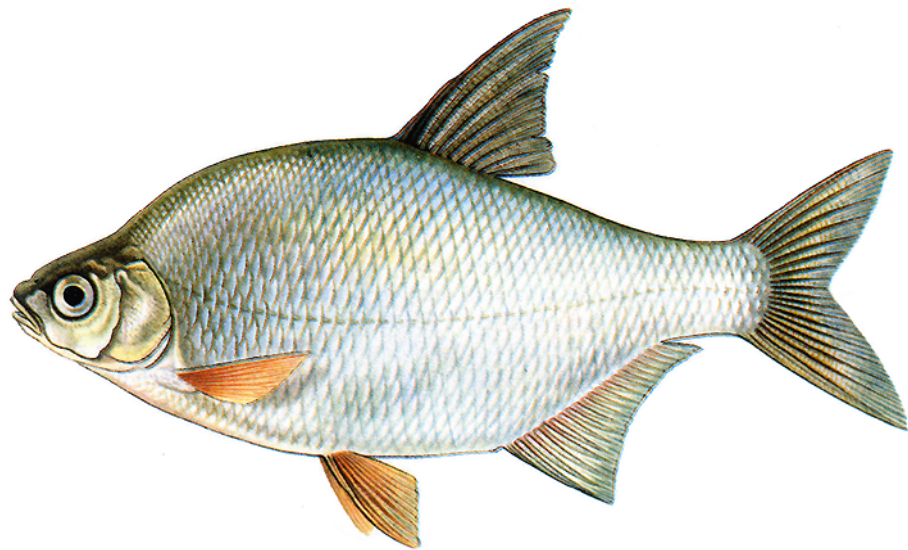

Kaprovitá ryba, která žije ve všech dolních tocích mírně proudících vod, v údolních nádržích i v jezerech. Vysoká zploštělá ryba s tmavým, šedomodrým hřbetem, stříbřitými, u starších jedinců lehce nazlátlými boky. Ploutve jsou namnoze tmavošedé. Ryba má poměrně malé oči.

Potravu hledá hlavně u dna. Čas lásky a plození této ryby spadá do konce dubna a začátku května. V té době se shromažďují ve velkých hejnech v mělčích vodách; samci – mlíčňáci mají na těle nápadnou třecí výrázku, jejich tělo je v té době i silně strupovité. V některých místech, zejména v mělčích vodách přehradních nádrží anebo ve slepých ramenech s nedostatkem dravých ryb, se cejní velmi rychle přemnožují, zaostávají ve svém vzrůstu a degenerují. Proto je úlovek velkého cejna spíše ojedinělý. Dorůstají většinou v průměru asi 30 centimetrů délky a hmotnosti 500 až 600 gramů, výjimečně 75 centimetrů a hmotnosti asi šesti kilogramů. Cejn velký je oblíbeným úlovkem rybářů, kteří používají při jeho lovu velmi jemné náčiní. Drobnější háček, slabý vlasec (0,20, lépe ještě 0,15 mm), a hlavně pak lehký splávek, nebo číhátko. Pro prokrmení vody můžeme užít jakoukoliv nástrahu rostlinného původu, těsto, brambor, kolínka; jinak jsou spolehlivé menší žížaly, „hnojňáci“, ale i „bílí“ nebo mouční červi. Jeho nejmenší lovná délka je 25 cm.

Cejnek malý

Blicca bjoerkna (L)

Na první pohled bychom řekli, že je to jakási miniatura cejna velkého. Jedná se také o kaprovitou rybu, avšak barevně výraznější, zejména načervenalým zabarvením ploutví. Tělo má rovněž zploštělé, oči jsou nepoměrně velké. Hřbet cejnka je velmi tmavý s nádechem do olivové zeleně, boky jasně stříbřité a břicho zcela bílé.

Cejnek malý bývá nejčastěji nazýván skalákem. Je to rybka velmi čiperná a většinou dovede rybáře náležitě potrápit. Lze ji lovit jen na velmi jemné náčiní, jinak jen „drbe“ na udici. Nástraha by tedy měla být hlavně rostlinného původu, nejvýše nějaká „patentka“, drobná žížalka.

Rychle se množí, v rybnících je proto nežádoucí, neboť ubírá potravu ušlechtilějším druhům ryb. Někteří rybáři chytají cejnký ve větším množství, aby je pak zvláštním způsobem upravili jako pečenáče, nebo marinované. Cejnek roste poměrně pomalu, žije hlavně ve stojatých vodách i mírně tekoucích nížinných vodách na celém území ČR, v Evropě pak na sever od Alp a Pyrenejí až po jižní Skandinávii. Cejnek se někdy kříží s jinými kaprovitými rybami, cejnem velkým, ploticí. Kříženci jsou však neplodní. Cejnek je většinou 15–20 centimetrů velký, jen ojediněle vyrostе do velikosti 35 centimetrů, jeho hmotnost sotva dosahuje půl kilogramu. Nemá stanovenou nejmenší lovnou délku.

Drsek větší

Zingel zingel (L)

Drsek menší

Zingel streber (Siebold)

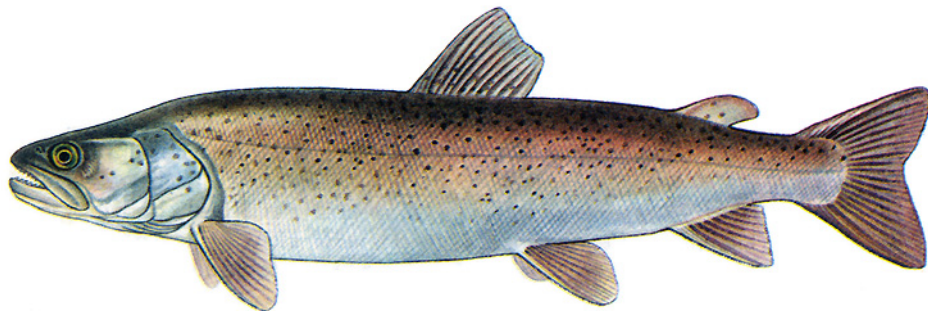

Drsek větší je okounovitá ryba, dlouhá a štíhlá s velkou hlavou s tlamou vespod. Žlutošedé tělo je pokryto většími temnými skvrnami a jsou na něm naznačeny i čtyři temnější pásy napříč. Žije pouze v moravských přítocích Dunaje, v hlubší tekoucí vodě, kde se ukrývá u dna ve výmolech. Je poměrně málo pohyblivý. K jeho potravě patří především bezobratlí vodní živočichové i malé rybky. Tře se v dubnu a květnu.

Drsek menší je od svého většího druha takřka k nerozeznání a odlišuje se hlavně tím, že má mnohem delší a tenčí kořen ocasu. Také on má žlutohnědé nebo šedohnědé zabarvení těla (podle zabarvení dna), 4–5 tmavých šikmých pásů na bocích (jsou výraznější než u drska většího). Tře se však o měsíc dříve. Je noční rybou. Jídelníček a právě tak výskyt je stejný jako u drska většího. Hospodářsky je zcela bezvýznamný pro svou drobnost. Drsek větší jen v ojedinělých případech dosahuje délky 50 centimetrů a hmotnosti sotva půl kilogramu. Drsek menší je nejvýše 17 centimetrů dlouhý a jeho hmotnost dosahuje maximálně 170 gramů. Existence drsků je dosud nejasná, mají však svou funkci v udržování biologické rovnováhy. Oba drskové jsou celoročně hájeni.

Hlavatka obecná

Hucho hucho (L)

Je to naše největší lososovitá ryba, která se žel, vyskytuje, jak už název napovídá, v tocích povodí Dunaje. K pokusům došlo například na středním toku Otavy, vysazena byla i ve studených vodách vltavské kaskády, nad soutokem s Beroučkou kde je pstruhový revír.

Hlavatku se podařilo zatím spolehlivě aklimatizovat na přítoku bystrické přehrady na Vsetínsku.

Tuto krásnou rybu lze v jejím „dětství“ jen obtížně rozeznat od potčního pstruha. V plné dospělosti se od pstruha odlišuje zbarvením, je dlouhá, má mírně zploštělou hlavu – také poměrně velkou, odkud konečně i název – čelisti sahají daleko za oči. Zajímavá je barva hřbetu – hnědavě červená i šedozelená s fialovým nádechem, boky jsou posety bezpočtem černých skvrnek. Vytírá se koncem dubna, kdy táhne do mělčích vod. Nejmenší hlavatka, sotva vykulená, se živí hlavně larvami drobného hmyzu, ale sotva dosáhne délky 5–6 cm, už začíná lovit rybí drobtinu.

Maximální velikost hlavatky je udávána 120 centimetrů a hmotnost až 50 kilogramů. Řeka Kama v evropské části Ruska je domovem příbuzného druhu *Hucho taimen*, který dosahuje ještě větší velikosti.

Hlavatka žije v některých slovenských řekách. U nás jen tam, kde byla uměle vysazena. V ČR se loví v říjnu a až do konce roku, na Slovensku v listopadu a prosinci a rybář si smí ponechat jen 1 kus za sezonu. Nejmenší lovná délka je 65 cm.

Hořavka duhová

Rhodeus sericeus (Bloch)

Patří k nejmenším kaprovitým rybám, dosahuje délky sotva osmi centimetrů a hmotnosti asi 150 gramů. Tvarem se podobá cejnovi. Má poměrně vysoké tělo s boky, na nichž je podélný modrozelený pás, směrem k ocasu se rozšiřující. Jejím domovem jsou stojaté vody v nížinách nebo v poklidných tůních mírně plynoucích toků. Najdeme ji také v zátokách a slepých ramenech s mělkým dnem. Samcům – mlíčníkům – se v době tření zbarvují boky červeno-fialově. U těchto rybek se nedá říci, že by se vytíraly. Způsob množení je velmi zajímavý. Samička se postaví hlavou dolů nad dýchací otvor škeble, spustí kladélko podél těla, jakoby jím chtěla mířit, pak se bleskurychle narovná do vodorovné polohy, zasune kladélko do škeble a vpustí do ní jedinou jikru. To se opakuje v určitých intervalech. Samec mlíčák – rychle krouží kolem a vypouští obláčky mlíčí, které škeble nasává s vodou. Oplovněné jikry se vyvíjejí ve škebli. Jakmile rybky částečně dospějí, vyplavou ze škeble ven. Žije proto pouze tam, kde existují i škeble či velevrubi. Rybka si tak zabezpečuje ochranu potomstva v jeho nejcitlivějším věku.

Některé revíry jsou hořavkou přímo zamořené, zejména polabské tůně. To ovšem vadí jiným druhům kaprovitých ryb, protože jim hořavka ubírá potravu, rostou pak pomaleji. Rybka je rozšířena v celé Evropě až ke Kaspickému moři. Chybí v Dánsku, ve Skandinávii, v Británii a na jihoevropských poloostrovech. Hořavka nemá stanovenou nejmenší lovnou délku.

Hrouzek obecný

Gobio gobio (L)

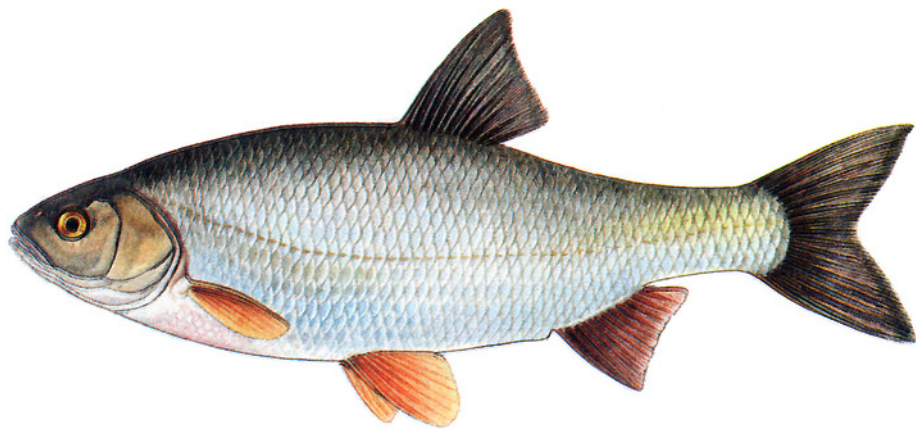
Patří k nejmenším kaprovitým rybám, dorůstá jen zcela výjimečně délky 20 centimetrů, průměrná délka bývá kolem 10 centimetrů. Hlavu má poměrně velkou, tupou, u tlamy dva vousy, velké oči jsou značně vysoko posazené. Zploštělé tělo na břišní straně naznačuje, že je rybou dna. Poměrně velké šupiny snadno opadávají, bereme-li rybku do rukou. Hřbet hrouzka je tmavomodrozelený, na bocích, které jsou pokryty také několika příčnými temnějšími pásy, pak vyniká ocelová modř.

Hrouzek žije ve všech našich tekoucích vodách s výjimkou chladných pstruhových bystřin. Vyskytuje se však jen v některých zemích Evropy. Chybí například na Pyrenejském poloostrově, v jižnějších oblastech Itálie, ve Skandinávii, Škotsku a Řecku. Potěr i dospělí jedinci žijí v hejnech. Je oblíbenou nástražní rybkou při lovu dravců, zejména štiky. Nastražený hrouzek rád proniká k břehům do mělčích vod, aby se ukryl ve vodních porostech nebo u kamenů.

Vedle hrouzka obecného je ještě několik jeho dalších forem. Například hrouzek dlouhousý – *Gobio uranoscopus* (Agassiz) – žije v přítocích Dunaje, dále hrouzek Kesslerův (*Gobio kessleri*) a hrouzek běloploutvý (*Gobio albiginnatus*), který je i v přítocích řeky Moravy. Rozdíly mezi nimi nejsou výrazné. Rybářský řád nestanoví nejmenší lovnou délku hrouzka. Hrozci dlouhousí, běloploutví a Kesslerovi jsou celoročně hájeni. Jen obecný není hájen!

Jelec jesen

Leuciscus idus (L)

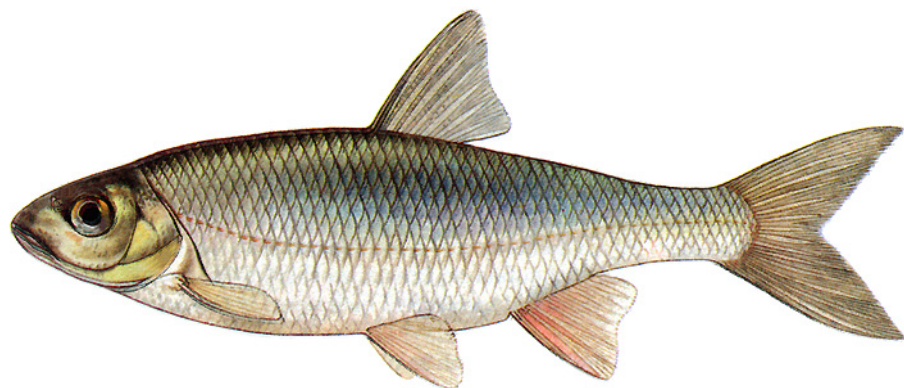
Je to kaprovitá ryba cejnového pásma, tedy nížinných řek. Domo-
vem jesenů jsou však většinou moravské řeky, v českých krajích
téměř vymizel. Nesporná škoda, protože je to krásná ryba, které
by se nepochybně dařilo dobře i v údolních nádržích. Nejvíce jí
ubližují regulované toky.

Jesen se velmi podobá plotici, ale ve stavbě těla můžeme spatřit
zvláštní ladnost, jemnost a ušlechtilost. Za hlavou je hřbet výrazně
vyklenutý, tlama menší, úzká, nahoru šikmo rozštěpená. Malé oči
jsou mosazné žluté v duhovce, která je rovněž jemně černě pig-
mentovaná. Má drobnější šupiny s namodralým stříbrným tónem,
břicho bílé, hřbet šedomodrý, i šedozelený. Jen zcela výjimečně
dosahuje délky 50 centimetrů a hmotnosti tří kilogramů. Někdy
má i „zlatou“ barvu.

Jelec jesen je rybou velmi plachou. V potravě si příliš nevybírá:
hrách, kukuřice, těsto, červík, ale i drobná rybka, muška a třpytka –
to všechno nám může přivést jesena na udici. V Evropě pak žije
od Rýna po Ural, kromě Švýcarska, Norska a území jižné od Alp
a Dunaje. Jeho nejmenší lovná délka je 25 centimetrů.

Jelec proudník

Leuciscus leuciscus (L)

Starší literatura udává, že je to ryba čistých horských a podhorských vod, ale byla ulovena často v bystrých proudech na dolním toku Otavy před napuštěním orlické přehrady. Patří k menším rybám, prakticky ojedinělá je délka 35 centimetrů a hmotnost 250 gramů. Průměrně délka kolísá mezi 15 až 20 centimetry. Jelec proudník, v rybářské mluvě pouze proudník, patří k menším rybám; jeho tělo je v průřezu téměř kruhové. Tmavý hřbet s modrým odstínem, boky svítivě stříbrné, oči se zlatistou duhovkou, jemné šupiny – to všechno udává tón této hezké rybce. Pokud přesahuje délku 15 centimetrů, slouží za výbornou nástražní rybku při lovu dravců. Podobá se poněkud tloušti, lze ho však snadno rozeznat zejména podle drobné tlamičky. Žije v Evropě s výjimkou jižních poloostrovů a Skandinávie. Potravou proudníka je hmyz padlý na hladinu, který čiperně sbírá, nebo jeho larvy. V karpatských vodách, zejména v horských bystrinách, žije jelec ručejník, *Leuciscus souffia* (Risso), od proudníka se odlišuje pouze širokým tmavým pásem, který se táhne od hlavy k ocasu, „oranžovými“ očima a také o něco menší velikostí. Je hojný na Zakarpatské Ukrajině, v našich vodách nebyl zjištěn. Má ze všech našich druhů ryb nejmenší délku – 15 cm.

Jelec tloušť

Leuciscus cephalus (L)

Málokdo si splete tuto kaprovitou rybu s jinou „bělicí“. Toušť má typickou velkou tlamu, válcovité dlouhé tělo s temné modrým hřbetem. Boky jsou „kovové“ s lehkým nazlátlým nádechem. Šupiny má černě nebo temně šedě orámované, oči jsou zlatité, zvlášť krásně jsou vybarveny ploutve – oranžově červené jako oheň. Tloušť je naší nejhojnější rybou, která žije prakticky ve všech pásech, pstruhovým počínaje – kromě menších velmi chladných potoků. Žije raději v prostorných vodách, proudivých, objevuje se však i ve vodních nádržích, i když pravděpodobně v menším počtu než v tekoucích úsecích řek. Jeho velikost záleží na úživnosti vod. Dosahuje maximální délky 80 cm a hmotnosti 3 a ojediněle až 5 kg. Podle teploty vody se tře od dubna do června, za chladných jar a předlétí byli uloveni nevytření tlouští i v srpnu. V době tření mají samci – mlíčáci – překrásně zbarvení. Přes svou hojnost není tloušť považován za plevelnou rybu. Škodí pouze v pstruhových revírech, kde při nedostatku potravy pohlcuje i drobné lososovité ryby. Zkušenosti ukazují, že pestrostí přijímané potravy je tloušť snad nejvšestrannější rybou. Malí tlouští, kteří žijí v hejnech, přijímají drobnou potravu, zejména hmyz padlý na vodu i hmyz vodní, vrhají se však i na vzrostlejšího hrouzka. Větší samotáři požírají drobné rybky, žáby i raky stejně jako vodní řasy. Všichni bez rozdílu mají rádi peckovité ovoce, zejména třešně. Nejmenší lovná délka tlouště je 25 centimetrů.

Jeseter malý

Acipenser ruthenus (L)

Jeseter malý je jedinou rybou z rodu jeseterovitých, za kterou bychom museli putovat k Dunaji, nebo dolním tokům Váhu, Ipelu, Nitry, Moravy, Bodrogu a Tisy. Méně bývá na dolním toku Hronu. Ale výlet za ní stojí za to: je to krásná a zajímavá ryba, její vřetovité tělo, na břiše mírně zploštělé, je pokryto tuhou kůží bez šupin a chráněné pouze pěti řadami kostěných destiček – štítky. Hřbetní štítky vytvářejí jakýsi hřeben, bývá jich 11–14. Podlouhlá hlava vybíhá do jakéhosi rypáčku, mírně zahnutého vzhůru. Tlamu má vysunovatelnou, položenou asi v polovině délky hlavy. Ocasní ploutev je nesouměrná, horní lalok je mimořádně velký a vztyčuje se nad polohu páteře. Poblíže tlamy vyrůstají čtyři roztřepené vousky. Barvu má písčité světle hnědou až hnědozelenou, na břiše žlutobílou. Miluje hlubokou proudící vodu. Živí se larvami vodního hmyzu, ale zaútočí i na malou rybkou. Dorůstá délky 40–50 centimetrů a má průměrnou hmotnost od 1, do 2,5 kilogramů; jen ojediněle dosahuje metrové délky a hmotnosti 10 kilogramů. Jeho maso je velmi chutné. To je ale škoda, jeseter malý je totiž celoročně hájen!

Jeseter velký

Acipenser sturio (L)

Jeseter velký se prakticky neliší od malého. Jen vousky nemá obarvené, rypec má poměrně tupý a na bocích větší počet štítků. Žije podél břehů Černého, Kaspického, Středozemního i Severního moře. Býval velmi hojný i v Dunaji, splašky a znečištěné toky mu znemožnily jeho tah k trdlištím. Dosahuje délky až tří metrů a hmotnosti 300 kilogramů. K menším druhům patří jeseteři hvězdnatý a ruský, a naopak největších rozměrů (délky více než 4 metry a hmotnosti až 1000 kilogramů) dosahuje u nás zcela vymizelá vyza.

Ježdík obecný

Gymnocephalus cernua (L)

Tuto okounovitou rybku ulovíme nejspíše v nížinných, velmi klidně tekoucích vodách a přehradních nádržích. Je nejhojnější v dolních tocích řek. Vzhledem připomíná okouna, ale hřbetní oblouk se klene za hlavou mírněji, celkově je i štíhlejší. Hřbetní ploutev má velmi protáhlou a poměrně vysokou a protkanou typickými silnými a ostrými ostny; pozor také na skřele, které vybíhají v ostrý trn. Rybáři mu říkají také švec. Má jako okoun velké oči a v tlamě ostré zoubky. Na bocích jsou nejasné skvrny.

Přestože je typickou noční rybou, lze jej chytit i za bílého dne, zvláště lovíme-li na položenou na žížalu. Ježdíky s oblibou lovila naše nejslavnější pěvkyně všech dob Ema Destiniová v Nežárce a vařila z nich prý vynikající polévku. Ježdíci málokdy dosahují délky 15 centimetrů a hmotnosti 70 gramů. Jsou typickou rybou střední Evropy, protože nežijí ani na severu, ani na jihu. Patří k výborným nástražním rybkám při lovu štik i jiných dravců.

Ježdík žlutý

Gymnocephalus schraetser (L)

Je velmi podobný ježdíkovi obecnému, jeho výskyt v České republice je ovšem omezen pouze na přítoky Dunaje. Dorůstá však do větší velikosti než ježdík obecný, i když rozdíl není velký – maximálně do 25 centimetrů délky a 150 gramů hmotnosti. Odlišuje se také zbarvením. Tmavé olivový hřbet, výrazné žluté boky přetínají tři až čtyři temné, podélné pruhy, které jsou někdy přerušované. Přední část jeho hřbetní ploutve je poznamenána pravidelnými řadami oválných skvrn. V této ostnitě hřbetní ploutvi má 17 až 19 paprsků (ježdík obecný nejvýše 16). Jinak toho o této rybce víme jen velmi málo. Snad jen to, že žije v menších hejnech v proudících vodách větších toků s tvrdším dnem. Tře se od března do května. Jikrnačka klade jikry v pásech v proudící vodě na kameny a kořeny. Miluje rovněž proudem vymleté tůně, kde v hejnu loví potravu, nejspíše larvy drobného hmyzu, drobný rybí potěr i jikry a červy. V době tření vyrazí ve velkých hejnech do dunajských přítoků.

I. Kapr obecný

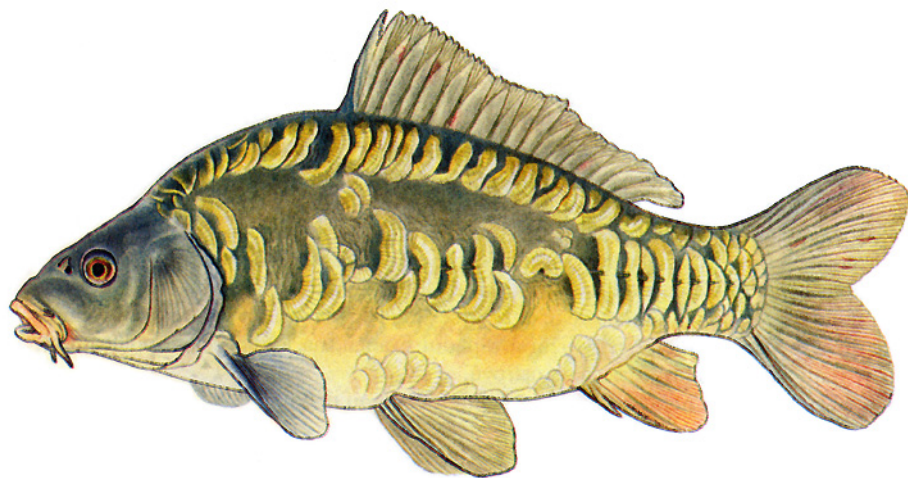
Cyprinus carpio (L)

U této nejznámější ryby není jistě nutno podotýkat, že patří ke kaprovitým. Kapr patří k pýše našeho rybníkářství. Český kapr (*bohemicus*) býval po staletí chloubou a pojmem v celé Evropě. Měl, má a jistě bude mít mnoho forem, neboť je neustále šlechtěn, například v nedávné minulosti byl vysoce ceněn tzv. Inářský modrák, kterého vyšlechtil vynikající odborník, profesor Českého vysokého učení technického Teodor Mokřý. Krásně, skutečně do temnomodra zabarvený kapr znamenal na počátku století velkou lahůdku. Jediným jeho nedostatkem byla „šlechtická“ modrá, ale jemná kůže, která chránila rybu méně před zraněním než šupiny. Všimněme si, že kupujeme většinou kapry šupinaté. Jsou krásní, poměrně s vysokým hřbetem a celkem masití. Je to výsledek šlechtění. Usilujeme o chov ryby, která by byla hodně odolná nejen proti nepříznivým důsledkům přepravy i proti nebezpečím ohroženého životního prostředí, ale současně poskytovala co nejvíce chutného masa a co nejrychleji rostla. Toto úsilí nám přináší dobré výsledky. Současně jsou zkoumány neoptimálnější podmínky pro chov kaprů, kteří například nejlépe přibývají na váze v teplejších vodách. Proto k odchování kapřího plůdku mají být využity teplárenské vody. Tím by se podstatně zkrátila cesta od plůdku po dodání ryby na trh. Kapr je nejen lahůdku na stole labužníka, ale i jedním z nejcennějších úlovků rybáře. Nejmenší lovná délka je 35 cm.

II. Kapr obecný

Cyprinus carpio (L)

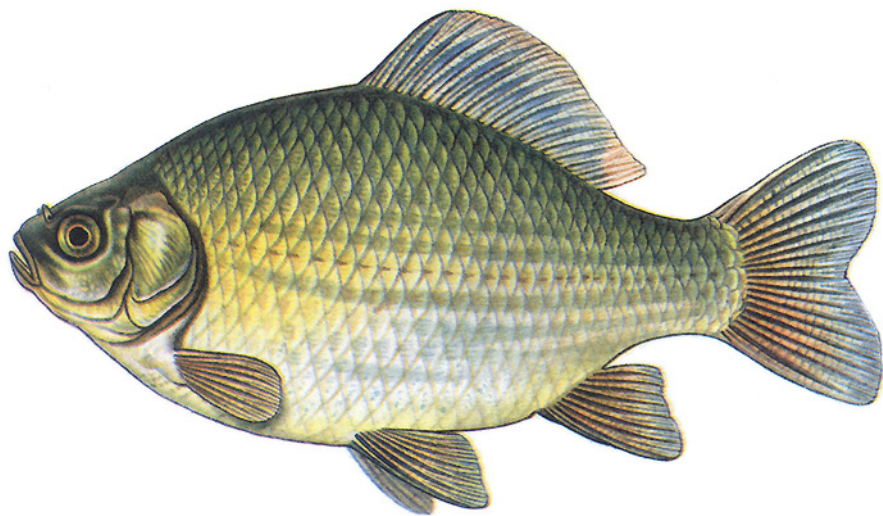

Chovný kapr pochází z říčního „divokého“ předchůdce, který měl protáhlejší tělo. Kapři, kteří pronikli z chovných rybníků zpět do řek a začali se tam přirozeným způsobem rozmnožovat, měli postupně generaci od generace protáhlejší tělo. Kapr pochází z povodí Černého moře a Kaspického jezera. Na rozdíl od velmi podobného karase má u tlamy čtyři vousky. Vytírá se v květnu a červnu, čtyřkilová jikrnačka může mít až milion jiker, které klade na vodní rostliny nebo zatopenou trávu. Kapra můžeme ulovit zejména na rostlinnou nástrahu. Každoročně jich je uloveno na udici několik s hmotností nad 20 kg a o délce až 1 m.

Nejčastěji se setkáváme s kaprem šupináčem, ale jsou další formy odlišné podle ošupení – kapr holý má tělo pokryto porůznu několika většími šupinami. Řádkový kapr má na boku řadu větších šupin, někdy i u hřbetní ploutve, hladký je prakticky bez šupin. Chov kaprů je velmi náročný. Rodí se v třecích rybníčkách kde se matečné kusy vytírají. Po vytření jsou tyto ryby opět vyloveny. Z jiker vylíhlý vačkový plůdek se opatrně slovuje a převáží do rybníků komorových, kde malá rybka přezimuje. Na jaře se vysadí do rybníků plůdkových výtažníků, kde doroste do velikosti násady. Ta znovu přezimuje v komorových rybníčkách. Třetím rokem se tato násada přenesení do rybníků hlavních, kde dorůstá do tržní velikosti 1,5–3 kilogramů.

Karas obecný

Carassius carassius (L)

Na první pohled připomíná kapra. Krátké zavalité tělo, krátká je také hlava s šupinami nazlátlými, a hlavně – ústa bez vousků. To je totiž hlavní odlišnost od kapra. Skřele jsou vyklenuté a na omak drsné.

Karase můžeme nejspíše ulovit v uzavřených stojatých vodách silně zabahněných a zarostlých. Vyniká nesmírnou odolností vůči nedostatku kyslíku ve vodě, snáší i extrémní teploty vody. V jeho potravě převažuje živočišný plankton a mezi zvířenou dna pak larvy pakomárů; občas v ní najdeme i některé druhy vodních porostů a zbytky rozkládajících se organismů. Růst karase je velmi pomalý, až v pátém roce dorůstá délky nejvýše 17 centimetrů. Jen ojediněle v mimořádně příznivých podmínkách dosáhne velikosti až 40 centimetrů a hmotnosti 1,5 kilogramu. Nedožívá se dlouhého věku – nejvýše šesti let. Je rozšířen ve střední a východní Evropě. Nenajdeme jej v jižní a západní Francii, na Pyrenejském poloostrově, v Itálii a na větší části Britských ostrovů. Karas obecný nemá stanovenou nejmenší lovnou délku.

Karas stříbrný

Carassius auratus (L)

Od karase obecného se karas stříbřitý liší nejvýše svým stříbřitým nádechem na bocích. Odtud také jeho pojmenování. Dorůstá také do větší velikosti, i když rozdíl tu není nijak propastný – do 45 centimetrů délky a hmotnosti nejvýše dvou kilogramů, tedy vcelku asi o čtvrtinu více než jeho obecný kolega. Ulovili bychom jej jen v povodí Dunaje. Vyznačuje se tzv. monosexuální populací a gynogenezí. To znamená, že se samice vytírají se samci různých druhů kaprovitých ryb (kapři, karasi, líni, cejni velcí, cejni malí, plotice obecné tlouští aj.), přitom však nevznikají žádní kříženci, rodí se jen a jen stříbřití karasi. Z jiker se vyvíjejí pouze samice, jen ojediněle samci, kteří však nemají vyvinuté gonády. Je to jev, který nebyl dosud spolehlivě vysvětlen.

Karas stříbřitý je vcelku přijatelnou sportovní rybou, maso má poměrně dobré a je i určitým přínosem pro revíry v tekoucích vodách. V rybničním hospodářství se považuje za nevíтанého hosta jako konkurent v potravě kaprů. Nemá jako karas obecný stanovenou nejmenší lovnou délku.

Koljuška tříostná

Gasterosteus aculeatus (L)

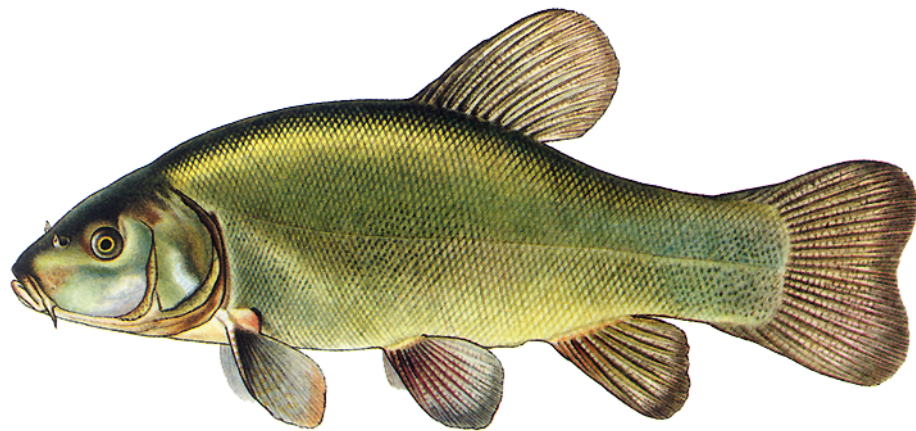
Tato drobná rybka dosahuje velikosti necelých deseti centimetrů, obvykle nejvýše 6 centimetrů. Na hřbetě je šedá, šedomodrá až šedozelená, boky jsou stříbrobílé. Není to naše původní rybka, neboť k nám byla přivezena a akvaristé ji vysadili i do některých menších nádrží v okolí Prahy. Jinak obývá mírná a chladná moře při pobřeží na severní polokouli, proniká však i do ústí řek. Výskyt koljušky tříostné byl zaznamenán i na Slovensku v Dunaji a v jeho ramenech i ve vodách zátopové oblasti.

Charakteristickým znakem koljušky tříostné jsou, jak již naznačuje její název, tři samostatné stojící trny před hřbetní ploutví. Dále jsou zajímavé kostěné štítky na bocích, které však mohou i chybět. V době tření jsou samci i samice výrazněji zbarveni samci spíše do zlatova, samice do stříbrna.

Koljuška patří k velmi přizpůsobivým rybám. Dává však přednost vodám s bohatším obsahem kyslíku. Mladé koljušky konzumují hlavně plankton, později také zvířenu dna i pakomáry. Třou se v dubnu až červnu. Dojemná je jejich péče o potomstvo. Samec buduje poměrně důmyslné hnízdo z vodních rostlin. Do hnízda pak klade několik samic v menších dávkách jikry. Žádná samice jich však nemá více než 125 – na rybu až neuvěřitelně malý počet. Samec jikry hlídá zpravidla po celou dobu jejich vývoje. Koljušky jsou bez hospodářského významu, ani rybáři je nepoužívají jako nástražných rybek.

Lín obecný

Tinca tinca (L)

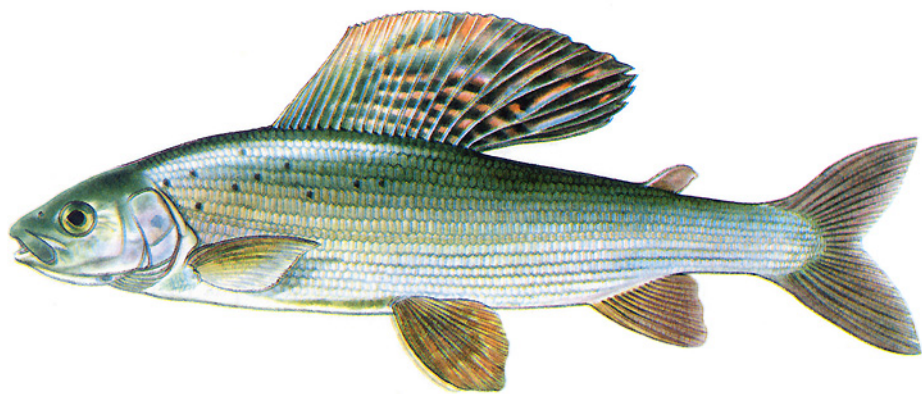
Tuto kaprovitou rybu najdeme v celé Evropě kromě severní Skandinávie, severní části Skotska a západní části Balkánského poloostrova. U nás je zatím ještě stále jednou z nejznámějších ryb. Žije v cejnovém pásmu řek, ve slepých ramenech, ve vodách na záplavovém území a je také v rybnících vedlejší chovnou rybou. Zvykl si i na vody přehradních nádrží.

Má krátké, zavalité tělo, malé oči, vysunovatelná ústa se dvěma malými vousky na horním rtu. Tělo je pokryto drobnými zlatohnědými šupinami se silnou vrstvou sliznaté až rosolovité pokrývky. Lín je neobyčejně kluzký a lze jej udržet jen ve velmi obratných rukou. Poměrně velké a tmavé ploutve jsou vesměs zaokrouhlené a jen u ocasní je nepatrně naznačeno vykrojení. Samci mají výrazně větší břišní ploutve než samice. Hřbet bývá tmavohnědý se zeleným nádechem.

Lína můžeme ulovit na stejnou nástrahu jako kapra, nejčastěji poblíž zarostlých břehů v mírně tekoucích vodách, i zabahněných. Je méně náročný na kyslík, dokáže přežít i kritické stavy. Živí se potravou dna. Ve čtvrtém roce dosahuje konzumní hodnoty, tedy hmotnosti 200 až 300 gramů. Někteří jedinci mohou dorůst velikosti 60 centimetrů a hmotnosti až 4 kilogramů. V rybářském hospodářství je velmi ceněn i pro exportní výhodnost. O našeho lína je zájem zejména v Itálii, ale i v Rakousku a v Německu. Jeho nejmenší lovná délka je 20 cm.

Lipan podhorní

Thymallus thymallus (L)

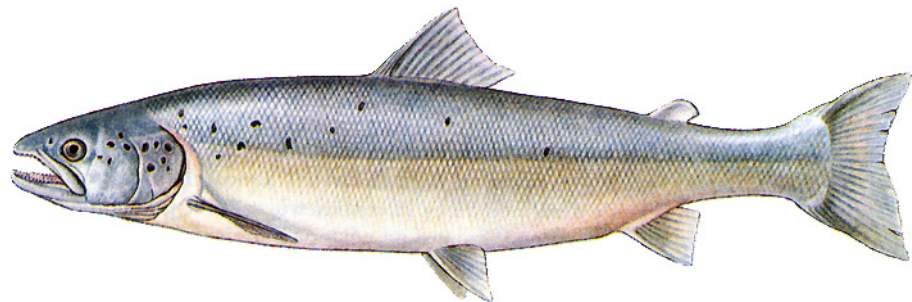

Je jediným zástupcem čeledi lipanovitých, donedávna patřil ještě do čeledi lososovitých, s nimiž má poměrně hodně společných znaků a vlastností. Jeho domovem jsou toky s čistou a chladnější vodou bohatou na kyslík. Žije ve většině zemí evropského kontinentu. Ještě koncem šedesátých let panovaly u nás obavy, že lipan vymře jako druh. Díky úsilí členů Českého rybářského svazu, kteří se postarali o umělý výtěr této krásné ryby, se tak nestalo. Lipan dnes patří k nejrozšířenějším rybám nižších pstruhových pásem s klidnějším proudem – je po něm pojmenováno i pásmo. Má poměrně malou hlavu, drobnou tlamu s přechýlujícím rypcem, velké šupiny a vysokou hřbetní ploutev, nádherně šachovnicově zbarvenou. Stříbrné boky mají mnohdy ocelově namodralý tón. Jako lososovité ryby má mezi hřbetní ploutví a ocasní malou tukovou ploutvičku.

Ojedinělí jsou lipani 50 centimetrů dlouzí o hmotnosti jednoho kilogramu. Stanovená nejmenší lovná délka je u lipana 30 centimetrů. Této délky dosahuje zpravidla ve třetím roce života. Je však krátkověkou rybou, která se dožívá zpravidla nejvýše šesti let. Na jeho jídelníčku jsou nejvíce larvy vodního hmyzu i vodní měkkýši. V letním období „sbírá“ hmyz, který nalétává na hladinu. Tento sběr můžeme velmi dobře pozorovat na klidnějších hladinách, kde je vidět, že lipan „kroužkuje“. V té době se ideálně loví na umělou mušku, je však třeba ji vybrat podle živého hmyzu, který právě létá u vody.

Losos obecný (atlantský)

Salmo salar (L)

Této velké, krásné lososovité rybě můžeme už věnovat s oprávněným povzdechem jen vzpomínku. Přehradní hráze, zdymadla, a hlavně pak silně znečištěné dolní toky řek ústící do Severního a Baltického moře navždy k nám uzavřely cestu lososům. U nás například táhli Labem a Vltavou do horních přítoků, kde se vytírali a pak pluli zpět do moří. Mladí lososi, kteří se velmi podobají potočním pstruhům, se vracejí do moře po dvou až třech letech. Bylo zjištěno, že každý losos se vrací neomylně vždy do téže řeky při svém tahu k svatebnímu loži v horských bystřinách.

Zajímavé je vybavení lososa – na jeho vřetenovitém těle s malou hlavou najdeme na modrošedém a stříbrném „podkladu“ černé hvězdičky nebo křížky, které se výrazně odrážejí z fialového až namodralého nádechu.

Losos býval hojnou rybou ve Vltavě i Otavě, na Slovensku pak v Dunajci. Jeho silné tělo, které dosahovalo ojediněle až 150 centimetrů délky a hmotnosti téměř 50 kilogramů, se dokázalo probíjet až do horských toků i velkými skoky přes jezy a splavy. Průměrná hmotnost lososa je kolem 20 kilogramů. Zatím má losos nejpriznivější podmínky v dálně východních řekách Ruska, částečně i ve Skandinávii, Skotsku i Kanadě. Jezerní forma lososa obecného není tažnou rybou a setravává v ladožských jezerech, kde dosahuje hmotnosti nejvýše 10 kilogramů. U nás byly ojedinělé pokusy o chov lososa z dovezených oplodněných jiker. Výsledky experimentu byly však velmi nejisté.

Mihule potoční

Lampetra planeri (Bloch)

Mihule říční

Lampetra fluviatilis (L)

Mihule patří do samostatné čeledi kruhoústých vyvíjela se z nejstarších prarýb a v našich vodách je nesmírně vzácná, a proto jsou také všechny druhy u nás chráněny. Mihule potoční nepřesahuje délku 15 centimetrů a má hmotnost sotva 50 gramů. Hadovité tělo bývá temné hnědé, trochu podobné malému úhoři. Mihule potoční po výtěru obvykle hyne, vylíhlé jikry pak mají larvální stadium. Místo úst má mihule nálevky v kruhovitém tvaru, na kterých jsou uspořádány rohovité zoubky.

Mihule říční je větší, až 41 centimetrů a o hmotnosti až 350 gramů. Proniká ze severních moří do řek, kde se tře od února do května. Larvální stadium u ní trvá 3 roky. Larvy – minohy – nemají přísavku a živí se v nánosech bahna rozpadajícími se látkami. Jakmile dosáhnou délky 15 centimetrů, mění se na mihule s očima a charakteristickou nálevkou. Cizopasí na některých mořských rybách, například sledích. Žijí prakticky ve všech pobřežních evropských mořích. U nás byla mihule ještě v Labi na počátku tohoto století. Podobně jsou ještě mihule karpatská a Vladykova (pouze v moravských a slovenských přítocích Dunaje) a mihule kaspická (v Kaspickém moři a přítocích), které jsou jen o málo větší, než mihule potoční.

Druhy mihulí, které žijí u nás, mají pouze biologický význam. Pokud žijí v mořích, jsou hromadně loveny při tahu do řek.

Mník jednovousý

Lota lota (L)

Je to jediný zástupce treskovitých ryb v naší zemi. Zato se vyskytuje prakticky ve všech krajích v tekoucích, poměrně čistých vodách počínaje pstruhovými a konče dolními úseky i větších toků. Lze jej ulovit jak v údolních nádržích, tak jezerech a vodách v záplavovém území.

Má válcovité tělo, protáhlé, zužující se k ocasu. Zploštělá hlava má na dolním pysku jeden vous. Malé oči jsou v horní části hlavy. Jeho základní zbarvení je tmavá, někdy i šedivá hněd'.

Ve čtvrtém roce dorůstá mník délky 45 centimetrů, vzácnější jsou úlovky o hmotnosti 2–3 kilogramy a délky 60–70 centimetrů. Je nejčilejší v podzimních měsících a proslulý velkou žravostí; loví hlavně v noci. Nejlépe se chytá na mrtvou nebo živou rybku, a především pak na rousnici. Jeho existenci velmi poškozují regulace toků, neboť má rád úkryty v březích. Tře se v zimním období od konce prosince do začátku února. Už po šedesáti dnech se vylíhne z jiker, přilepených k písčitému dnu, váčkovitý plůdek. Kilová samice má až 800 tisíc jiker. Hladký a slizovitý mník má velmi chutné maso, zejména játra, která tvoří až 15 procent hmotnosti ryby, jsou vítanou pochoutkou. Jeho nejmenší lovnou délku stanovil Rybářský řád na 30 centimetrů. V době od 1. listopadu do 31. ledna je hájen!

Mřenka mramorovaná

Noemacheilus barbatulus (L)

Tato nevelká ryba patří do čeledi sekavcovitých. Je rozšířená v celé Evropě včetně evropské části Ruska. Chybí pouze v severním Skotsku některých skandinávských zemích, v jižní Itálii a Řecku. U nás žije v mělčích chladnějších vodách, zejména v pstruhových pásmech.

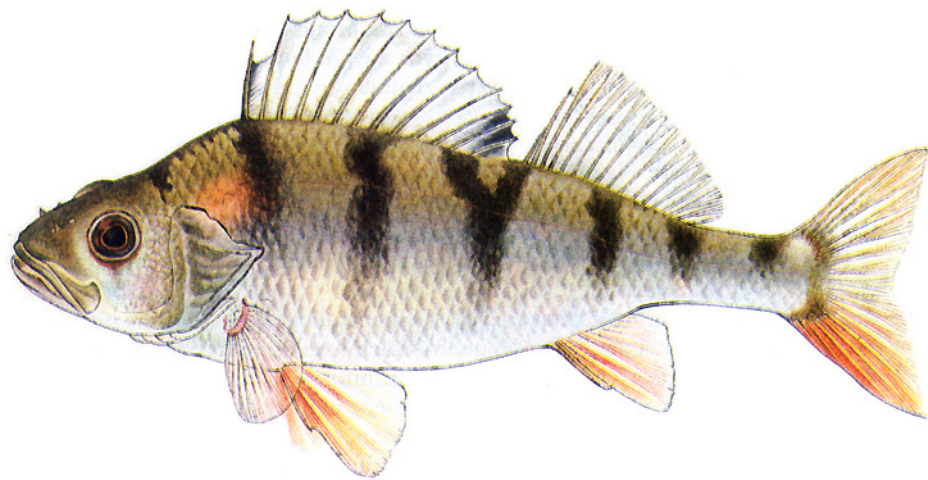
Tělo, které dosahuje maximální délky 18 centimetrů a hmotnosti 80 gramů má válcovité, i hlava je zaoblená. Je zejména na hřbetě temně hnědé až do zelena zbarvena, na bocích pak nažloutle.

U tlamy má šest vousků. Boky jsou zbarveny černými nebo temně hnědými skvrnami.

Žije na dně čistých potoků, ale i v průtočných rybnících. Živí se larvami pakomárů i některým jiným vodním hmyzem. Dožívá se pouze pěti let věku, proto již v prvním roce dorůstá délky 70 milimetrů (průměrná délka bývá 12 centimetrů a hmotnost 70 gramů). Samice naklade až 25 tisíc jiker. Je to poměrně hodně – ovšem tyto jikry mají mnoho nepřátel – a pak: mřenka mramorovaná spolu se střevlí patří k hlavní potravě pstruhů. Je jen škoda, že se početnost této pohledné rybky se v posledních letech neustále zmenšuje zejména v důsledku znečištění toků, i když jde o rybku jinak velmi odolnou. Mřenka je spíš noční rybou, ve dne se skrývá pod kameny nebo u kořenů. Lovit se nesmí, je celoročně hájena.

Okoun říční

Perca fluviatilis (L)

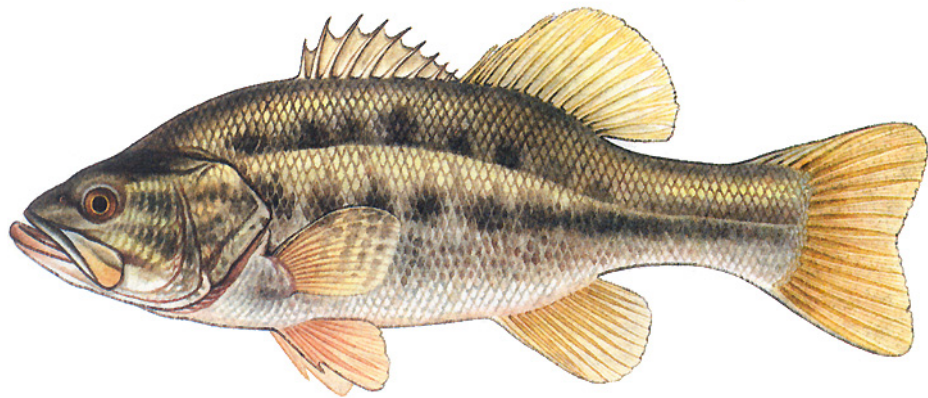

Je to nejrozšířenější okounovitá ryba v Evropě. Chybí pouze ve Skotsku, Norsku a jižních poloostrovech. Žije však také v celé severní Asii. V našich vodách jej lze ulovit ve všech pásmech tekoucích vod, od pstruhových po cejnové, ale i ve vodách stojatých. V některých nádržích se po určitý čas přemnožuje – zejména ve vodách mladých přehrad. Ve společenství štik se ovšem jeho stav vyrovná na přijatelnou míru. Není-li tomu tak, pak je nanejvýš nutné nasadit do takových nádrží dravé ryby. Okoun nemá stanovenou nejmenší lovnou délku.

Tělo okouna je krásné – oválné, v bocích zploštělé, dvě hřbetní ploutve poměrně velké, první, větší, má typické silné a ostré ostny; i skřele má ukončeny velkým trnem. Hřbet bývá nejčastěji do černa s nazelenalým nádechem v olivovém tónu. Typické jsou jeho velké oči (proto okoun); na bocích mívá až devět svislých černých pruhů. Kromě hřbetních jsou všechny ostatní ploutve jasně červené. Výše vyklenutí okouního hřbetu je závislá na úživnosti vod i stáří ryby. Až v osmém roce života dorůstá délky nejvýše 40 centimetrů. Také v rekordních úlovcích, které registruje Český rybářský svaz, nebyl pětikilový okoun zaznamenán. Další okouni se sdružují v hejnech, větší údajně žijí jako samotáři, což pravděpodobně neplatí o některých přehradních nádržích. V jednom zálivu na orlické nádrži ulovil spoluautor této publikace za dvě hodiny (v létě!) dvanáct okounů, z nichž žádný neměl hmotnost menší než půl kilogramu ... Rybář lovil na jednom místě.

Okounek pstruhový

Micropterus salmoides (Lacépède)

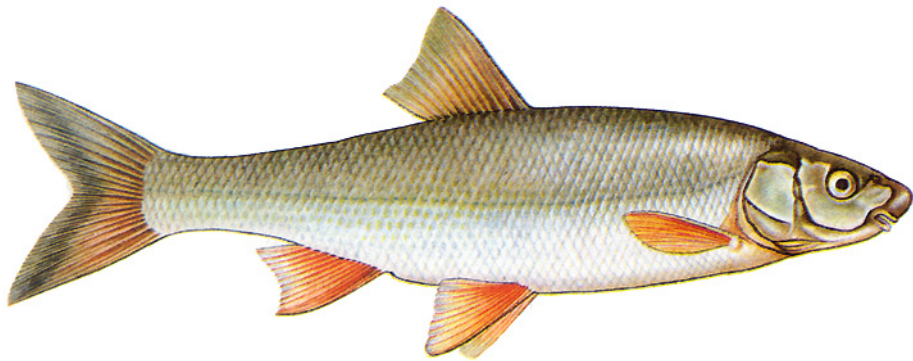

O této rybě by měla být psána spíš pohřební řeč, protože na našem území prakticky zaniká. Tvoří zvláštní čeled' okounkovitých a jejím domovem je Severní Amerika, kde je velmi ceněnou a hospodářsky významnou rybou. Dorůstá tam hmotnosti až šesti kilogramů. Do Evropy byl okounek pstruhový dovezen v roce 1803 a až v roce 1890 vysazen do jihočeských rybníků. Pokusy s jeho osídlením povodí Labe a Dunaje se nezdařily. Neuspěl ani v intenzivní rybářské výrobě, dnes je už jen v malém množství chován ojediněle v rybnících, například na Třeboňsku, Hlubocku i jinde. Podobá se okounovi říčnímu, tělo však má nižší a robustnější, ale přední hřbetní ploutev má stejně výrazné ostré ostny. Je zabarven do nazelenala, stříbřité boky mají i měděný lesk, hřbet je tmavozelený, břicho žlutobílé, po celém těle má tmavé skvrny, na boku tmavší pás. V našich podmínkách dorůstá ve čtvrtém roce délky až 26 centimetrů, ve vzácných případech až 30 centimetrů a hmotnosti dvou kilogramů. Mlíčák – samec – hlídá po výtěru oplodněné jikry v hnízdě z ostřicových i jiných kořínků. Po čtrnácti dnech se z jiker líhne váčkový plůdek.

Původním životním prostředím okounka pstruhového jsou pomalu tekoucí vody, zarostlá jezera a nádrže. V mládí se živí zooplanktonem a vodním hmyzem, později pohlcuje pulce žab a drobnější rybky. Nemá stanovenou nejmenší lovnou délku.

Ostroretka stěhovavá

Chondrostoma nasus (L)

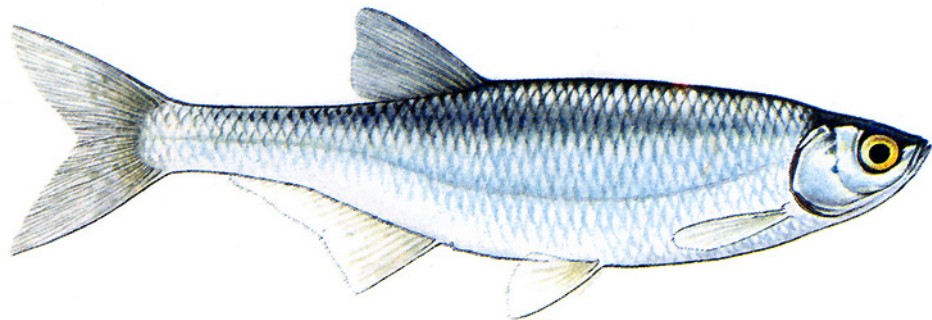

Tato ryba z početné čeledi kaprovitých je poměrně hojnou v moravských a slovenských řekách, i když proniká také do lipanových pásem větších řek. Stejně hojná je v jistých proudech studených vod pod přehradami, například pod Vranovem na Dyji. Není však v žádné české řece, přes pokusy o její aklimatizaci. V Evropě žije ve většině zemí.

Ostroretka je krásná ryba s pevným protáhlým tělem, které je přizpůsobeno silnějším proudům. Má velké šupiny. Tmavší šedozelený hřbet silně kontrastuje se svítivě stříbrným leskem celého ostatního těla. Až na hřbetní ploutev jsou všechny ostatní ploutve jasně červené. Ocasní ploutev má hluboce vykrojenou. Dna některých moravských nebo slovenských řek jsou ostroretkami přímo postříbřena. Pozoruhodný je tvar tlamy, či spíš tlamičky. Má tvar příčné štěrbiny s ostrými rohovými rty, které jí slouží k seškrabování řasových a rozsivkových nárostů na kamenitém dně. Tím vlastně v konzumaci potravy nekonkuruje žádnému jinému druhu ryb. Nepodléhá „zimnímu spánku“, přijímá potravu po celý rok. Dožívá se nejvýše 10 roků, kdy dosahuje maximálně 50 centimetrů délky. Její hmotnost bývá v průměru asi půl kilogramu, vzácně pak jeden a půl kilogramu. Lze ji ulovit jen na drobnější nástrahu na plavanou; na drobnější žížaly (červené – hnojáčky), na larvy chrostíka i na „bahýnko“, tj. na řasy. Vzhledem k tomu, že početnost ostroretek klesá, zakládají rybáři ve svazových líhních jejich umělý chov. Má nejmenší lovnou délku 25 cm.

Ouklej obecná

Alburnus alburnus (L)

Jedna z nejmenších kaprovitých ryb, stále ještě poměrně hojná. Obývá převážnou část Evropy, kromě Irska, Skotska, Skandinávie a jižních poloostrovů. Tělo je štíhlé, protáhlé a zploštělé, její hřbet téměř rovný. Má také velké šupiny, která i při slabším doteku snadno opadávají. Hřbet má zelenošedý, boky stříbřitě bílé. Hlava i tlamička jsou poměrně malé.

Nacházíme ji hlavně u hladin mírně proudících řek, spíše v nížinách, žije však i v parmovém pásmu, někdy i lipanovém. Setrvala také ve většině údolních nádrží. Objevuje se s oblibou ve vodách šterkopískových i důlních propadlin, v záplavových nádržích. Ve stojatých vodách roste rychleji než v tekoucích. Dožívá se průměrně 3–6 roků, v pátém roce dosahuje délky necelých 20 cm. Živí se drobnými živočichy, planktonem a larvami vodního hmyzu a zejména dospělí jedinci sbírají na hladině padlý suchozemský hmyz. Bez rozdílu věku žije v hejnech. Ta jsou zpravidla velmi početná. Rybářští hospodáři pokládají ouklej za nežádoucí v rybnících, ale i ve vodních nádržích. Ovšem tam se dá jejich počet regulovat intenzivnějším vysazováním dravých ryb, především štik. Pro její velikost ji nelze řadit mezi ryby hospodářsky cenné. Jen někteří rybáři ji loví na umělou mušku, má totiž velmi jemné a chutné maso.

Ouklejka pruhovaná

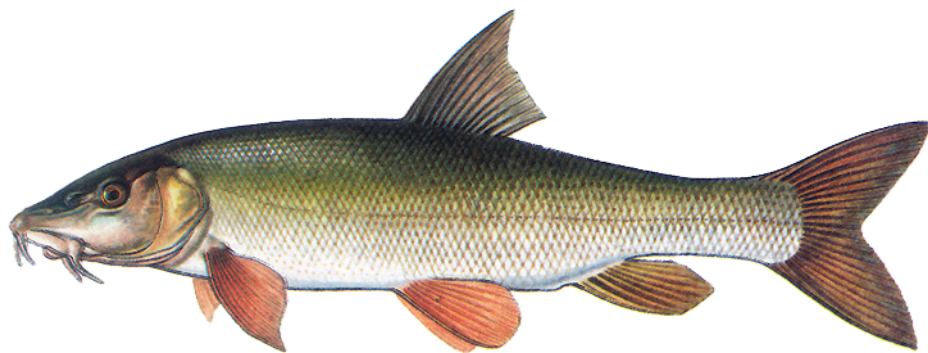
Alburnoides bipunctatus (Bloch 1782)

Oukleji je podobná ouklejka pruhovaná. U nás žije v horních a středních tocích, její počet je však decimován zhoršením kvality vod. Malá rybka, kterou lemuje na bocích dvojité přerušovaná čára. Má tmavozelený až hnědý hřbet, boky a břicho stříbřité. Základ prsních ploutví je růžový. Živí se hlavně vodním hmyzem, je o něco menší než ouklej – nejvýše 11 centimetrů délky a hmotnost do 40 gramů. Je celoročně hájena. (Ouklej obecná nikoliv.)

Parma obecná

Barbus barbus (L)

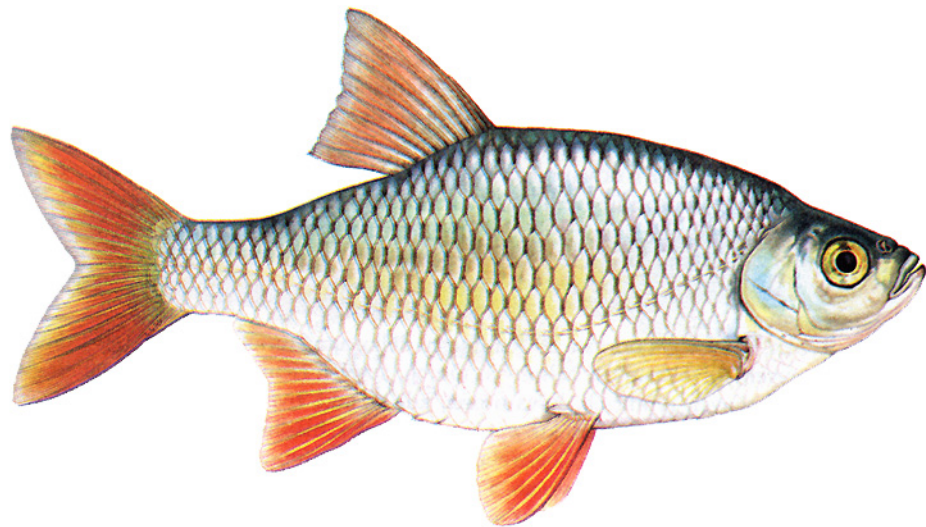

Po této kaprovité rybě bylo pojmenováno pásmo toků ležící mezi cejnovým a lipanovým. Parma je typickým obyvatelům ve většině toků, pokud nebyly příliš poznamenány znečištěním. Na Slovensku žije ve vodách společně s parmou středomořskou, od níž se téměř neliší a také se s ní kříží. Její tělo, válcovité a protáhlé, je ideálně přizpůsobené proudům vody. Pevnost těla zvyšuje početnost drobných šupin, pevně zarostlých do kůže. Vyvolávají i určitou zdrsňelost povrchu. Oči má vysoko posunuty k temeni. Tlamma s masitými rty a čtyřmi vousky je vysunovatelná. Parma je celkově zlatohnědě zbarvená, hřbet má temný s olivově zeleným nádechem. Břišní a prsní ploutve jsou lehce načervenalé, či naoranžovělé, ostatní šedohnědé.

Její věk bývá poměrně dlouhý – až 25 roků. Rekordní úlovky bývají do hmotnosti šesti kilogramů a délky ryby do 85 centimetrů. (Minimální lovná délka je 35 centimetrů.) Bývají uloveny parmy i desetikilové, které přesahují metr délky. Parmy žijí výhradně v proudivých vodách, nejraději pod peřejemi, kde ukryty za kamenem přijímají potravu, kterou přináší proud, masitým rypcem obrací též těžší kameny na dně, aby tam nacházely larvy vodního hmyzu chrostíků, pošvatek, jepic ale i měkkýše a další vodní bezobratlé organismy. Někdy se živí i tzv. detritem, tj. látkami z rozpadlých menších organismů hmyzu i rostlin. Loví se výborně na rousnice, zejména v přikalené vodě a před bouřkou.

Perlín ostrobřichý

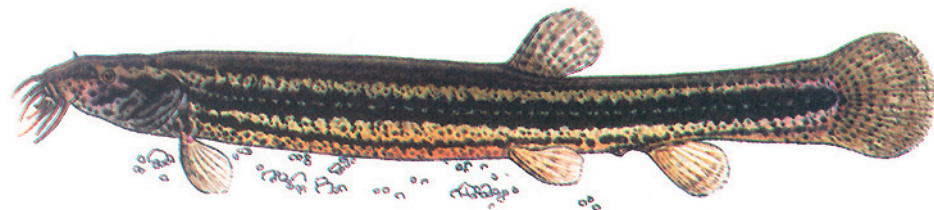
Scardinius erythrophthalmus (L)

Kromě Řecka, Pyrenejského poloostrova, Skotska a části Skandinávie je tato kaprovitá ryba rozšířena po celé Evropě. U nás pak v dolních tocích větších řek, objevila se však i v přehradních nádržích. Perlín je robustnější než plotice, tělo má vyšší, kratší a silnější. Oči nažloutlé až oranžové, někdy červené. Hřbet má temnější, zelený, někdy modrozelený, boky stříbřité. Kromě hřbetních a prsních ploutví jsou ostatní krvavě červené. Perlín si oblíbil hlavně stojaté, hodně zarostlé vody, tůně, odstavená ramena, jezírka i mělké nádrže vzniklé ze štěrkopísečných propadlin, pokud ovšem dostatečně zarostly vodní flórou. Starší jedinci přestávají přijímat zooplankton a stávají se výraznými fytofágy, živí se totiž měkkými vodními porosty, řasami a sinicemi. Rostou velmi pomalu, dožívají se nejvýše 15 let věku. Největší dosahují výjimečně délky 50 centimetrů a hmotnosti nejvýše 1,50 kilogramu. Nejmenší lovná délka není stanovena. Perlína lze ulovit podobně jako plotici obecnou, použijeme-li však drobnější nástrahu hlavně rostlinného původu. Vody před vlastním lovem ráno řádně provnadíme. Brzo na jaře zkoušíme také nastražit menší žížaly. Perlín má chutnější maso, ovšem početnost drobných kůstek jako u plotice činí konzum za běžné přípravy poněkud problematický. Neměl by nás však odrážet, vynikající je totiž nakládán v marinádě, nebo jako pečenáč.

Piskoř pruhovaný

Misgurnus fossilis (L)

Tato rybka není u nás příliš hojná. V Evropě chybí v povodí řek které vtékají do Severního moře a Atlantského oceánu, v Anglii, není ani ve vodách jihoevropských poloostrovů a na Krymu.

U nás lze piskoře ulovit spíš v povodí Dunaje a Labe.

Piskoř je z čeledě sekavcovitých, má tělo výrazně protáhlé do délky, válcovité, v druhé polovině blíž k ocasu mírně zploštělé.

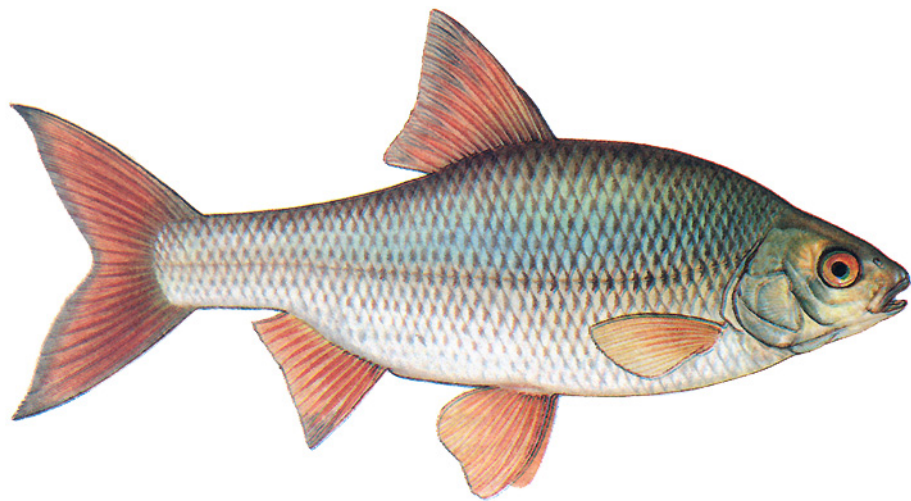
U tlamičky má deset vousků, z toho jsou čtyři na jejím horním okraji, dva v koutcích a čtyři další kratší jsou vlastně výrůstky dvoulaločného dolního pysku. Hlavu má zbarvenou do hněda, jen ojediněle do červena a jsou na ní drobné skvrny. Na hřbetě je rovněž nahnědlý. Na bocích má od očí po ocas táhlý, temně hnědý pás. Ploutve jsou žlutohnědé s černými skvrnami.

Rybka, která sotva dorůstá 30 centimetrů délky a má hmotnost sotva 150 gramů, je domovem v izolovaných bahnitých tůních, starých říčních ramenech, zabahněných průtočných rybnících.

Bývá u dna, kde se také živí bezobratlými živočichy. Je-li ve vodě nedostatek kyslíku, vyplouvá piskoř k hladině, kde pohlcuje vzduch do střeva. To je uzpůsobeno k vstřebávání kyslíku potřebného k dýchání. V bahně dokáže přežít i krátkodobé sucho. Při vynoření k hladině vydává někdy pisklavý zvuk, podobně i tehdy, jestliže jej v dlani mírně sevřeme. Nesmí se lovit. Je celoročně hájen.

Plotice obecná

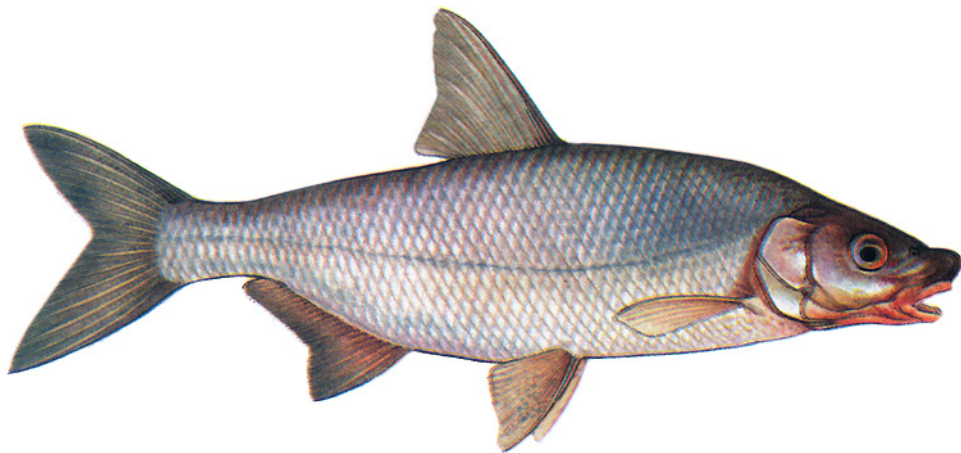
Rutilus rutilus (L)

V Evropě je tato kaprovitá ryba nejrozšířenější, nevyskytuje se pouze v nejjižnějších částech kontinentu. Obývá především klidnější tekoucí nížinné i stojaté vody. Protáhlé tělo má mírně vyklenutý hřbet, ze stran je poněkud zploštělé, pokryté poměrně velkými šupinami. Oko má v horní polovině načervenalé (odkud též lidový název červenoočka). Hřbet je temně zelený nebo až modrý, boky stříbrné, prsní a řitní ploutve ohnivě červené. Na pohled je to velmi hezká rybka, která ovšem jen velmi vzácně dosahuje větších velikostí – délky 40 centimetrů a hmotnosti jednoho kilogramu. Žije v hejnech a je považována za plevelnou rybu. V Rybářském řádu nemá stanovenou nejmenší lovnou délku; někdy se kříží s některými kaprovitými rybami, zejména perlínem ostrobříchým, cejnem velkým, ale i cejnem malým. Není příliš náročná na kyslík, odolává i silnějšímu znečištění vod, ve kterých se postupně zcela přizpůsobuje. Běžně se dožívá až 10 let života. Obývá jak cejnové, tak parmové pásma. Živí se převážně rostlinnou potravou, větší plotice ale nepohrdne ani rousnicí. Je častým úlovkem, maso však má poměrně hodně kůstek, které ovšem při vhodné úpravě (například marinováním) mizí. Plůdek plotice exportujeme do některých západních zemí, zejména do Lucemburska a Německa.

Podoustev říční (nosák)

Vimba vimba (L)

Je častěji nazývaná podoustev nosák, méně podoustev říční; vyskytuje se prakticky ve vodách na celém území ČR, hojnější je v čistších vodách Čech, méně na Moravě. Má o něco vyšší tělo než ostrorečka, ostrý kýl za hřbetní ploutví, zelenavě šedý hřbet. Hlava s poměrně velkýma očima je ukončena protáhlým masitým rypcem. Boky jsou stříbřité s mírně nazelenalým nádechem. Podoustev můžeme stále ještě ulovit v cejnovém i parmovém pásmu tekoucích vod. Podouství ubývá podobně jako ostroretek. Není možné je považovat za ryby plevelné, u dna sbírají hlavně larvy hmyzu. Růst podoustve není příliš rychlý – až v šestém roce dosahuje minimální lovné délky 25 centimetrů. Má poměrně chutné maso, nedosahuje však značných velikostí – ojediněle délky 40 centimetrů a hmotnosti sotva dvou kilogramů. Loví se podobně jako plotice zejména na nástrahu rostlinného původu. Její zabrání je zpravidla plynulé a ulovení podoustve patří k příjemným zážitkům, neboť je to ryba velmi bojovná.

Pstruh duhový

Salmo gairdnerii (Richardson)

Domovem tohoto lososovitého krasavce jsou západní oblasti Severní Ameriky. Proto byl zpravidla nazýván pstruhem americkým – duhovým. Jeho jikry byly do Evropy importovány v roce 1880 a krátce nato byly přivezeny i k nám, kde se mu poměrně dobře daří. Na rozdíl od domácího pstruha obecného je duhový méně choulostivý na obsah kyslíku ve vodě i na její znečištění. Výhoda „duháka“, jak se mu v rybářské hantýrce říká, je v možnosti chovat ho jako konzumní rybu. Dá se vykrmit, což u pstruha obecného možné není. V roce 1966 k nám byla dovezena forma duhového pstruha zvaná kamloops. Tento pstruh je velmi žravý, od původního duhového se liší větší zavalitostí a zelenavým odstínem.

Nejvýraznější je u „duháka“ růžový až načervenalý barevně sytý pás na stříbrných bocích. Mezi hřbetní a ocasní ploutví má tukovou ploutvičku, tělo je poseto černými tečkami. Čelisti jsou vybaveny početnými drobnými zoubky.

Mladší pstruzi loví hmyz, který dopadá na hladinu. Jsou velmi žraví větší pstruzi – od 30 centimetrů délky – loví i rybky. Duhovému pstruhovi se daří nejlépe v chladnějších vodárenských nádržích. Dožívá se šesti roků, ojediněle deseti let. V pátém roce dorůstá délky až 50 centimetrů a dosahuje hmotnosti přes 1 kilogram. Ojediněle byli uloveni pstruzi duhová o hmotnosti kolem šesti kilogramů a dlouzí 60 až 90 centimetrů. Stanovená nejmenší lovná délka je 23 centimetrů.

Pstruh mořský

Salmo trutta trutta (L)

Nejde o druh, ale o formu, která se vytváří podle životních podmínek. Například formy pstruha obecného mají určité odlišnosti – potoční je v proudivých chladných vodách, bohatých na kyslík, jezerní si zvyká na klidnou vodu, mění přitom zejména barvy a formu těla (je masitější) a posléze mořský připomíná lososa svým tahem za třením do řek a potoků.

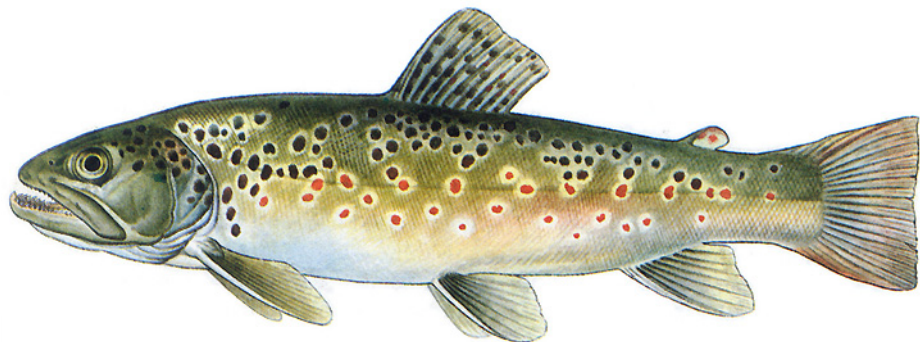
Ukázala se zbytečná snaha o aklimatizaci pstruha mořského v našich vodách. Jakmile ztratil pstruh mořský možnost putování z moře do řek a obráceně, během dvou až tří generací se přeměnil na jezerní nebo potoční formu. Pokusy s aklimatizací mořského pstruha si kladly za cíl vychovat v našich vodách krásnou velkou lososovitou rybu, která by dosahovala délky až 130 centimetrů a hmotnosti 40 kilogramů!

Barva těla mořského pstruha je šedá nebo nahnědlá, na těle má černé skvrny v podobě křížků. Červené skvrny chybějí. Mladí pstruzi se živí hlavně vodním hmyzem větší jsou pak velmi draví a loví drobné rybky žáby i raky.

Podobně jako lososa dnes neulovíme v našich vodách ani pstruha mořského. Jeho jezerní forma je však překrásná, žel, vyskytuje se jen ojediněle v některých vodárenských nádržích. Forma pstruha mořského není uváděna v Rybářském řádu.

Pstruh obecný (forma potoční)

Salmo trutta (L) (*morpha fario*)

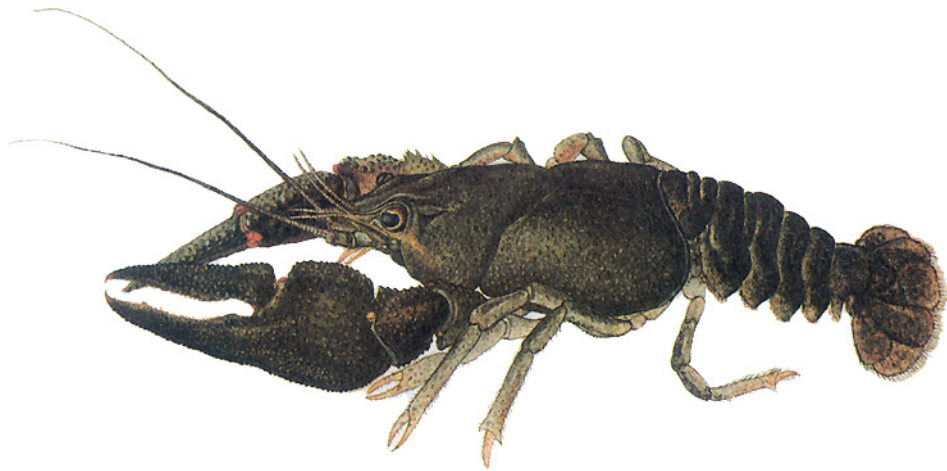

Pstruh obecný – forma potoční je nejrozšířenější lososovitou rybou nejen u nás, ale v celé Evropě. Patří také k nejkrásnějším, zejména pestrým zbarvením, které se pružně přizpůsobuje prostředí, v němž ryba žije. Poznáme ji zcela neomylně podle červenočerných skvrn na celém zlatohnědém těle. Pstruh byl u nás hojnou rybou, dnes jeho existenci zabezpečují pouze líhně Českého rybářského svazu. Je povětšinou uměle vysazován do jednotlivých revírů, jinak by jako druh zanikl ještě před rokem 2000. Žije v chladných horských vodách s bohatým obsahem kyslíku, přizpůsobuje se i nížinným chladným vodám, zejména pod vysokými údolními nádržemi, které vypouštějí ledovou spodní vodu, pokud je dostatečně prokysličená.

Živí se larvami vodního hmyzu, větší pstruzi požírají i drobné rybky, zejména střevle. Velcí pstruzi zaútočí i na žabu a menšího raka. Ojediněle dorůstá délky 60 centimetrů a hmotnosti do 2 kilogramů. Jeho minimální lovnou délkou je 25 centimetrů. Lov lososovitých ryb má četná omezení. Mají jednu z nejdelších dob hájení – od 1. září do 15. dubna včetně. K pstruhovým revírům jsou povoleny pouze tři vycházky týdně, rybář nesmí vzít více než čtyři (v mimopstruhových revírech jen tři) lososovité ryby z každého lovného dne. Lovit se smí přívlačit na třpytku nebo na umělou mušku. Veškeré ostatní nástrahy jsou zakázány.

Rak říční

Astacus astacus astacus (L)

Rak není samozřejmě rybou, ale je to korýš. Rybářský řád uvádí, že všechny původní druhy raků jsou celoročně hájeny.

Rak říční má široká klepeta, hladký krunýř hlavohrudí se mu rozšiřuje. Samička má od října do konce července pod zadečkem celé kopy nahnědlých vajíček, nosí je tedy šest měsíců. Bývá jich až 300, některé se však nevylíhnou. Malí ráčkové se líhnou z vajíček na začátku léta. Jsou velcí asi 1 centimetr. Týden po vylíhnutí jsou ještě pevným vláknem připoutáni k matce. Po prvním svléknutí z krunýře pak již žijí samostatným životem, ale přece jen ještě asi tři týdny hledají kryt pod matčiným tělem. Rak potom dospívá téměř za pět let. Je sice masožravcem ale snadno si zvykne i na brambory či na hrách. Máme-li jako nástrahu žížalu a lovíme-li na položenou, může se nám někdy stát, že uvidíme divný, nenápadný záběr. Pokud jemně potáhneme za vlasec, ucítíme slabé škubání. Pozvedneme-li nástrahu k hladině, vidíme raka, který však sousto okamžitě pustí, pokud bychom ho chtěli vynést na břeh.

Sekavec písečný (obecný)

Cobitis taenia (L)

Sekavec horský

Sabanejewia aurata (Filipi)

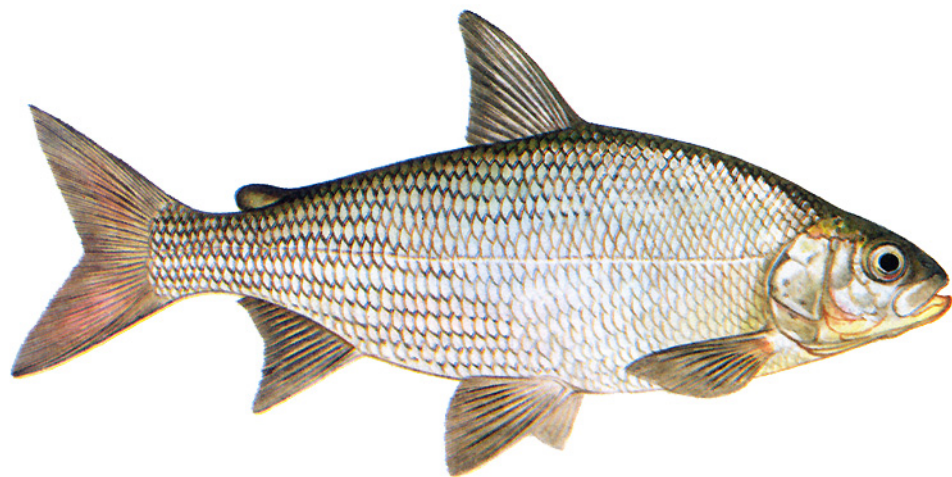
Žije v potocích většiny evropských zemí i v asijské části Ruska. Je neznámý v Irsku, Walesu, Skotsku, Norsku a severním Švédsku a Finsku.

Tato rybka z čeledi sekavcovitých vede skrytý život, o kterém zatím víme velmi málo. Předpokládáme, že se vyskytuje na celém našem území ve vhodných vodách – stojatých, nebo pomalu tekoucích, kde je mělko a písečné nebo aspoň balvanité dno. Sekavec písečný má protáhlé tělo, u tlamičky šest vousků, pod okem vztyčitelný ostn s rozdvojeným vrcholem. Na hřbetě je šedohnědý s početnými tmavými skvrnami. Na bocích má dvě podélné řady šedohnědých skvrn. Živí se bezobratlými živočichy dna, dožívá se stáří jen čtyř let, dorůstá délky 10 centimetrů a hmotnosti 50 gramů.

Podobný je mu sekavec horský, který žije v povodí řek Dunaje, jinak byl zjištěn pouze v řece Bečvě na Moravě. Je téměř stejný jako sekavec písečný, má pouze větší počet skvrn na bocích, je barevně kontrastnější. Někteří odborníci pozměnili jeho jméno – místo sekavec razí označení sekavčík horský. V podhorských řekách a potocích žije většinou v úkrytu u kamenitého nebo šterkovitého dna. Také o této rybce nejsou známy bližší podrobnosti z jejího života. Dá se předpokládat, že doplňuje „jídelníček“ dravých ryb, i když její rozmnožovací možnosti jsou velmi omezené u sekavce horského jen 300 jiker od jedné samice. Oba sekavci jsou celoročně hájeni.

Síh peled'

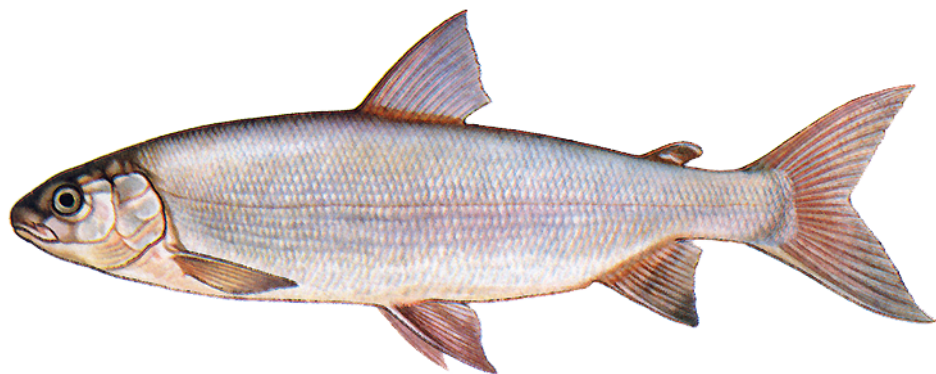
Coregonus peled (Gmelin)

Jikry teto lososovitě ryby byly k nám dovezeny v roce 1970 do rybníků Státního rybářství v Klatovech. Předtím se aklimatizovala v rybnících a jezerech evropské části Ruska, ve Finsku, Polsku, Německu i Maďarsku. Jejím původním domovem je severní část Ruska. Naším přírodním podmínkám se velmi dobře přizpůsobila. Peled' se velmi podobá maréně, má však robustnější a vyšší tělo, odlišnost je také v postavení úst. Má rovněž tukovou ploutvičku jako všechny lososovitě ryby mezi ocasní a hřbetní ploutví. U nás je hlavně jako vedlejší ryba v rybnících spolu s kapry, ale úspěšně se chová i v lipenské přehradní nádrži a v dalších přehradách. Živí se zooplanktonem, na podzim však loví i drobné rybky. Peled' roste ještě rychleji než maréna. Již v prvním roce přesahuje její délka 20 centimetrů, ve třetím pak přes 40 centimetrů a dosahuje hmotnosti téměř jednoho kilogramu. Její nejmenší lovná délka je stanovena na 25 centimetrů. Snáší také vyšší teplotu než maréna, snadno se s ní však kříží. Vytírá se totiž přibližně ve stejnou dobu jako marény – v listopadu i prosinci. Samci a samice dospívají pohlavně již v druhém roce věku. Peled' lze u nás zatím rozmnožovat jen uměle. Rybářské závody produkují ročně tyto ryby v celkové hmotnosti až dvě stě tun.

Síh severní (maréna)

Coregonus lavaretus (L) (*maraena*)

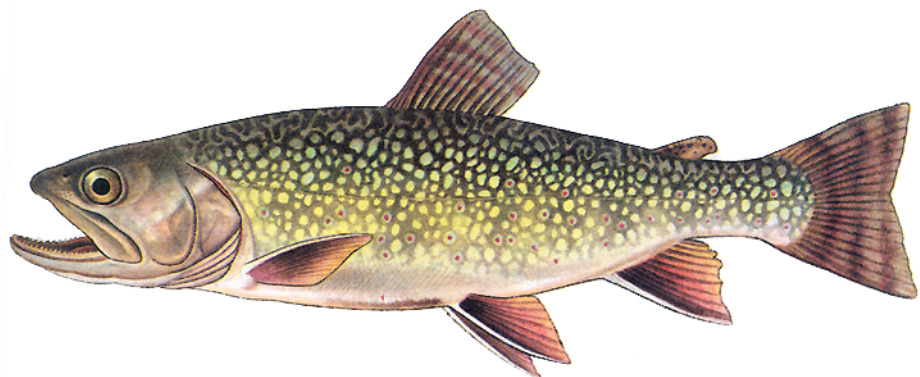
V odborné literatuře se zatvrzele píše o síhu severním, který je však v naší veřejnosti (zejména pak v prodejnách ryb) znám pouze pod jménem maréna. V některých dílech ani to odborníkům nestačí a pojmenovali marénu síhem mořským Wartmannovým. Někteří usilovali v poslední době o vyčlenění marény z čeledi lososovitých ryb a zařadit ji do nově utvořené čeledi síhovitých. V ní by byli téměř k nerozeznání síh malý, koruška mořská a síh ostronosý; ten jediný má odlišnost – protažený špičatý rypec. V novější literatuře zůstávají všichni síhové opět v čeledi lososovitých. Z nich pak maréna je u nás nejrozšířenější. Není původní rybou, v roce 1882 ji přivezl z polského jezera Mliedwie do našich jihočeských rybníků významný rybářský odborník Josef Šusta. Maréna se objevuje v prodejnách ryb v podzimních měsících po výlovech a je zvláště výborná uzená.

Maréna má štíhlé protáhlé tělo, malou hlavu se šterbinovými ústy. Boky jsou jasné svítivé stříbřité, šupiny snadno opadávají. Hřbet má modrozelený. Živí se zooplanktonem a vodním hmyzem. Rychle roste, ve druhém roce měří již 30 centimetrů (její povolená lovná délka je 25 centimetrů). Ojediněle dorůstá délky 65 centimetrů a hmotnosti dvou kilogramů.

Chov marény je u nás závislý na umělém vytírání. V některých přehradních nádržích se pravděpodobně rozmnožuje i přirozeným způsobem (Lipno, Jesenice a některé rybníky na Českomoravské vrchovině).

Siven americký

Salvelinus fontinalis (Mitchill)

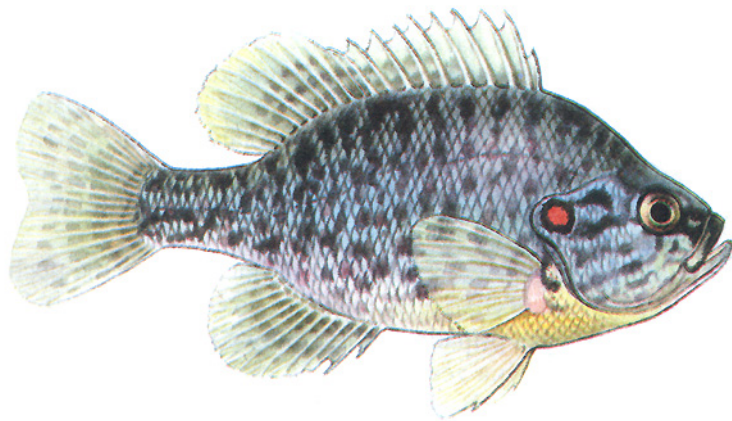

Tato lososovitá ryba pochází ze severoamerických jezer a koncem minulého století byla dovezena do Evropy. U nás žije jen v některých potocích a horských jezerech. Pokusy o zavedení sivena alpského, *Salvelinus salvelinus* byl byly u nás neúspěšné. Škoda, tento siven dosahuje v alpských jezerech, zejména v Rakousku, značné hmotnosti – i přes tři kilogramy (siven americký asi 2,5 kilogramu).

Siven americký má olivově světle mramorovaný hřbet a na těle červené, žluté i modré skvrny. Pestře má zabarveny i ploutve – žluté až oranžové. Z našich ryb je nejpestřeji zbarven. Někdy se kříží s pstruhem obecným a potomstvo je pak nazýváno „tygrovitými rybami“. Tlamu má velmi rozeklanou. Žije ve vodách, které vyhovují i pstruhům, snáší však také kyselejší vody. Požírá larvy vodního hmyzu, dospěléjší kusy loví i drobné rybky. Nejmenší lovná délka této ryby je 23 centimetrů. Má stejnou dobu hájení jako pstruh potoční (od 1. září do 15. dubna). Růst sivena je poměrně rychlý, již ve třetím roce dosahuje délky 30 centimetrů. Lze jej ulovit na umělou mušku, nebo vláčením na menší třpytku. Úlovek sivena je pro rybáře zážitkem nejen pro chutné, do oranžova zbarvené maso ale pro celkový vzhled ryby, která je zavalitější než pstruh, ale zato ještě krásněji vybarvená.

Slunečnice pestrá

Lepomis gibbosus (L)

Rybka patří do čeledi okounkovitých a v našich vodách není původní. Byla do Evropy dovezena ze Severní Ameriky. Nejdříve zdomácněla ve Francii, dnes žije téměř v celé Evropě. U nás byla objevena poprvé v roce 1929, kdy byla zavlečena do jihočeských rybníků z Jugoslávie s plůdkem kapra. Dnes je její výskyt v Čechách velmi vzácný, hojnější je na Slovensku, v Dunaji, dunajských ramenech, kanálech i v dolních úsecích Váhu a řeky Nitry.

Má okrouhlý tvar těla, první hřbetní ploutev je ostnitá podobně i přední řitní ploutve. Na hřbetě je olivově zelená, boky jsou namodralé s kulatými červenými a oranžovými tečkami. Na horním výběžku žaberního víčka mají samci červenou skvrnu. Má odtud (i pro další zbarvení) své přiléhavé jméno. Slunečnice pestrá se živí planktonem i drobnými živočichy dna. Dosahuje sotva 20 centimetrů délky a 250 gramů hmotnosti. Loví někdy i plůdek jiných ryb.

Tře se na konci jara, v květnu a červnu, samec střeží jikry, které oplachuje proudem vody. Potěr se vylíhne za dva dny a odplouvá do úkrytu ve vodních porostech. Rybka však v našich vodách není příliš žádoucí, neboť ubírá potravu hospodářsky cennějším rybám. Je v zájmu našeho rybářství, aby slunečnice pestrá byla ve výskytu omezována. Někteří rybáři však tvrdí, že její lov je velmi zajímavý a má prý i chutné maso.

Slunka obecná

Leucaspius delineatus (Heckel)

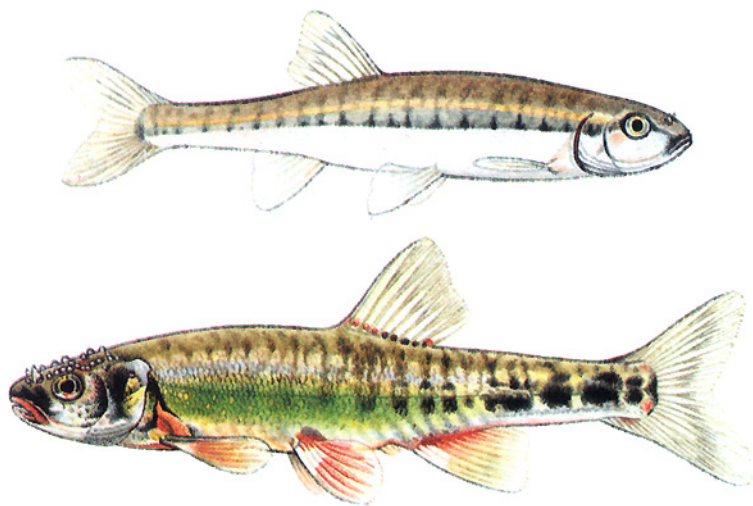
Je to nejmenší kaprovitá rybka, velká v průměru jen několik centimetrů. Maximální délka jejího těla se udává 9 centimetrů, ale to je jistě velikost zcela ojedinělá, nebo spíše nevídaná. Slunka má nazelenalý hřbet, jinak svítivě stříbrné boky. Ploutve mají na oranžovělou až načervenalou barvu. Tlamičku má v horní poloze hlavy, to nasvědčuje, že sbírá hojně potravu u hladiny. Šupiny jí snadno opadávají.

Žije ve velkých hejnech v menších nádržích, stojatých vodách, nejvýše mírně tekoucích, ve slepých ramenech a tůních v zaplavovaných oblastech. Je to ryba nížinných vod. Živí se převážně planktonem, ve vodách, kde je nedostatek dravých ryb, se často silně přemnoží.

V chovných rybnících je považována za nežádoucí rybu, nemá pochopitelně žádný hospodářský význam. Rybáři ji chytají často do čeřínků. Potřebují slunku k lovu dravých ryb. V takových případech slouží slunky jako vynikající nástraha. Znamenitě na ni zabírají zejména větší okouni, je však pochoutkou i pro větší štika. I když se označuje za plevelnou rybku, přesto má svou funkci jako potrava ryb jiných. Neboť i dravé ryby při nedostatku potravy degenerují a jsou náchylnější k chorobám. Rybí drobotina, mezi níž slunka patří, vylepšuje tedy dravcům fyzickou kondici.

Střevle potoční

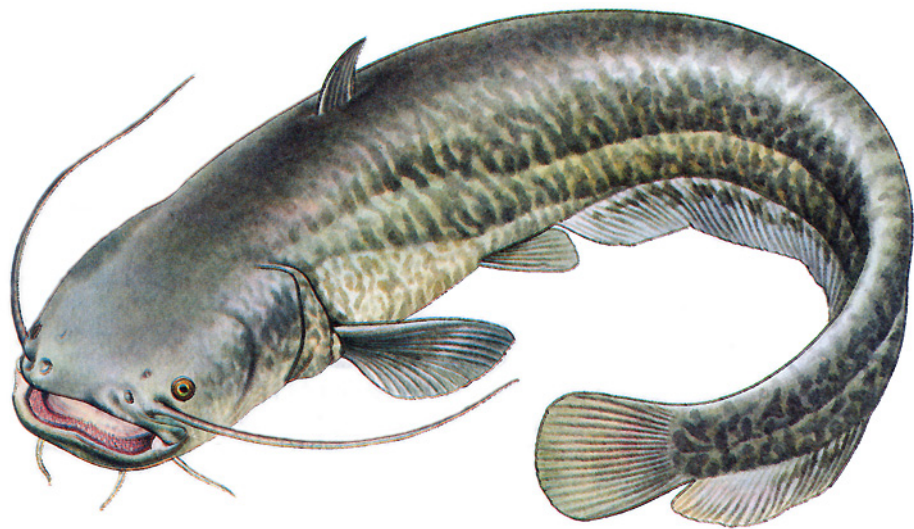
Phoxinus phoxinus (L)

Kaprovitá rybka rozšířená v Evropě i Asii, chybí v jižní Evropě a na severu skandinávských zemí. U nás bývala velmi hojná a žila prakticky ve všech chladnějších a hlavně čistých vodách. Je malá, dorůstá asi osmi centimetrů délky, maximálně 12 centimetrů. Má droboučké šupiny, hnědozelenou barvu na hřbetě, boky jsou světlejší s nazlátlým nádechem. Tělo je pokryto tmavými skvrnami až pruhy. Nedožívá se příliš dlouhého věku, nejvýše pěti let, a roste poměrně pomalu, pohlavně dospívá ve třetím roce života. Daří se jí nejlépe v tocích, na které hojně padá stín z pobřežních porostů. Žije i na jejich dolních úsecích až v parmovém pásmu. V letních měsících je v hejnech spíš u břehů a hladiny, v zimě se ukrývá u dna mezi kameny. Živí se hlavně takovými larvami vodního hmyzu, o které pstruzi nemají zájem. Proto ji nelze považovat za plevelnou rybu. Střevle sama se naopak stává pstruhům potravou. Proto bývá nezbytnou v pstruhových revírech. V poslední době však rychle mizí z našich vod. Je totiž citlivá na jejich čistotu. Nepatří k rybám, které jsou schopny přizpůsobit se zhoršené kvalitě vody. A známe případy, kdy se střevle již nikdy neobjevila ve vodách, které byly třeba jen na krátkou dobu přechodně znečištěny. Střevle bývala označována též jako „grundle”. Pro tuhle pochoutku však byly lepší mřenky a hrouzci. Je záhodno, aby se střevle co nejvíce rozmnožila v přehradních nádržích, kde žijí pstruzi a dravé ryby. Je celoročně hájena.

Sumec velký

Silurus glanis (L)

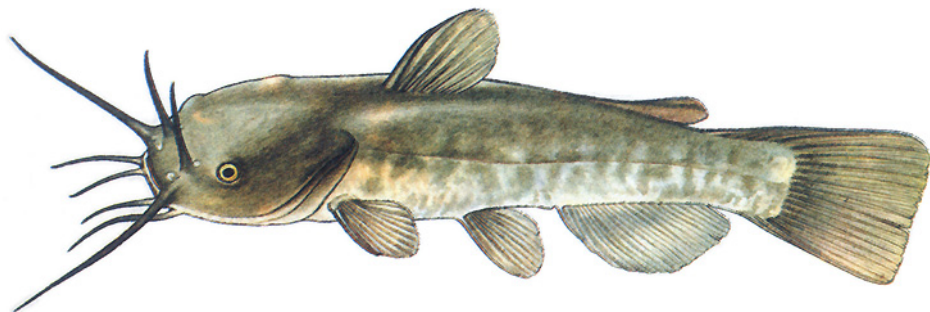

Je jediný, který u nás zastupuje rod i druh z čeledi sumcovitých, i když příslušníci této čeledi patří převážně k rybám sladkých vod. Jsou příbuzní s kaprovitými. V Evropě jsou rozšířeni v povodí Rýna a Labe a ve všech řekách, které přímo nebo nepřímo spějí do Baltského, Černého a Kaspického moře.

Sumec má nízkou, širokou hlavu, která přechází v protáhlé tělo, ocasní část je velmi zploštělá. Tělo je kryté hladkou kůží bez šupin. Nad horní čelistí má dva dlouhé vousy, pod spodní dva páry menších. Oči má velmi malé. Na hřbetě je velmi tmavý, většina těla je šedomodrá, na bocích je mramorován, břicho má bílé a skvrnité. Vyskytují se i sumci bílí, „albíni“, ale jsou velmi vzácní. Sumec velký žije v cejnovém pásmu v mírně tekoucích, nebo spíš stojatých vodách, zdržuje se při dně v členitém prostředí s úkryty. Zvykl si na přehradní nádrže. Je to dravá ryba, která se jen v prvních měsících života živí planktonem, později objemnější, hrubší potravou. Pozře však vedle ryb, žab, vodních savců a ptactva i červy, žížaly a hmyz. Dožívá se běžně až 40 let. Roste velmi rychle, již v prvním roce dosahuje délky téměř 20 centimetrů, v desátém roce měří již přes metr. Je naší jedinou rybou, která může dosáhnout hmotnosti přes 100 kilogramů. Jeho nejmenší lovná délka je současně i nejdelší ze všech, které stanovil Rybářský řád: 90 centimetrů.

Sumeček americký

Ictalurus nebulosus (Le Suer)

Do Evropy byl dovezen ze Severní Ameriky na přelomu století a v mnohých vodách se masově rozmnožil. Je zařazen do čeledi sumeckovitých. U nás začínala jeho existence v třeboňských rybnících, postupně byl vysazován i do tekoucích vod. Nejhojnější je dnes v ramenech Labe a polabských tůních, podobně u řeky Moravy. Je jakousi miniaturou sumce velkého. Určité odlišnosti však přece jen má – o dva vousky více, tedy celkem osm, jeho hřbet bývá zbarven do hněda, má tam tukovou ploutvičku, boky má světlejší. Tvrdé paprsky ve hřbetní, a zejména v prsních ploutvích jsou nebezpečně ostré – znak, který u sumce velkého nenajdeme. Podobně jako sumec velký i sumeček americký hlídá po vytření jikry a později i potěr. Liší se však velikostí – dorůstá délky nejvýše 30 centimetrů a hmotnosti nejvýše půl kilogramu. Je však velmi odolný zejména proti nedostatku kyslíku. Přežije i ve vodách, kde jiné ryby, kromě karase a piskoře, hynou udušením. Je všežravcem, přijímá jak živočišnou, tak rostlinnou potravu. Nejlépe se však dá ulovit na žížalu, po které je přímo posedlý. Maso je velmi dobré. Žije s hejnech, jeho věk není dlouhý, nejvýše šest let. V Rybářském řádu není uvedena minimální lovná délka. Byl, a někde ještě je, považován za plevelnou, ba škodnou rybu.

Štika obecná

Esox lucius (L)

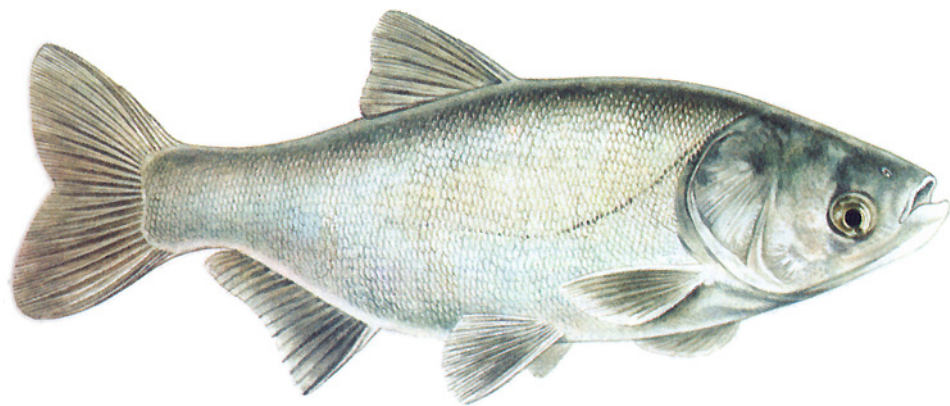

Je to nejznámější dravá ryba u nás a téměř v celé Evropě. Chybí jen na Pyrenejském poloostrově, v jižní Itálii a v části Balkánského poloostrova. Žije dále v Asii i Severní Americe. Můžeme se s ní setkat prakticky ve všech pásmech – od nížinných vod po pstruhové revíry, kde je ovšem nežádoucí. Má válcovité tělo šedozelený hřbet, stříbřitě zelené boky s mírným ocelovým nádechem, na bocích nažloutlé příčné pruhy. Břicho má bílé a na něm světle šedé skvrny.

Štika patří k našim největším rybám. V posledních letech byla ulovena v přehradní nádrži na Lipně štika, která měřila jeden a půl metru a její hmotnost přesáhla 24 kilogramy. Desetikilové štiky by nebyly vzácností, to by ovšem nesměla být štika tak přitažlivým terčem pro rybáře. Nepomáhá ani to, že se smí lovit jen v druhé polovině roku. Její nejmenší lovná délka je 50 centimetrů. Štika je velmi žravá, na kilogram přírůstku své hmotnosti spotřebuje až 7 kilogramů jiných ryb. Je nedocenitelným článkem biologické rovnováhy ve všech vodách. Pohlcuje především plotice, okouny, perlíny, hrouzky, proudníky, ježdíky, slunky a z nich pak zejména ty jedince, kteří degenerují, nebo jsou nemocní poranění. V Táboře provozuje Český rybářský svaz jedinečnou štičí líheň. Produkuje ročně přes 50 milionů kusů štičího plůdku pro naše vody i na export. Z této líhne přichází též odrostlejší plůdek, který je již více odolný proti nejrozumnějším nebezpečím.

Tolstolobik bílý

Hypophthalmichthys molitrix (Valenciennes)

Je to kaprovitá ryba, jejíž původním domovem jsou rozlehlá území východní Asie, řeky povodí Amuru, zejména pak oblasti jižní Číny. Zvláštností tvaru jejího těla je ostrý kýl na břiše od hrdla až po řitní otvor a má i nezvykle nízko položené oči na hlavě. Tolstolobik bílý je stříbřitě zbarven. K nám byl dovezen na počátku šedesátých let, aklimatizoval se až na rozmnožování. Nestačí zřejmě počet teplých letních dnů, proto musí být uměle rozmnožován. Dospělé ryby se živí výhradně rostlinným planktonem. Tolstolobici rostou rychleji než amuři, ve třetím roce dosahují hmotnosti i 1100 gramů. Pohlavní zralost se u nich dostavuje za 8 až 12 let. Tolstolobik dosahuje délky až 1 metr a hmotnosti nejvýše 10 kilogramů. Chuťově jsou býložravé ryby – amuři a tolstolobici – velmi atraktivní, jejich maso je však o poznání tučnější. Podobně jako amur bílý mají i tolstolobici helagické jikry, které jsou volně unášeny vodou (nelepí se na vodní rostliny jako u jiných ryb). Tolstolobiky lze lovit jako kapra, jejich výskyt v revírech je však velmi omezený. Produkce býložravých ryb dosahuje u nás jen několika desetin procenta z celkového chovu.

Tolstolobik (tolstobec) pestrý

Arstichthys nobilis (Richardson 1844)

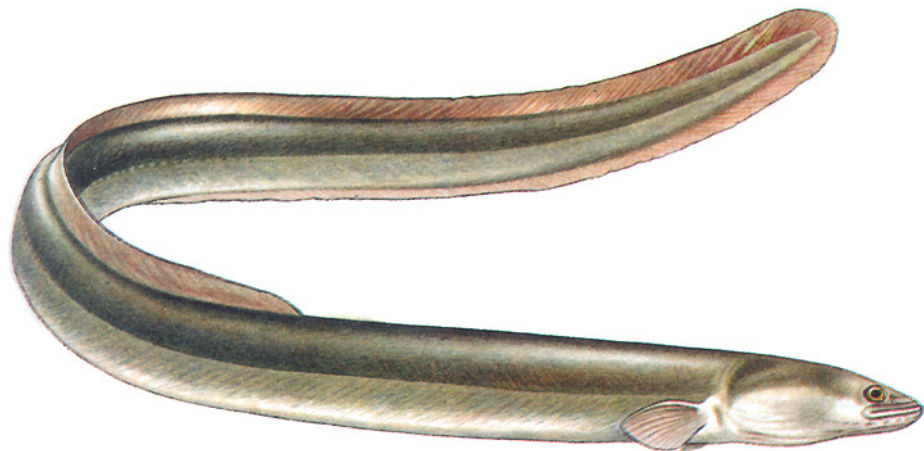
Kolébkou této býložravé ryby je jižní Čína. V roce 1965 byly u nás první pokusy o její aklimatizaci v našich podmínkách zejména pak v teplejších vodách jižní Moravy, a jižních Čech. Po více než dvaceti letech je jeho chov u nás stále ještě do určité míry problematický, zejména pokud jde o přirozené vytírání ryb. U nás není zatím dostatek příznivých klimatických podmínek, aby všechny dovezené býložravé ryby (amur, tolstolobik bílý) se mohly vytírat ve volných vodách, což je zejména na škodu ve sportovním rybářství. Tyto býložravé ryby je nutno uměle vytírat za pomoci hypofyzace. V původní vlasti se často kříží s tolstolobikem bílým.

Tolstolobik (tolstolobec) pestrý žije jako jiní v hejnech. Živí se vedle zooplanktonu také řasami a sinicemi. V chovných rybnících přijímá i potravu, která je určena kaprům. V příhodných podmínkách je jeho růst téměř stejný jako u kapra. V rybnících jižní Moravy měli čtyřletí tolstolobici pestrí hmotnost mezi čtyřmi až šesti kilogramy. Úlovek této ryby na udici je však spíš náhodný. V rybnících bývá chován jako vedlejší ryba.

Od tolstolobika bílého se pestrý odlišuje mohutnější hlavou, a především pak vybarvením. Jeho tělo je hnědo – až šedočerné, celkově je „mourovatý“, tmavé skvrnitý. Břicho má bílé. Má jemné a chutné maso, zejména je vynikající v uzené úpravě. Oba tolstolobici nemají stanovenou nejmenší lovnou délku.

Úhoř říční

Anquilla anquilla (L)

Je to jedna z nejzajímavějších ryb na světě. Je stále opředen tajemstvím rozmnožování, které se děje v hlubinách Sargasového moře. Malí úhořici v larválním stadiu překonávají šířku Atlantského oceánu, pronikají do ústí evropských řek a postupují proti jejich proudům až do lipanových pásem. V těchto řekách dorůstají a setrvávají v nich 10 až 15 let. Pud zachování rodu je pak nutí k zpětné cestě. V hlubinách Sargasového moře po vytření hynou. Existence úhořů v našich vodách by byla zcela nemožná bez umělého vysazování úhořího monté (larvální stadium úhoře, který doputoval k ústí některé z evropských řek). Monté je k nám dopravováno letecky. Je velké 5–8 centimetrů a v jednom kilogramu jejich 3–4 tisíce. Každoročně u nás vysazujeme kolem 200 000 monté.

Rozeznáváme u nás dvě formy úhoře říčního – úzkohlavého a širokohlavého. Úhořům chybějí břišní ploutve. Tělo je hnědé na hřbetě černě zbarveno, břicho mají bílé až nažloutlé. Dorůstají zpravidla až 150 centimetrů délky a hmotnosti do čtyř kilogramů. Úhoři vedou noční život, proto je rybáři loví nejčastěji z večera do konce povolené doby, lovu, zejména v červnu a září. Úhoři se živí bezobratlými živočichy, larvami vodního hmyzu, představují však značné nebezpečí pro raky a ryby.

Vranka obecná

Cottus gobio (L)

Vranky žijí ve většině evropských zemí kromě jižních a severních oblastí. Jsou to drobné rybky, které tvoří samostatnou čeleď vrankovitých. Vranka obecná je tvorem pstruhového i lipanového pásma, žije na štěrkovitém dně, kterému se barevně dokáže velmi dobře přizpůsobit, úkryt hledá pod kameny. Chybí jí plynový měchýř, proto se pohybuje spíš drobnými skoky u dna a nikdy nevyplovává k hladině. Živí se drobnou potravou dna. Její nebezpečí pro pstruží potěr, a zejména jikry bylo často přeceňováno, Nemá stanovenou nejmenší lovnou délku.

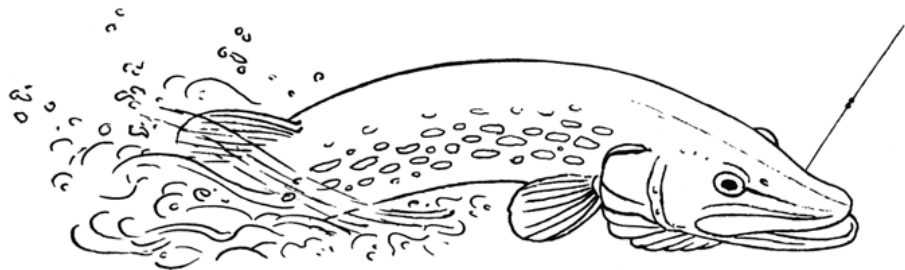
Vranka má nevzhledné tělo. Utváření hlavy a úst vyvolává dojem krutosti. Jsou nepřiměřené velké v poměru k tělu. Má hnědý nebo i šedý hřbet, tělo mramorované, břicho světlé, na ploutvích tmavé pásy. Na skřelových kostech jsou dva ostré trny. Můžeme ji snadno pozorovat. V menších tocích – pokud budeme zkoumat dno kousek po kousku ji určitě objevíme. Někdy lze vranku snadno chytit i do dlaně. Je celoročně hájena.

Vranka pruhoploutvá

Cottus poecilopus (Heckel)

Vranka pruhoploutvá je téměř k nerozeznání od vranky obecné. Nežije však v českých tocích, pouze na Moravě a Slovensku. Tam bývá společně s vrankou obecnou, zejména ve vyšších polohách pstruhových pásem. Její odlišnost je udávána příčně pruhovanými břišními ploutvemi, tmavším a kontrastnějším zbarvením těla. Oba druhy vranek jsou velmi citlivé i na sebemenší znečištění toků, které signalizují hromadným úhynem. Jsou označovány za nejspolehlivější indikátor nezávadnosti vody. Znečištěným vodám se nepřizpůsobují. Také vranka pruhoploutvá je celoročně hájena.

MALÝ RYBÁŘSKÝ SLOVNÍČEK

Agregát – zařízení na výrobu elektrického proudu, kterým se omračují ryby ve vodě a mohou se pak snadno odlovit, zejména ryby matečné, určené k umělému výtěru.

Aerace vody – provzdušňování vody, její obohacování vzdušným kyslíkem. Je potřebná zejména při výlovech rybníků.

Aerátor – přístroj, který slouží k provzdušňování vody kyslíkem. Má většinou větrný

pohon, ale uplatňuje se i síla elektromotorů.

Aklimatizace – přizpůsobení se změněným životním podmínkám. Například u nás se aklimatizovaly ryby, které v našich vodách nikdy nežily, mj. pstruh duhový, sumček americký, síh severní – maréna.

Aklimatizování ryb – chovatelská metoda, usilující o to, aby se určitý druh ryby přizpůsobil novému prostředí.

Akvakultura – cílevědomý chov a pěstování živočišných a rostlinných organismů v uměle vytvořených nádržích. Je to například chov ryb v rybnících, nebo pěstování řas v mořských plantážích.

Albinismus – vrozený nedostatek pigmentace (barviva) v těle živočišných organismů. S tímto jevem se setkáme i u ryb, kdy jejich zabarvení je světle šedé až bílé, například u jesenů, sumců.

Arenberg – zátěž kapkovitého tvaru o hmotnosti 7,5 gramu ve stejnojmenné disciplíně rybolovné techniky. S touto zátěží na vlasci rybářského prutu se snaží závodník zasahovat terče ve vzdálenosti 10 až 16 metrů.

Avitaminózy – onemocnění z nedostatku vitaminů.

Bahenní plyn – bezbarvý plyn metan CH_4 , který vzniká ve vodě nebo bahně rozkladem celulózy. Zmenšuje podíl kyslíku ve vodě, a škodí tak zejména v rybnících v zimním období.

Balza – rostlina tropické Ameriky. Její dřevo patří k nejlehčím na světě. Je vynikajícím materiálem pro výrobu splávek a umělých nástrah.

Bambus – tropická a subtropická rostlina. Ještě v padesátých letech 20. století se z ní vyráběly i rybářské pruty, tzv. štípané, vynikající byly zejména typu Troníček. Jinak mohl být bambusový prut používán i bez zvláštních úprav (například jako „bič“). Nyní nahrazují bambusové pruty výrobky z plastů a karbonů.

Bentos – drobná zvířena dna, charakteristická přichycovacím ústrojím. Tvoří základní součást potravy mnoha druhů ryb, zejména kaprovitých.

Bílá ryba – většinou drobné kaprovité ryby (lidově bělice). Pod tímto názvem jsou myšleny například plotice, perlíni, cejni, tloušti, proudníci, podoustve i jiné.

Biocenóza – společenství rostlin a živočichů v určitém prostoru (biotopu).

Biochemická spotřeba kyslíku – množství kyslíku, které se spotřebuje v určitém časovém intervalu za vzdušného biochemického rozkladu organických látek obsažených ve vzorku vody. Označuje se zkratkou BSK.

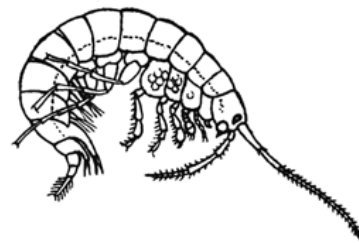
Biomasa – množství organismů, které se nacházejí v daném čase na určitém místě, či na určité ploše, nebo v objemu prostředí. Toto množství vyjadřujeme údajem hmotnosti.

Biotop – životní prostor pro určité společenství rostlin a živočichů (biocenózu).

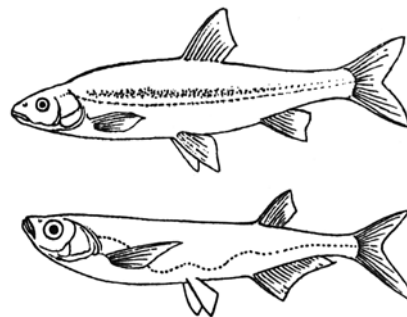
Blatouch bahenní – vytrvalá rostlina u potoků a rybníků a v bažinách. Má velké zlatožluté květy.

Blešivec – koryšek velký asi 15 milimetrů. Je často potravou pstruhů.

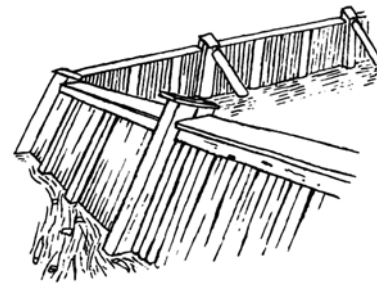
Boční postranní čáry – důležitý nervový orgán, který umožňuje rybě orientaci ve tmě nebo v kalné vodě. Tvoří je nervové buňky na boku ryb v čáře od hlavy k ocasu.

Bodule vodní (hovorově vodní včela) – vodní hmyz, který

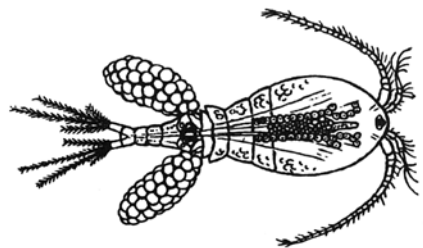
plave i létá. Patří k plošticím, požírá larvy hmyzu, koryše i vodní potěr. Lidem může způsobit i nepříjemné poranění.

Brlení – zařízení, které znemožňuje rybám únik z rybníka, nebo vniknutí nežádoucích ryb do chovných vod.

Buchanky – čeled' sladkovodních koryšů – hlavonožců. Tito drobní koryššci patří k nejhojnější potravě ryb.

Bukač velký – rod ptáků z čeledi volavkovitých. Hnízdí v rákosinách, živí se převážně

rybami a je zákonem chráněn. Bývá až 60 centimetrů vysoký a má hnědé peří.

Býložravé ryby – ryby, které se živí hlavně rostlinnou potravou. Pod tímto pojmem jsou zahrnuty u nás hlavně amur bílý a tolstolobik bílý a tolstolobik (tolstolobec) pestrý.

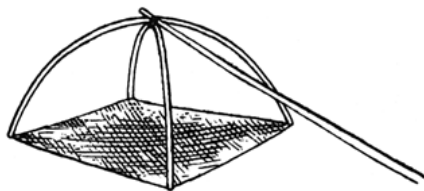
Čap – starší konstrukce dřevěné rybniční výpusti.

Čáp bílý – statný velký bílý pták. Je zákonem chráněn. Výskyt čápa se zmenšuje s ubývajícím počtem žab, které jsou jeho hlavní potravou. Živí se

však i rybami a drobnými hlo-davci.

Červi – velký mnohotvárný kmen bezobratlých živočichů. V rybářské mluvě jsou pod pojmem červi myšleny v širším smyslu nástrahy, které tvoří nejružnější žížaly (rousnice, kamenáči, hnojní, červení červi) a tzv. bílí červi (larvy masařky, potemníka).

Čeřen – čtvercová síť napjatá v rozích na zkřížených obloucích a zavěšená na tyči.

Čeřínek – čtvercová síť o rozměrech 1×1 metr. Tato velikost nesmí být překročena. Síť je na čtyřech do půlkruhu

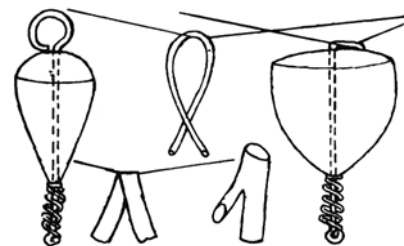
ohnutých drátech upevněných na tyči. Čeřínkem lovíme drobné nástražní rybky.

Český rybářský svaz – dobrovolná společenská sdružující zájemce o rybářský sport. Její členové jsou oprávněni lovit ryby ve vyznačených revírech a povinni chovat a chránit ryby a vodní živočichy podle příslušných ustanovení. Pečují o zarybnění revírů na tocích a vybraných rybnících.

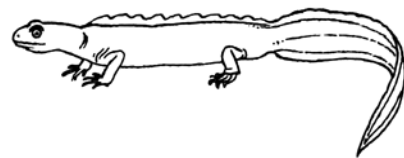
Česlice – tyče spojené v brlení. Chrání vodní nádrže a úseky toků před vnikáním větví, listů i jiných předmětů, které by mohly poškodit vodní kola i turbíny. Nedovolují také, aby proud ryby strhl do turbín.

Číhátko – citlivé zařízení, které nahrazuje splávek a signalizuje i velmi opatrně zabrání ryby. Lidově se jim říká

„policajt“. Zavěšuje se buď do průvěsu vlasce mezi oky prutu, nebo před jeho špičkou. Byla také vyvinuta číhátka elektrická s bzučákem či žárovkou.

Čolek – rod obojživelníků z řádu mloků. Dobu rozmnožování tráví ve vodě. Čolek velký je až 18 centimetrů dlouhý, čolek obecný dosahuje jen poloviční velikosti. Čolci patří mezi chráněné živočichy.

Dezinfekce – opatření, které zbavuje osoby, zvířata i rostliny a půdu i různé předměty choroboplodných zárodků. K dezinfekci se používají chemické látky a fyzikální prostředky (horko, záření).

Doba tření – akt rozmnožování ryb. Je to období, kdy dospělé ryby vypuzují ze svých těl jikry a mlíčí. Tyto dozrálé pohlavní produkty vypuzují ryby v hejnech, kdy se doslova o sebe třou. Chámové buňky, které jsou obsaženy v mlíčí samců, pronikají k jikrák a oplodňují je.

Doplňkové (vedlejší) ryby – hospodářsky cenné ryby chované ve stejném rybníku vedle ryby hlavní, chovné (zejména kapra). Doplnkovými rybami jsou

například candáti, štiky, ale i líni, pstruzi duhový a další.

Dubraviova metoda – chovná metoda zakladatele moderního rybníkářství Jana Dubravia (1486–1553), jejíž principy jsou uplatňovány dodnes při rozmnožování kapra a odchovu jeho plůdku ve speciálních travnatých rybníčcích.

Dvouhorkový rybník – rybník, ve kterém jsou ryby odchovány po dvě vegetační období (léta).

Dušení ryb – proces, který nastává v kritickém období při nedostatku kyslíku ve vodě. Některé ryby čelí tomuto nedostatku tím, že lapají vzduch u hladiny.

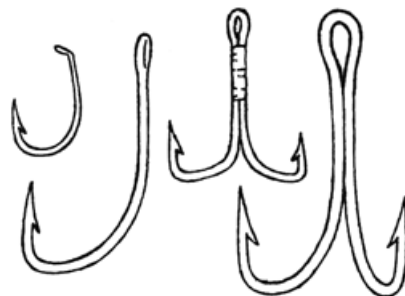
Embryo – zárodek ryby ve stadiu vývoje, kdy ještě není schopen samostatného života.

Eutrofizace – rozmnožení fytoplanktonu (drobných vodních rostlin) ve vodě, která je přesycena živinami.

Furunkulosa – vředovité onemocnění lososovitých ryb. Nejlépe mu odolává pstruh duhový. Toto onemocnění je způsobeno bakteriemi.

Generační ryba – pohlavně vyspělá ryba schopná rozmnožování v přírodním prostředí, nebo vybraná k umělému výtěru.

Granulování krmiv – lisování sypkých krmných směsí na granulovacích strojích na

drobné „válečky“ nejrozličnějších velikostí.

Háček – udička na chytání ryb. Slouží k nabodnutí nástrahy na špičku a k zaseknutí a udržení ryby. Ostrá špička háčku má protihrot, který zabraňuje sesmeknutí ryby a ramínko k navázání vlasce. Jsou používány jedno-, dvoj- a trojháčky.

Hák (gaf) – nástroj, který slouží k vylovení těžších ryb. Rybář zasekne pevně do hřbetu, nebo za skřele rybu a vytáhne ji na loďku nebo na břeh. Rybu hák těžce poraní, a proto je třeba ji ihned zabít, aby se zbytečně netrápila.

Haltýř – dřevěná nebo plechová bedna s otvory ve víku, bocích i ve dnu slouží k uchování většího počtu živých

ryb. Je ponořena do proudící vody a živé ryby v ní nelze přenášet.

Herbicity – chemické látky k ničení nežádoucích rostlin, plevelů aj. Jejich použití je stále problematičtější s ohledem na vážné ohrožení vod.

Hlavní ryba – druh ryby, která má v chovném rybníku základní význam. V ČR je to především kapr.

Hlavní rybník – zpravidla větší rybník, v němž jsou odchovávány tržní ryby.

Hlen – bílkovinná látka, kterou vylučují kožní buňky ryb. Hlen (sliz) chrání tělo ryb a umožňuje jim lepší pohyb ve vodě.

Hodnota pH – označení veličiny pro posuzování reakce (kyselosti nebo zásaditosti) vody.

Hospodářsky cenná ryba – chovatelsky a konzumně hodnotné ryby, u nás například kapr, štika, lín, candát, maréna, pstruzi aj.

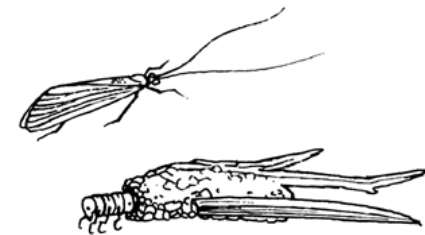
Hydrobiologie – nauka o životě organismů žijících ve vodě.

Hypofyzace – metoda, která urychluje růst pohlavně dozrálých generačních ryb. Vodní emulze (smíšení ne-sourodých látek) čerstvých nebo konzervovaných hypofýz (žláz s vnitřním vyměšováním, které ovlivňují zejména pohlavní dozrávání) ryb se injekcí vpravuje do svaloviny jikrnaček a mlíčáků, aby se jim uvolnily pohlavní produkty – jikry a mlíčí. Hypofyzace se u nás provádí hlavně u amurů a tolstolobiků, importovaných ryb, které nemají a našich

podmínkách možnost přirozeného výtěru pro krátkost teplého léta.

Chámová buňka (spermatozoid) – samčí pohlavní buňka, která dozrává ve varlatech. Proniká k jikrám, aby některou oplodnila. Ve vodě žije chámová buňka jen několik sekund, nejvýše několik minut, podle druhu ryb.

Chrostík – řád hmyzu blízký motýlům. Larvy se vyvíjejí ve

vodě, stavějí si většinou rourkovité schránky. U nás žije asi 240 druhů. Jsou 1–3 centimetry dlouzí. Larvám říkají rybáři někdy rákosník nebo dřevíčko. Vylíhlý chrostík připomíná mola. Larva je znamenitou nástrahou. **Ichtyologie** – nauka o rybách, jejich třídění, zeměpisném rozšíření, anatomii, biologii a dalších souvislostech jejich života.

Ichtyopatologie – nauka o nemocech ryb.

Inkubační doba – období od oplození jikry do vylíhnutí (vykulení) rybího plůdku. Délka této doby je závislá na druhu ryby a teplotě vody.

Imitace – starší název pro vlasec, silonové či jiné plastové vlákno, které nahrazuje rybářskou šňůru. Prodává se v nej-

různější tloušťce od 0,10 do 0,80 milimetrů, i silnější.

Infekční vodnatelnost – nejnebezpečnější infekční choroba ryb, která napadá střeva, játra, kůži i ploutve. Touto nemocí trpí zejména kapři.

Jednohorkový rybník – rybník, ve kterém je ryba odchována po jedno vegetační období.

Jepice – řád hmyzu, jehož vývoj se děje proměnou nedokonalou. Larvy žijí ve vodě až tři roky. Dospělá jepice nepřijímá vůbec potravu a během jediné části svého života se postará

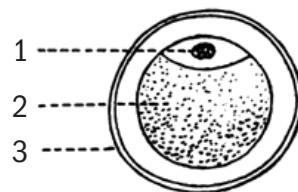
o nové potomstvo. (Proto jsou jepice symbolem krátkosti života.) Při rojení jepic ryby prakticky vůbec neberou.

Jehla prošívací – silná jehla dlouhá 10 i více centimetrů s plochou špičkou a otevřeným koncovým okem slouží k našívání živých nástražních rybek na ocelové lanko s háčkem.

Jikra – pohlavní produkt rybí samice. Po oplodnění chámovou buňkou se z ní vyvíjí zárodek budoucí ryby. Chámové

buňky jsou produktem rybního samce (mlíčáka, též mlíčňáka). Jikra je obalena pevnou blánou (3), pod ní je pak žlutková blána, žloutek (2) a zárodečný terčík (1). Obalová blána má jemné póry, takže do jikry může pronikat voda. Velikost jikry záleží na druhu ryb a jejich stáří.

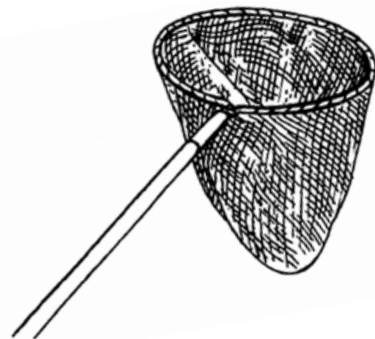
Jikrnačka – odborný název pro rybí samici. Pohlavně dospělá jikrnačka vypouští jikry, které jsou oplodňovány chámovými buňkami samců (mlíčáků).

Kachny – vodní ptáci z podčeledi ptáků vrubozobých.

U nás je nejvíce rozšířena kachna divoká, předchůdkyně kachny domácí, a četné další, například čírka, lžičák, husice, ostralka. Živí se rostlinami, rybími jikrami, plůdkem i rybami.

Kapřivec – rod klanonohých korýšů parazitujících na rybách. Dosahují velikosti 5–10 milimetrů; přichycují se na kůži ryb a způsobují jejich zaplísnění.

Keser – mělká síť na kovovém kruhu s krátkou násadou. Slouží k manipulaci s rybami.

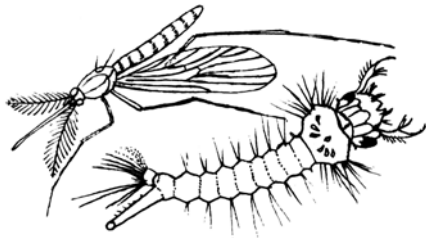
Klanonožci – drobní živočichové, kteří jsou podtřídou korýšů. Tvoří významnou složku planktonu, potravy ryb. Žijí i v chladnějších vodách; v ČR žije asi 230 druhů.

Kmenový silon – vlasec, který je navinut na navijáku.

K němu přivazujeme návazec o menší tloušťce s háčkem; někdy se na kmenový silon navazuje háček přímo.

Komorový rybník – rybník s hlubší vodou, který v zimě nezamrzá do dna, a slouží proto k bezpečnému přezimování ryb.

Komár pisklavý – dvojkřídle hmyz žijící u vody a v lesích. Způsobuje nepříjemné zranění, které značně svědí. Je pohromou u jižních rybníčních oblastech a lužních lesích, kde se

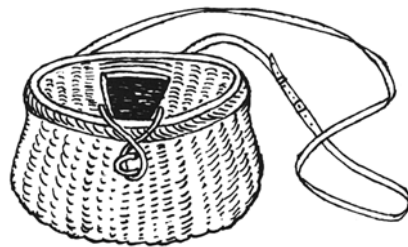

vyskytuje v obrovských počtech.

Kormorán velký – rod vodních ptáků z řádu veslonohých. Je větší než husa domácí a má hákovitě zahnutý zobák. Je celý černý a živí se výhradně rybami, kterých zahubí více než spotřebuje. Dnes se v některých oblastech přemnožil.

Koš (košík) – součást výstroje k lovu lososovitých ryb. Rybář nosí košík (proutěný) na popruhu přes rameno, nebo jej má připojený k opasku. Do košíku s uzavíracím víkem, jinak však velmi vzdušným a vystlaným čerstvým listím

nebo trávou, ukládá ulovené pstruhy.

Krasové vody – toky, které protékají krasovými prostorami v podzemí. Jsou tvrdé, chladné a i v nižších polohách vhodné pro život lososovitých ryb.

Kukla – vrhací síť kuželovitého tvaru. Ve spodní části má zátěž, na horní ji lze zadrhnout jako pytel.

Kuklík potoční – vlhkomilná rostlina u horských potočků. Má světle růžové květy.

Kulení – stupeň ve vývoji oplozené jikry. Je to narození (vykulení) váčkového plůdku

z jikry; plůdek se uvolňuje hlavou (u lososovitých ocasem) napřed.

Lakušník – rod vodních bylin z čeledi pryskyřníkovitých. Roste hlavně na klidných tůních. Obohacuje vodu vydatně kyslíkem.

Lanko – jemně spletený ocelový drát, kterého používáme jako návazce při lovu dravých ryb, zejména štik.

Leďňáček říční –

drobný, pestře vybarvený pták, lidové „létající drahokam“.

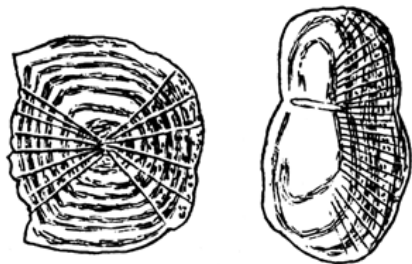
Loví v menší míře hmyz i jiné drobné vodní živočichy, ale hlavně rybky, kterých spotřebuje za rok asi 60 kilogramů. Je chráněn.

Ledová dřenice –

hromadný odchod ledových ker při náhlém tání. Způsobuje značné škody na rybách, zejména v regulovaných tocích, kde nenacházejí před pohromou dostatečný úkryt.

Letnění rybníků –

opatření, které má ozdravit a zúrodnit rybník. Rybník je ponechán bez vody v celém vegetačním období, jeho dno je zatravněno nebo oseto obilninami. Po jejich sklizni je rybník opět napuštěn. Někdy je rybník letněn i déle.

Letokruhy (přirůstové kroužky) – drobná soukruží na šupinách, podle nichž lze vypočítat stáří ryby.

Líhnutí jiker – úsek vývoje, v němž v oplozené jikře nastává dělení buněk až do vykulení plůdku. Tento úsek je rozdělen na tři údobí – údobí klidu (po oplození jikry chámovou buňkou), údobí, kdy se objevují oční body, a konečně

údobí před vykulováním plůdku, kdy je jikra velmi choulostivá na otřesy i pohyb a snadno by mohla uhynout.

Lílek potměchuť – popínavý polokeř rostoucí na březích vod. Má fialové květy se žlutým vystouplým středem. Je velmi jedovatý.

Limnobiologie – věda o životě ve sladkovodních vnitrozemských vodách.

Loviště – upravená prohlubeň v nejhlubším místě rybníka, zpravidla u hráze před výpustí. Po vypuštění rybníka tu probíhá vlastní výlov, neboť se tam stáhly prakticky všechny ryby.

Lov na bič – druh rybolovu při použití mimořádně dlouhého prutu. Lovíme tam, kde není větší hloubka, než je délka prutu. Vlasec směřuje od špičky prutu kolmo do vody. Splávek –

pokud jej vůbec použijeme – je velmi štíhlý. Zátěž na udici je minimální. Každé i sebemenší zabránění signalizuje splávek, ale i jemná špička prutu. Výhodně lze takto lovit zejména cejny.

Lov na káču – způsob lovu, který se také nazývá lovem na bójku. Patří k nejméně sportovnímu druhu lovu, a proto se jen velmi omezeně povoluje. Káču (lidově se jí říká větší splávek) představuje velká cívka, vespod červená nahoře bílá, z korku nebo dřeva. Na ní je navinuto sto i více metrů silnějšího vlasce (0,35–0,50 milimetru). Ve středu cívky je kolík, přes který se vede vlasec. Na ocelovém nástavci je nastražena živá ryba. Káču odvezeme daleko od břehu na hlubší vodu. Z břehu pak káču pozorujeme, jakmile se převrátí – to poznáme podle

barvy, na vrchu se objeví červená – můžeme si jet pro úlovek.

Lov na plavanou – sportovnější a někdy i účinnější způsob chytání ryb, zejména na tekoucích vodách. Udici nahazujeme proti proudu, po němž plyne co nejdále. Nástraha bývá přitom vlečena nejlépe těsně nade dnem. Lze tak lovit většinu ryb, kromě mníka a úhoře.

Lov na položenou (hovorově na těžko) – nej-pohodlnější a nejméně aktivní způsob lovu. Nástraha leží na dně a rybář musí čekat, až ji ryba najde a případně také uchopí.

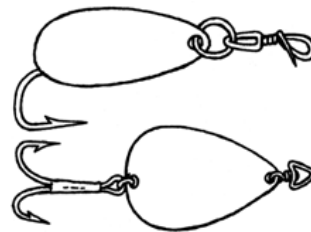
Lov na rybičku – jeden z nejúčinnějších způsobů lovu všech druhů dravců. Nejdříve je však nutno znát stanoviště

dravců. Živou rybku našíváme na ocelové lanko (nástavec) a připojujeme k němu za hlavičkou rybky dvojháček, který špičkami obrátíme k ocasu rybky. Ale pozor! Mládež do 15 let nesmí tento způsob lovu používat!

Lov na třepanou – lov na nástrahu (umělou mušku), kterou spouštíme a zvedáme nad hladinu. Nástraha tak napodobuje hmyz, který se snaží vzlétnout nad vodu. Rybář ovšem musí být skryt za stromem nebo keřem. Chytáme tak hlavně tlouště i boleny.

Lože – vyhloubené místo v měkkém dně, kde se shromažďují na zimu kaprovité ryby. Mírně šikmo hlavou dolů přecházejí v tomto místě za minimálního pohybu zimní období.

Lžičkové třpytky – kovové nástrahy v podobě lžice. Jsou většinou mimořádně lesklé (chromované, ale i v barvě bronzu pro průhlednější vody).

Marinování ryb – kuchyňská úprava ryb, kdy se po vaření i smažení zalévají octem a kořením a uzavírají do neprodyšných sklenic.

Matečný rybník – rybník, který slouží k odchovu generačních, matečních ryb.

Marmiška – umělá nástraha původem z Ruska, kde na ni loví hlavně na dírky pod ledem (u nás je lov u děr v ledu zaká-

zán). Ve volných vodách lze lovit marmiškou i v kombinaci s další nástrahou (například žížalou). Je vhodná k lovu mnoha druhů dravých i nedravých ryb. U nás se prodává marmiška hlavně v podobě kapky. Je odlévána z olova a opatřena chomáčkem červené vlny, i očkem k navázání vlasce. Má jeden jednoduchý háček. Marmišku spouštíme hlavně do větších hloubek, kde jí pohybujeme ve svislém směru.

Mechanický keser – zařízení, které umožňuje rychlé vybírání ryb ze sítě v lovišti při výloveh rybníků. Je poháněn elektromotorem a ušetří rybářům jednu z nejtěžších prací.

Mincíř – druh váhy, která měřila hmotnost podle prodloužení pružiny – známy jsou

spíš jako váhy pérové, nebo i dynamometr. Mincíře využívali rybáři při vážení většího počtu ryb.

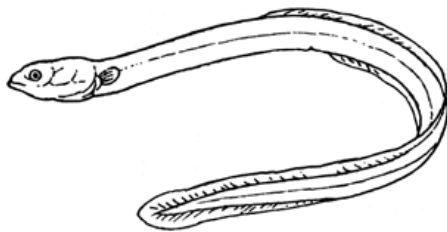
Mister Twister – vláčecí nástraha z měkčeného plastu rozmanitého tvaru a barvy. Kostrou této nástrahy je jednoduchý háček, někdy se k ní přidává i olověná hlavička, aby se zvýšila její hmotnost a dále se s ní dohodilo.

Mlíčák (hovorově mlíčňák) – samec ryb. Pohlavně dospělý samec vypouští v době tření mlíčí s chámovými buňkami (spermii), kterými oplodňuje jikry samice (jikračky).

Mlíčí – pohlavní produkt rybiho samce. Mlíčí obsahuje spermie, které oplodňují jikry. Životnost těchto buněk je rozdílná – u pstruha asi 2 sekund, u štiky až tři minuty.

Mlok skvrnitý – živočich z řádu obojživelníků. Žije ve vodě a na vlhkých místech. Najdeme jej nejčastěji v čistých potůčcích a studánkách. Před nepřáteli – k nimž patří i některé dravé ryby – se chrání ostře žlutooranžovým zbarvením na jinak zcela černém těle. Ostatně ve vodě se zdržuje méně než na vlhkém břehu. Patří mezi chráněné živočichy.

Monté – název pro mladé úhoře, kteří putují přes Atlantský oceán k ústím evropských řek (mimo černomořského povodí).

Muchničky – dvoukřídlý hmyz, 1–5 milimetrů velké zavalité mušky, jejichž samičky citelně bodají a vpichem způsobují i dlouhodobé otoky. Dospělý hmyz létá nejvíce zvečera kolem vod.

Multiplikátor – druh navijáku, u nás jen ojediněle používaný. Je však používán v mořském rybolovu. Je podobný obyčejnému „bubnovému“, osu má však v kuličkových ložiscích a pomocí převodů se dá vlasce nebo šňůra velmi rychle navíjet. Při nahazování se roztáčí jako cívka, kterou je nutno při dopadu nástrahy na hladinu zastavit, aby se z vlasce neudělal chumel.

Muškaření – podle mnoha hledisek nejsportovnější způsob lovu. Vyžaduje obratnost,

trénink i sílu. Používá se zvláštního muškařského prutu i šňůry, jen nástavec je z jemného vlasce. Lov záleží ve švihání šňůrou tak, aby umělá muška dopadla od nás co nejdále a co nejprírozeněji na hladinu. Muškaření je nejvíce charakteristické pro lov na pstruhových vodách.

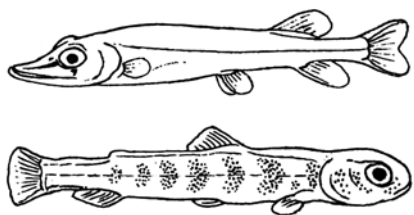
Muškařské šňůry – speciální jemné šňůry, které jsou pleteny z hedvábí nebo silonu. Bývají až 30 metrů dlouhé, slouží k muškaření a jsou velmi pružné.

Mušle – v rybářské terminologii děrovaná velká nádoba podobná polokouli, slouží k vážení živých ryb.

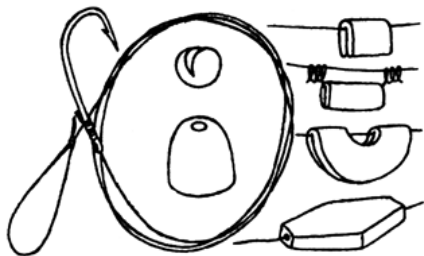
Nárosty – společenství vodních organismů, zejména rostlinných, které se usazují a rozmnožují na povrchu předmětů pod hladinou

(například na kamenech, ale i na rostlinách).

Násadová ryba – mladá ryba (plůdek) určená k dalšímu chovu nebo k vysazení do tekoucích vod či sportovních rybníků.

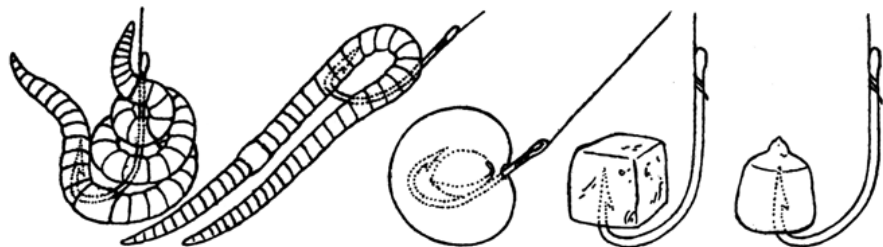

Nástraha – potravina, nebo její napodobenina, na niž lovíme ryby. Přirozené nástrahy – živočišné i rostlinné – se vysky-

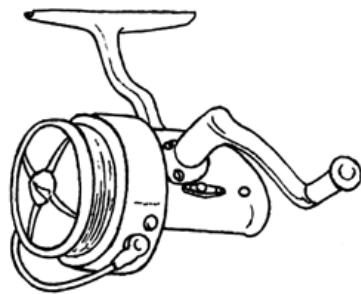

tují v přírodě (například žížaly, drobné rybky, třešně, višně, švestky), nebo je připravujeme z těsta, vařeného hrachu, brambor. K umělým nástrahám patří třpytky, napodobeniny rybek, hmyzu, zejména mušek.

Návazec – krátký vlasec, který se navazuje na kmenový silon. Návazec je zakončen

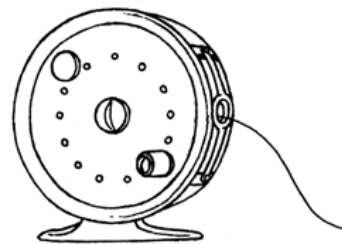

háčkem nebo umělou muškou. Návazcem je i lanko k lovu dražích ryb. Návazce bývají 30 až 250 centimetrů dlouhé.

Naviják – strojek, který umožňuje daleké nahození nástrahy a pružné zdolávání zejména větších a těžších ryb. Obvyčejný naviják tvoří jednoduchá cívka na pevné ose bez jakýchkoliv převodů. Nehodí se pro vláčení. Otáčecí naviják – cívku je možno otočit o 90 stupňů, takže může plnit i funkci smekacího navijáku. Smekací naviják je dnes

nejpoužívanější. Cívka je uložena v otevřeném otočném pouzdru s řadičem. Při otáčení klikou se cívka střídavě vysunuje a zasunuje, takže pravidelně navíjí vlasec. Cívku je možno uvolnit (při prudkém tahu ryby je to nezbytné). Muškový naviják se podobá obvyčejnému, modernější mají automatické navíjení šňůry, což je vhodné při záseku ryby.

Návnada – krmivo pro ryby, převážně rostlinného původu. Vhazujeme je v určitém množství do vody v místech, kde chceme lovit, abychom nalákali ryby

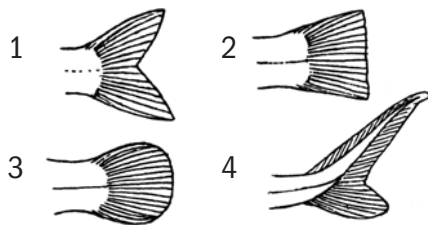
a navykli je současně na nástrahu. K návnadě patří zejména rozvařené brambory, strouhanka, starý chléb, napařená houska, mláto, šrot, vařená kukuřice. Nesmí se vnadit masem krví, bílými „červy“, škrkavkami, mlékárenskými odstředivými kaly, nebo mravenčími kuklami.

Nevod – velká tažná a hluboká síť, která se používá k lovení ryb při výlovech rybníků.

Obratlík – drobné zařízení na konci kmenového silonu, které umožňuje rychlou výměnu nástavců. Lidově je v rybářské mluvě obratlík nazýván karabinou. Obratlík zabraňuje hlavně kroucení vlasce při vláčení rotační třpytkou.

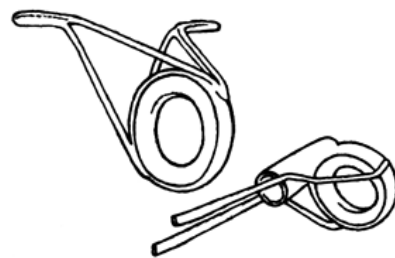
Obsádka – pojem pro určitý počet a druh ryb, které vysazujeme do rybníků a rybářských revírů. Obsádka se uvádí v počtech ryb na hektar vodní plochy.

Ocasní ploutve – ploutve, které zakončují trup rybího těla. Jsou většinou souměrné, ale i nesouměrné (například u jesetera). Podle jejich tvaru je dělíme na čtyři druhy – vykrojené (1), rovné (2), zaokrouhlené (3), nesouměrné (4). U některých druhů ryb se ocasní ploutve mění během jejich života. Například malí pstruzi mají

ocasní ploutve vykrojené, u starších se tato vykrojenost ztrácí.

Očko (též kroužek) – zařízení kterým se vede vlasce od navíjaku podél prutu k jeho špičce, a rozkládá tak tah ryby.

Oční body – období zárodečného vývoje, kdy sytě pigmentované základy očí embrya jsou pod obalem jikry dobře patrné.

Ondatra pižmová – hlodavec s hustou srstí a jemnou podsadou. Je až 40 centimetrů velká. Po stranách zadních noh má četné silné brvy a mezi prsty

plovací blánu. Ušní otvory může uzavřít. Je hojná na březích řek, kanálů, potoků, rybníků. Její původ sahá do Severní Ameriky. U nás dnes žije na celém území. Živí se hlavně rostlinnou potravou, jen v nouzi požírá mlže raky a ryby. Podrývá hráze rybníků. Loví se pro cennou kožešinu. Není zatím chráněna.

Oplození – základní předpoklad pro zrození nového jedince. K oplození dochází poté, kdy chámová buňka pronikla do jikry.

Ostřice řízná – vysoká vytrvalá rostlina, která často vytváří pobřežní porost. Má šiškovitě podlouhlé klasy hnědých květů.

Orobinec – vysoká rostlina tvoří hojný porost bahnitých břehů. Na dlouhém stonku je vakovitá palice tmavohnědých

květů (tzv. doutníky). Orobinec je širokolistý a úzkolistý.

Pakomárovití – čeled' dvojkřídlého hmyzu, jehož larvy jsou součástí bentosu a velmi důležitou složkou potravy kaprovitých ryb.

Pakomáři – hmyz podobný komárům; večer létají v hustých rojích nad vodami a v tomto seskupení připomínají sloup kouře. Jejich larvy (tzv. patentky) žijí v bahnitém dnu a jsou potravou rybám. U nás je nejznámější pakomár kouřový. Na rozdíl od komárů nebudají.

Pásma – rybářské dělení tekoucích vod. Jsou čtyři: pásmo pstruhové (tvoří je chladné bystřiny s čistou vodou, bohatou na kyslík, je domovem zejména pstruha potočního, i duhového, sivena

a vranky), pásmo lipanové (zahrnuje větší podhorské potoky s krátkými tišinami, kde žije především lipan podhorní), pásmo parmové (je charakteristické již pro větší toky s balvany na dně, poměrně rychle proudící. Toto pásmo bývá někdy již poměrně znečištěné, ne však natolik, aby v něm nemohla existovat parma, ale i proudník, mník, tloušť, plotice, objevuje se tam již kapr i štika a další ryby), konečně pásmo cejnové (označuje se jím voda velmi pomalu plynoucí v nížinách, bývá již poměrně znečištěná a žijí v ní všechny kaprovité ryby i sumci a candáti). Hranice pásem nejsou přesné, často se pásma překrývají. V pstruhových pásmech najdeme například i štika a tlouště.

Peán – dlouhé ploché kleštičky, které slouží k vyprošťování háčků z hrdla ryb.

Perloočky – drobní živočichové z podkmene korýšů, významná složka v potravě ryb, zejména kaprovitých, které se živí zooplanktonem.

Perlorodka říční – u nás téměř vymizelá, mlž s černou lasturou, v níž se někdy tvoří perly. Je přísně chráněná.

Plankton – společenství drobných vodních organismů, které se volně pohybují ve vodě. Jejich pohybuje však velmi

omezený. Lze je dělit na zooplankton (živočišné organismy, významná složka v potravě ryb) a fytoplankton (rostlinné organismy).

Planktonové hnízdo – malou hrázkou z chlěvské mrvy uzavřená část mělčiny rybníka, kde je chován plankton. „Jáma“ je malá vyhloubená nádrž na konci zátopy rybníka, kde se rovněž chová plankton.

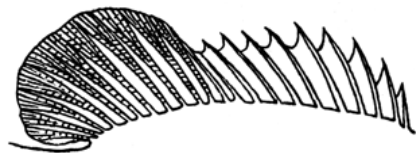
Plevelné ryby – označení ryb bez hospodářského významu, které ubírají chovným rybám potravu. Patří mezi ně plotice, perlíni, slunky, oukleje, okouni a ježdíci i další.

Plísňová nákaza

žaber – onemocnění, které zasahuje někdy kapry, zejména když teplota vody překročí 20 °C. Ryby pak hynou udušením.

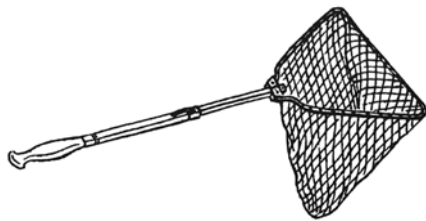
Plot – dlouhá síť, která rybám uzavírá cestu z loviště při výlovech rybníků.

Ploutevní paprsky – kostěné nebo chrupavčité útvary vyztužující ploutve ryb. Dělí se na tvrdé a měkké. Některé jsou zakončeny ostrým hrotem, například u okounovitých na hřbetní ploutvi.

Plůdkový výtažník – rybník, v němž je odchováván plůdek ryb.

Podběrák – náčiní, kterým je vylovována zdolávaná ryba. Je to hluboká síťka v pevném rámu (kulatém nebo trojúhelníkovém). Podběrák je buď skládací, nebo pevný. Rybu přivádí-

me nad podběrák vždy hlavou dovnitř. Muškařský (tenisový) podběrák má kratší násadu.

Pohlavní zralost – období, kdy ryby dosáhly plodnosti. Je to vyvrcholení pohlavního dospívání a ryby jsou schopny rozmnožování.

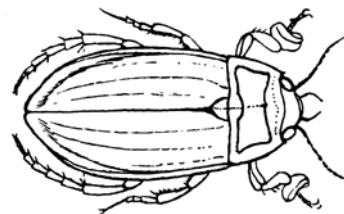
Pomněnka chudokvětá – květina s drobnými kvítky světle modré barvy, je hojná na březích vod, zejména menších potoků.

Poloumělý výtěr – výtěr generačních ryb v upraveném prostředí (například pro kapra v malém rybníčku).

Postranní boční čára viz Boční postranní čáry

Potápka malá – vodní pták, u nás jeden z nejhojnějších z čeledi potápkovitých. Dosahuje až 42 centimetrů délky. Žije skrytě v porostech rybníků. Spolu s potápkou černokrkou a rudokrkou je u nás chráněná.

Potápka velká (až 80 centimetrů) – známá jako roháč, je naší největší potápkou a živí se plevelnými rybkami a larvami vodního hmyzu. Svá mláďata vozí na hřbetě.

Potápník vroubený – brouk asi 4 centimetry velký. Ve velkých rybnících škodí na

rybím potěru stejně jako jeho dravá larva, která dosahuje až 6 centimetrů délky. Dobře létá, zvečera vyhledává nové nádrže. U nás žije ještě pět menších druhů. Potápník není příliš hojný.

Potkan – hlodavec z čeledi myšovitých, dosahuje délky až 27 centimetrů. Žije poblíž lidských sídel v kanálech, stokách, ale i v přírodních tocích. Je výborný plavec i pod vodou. Živí se vším požitelným, i mrtvými rybkami, při přemnožení napadá i živé, dospělé ryby. Je nejškodlivějším savcem – ničí zásoby potravin a přenáší nebezpečná onemocnění.

Potrava ryb – soubor nejrozličnějších látek, organismů, živých i neživých, které tvoří nezbytný předpoklad pro vývoj a život ryb. Je to především

bentos a plankton (viz hesla), ale i někteří obojživelníci, ba i drobní hlodavci. K drobným živočichům, kteří tvoří nejobvyklejší součást potravy ryb, patří bičíkovci, rozsivky, blešivec, beruška vodní, buchanky, perloočky aj. Dravé ryby se pak živí většinou malými rybkami, mezi nimiž si vybírají nemocné, nebo nejméně zdatné jedince. Tak přispívají i k ozdravení druhu.

Požerákové zuby – náhrada u kaprovitých a sekavcovitých za zuby, které jsou běžné u jiných druhů ryb. Požerákové zuby jsou v zadní

části žaberní dutiny, vznikly přeměnou páteho žaberního oblouku a slouží ke zpracování, rozmělnění hrubší potravy.

Povodí – oblast určitého toku a jeho přítoků.

Povolenska – doklad, který opravňuje k rybolovu. Svým členům ho vydávají organizace Českého a Moravského rybářského svazu. Jsou na pstruhové a mimopstruhové vody a také podle území – místní, krajské a celosvazové.

Pрут – základní součást výbavy pro rybářský sport. Rozlišují se podle materiálu, z něhož jsou zhotoveny – bambusové, tonkinové (druh bambusu), lepené (též štípané) jsou tvořeny z rozštěpených částí tonkinu, dále kovové (z hliníku), laminátové – hlavně dnes používané z plastů (plný

a dutý laminát) i grafitu jsou velmi lehké, pevné a pružné. Podle velikosti rozeznáváme pruty krátké (pro lov přívlačí), jsou asi 150 centimetrů dlouhé, pak střední (do tří metrů), používají se při lovu na položenou; posléze dlouhé (přes tři metry) pro lov na plavanou. Odlišný je muškařský prut s upevněním navijáku na konci rukojeti.

Pryskyřník plamének – dvouděložná rostlina u břehů vod. Lodyha rostliny je poléhavá, má drobné žluté květy. Je rozšířena od nížin až do hor. Podobně jako pryskyřník velký (až 150 centimetrů velký, tedy třikrát větší než p. plamének) je tato rostlina velmi jedovatá.

Přebírka – mělký koš k třídění ryb.

Puškvorec obecný – nápadně aromatická léčivá

bylina s tlustým plazivým oddenkem. Pochází z východní Indie, u nás zdomácněl. Roste na březích klidných a bahnitých vod.

Racek chechtavý – vodní pták velký asi jako holub, šedý, i bílý, hlavu má tmavou, hnědou, zobák hákovitě zahnutý. Živí se většinou rybami, které loví u hladiny. Mrtvé ryby nesbírá. Přenáší rybí tasemnice a motolice. Rackové jsou u nás zákonem chráněni.

Rákos obecný – šedozelelá tráva tvořící rozsáhlé porosty kolem stojatých vod. Suchý rákos sloužil k tvorbě některých výrobků, zejména košíků a brašen.

Rdesno – červivec a blešník – rostliny na obnažených dnech rybníků. Mají zelené a růžové květy.

Rejsek vodní – hmyzožravec z čeledi rejskovitých

(není hlodavec, i když je podobný myšce). Má hustý kožíšek s dlouhým vlasem, který voda nesmáčí. Žije na březích toků, místy je velmi hojný. Dosahuje délky sotva deseti centimetrů.

Rekultivace rybníku – soubor opatření, která odstraňují pustnutí rybníků. Do rekultivace patří odbahňování rybníků, vyhrnování a prohlubování jejich dna, úprava břehů, odstranění přebujelých porostů atd.

Roček – ryba ve stáří jednoho roku, zpravidla po dokončení jednoho vegetačního

období. Pojem, který se používá především u lososovitých ryb. Například dvouroček je ryбка stará dva roky, na konci druhého vegetačního období.

Ryba tržní (konzumní, vážná) – kapr starý tři roky.

Rybářská stráž – kontrolní orgán ustavený, národním výborem k prověření dokladů osob, které loví ryby, a k dozoru nad pořádkem v revírech, resp. k ochraně chráněných vod.

Rybářské doklady – soubor dokumentů opravňujících k sportovnímu rybolovu. Patří k nim: státní rybářský lístek (vydává se na rok i na tři roky) a dále povolenka, přehled o úlovcích (záznam o docházce k vodě), členská legitimace Českého a Moravského rybářského svazu.

Rybářský zákon – základní právní norma, která stanoví zásady hospodaření na rybnících a tekoucích vodách.

Rybník – umělá vodní nádrž určená hlavně k chovu ryb. Podle potřeby lze rybníky, vypouštět a znovu napouštět.

U nás rozeznáváme tyto rybníky: pramenný (je napájen podzemními prameny), nebeský (je naplňován vodou ze srážek), průtočný (napájí jej protékající potok nebo i řeka}. Podle umístění jsou pak rybníky lesní (jsou stíněné a mají kyselou vodu), luční (v loukách), polní (v polích), návesní (v obcích, kde slouží povětšinou jako protipožární nádrž).

Rybolovná technika – souborné označení dovedností v ovládání rybářského prutu pro nejrůznější způsoby lovu (viz

lov), V rybolovné technice jsou pořádány závody i mezinárodního charakteru.

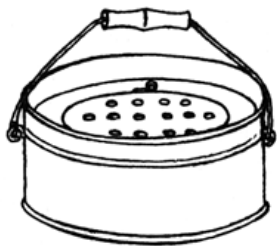
Rybovody (rybí přesmyky) – druh vodního díla, které umožňuje rybám překonávat vážné překážky (jezy, splavy, zdymadla).

Rychlený plůdek – rybí plůdek rychle narostlý v mimořádně příznivých podmínkách ve stáří 3 týdnů. Je určen k dalšímu nasazení v rybnících i tekoucích vodách.

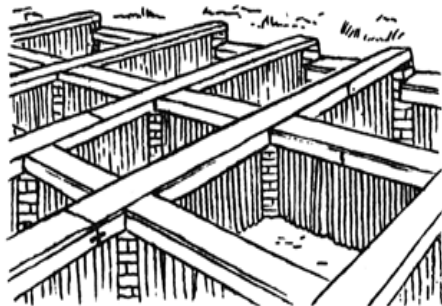
Řasy – jedno i vícebuněčné organismy rostlinné, jsou významnými producenty organické hmoty ve vodách.

Řízkovnice (konvice) – nádoba, která slouží k přenášení i úschově živých rybek, především nástražních. Je jednoduchá i dvojí. Vnitřní nádoba má v bocích i ve dnu

otvory a ponořuje se do tekoucí vody. Pokud je jednoduchá, musí se rybkám častěji měnit voda.

Sádky – vodní nádrže určené k přechovávání konzumních i chovných ryb. Vyžadují stálý přítok čerstvé, na kyslík bohaté vody.

Samočistící schopnost vody – vlastnost vody, která ji umožňuje zbavit se po určité době některých nečistot za spolupůsobení fyzikálních, chemických a biologických vlivů.

Sedimenty – nerozpustné látky, které se z vody oddělily přirozeným usazováním.

Sinice – jedno- i vícebuněčné organismy blízké bakteriím a podobné řasám. V některých rybnících se masově rozmnožují a vytvářejí tzv. vodní květ.

Sítina rozkladitá – jednoděložná vytrvalá rostlina u vod a na vlhkých loukách až 80 centimetrů vysoká. Její rozkladité květenství fialové barvy je nad polovinou světle zelených, téměř hladkých lodyh.

Skluž – dřevěný nebo laminátový žlab, po němž se

ryby s vodou vypouštějí z přepravních nádob do rybníka nebo sádek.

Skish (muška skish) – disciplína v soutěžích rybolovné techniky. Závodník provádí hody muškovým prutem muškami na pět terčů vzdálených 13 metrů.

Skokan zelený – žába dlouhá až 15 centimetrů. Větší pulci skokana požírají i rybí potěr. Dospělý skokan se živí škodlivým vodním hmyzem, a tak na druhé straně rybám prospívá.

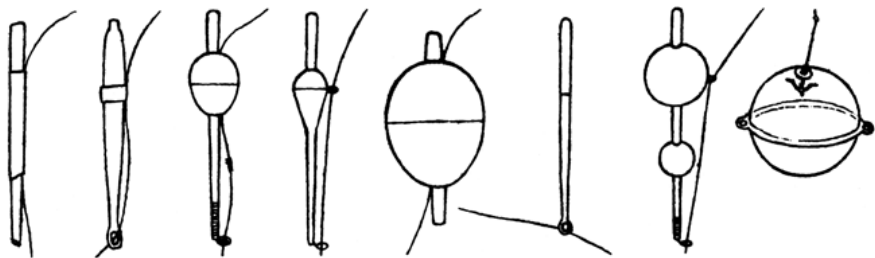
Skorec vodní – černo-hnědý pták velký asi jako kos.

Má typickou bílou náprsenku, žije ponejvíce u kamenitých potoků a staví bytelné kulovité hnízdo. Hnízdí dvakrát do roka. Loví na dně potoků hlavně larvy vodního hmyzu i drobné rybky. Patří mezi chráněné ptáky.

Skřele – kryt žaberního ústrojí ryb. Pracují podobně jako pumpa.

Slup – zařízení na odchyt ryb. Bývá součástí jezů. V bočním náhonu se přivádí voda toku na dřevěný koš, který je několik metrů dlouhý. Ryby táhnoucí po proudu jsou strhávány do slupu, odkud se již nemohou dostat. Slupy lze zvedat a uvězněné ryby, vybírat.

Splávek – v rybářské terminologii návětné zařízení, které signalizuje zabrání ryby. Splávek udržuje nástrahu v žádané hloubce ve stojatých vodách,

v tekoucích slouží hlavně k přepravě nástrahy nade dnem, nebo umožňuje, aby byla vlečena po dně. Vyrábí se z korku, balzy, plastů i husího brku. Je upravován tak, aby při braní kladl rybě co nejmenší odpor.

Splešťule blátivá – statná vodní ploštice. Hmyz, který žije v bahně na okraji stojatých a pomalu tekoucích vod. Živí se vodními živočichy, ale i jikrami a plůdkem. Je až 22 milimetrů velká.

Spojka – menší kovové trubky, kterými lze spojit

jednotlivé části prutu. Lidové též „cvingle”.

Sportovní vody – úseky tekoucích a stojatých vod (revíry), kde lze podle Rybářského řádu lovit ryby. Dělí se na pstruhové a mimopstruhové.

Státní rybářský lístek – jeden ze základních dokladů, který opravňuje k sportovnímu rybolovu.

Stavidlo – hrací těleso na přítoku vody do rybníka nebo sádek, kterým se reguluje přítok.

Strojení rybníka – vypouštění rybníka až na loviště a přípravu lovu.

Šťovík – dvouděložná, rdesnovitá rostlina hojná podél tekoucích (šťovík vodní). Má jehlancová květenství, široké spodní listy. U nás je několik druhů, všechny však rostou na vlhkých místech, ponejvíc u vody. Šťovík alpský, kadeřavý, klubkatý, krvavý, kyselý (nejznámější), přímořský, vodní.

Šupiny – rohovitě a kožovitě částečky, které chrání rybí tělo. Jsou seřazeny v pravidelných podélných řadách.

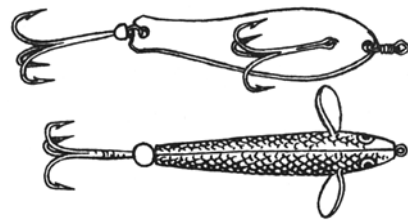
Tažné ryby – ryby, které táhnou z moří do řek a opačně. Jde především o lososy a úhoře, jesetery a minule.

Trdliště – místo přirozeného rozmnožování (tření) ryb.

Třecí rybník – mělký rybník pro hromadný výtěr ryb a poté pro odchov plůdku.

Tření – období, kdy se pohlavně dospělé samice ryb (jikračky) a samci (mlíčáci) třou. Jikračky ze sebe vydávají jikry, které samec oplodňuje mlíčím (spermii, chámovými buňkami). Rozmnožování se děje v přirozeném prostředí. Oplození jiker lze dosáhnout rovněž umělým výtěrem.

Třpytká – kovová nástraha, zpravidla napodobuje tvar i zabarvení menší rybky.

Tuková ploutvička – malá kožnatá ploutvička bez paprsků, která je umístěna za hřbetní ploutví lososovitých ryb. Má ji také sumeček americký.

Udice, udička – háček, ale i název pro celé rybářské náčiní (prut, vlasec, naviják, návazce, háček, splávek a olůvko).

Umělé mušky – napodobenina létavého hmyzu, na kterou lovíme pstruhy, siveny, lipany, tlouště, plotice, boleny, oukleje i jeseny. Umělé mušky rozdělujeme na suché (mají plavat na hladině, nesmějí ji však brázdit) a mokré (představují utopený hmyz unášený proudem).

Uzly rybářské – spojení, které svazuje vlasec s návazcem, nebo přímo s háčkem.

Užovka – plaz, dlouhý 1 až 1,20 metru s nápadnými žlutými skvrnami za hlavou, které mají podobu pľmšíce. Živí se žábami i rybím pľůdkem a násadou. Není jedovatá.

Váčkový (vykulený) pľůdek – úsek vývoje ryby, který zahrnuje čas od zrození (vykulení) rybky do doby, kdy spotřebuje všechny výživné látky žloutkového vácku a začne se sama živit.

Vatka – menší tažná síť s hlubokým jádrem, která je používána při výlovu menších rybníků.

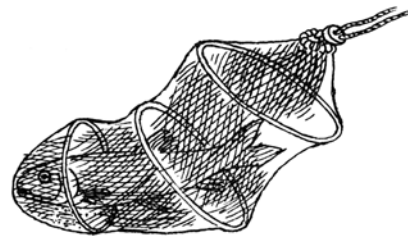
Vázka – uváznutí udičky ve vodě, nejčastěji u dna, za větve nebo kameny.

Vážka – řád hmyzu. U nás je velmi hojná vážka ploská. až 45 milimetrů veliká; její larvy žijí ve stojatých vodách, v jílovitých tůních. Létá velmi rychle

i daleko od vody. Larvy i dospělý hmyz jsou velmi dravé podobně jako šídlo modré, které je téměř dvakrát tak velké jako vážka a patří k nejrychlejším letcům. Celkem u nás žije asi 8 druhů.

Vegetační období – období od jara do raného podzimu, kdy teploty umožňují zdárný vývoj jak rostlin, tak většiny živočichů. V rybářství se vegetačním obdobím myslí doba, kdy ryby přijímají potravu, a tudíž také rostou.

Vezírek – lidový název pro síťku na ulovené ryby, ve které je úlovek uchován živý. Síťka má pytlovitý tvar, který musí být vyztužen nejméně dvěma kruhy, aby v ní měly ryby dostatečnou volnost. Horní konec vezírku stahujeme, aby ryby z ponořené sítiky, neunikly.

Vidličky – tyčky na horním konci rozdvojené. Zapichují se na břehu do země a pokládá se na ně prut při lovu „na položenou“. Nesmí se pořizovat z větviček křoví a stromků! Nejlepší jsou kovové, nastavitelné.

Vířníci – drobnohlední živočichové z kmene hlístů. Vyskytují se hromadně jako složka planktonu. Slouží za potravu rybiho pľůdku v době jeho líhnutí (dokud není schoopen přijímat větší potravu).

Vláčení – namáhavý sportovní způsob lovu. Nástrahu (třpytku nebo mrtvou rybku) táhneme vodou

a napodobujeme tak raněnou, nebo nemocnou rybkou.

Vlasec (vlas) – rybářská šňůra z plastu, v hovorové řeči silon nebo imitace. Silonový vlasec nejlépe odolává tahu ryby, je pružný i pevný. Nejméně pevný je však v uzlech, kde (zejména starší) někdy praská. Sílu vlasce volíme podle druhu ryb, které chceme lovit zpravidla od 0,15 do 0,40 milimetru. K lovu sumců volíme i silnější.

Vodní květ – společenství drobných, mikroskopických rostlin (sinic), tvořící hustou zelenou vrstvu na stojatých vodách v letních měsících.

Vodní rostliny – různé druhy rostlin, které často nacházíme ve vodě. Patří k nim například lakušník, stulík, leknín, hvězdoš, rdesno,

šípatka, rdest, zblochan, okřehek aj.

Vodoměrky – hmyz z rodu ploštic s úzkým, až 12 milimetrů dlouhým tělem (vodoměrka štíhlá). Vodoměrky jsou dravé, vysávají kořist při hladině. Jsou hojné zejména v nižších polohách.

Vodomil černý – velký brouk až 47 milimetrů). Dospělý se živí rostlinami, larva je dravá.

Vody – označení různých typů vod podle charakteristických znaků. Rozlišujeme: voda bračnická (smíšená sladká voda s mořskou), divoká prudce tekoucí v horských bystřinách, nebo při povodních), otevřená (spojená ramenem nebo stokou s hlavním tokem), tažná (tekoucí), stojatá (v rybnících a tůních), zapadlá (pokles hladiny pod normální výši).

Volavka popelavá – největší pták z čeledi volavkovitých (až 91 centimetrů vysoká), živí se plevelnými rybami, na poli někdy loví též hraboše. U nás žije ve větších rybníčních oblastech. O něco menší volavky červená, stříbřitá a bílá, jsou u nás chráněny.

Vydra říční – lasicovitý savec, šelma přizpůsobená životu ve vodě. Mezi prsty na nohou má plovací blány. Žije na březích čistých a neregulovaných toků. Podrobnosti o jejím životě jsou dosud málo známy. Živí se vodními obratlovci, hlavně plevelnými a nemocnými rybami. Je chráněná.

Vylovení ryby – vyvrcholení rybolovu. K vylovení má dojít ve chvíli, kdy je ryba dostatečně unavena pokládá se na bok. Opatrně ji přitahu-

jeme na dosah podběráku, který v hlubší vodě ponořujeme pod hladinu. Když je ryba nad sítkou, podběrák nadzdvihujeme tak, aby do sítě vylouzla ryba hlavou napřed. Rybu podběrákem nikdy nepronásledujeme.

Výtažník – rybník, v němž je odchovávána násada.

Výtěr ryb – umělé rozmnožování ryb v umělých líhních.

Vývařiště – dláždění, nebo betonový prostor pod přepadem, kde se tlumí síla vodního proudu.

Wobler (česky šmatloun) – umělá nástraha k vláčení při lovu dravých ryb. Podle materiálu, z něhož jsou woblery zhotoveny, se dělí na plovoucí (z balzy, nebo jiného lehkého dřeva) a potápivé (z plastu).

Woblery mají tvar rybky. Vpředu je přitlačná ploška, která při navíjení potápí nástrahu do určité hloubky.

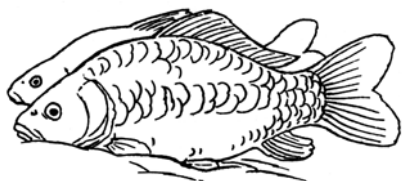
Zarážky – tělíska, která zabraňují klouzání olůvka k háčku. Jsou buď z ventilkové gumičky, nebo bužírky, o délce 0,50 až 1,00 cm. Můžeme použít i broček či obratlík (karabinek).

Zátah – stažení lovné sítě (nevodu) s rybami do loviště.

Zátěže – olovená tělíska, která stahují nástrahu ke dnu nebo do hloubky. Slouží také k lepšímu nahození nástrahy. Zátěže, lidově též olůvka nebo olovo, mají různý tvar (kuličky, kužele nebo tvar plíšku). Jsou pevné, nebo snímatelné (broky se zářezem). Umísťujeme je nejméně 20 centimetrů od háčku.

Zblochan vodní – jednoděložná rostlina z čeledi lipnicovitých. Je jedním ze 16 druhů (u nás jen pěti druhů) statných vodních nebo bažinných trav, rostoucích hlavně u břehů.

Zdolávání ryby – důležité stadium lovu, kdy se snažíme po záseku dostat rybu do podběráku nebo na břeh. Větší rybu musíme do jisté míry unavit, než ji přivedeme k podběráku. Povolujeme jejímu tahu, máme povolenu brzdu u navíjáku, prut špičkou kolmo k obloze a dbáme, aby vlasec byl stále napjatý, jinak se může ryba uvolnit z háčku.

Délka zdolávání záleží také na síle vlasce, je-li slabší, trvá déle.

Zimní spánek ryb – stav většiny druhů ryb a zimním období, kdy nepřijímají potravu, jejich tep je nepoměrně slabší, sotva pohybují žábry. Za zimního spánku se ryby shlukují do prohlubně dna (lože) nebo v komorovém rybníku, a přecházejí tak zimu a s ní i nedostatek potravy.

Znakoplavky – hmyz z rodu ploštic. Jsou dravé, plavou rychle hřbetem dolů. Znakoplavka obecná je hojná na celém našem území. Svým bodavým sosákem může způsobit i lidem nepříjemné zranění, neboť do rány vstříkne jed.

Zoobentos – drobní živočichové dna, významná složka v potravě ryb.

Žábry – dýchací ústrojí ryb. Zdravé žábry mají živě červenou barvu.

Žloutkový váček – vakovitá zásobárna potravy pro život vylíhlého plůdku v prvních dnech.